

คู่มือแหล่งเรียนรู้
เรื่อง
สถานที่และบุคคลสำคัญของชาติไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา
กรุงเทพมหานคร

คู่มือแหล่งเรียนรู้	เรื่อง สถานที่และบุคคลสำคัญของชาติไทย โดย ว่าที่ ร.ต.ถาวร อารีศิลป์ หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
ISBN	974-241-552-8
สิ่งพิมพ์ สกศ.	อันดับที่ 226/2545
พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2544 จำนวน 1,500 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โทร. 0-2437-6631-5 ต่อ 507
พิมพ์ครั้งที่ 2	พ.ศ. 2545 จำนวน 1,200 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	สำนักพัฒนาการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ถนนสุขุขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทร. 0-2668-7123 ต่อ 2517 www.onec.go.th
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด 79 ถนนงามวงศ์วาน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร 0-2561-4567

001.37
ส 691 ค

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
คู่มือแหล่งเรียนรู้ เรื่อง สถานที่และบุคคลสำคัญของชาติไทย/
ว่าที่ ร.ต.ถาวร อารีศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.
198 หน้า
ISBN : 974-241-552-8
1. แหล่งการเรียนรู้ - คู่มือ. 2. ชื่อเรื่อง

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

คำนำ

ตามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้จัดพิมพ์เอกสาร คู่มือแหล่งเรียนรู้ เรื่อง สถานที่และบุคคลสำคัญของชาติไทย (เล่ม 1) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เล่ม 2) และ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เล่ม 3) เพื่อใช้เป็นคู่มือของครูในการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสแสวงหาความรู้และเรียนรู้นอกห้องเรียน นั้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พิจารณาเห็นว่า เอกสารชุดนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนและผู้เรียนได้เรียนรู้จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ จึงประสานกับกรุงเทพมหานครในการจัดพิมพ์เอกสารชุดนี้ เพื่อเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางสืบไป และขอขอบคุณกรุงเทพมหานคร ในความร่วมมือครั้งนี้

๕๑ ๓๓ -
3 _____

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะหมวด 4 ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ที่ครอบคลุมหลักสาระกระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

หนังสือชุดนี้ มีทั้งหมด 3 เล่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นคู่มือของครู ในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้และเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยการปฏิบัติจริง ด้วยการเรียนรู้นอกห้องเรียน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสืบค้นหาแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตได้ด้วยตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านสถานที่และบุคคลสำคัญของชาติไทย ด้านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือแหล่งเรียนรู้ เล่มที่ 1 เกี่ยวกับสถานที่และบุคคลสำคัญของชาติ โดยผู้จัดทำได้รวบรวมข้อมูลรายละเอียดของแหล่งเรียนรู้ สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในเขตกรุงเทพมหานคร 50 เขต และปริมณฑล พร้อมเว็บไซต์แหล่งเรียนรู้ ที่จะเป็นประโยชน์สำหรับค้นหาข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยพิจารณาเนื้อหาของแหล่งข้อมูลว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา หลักสูตรหรือไม่ เพียงใด ก่อนที่จะนำผู้เรียนไปเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้จริง ซึ่งเป็นการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดแต่เฉพาะการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น แต่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และทุกช่วงของชีวิต

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้เรียน และขอขอบคุณหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำคู่มือฯ ให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และหวังว่าคู่มือนี้จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการปฏิรูปการศึกษา ให้ประสบความสำเร็จต่อไป

(นายวันชัย อมรพันธุ์)

ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา

กรุงเทพมหานคร

สารบัญ

	หน้า
แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน	1
โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่	4
กรุงรัตนโกสินทร์	6
บางกอกเมื่อก่อนจะเป็นกรุงรัตนโกสินทร์	10
การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี	18
การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์	21
การสงวนรักษาโบราณวัตถุสถานในกรุงรัตนโกสินทร์	24
พระบรมราชจักรีวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์	29
มหाराชาในประวัติศาสตร์ไทย	35
เส้นทางท่องเที่ยวรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่วันตก	43
คูคลอง บ่อน้ำประปา ถนนหนทาง และสะพาน	53
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	56
วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร	61
วัดราชโอรสารามราชวรมหาวิหาร	63
วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรมหาวิหาร	65
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรมหาวิหาร	69
วัดบวรนิเวศวิหารราชวรมหาวิหาร	73
วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร	78
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร	81
อนุสรณ์สถานแห่งชาติ	89
พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ	93
อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ บ่อน้ำพระจุลจอมเกล้า	103
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	110
เมืองโบราณ	126
พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย	133

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บ้านพิพิธภัณฑ์	141
ปฏิทินเทศกาลงานประเพณีทั่วไทย	145
WEB SITE ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และบุคคลสำคัญ	149
ทำเนียบแหล่งเรียนรู้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	169
ภาคผนวก	
เกร็ดความรู้และข้อควรปฏิบัติในการเดินทางนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่	190
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	193
หมายเลขโทรศัพท์ที่ควรรู้	194
เอกสารอ้างอิง	196
หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนข้อมูล	196
คณะผู้จัดทำ	197

แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดกับผู้เรียน การจัดกิจกรรมจึงต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดกิจกรรมจึงต้องมีความละเอียดรอบคอบ เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดของเป้าหมายที่สำคัญยิ่ง หลักเกณฑ์ที่ควรนำมาพิจารณาในการจัดกิจกรรมนอกสถานที่

โรงเรียนต้องมีแผนการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนต้องจัดทำเป็นโครงการ และกำหนดให้อยู่ในแผนปฏิบัติงานของโรงเรียนครอบคลุมการจัดกิจกรรมทุกระดับชั้น (โดยแบ่งเป็นช่วงชั้น ป.1-2, ป.3-4, ป.5-6, ม.1, ม.2, ม.3) โดยจะต้องมีความต่อเนื่อง

การศึกษาแหล่งเรียนรู้ก่อนจัดกิจกรรม

ผู้รับผิดชอบต้องไปสำรวจสถานที่จริงทุกครั้ง ก่อนที่จะนำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ เช่น ที่ตั้งของสถานที่ เส้นทางการคมนาคม ด้านความปลอดภัย การปฐมพยาบาล ระบบการติดต่อสื่อสาร การประกันชีวิตงบประมาณ ขนาดของพื้นที่และบริเวณโดยรอบ การจัดทำใบงานสำหรับผู้เรียน การจัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ อาหารและน้ำดื่มสำหรับผู้เรียน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ จุดที่มีความเสี่ยงต่าง ๆ ฯลฯ และสิ่งสำคัญผู้จัดควรที่จะสร้างกิจกรรมก่อนไปให้ผู้เรียนทราบว่าการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในครั้งนี้ทราบว่าจะไปดูอะไร เรียนรู้อะไร เข้าร่วมกิจกรรมอะไรบ้าง ประโยชน์ที่ได้รับ ความคาดหวังของผู้เรียน ดังนั้นผู้จัดจึงควรหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ เช่น แผ่นพับหรือจัดทำสรุปย่อรายละเอียดของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและวางแผนในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน

การกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายการศึกษาเรียนรู้ที่นอกสถานที่ในแต่ละครั้ง ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ของภูมิปัญญาไทย ความรู้สากล คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้แนวคิดการบูรณาการ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เป็นการจัดกระบวนการที่มุ่งประโยชน์สูงสุด ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ มีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และสิ่งที่กล่าวมาจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

การกำหนดขอบเขตของเนื้อหาและกระบวนการ

ควรกำหนดขอบเขตหรือบริเวณของการศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่มีความชัดเจน เหมาะสมกับกิจกรรม เวลา และเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน การเรียนรู้เน้นการศึกษาในแนวลึกไม่ควรเน้นด้านปริมาณให้มากนัก ควรกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

ขนาดของกลุ่มการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ อาจจัดให้ศึกษาเป็นรายบุคคล หรือจัดเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 2-3 คน, 5-6 คน หรือขึ้นอยู่กับความเหมาะสมแต่ละรูปแบบการจัดกิจกรรม

การมีส่วนร่วมของผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษาตามแหล่งเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดกิจกรรมก่อน และหลังจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเสร็จสิ้น เพื่อให้กลุ่มผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงกระบวนการดำเนินงาน รับผิดชอบต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในระดับที่ผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ (อาจเป็นคณะกรรมการนักเรียน/หัวหน้าชั้น/รองหัวหน้าชั้น ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6) รวมทั้งควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับครู ในการสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งพื้นฐานความรู้เดิม ได้เรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจ เน้นการปฏิบัติจริง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุข

ความยากง่ายของกิจกรรมต้องเหมาะสมกับวัยและสติปัญญา

แหล่งเรียนรู้ที่จะศึกษา ผู้จัดกิจกรรมควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยและระดับการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรม ใบบงานไม่ควรให้ง่ายหรือยากเกินไป และควรมีการนำรูปแบบกิจกรรม ใบบงานที่ออกแบบ ให้กลุ่มผู้เรียนทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง

กิจกรรมต้องเน้นการบูรณาการ

แหล่งเรียนรู้ที่จะศึกษา ผู้จัดกิจกรรมต้องหาวิธีจัดให้แหล่งเรียนรู้นั้น ๆ สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของวิชาต่าง ๆ ได้ โดยการนำเนื้อหาสาระของแต่ละวิชามารวมกันให้เป็นเนื้อเดียวกัน ในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละครั้ง จึงจะสามารถเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ได้ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษา ศิลปะศึกษา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นครูผู้สอนแต่ละวิชาจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อให้การจัดกิจกรรม มีความกลมกลืนกัน ไม่แยกส่วน เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม

ความปลอดภัย

ผู้จัดควรคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการเดินทางโดยใช้รถยนต์โดยสารในระยะทางไกล ควรมีการประกันชีวิตให้กับทุกคนที่ร่วมเดินทาง จัดเตรียมชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น ควรมีการประสานงาน ขอความร่วมมือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ตำรวจพื้นที่ (ถ้าเดินทางในเขตกรุงเทพมหานคร) หรือประสานตำรวจทางหลวง และควรจำกัดความเร็วของรถ และตรวจสอบคุณภาพของรถ พนักงานขับรถจะต้องมีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ ถ้าใช้รถหลายคันควรมีวิทยุสื่อสารหรือโทรศัพท์เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างรถแต่ละคัน และโรงเรียนควรมีข้อมูลของนักเรียน เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลผู้ปกครอง โทรศัพท์ที่บ้าน ใบอนุญาตของผู้ปกครอง ฯลฯ

เน้นจินตนาการเพื่อการสร้างสรรค์และสร้างองค์ความรู้

การกำหนดกิจกรรมของผู้เรียนในขณะที่เรียนรู้นอกสถานที่ ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างจินตนาการ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองให้มากกว่าการคัดลอกเนื้อหาความรู้ที่อยู่ตามชิ้นงาน กิจกรรมควรให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำความรู้และสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้มาเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนได้

การประเมินผล

การประเมินผลควรเน้นการประเมินที่หลากหลาย อาจจะไม่ประเมินเฉพาะใบบงานหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดขึ้น แต่ควรให้โอกาสผู้เรียนได้เสนอหรือถ่ายทอดความรู้สึก เล่าประสบการณ์ที่ได้รับ ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น ผลงานด้านความรู้ในแหล่งเรียนรู้ ผลงานจากการเรียนรู้จากกิจกรรม ความคิดต่อยอดของผู้เรียน การมีส่วนร่วม และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ฯลฯ

ปัจจัยที่มีส่วนทำให้การศึกษาเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่เกิดประโยชน์คุ้มค่า

1. การเตรียมการจัดกิจกรรมที่ขาดการวางแผนล่วงหน้า ทำให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ระยะเวลา ขอบประมาณ รูปแบบการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกฝ่าย และขาดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระของแหล่งเรียนรู้ที่ลึกซึ้งพอ
2. การขาดกระบวนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจ ให้แก่คณะครูที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง (คำถามที่เกิดขึ้นหลายคำถามที่ต้องการคำตอบ เช่น ทำไมจึงต้องจัดกิจกรรมในครั้งนี้ จัดแล้วครูได้ทำอะไร ผู้เรียนได้อะไร ส่วนผลต่อวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด จะมีวิธีการสร้างบทปฏิบัติการที่สามารถบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างไร เรียนรู้แล้วผู้เรียนสามารถนำมาเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้หรือไม่ ถ้าเชื่อมโยงได้ผู้เรียนจะสามารถยกตัวอย่างประกอบได้หรือไม่)
3. การใช้งบประมาณในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ควรใช้หลักของการประหยัดและคุ้มค่า ดังนั้นเมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นควรต้องมีการประเมินผล ทั้งด้านผู้จัด ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ซึ่งผลที่ได้จะต้องให้มีประสิทธิภาพ
4. การจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้แต่ละครั้ง ควรจะต้องจัดเนื้อหาสาระให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มสาระต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นเพื่อศึกษาเพียงเฉพาะกลุ่มสาระใดสาระหนึ่งเท่านั้น ทำให้การเรียนรู้เกิดการแยกส่วนความรู้ ผู้จัดกิจกรรมควรจัดให้ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้มีโอกาสนำเนื้อหาสาระของแต่ละกลุ่มสาระมาบูรณาการให้เป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อให้การศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละครั้งจะสามารถเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ไปด้วยกัน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศิลปะศึกษา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระ จะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อจัดทำบทปฏิบัติการในการเรียนรู้นอกสถานที่ ทำให้การจัดกิจกรรมมีความกลมกลืนกัน ไม่แยกส่วนแต่จะเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งจะสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
5. การขาดการส่งเสริมกระบวนการกลุ่มของผู้เรียนในการศึกษาเรียนรู้ในแต่ละครั้ง เช่น การฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม มีความเป็นผู้นำ ผู้ตาม การอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย การฝึกให้กล้าแสดงออกในสิ่งที่ควรกระทำ เสริมสร้างกระบวนการคิด การฝึกให้ผู้เรียนมีความตรงต่อเวลา ฯลฯ
6. ผู้เรียนส่วนใหญ่อาจจะยังไม่เข้าใจในการเรียนรู้กับชิ้นงานต่าง ๆ เพราะบางครั้งการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเน้นการศึกษาชิ้นงาน (เน้นปริมาณไม่เน้นคุณภาพ) จึงควรที่จะเปลี่ยนวิธีการศึกษาเรียนรู้ ให้เป็นการศึกษาในแนวลึกเพื่อให้ได้คุณภาพและสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ส่วนใหญ่ผู้เรียนจะเน้นเฉพาะความรู้ที่เป็นเนื้อหา โดยการคัดลอกจากข้อมูลที่อยู่กับชิ้นงานนั้น ๆ อาจเป็นเพราะคำสั่งในใบงานที่ครูให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนอาจขาดโอกาสในการใช้กระบวนการคิด การจินตนาการ การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และการกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาวิธีเรียนรู้ของตนเอง
7. ควรส่งเสริมการใช้คำถามในบทปฏิบัติการโดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกตั้งคำถาม และค้นหาวิธีแสวงหาความรู้จากเจ้าหน้าที่หรือวิทยากร
8. ควรระมัดระวังในเรื่องระเบียบวินัย มารยาท ในการศึกษาแหล่งเรียนรู้ เช่น การส่งเสียง รบกวนผู้อื่น การใช้วาจาที่สุภาพ การรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งเรียนรู้ การแต่งกาย การสร้างบรรยากาศในการเดินชม
9. การประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรม ผู้จัดจึงควรสร้างแบบประเมินผลให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและแสดงความรู้สึกและข้อเสนอแนะ
10. การจัดแสดงผลงานของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หลังจากกลับจากการศึกษาแหล่งเรียนรู้เป็นการสร้างความเชื่อมโยงหรือถ่ายทอดความรู้สึกที่เกิดกับตัวผู้ที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ และเป็นการกระตุ้นให้กับกลุ่มที่ยังไม่ได้ไปให้ได้รับรู้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

โรงเรียน

เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่

(ฝึกเรียนรู้ในโรงเรียนก่อนที่จะนำผู้เรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในโลกกว้าง)

หลายคนอาจมองข้ามแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ด้วยความเคยชินของบุคลากรที่ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลา ยาวนาน ถ้าเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ก็จะต้องใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนนาน 6-8 ปี ถ้ามีระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ก็จะเป็นระยะเวลา 9-12 ปี และถ้ามองไปที่ครูผู้สอน อาจจะมีมากกว่านักเรียน ดังนั้นเมื่อหลาย ๆ คน ต้องอยู่ในโรงเรียนนานมาก ก็ยิ่งทำให้นึกคิดว่า โรงเรียนจะให้อะไรได้มากกว่าวิชาความรู้ที่มีอยู่ในตำรา ที่อาจสร้างความ เป็นชีวิตได้ไม่เต็มร้อย ถ้าเราลองฝึกมองต่างมุม หรือมองออกนอกกรอบความคิดที่เราเคยเห็นอยู่เป็นประจำ เราอาจจะมองเห็น สิ่งที่น่าเรียนรู้อีกมากมาย ที่จะทำให้ชีวิตของผู้ที่อยู่ในโรงเรียน ได้เห็นแหล่งเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ และเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมากขึ้น ดังตัวอย่างที่จะยกมาให้ลองพิจารณา ซึ่งอาจจะเป็นแนวทางจะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้สามารถเชื่อมโยงเข้ากับ เป้าหมายของหลักสูตร สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และนำไปบูรณาการได้โดยไม่ยากนัก เช่น

- **ห้องครัวและห้องอาหาร** สามารถสอนได้หลากหลายวิชา เช่น

สอนการงานพื้นฐานอาชีพ ความสะอาดของเพดาน พื้น ภาชนะเครื่องครัว การเก็บและบำรุงรักษาเครื่องครัว การปรุงอาหาร การใช้เครื่องปรุงที่มีคุณภาพ การเลือกซื้อปลา หมู ผัก เทคนิคการทำอาหารแต่ละอย่างซึ่งไม่เหมือนกัน ตลอดจน ความสะอาดของผู้ประกอบอาหาร

สอนวิชาวิทยาศาสตร์ อาหารหลัก 5 หมู่ การให้แสงสว่างที่พอเหมาะ การคำนวณกำลังไฟฟ้า ตัวอย่างของหลอดไฟ ชนิดต่าง ๆ การคิดค่ากระแสไฟฟ้า การนำความร้อน การพาความร้อน อนุพันธ์ความร้อน ตัวนำ ปริมาตร โลหะและอโลหะ ระบบระบายอากาศ การใช้เชื้อเพลิง แสงสว่างมีส่วนในการฆ่าเชื้อโรค ความร้อนมีผลต่อสสาร วิธีป้องกันและแก้ไขเหตุการณ์ ที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น เมื่อเกิดแก๊สรั่ว หรือไฟไหม้ วิธีใช้เครื่องดับเพลิง เรียนส่วนประกอบของถังดับเพลิง

สอนวิชาสังคมศึกษา การแต่งกายของผู้ประกอบอาหาร มารยาทในการรับประทานอาหาร เช่น การพูดคุย การเคี้ยวอาหาร การเข้าคิว ความประหยัด (การรับประทานอาหารไม่หมดจาน) ความสะอาด (เศษอาหารบนโต๊ะและใต้โต๊ะอาหาร) สอนเรื่องการนั่งรับประทานอาหารที่ถูกต้อง การใช้ช้อนและส้อมให้ถูกวิธี

ศิลปศึกษา การจัดอาหารให้หน้ารับประทาน การจัดสถานที่ของห้องอาหาร (ประดับตกแต่ง)

สอนวิชาคณิตศาสตร์ การบวก การลบ รายรับ-รายจ่าย งบประมาณ ต้นทุนของสินค้า ค่าของเงิน การนับเงิน การทอนเงิน การชั่ง การตวง การประมาณ กราฟวงกลม (การสำรวจรายการอาหารที่นักเรียนชอบอันดับ 1-3) กราฟแท่ง ผลกระทบและความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจต่อการรับประทานอาหารไม่หมด

สอนภาษาอังกฤษ สามารถนำคำศัพท์ในภาษาอังกฤษ เข้ามาใช้ในการเรียกสิ่งของ เครื่องใช้ได้และนำมาแต่งเป็น ประโยคง่าย ๆ ได้

สอนพลศึกษา การรับประทานอาหารกับการออกกำลังกายมีผลต่อระบบการย่อยอาหารหรือไม่

การสอนคุณธรรม จริยธรรม เน้นให้เห็นความสำคัญของผู้มีส่วนในการผลิตอาหาร เช่น ชาวนา ชาวสวน ผู้เลี้ยงสัตว์ (กว่าจะมาเป็นอาหารเพื่อเลี้ยงชีวิต)พร้อมเห็นคุณค่าของหน่วยงานและบุคคลที่ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดอาหารกลางวัน เช่น กรุงเทพมหานคร ผู้มีจิตศรัทธา ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าเพียงห้องครัวและห้องอาหารของโรงเรียน ก็เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยอดเยี่ยมที่เป็นสื่อสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นสื่อการสอนของครูได้อย่างดี ส่วนนี้เป็นเพียงตัวอย่างที่ยกขึ้นมาให้เห็น ยังมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอีกมากมายที่เราควร หันมาสนใจและให้ความสำคัญมากขึ้น เพื่อที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด

ถ้าโรงเรียนเปรียบเสมือนบ้าน เมื่อสมาชิกในบ้านรู้จักบ้านของตนเองดีแล้ว เราก็ควรจะแสวงหาความรู้จากสิ่งแวดล้อม ภายนอก ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมแหล่งเรียนรู้ทั้งของภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อเป็นแนวทางให้ครูและผู้สนใจ ได้ศึกษาหาความรู้ได้ในระดับหนึ่ง ก่อนที่จะนำผู้เรียนไปศึกษาในสถานที่จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

**แหล่งเรียนรู้
ห้องเรียนในโลกกว้าง**

กรุงรัตนโกสินทร์

ราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์สืบย้อนขึ้นไปได้กว่า 800 ปี ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งของราชธานี อันเป็นศูนย์รวมของการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินมา 4 ครั้ง ราชธานีแรกคือ กรุงสุโขทัย ต่อมาคือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะกรุงศรีอยุธยานั้นมีนามเต็มว่า

“กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์” นั้นมีนามสามัญอันปรากฏทั่วไปในพงศาวดาร จดหมายเหตุหมายรับสั่ง ใบบอก สารตรา และเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ว่า กรุงเทพมหานครบ้าง พระนครบ้าง ตลอดระยะเวลากว่า 400 ปี ฉะนั้น ต่อมาแม้ราชธานีจะย้ายมาอยู่ที่กรุงธนบุรีก็ดี กรุงรัตนโกสินทร์ก็ดี คำเรียกราชธานีว่ากรุงเทพมหานคร หรือพระนครนั้นก็ยังใช้สืบกันมาโดยตลอด

เมื่อพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสถาปนาราชธานีใหม่ ณ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เสร็จการฉลองพระนครแล้วจึงพระราชทานนามพระนครใหม่ เปลี่ยนแปลงจากครั้งกรุงศรีอยุธยาว่า **“กรุงรัตนโกสินทร์อินทอโยธยา”** ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก่นามพระนครเป็น **“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา”** ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนคำว่า **บวร** เป็น **อมร** เปลี่ยนคำว่า **มหินทรายุธยา** โดยวิธีการสนธิศัพท์ เป็น **มหินทราอยุธยา** และเติมสร้อยนามต่อ ทั้งเปลี่ยนการสะกดคำ **สินท์** เป็น **สินทร์** ชื่อกรุงรัตนโกสินทร์จึงมีนามเต็มว่า **“กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์”** อันแปลได้ความว่า

กรุงเทพมหานคร	พระนครอันกว้างใหญ่ดุจเทพนคร
อมรรัตนโกสินทร	เป็นที่สถิตของพระแก้วมรกต
มหินทราอยุธยา	เป็นมหานครที่ไม่มีใครรบชนะได้
มหาดิลกภพ	มีความงามอันมั่นคงและเจริญยิ่ง
นพรัตนราชธานีบุรีรมย์	เป็นเมืองหลวงที่บริบูรณ์ด้วยแก้วเก้าประการ นำรื่นรมย์ยิ่ง
อุดมราชนิเวศมหาสถาน	มีพระราชนิเวศใหญ่โตมากมาย

อมรพิมานอวตารสถิต เป็นวิมานเทพที่ประทับของพระราชผู้อวตารลงมา
สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์ ซึ่งทำว สักกเทวราชพระราชทานให้พระวิษณุกรรมลงมาเนรมิตไว้

มูลเหตุที่ราชธานีใหม่จะได้นามว่ากรุงรัตนโกสินทร์นั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องพระราชกฤษฎีกาว่า **“การถือน้ำในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสมาก จึงได้ทรงสถาปนาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เชิญพระพุทธปฏิมากรมมาประดิษฐานไว้บนบุษบกทองคำในพระอุโบสถ แล้วจึงพระราชทานนามพระนครใหม่ให้ตั้งกับการซึ่งมีพระพุทธมณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตพระองค์นี้เป็นศิริสำหรับพระนคร... นามซึ่งว่า **รัตนโกสินทร์** นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านรับสั่งว่า เพราะท่านประสงค์ความว่า เป็นที่เก็บรักษาไว้ขององค์พระมหามณีรัตนปฏิมากรพระองค์นี้มาก จึงยกไว้เป็นหลักพระนคร พระราชทานนามพระนคร ก็ให้ตรงกับพระนามพระมหามณีรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ด้วย เพราะฉะนั้น เมื่อถึงการพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจาอันใหญ่นี้ จึงได้โปรดให้ข้าราชการมากระทำสัตย์สาบาน แล้วรับน้ำพระพิพัฒน์สัจจาเฉพาะพระพักตร์พระมหามณีรัตนปฏิมากร...”**

คำว่า **“กรุง”** ตามสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1 หมายถึง **“เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่”** ซึ่งเป็นที่ประทับอยู่ประจำของพระมหากษัตริย์ หรือเป็นเมืองที่ตั้งสถานที่ทำการของรัฐบาล แต่ก่อนใช้ในความหมายว่าประเทศ ก็มีเช่นคำว่า **“กรุงสยาม”**

อนึ่ง ตามพระบรมราชาธิบาย ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีว่า **“คำว่า **“กรุง”** นี้ เดิมหมายความว่าเป็น **“แม่น้ำ”** โดยอรรถาธิบายว่า**

ผู้ใดมีอำนาจเหนือพื้นน้ำหรือเป็นเจ้าของแม่น้ำตั้งแต่ปากน้ำไปจนถึงที่สุดของแม่น้ำ ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นเจ้ากรุง และเมืองที่เจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ก็เลยเรียกว่า “กรุง” อย่างเมืองหลวงปัจจุบันนี้ เรียกว่า กรุงเทพฯ หรือกรุงเทพมหานคร ฉะนั้น”

ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานิศรานุวัตติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในสาส์นสมเด็จพระเจ้ากรุงมิได้แปลว่า “เมือง” แต่แปลว่าจักรวรรดิ (Empire) มีประเทศราชน้อยใหญ่เป็นเมืองขึ้น มีใช้ในหนังสือเก่าเวลาออกพระนามพระเจ้าจักรพรรดิ ออกต่อท้ายนามกรุงก็มี เช่น พระเจ้ากรุงสีพี เป็นต้น

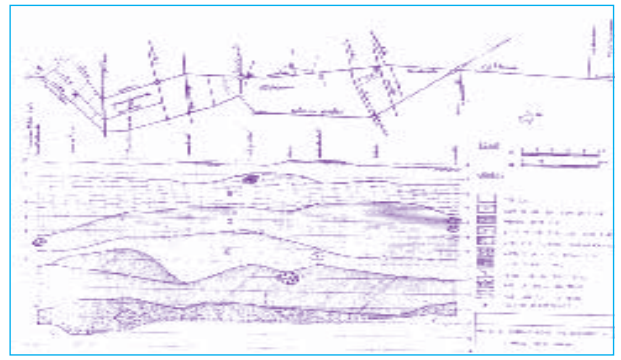
ภูมิสถานแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

กรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่อยู่ตรงกลางของประเทศ ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีลักษณะเป็นแอ่งสูงขึ้นไปประมาณ 300 กิโลเมตร โดยมีทุ่งตะนาวศรีล้อมอยู่ทางด้านตะวันตก ที่สูงและภูเขาทางด้านเหนือ และที่ราบสูงโคราชทางตะวันออก กำเนิดของพื้นที่บริเวณแอ่งเจ้าพระยา เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นผิวโลก โดยมีร่องรอยฝั่งทะเลของอ่าวไทยปรากฏไกลถึงจังหวัดอุดรธานี การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเลทำให้เกิดการตกตะกอนทับถม ฝั่งทะเลเริ่มถอยลงไปได้ จนในปัจจุบันฝั่งทะเลของอ่าวไทย ปรากฏที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งอยู่ห่างจากกรุงรัตนโกสินทร์ไปทางใต้ประมาณ 20 กิโลเมตร

การศึกษาสภาพดินบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง โดยเฉพาะบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายด้านที่สมควรนำมาบันทึกไว้ในจดหมายเหตุนี้ คือ การศึกษาทางด้านวิศวกรรม เพราะจะมีความสัมพันธ์ต่องานอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ต่อไปข้างหน้า

ในการศึกษาสภาพดินทางด้านวิศวกรรมที่สำคัญ 2 ครั้ง ครั้งแรกกระทำโดยนายชัย มุกตพันธ์, นายไพโรจน์ ธีระวงศ์ และนายวิเชียร เต็งอำนวย แห่งคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษาเฉพาะสภาพดินในเขตตัวเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้รับความสนับสนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ และได้พิมพ์เผยแพร่ผลการศึกษาในหนังสือ Engineering Properties of Bangkok Subsoil เมื่อปีพุทธศักราช 2509 ต่อมาวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับกองวิเคราะห์และวิจัย กรมทางหลวง ได้ศึกษาต่อจากข้อมูลของนายชัย มุกตพันธ์ และคณะ โดยขยายพื้นที่ให้กว้างขวางออกไปจนครอบคลุมทั่วบริเวณที่ดินอ่อนภาคกลางในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และเน้นหนักถึงสภาพดินในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และพิมพ์เผยแพร่ผลการศึกษาในหนังสือ **ข้อมูลสภาพดินบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง** เมื่อปีพุทธศักราช 2520 สรุปผลการสำรวจได้ว่า

บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นอาณาบริเวณ

แผนผังจากวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ : ข้อมูลสภาพดินบริเวณลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยาตอนล่าง (กุมภาพันธ์ 2520)

ของดินตะกอนกว้างและลึกมาก สันนิษฐานว่าเป็นแอ่งรูปกรวยตัดครึ่ง ดินตะกอนชั้นบนสุดเป็นดินอ่อนที่มีส่วนประกอบของเม็ดดินเป็นดินเหนียวเสียส่วนใหญ่ ชั้นดินนี้หนาประมาณ 15-20 เมตร ปกคลุมปากอ่าวไทยบริเวณตั้งแต่ชลบุรีไปถึงราชบุรี และขึ้นไปทางเหนือถึงอยุธยา ดินในชั้นดินอ่อนนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นตอนบนของชั้นดินหนาประมาณ 3-5 เมตร จากผิวดินลงไป เกิดจากการตกตะกอนของน้ำทะเลในอ่าวไทยซึ่งชั้นลอยตลอดเวลา ผสมกับตะกอนดินที่ถูกพัดพามาจากภาคเหนือของประเทศ นำมาทิ้งไว้ในขณะเกิดน้ำท่วม ดินส่วนที่เหลือจากความลึกประมาณ 5-12 เมตร เป็นดินที่เกิดจากการตกตะกอนของน้ำทะเลเป็นส่วนใหญ่ อายุของดินอ่อนชั้นบนนี้ประมาณไม่เกิน 10,000 ปี ดินยังอยู่ในสภาพที่อ่อนถึงอ่อนมาก พร้อมทั้งจะไหลและยุบตัวได้มากเมื่อมีแรงกระทบ ส่วนในเนื้อดินมีปริมาณน้ำปนอยู่เป็นอัตราส่วนที่สูงมาก การยุบตัวจึงไม่เกิดขึ้นที่ทันใดทั้งหมด โดยจะยุบตัวเป็นระยะเวลานานับปีขึ้นไป เป็นชั้นดินที่สร้างปัญหาให้กับวิศวกรในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ได้ชั้นดินอ่อนลงไปเป็นชั้นดินตะกอนที่อัดตัวกันแน่นของดินเหนียว ทราบกรวด เป็นชั้น ๆ แยกกันและปนกันอยู่บ้าง จนถึงชั้นหินดานซึ่งอยู่ลึกจากผิวดินไม่สม่ำเสมอ บางแห่งอยู่ลึกประมาณ 430 เมตร บางแห่งลึก 580 เมตร บางแห่งก็ลึกมากขึ้นไปอีกถึง 1,800 เมตร ที่บริเวณใกล้ปากอ่าวชั้นหินดานนี้ จะตื้นเขินขึ้นเมื่อห่างปากอ่าวออกมา จนกระทั่งถึงจังหวัดชัยนาทความลึกจะลดลงเหลือประมาณ 70 เมตร

คุณสมบัติที่สำคัญ ๆ ของชั้นดินตะกอนในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ จำแนกตามแนวต่าง ๆ ได้ดังนี้

แนวที่ 1 คลองประปา เริ่มจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ ขนานกับทางรถไฟสายเหนือ ไปตัดตอนที่บริเวณตัดกันระหว่างทางรถไฟสายเหนือกับถนนประชาชื่น แล้วเลาะไปตามถนนประชาชื่นอีกประมาณ 7.5 กิโลเมตร สภาพดินตามแนวดังกล่าว ตอนบนสุดเป็นชั้นดินเหนียวอ่อนหนาประมาณ 13-15 เมตร บางแห่งมีแอ่งของชั้นดินเหนียวอ่อนนี้ลึกลงไปถึงประมาณ 25 เมตร ชั้นดินถัดไปเป็นชั้นดินเหนียวปานกลาง

มืออยู่เป็นบางแห่ง มีความหนาโดยเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร ตั้งแต่ความลึกประมาณ 15 เมตร ลงมาเป็นดินแข็ง ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวแข็งไปจนถึงความลึกประมาณ 25-30 เมตร บางแห่งลึกถึง 35 เมตร จากนั้นก็เป็นชั้นทรายที่แน่นตัว ผิวบนสุดของชั้นทรายตามแนวนี้ขรุขระมากไม่ราบเรียบ

แนวที่ 2 ถนนพหลโยธิน เริ่มจากกรมไปรษณีย์โทรเลขมาตามถนนสีลม หักเข้าถนนพญาไทตรงอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ต่อไปตามถนนพหลโยธินจนกระทั่งถึงสะพานลอยลาดพร้าว ชั้นดินบริเวณนี้ประกอบด้วย ชั้นดินเหนียวอ่อนตอนบนหนาประมาณ 6-10 เมตร (บริเวณใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาหนา) ในชั้นดินอ่อนนี้มีดินผิวบนอยู่หนาประมาณ 2 เมตร ได้ชั้นดินอ่อนเป็นชั้นดินเหนียวปานกลางหนาประมาณ 3-8 เมตร ชั้นดินปานกลางนี้บางลงเมื่อใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา แสดงว่าเกิดการกัดเซาะก่อนที่จะมีการตกตะกอนของชั้นดินเหนียวอ่อน ต่อจากชั้นปานกลางเป็นชั้นดินเหนียวแข็งถึงแข็งมาก หนาประมาณ 2-4 เมตร แล้วจึงถึงชั้นดินเหนียวแข็งมาก ซึ่งหนาประมาณ 3-6 เมตร ได้ชั้นดินเหนียวแข็งมากเป็นชั้นดินเหนียวปนทรายที่แข็งมาก คาดว่าต่อจากชั้นดินเหนียวปนทรายนี้เป็นชั้นทราย เพราะเจาะพบทรายที่บริเวณต้นและปลายแนวนี้

แนวที่ 3 ถนนสุขุมวิท แนวนี้เริ่มจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณธนาคารแห่งประเทศไทย ผ่านกรมทางหลวงข้ามไปถนนเพชรบุรี ไปเข้าถนนสุขุมวิทที่ซอย 27 ไปตามแนวถนนสุขุมวิทจนกระทั่งถึงซอย 103 ลักษณะชั้นดินประกอบด้วยชั้นดินเหนียวอ่อนอยู่ตอนบนหนาประมาณ 8-10 เมตร เกือบตลอดสายในชั้นดินเหนียวอ่อนมีดินผิวบนอยู่ตอนบนสุดหนาประมาณ 2-4 เมตร ต่อจากชั้นดินเหนียวอ่อนเป็นชั้นดินเหนียวปานกลาง หนาประมาณ 3-6 เมตร ชั้นดินนี้บางลงเมื่อใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา ได้ชั้นดินเหนียวปานกลางเป็นชั้นดินเหนียวที่แข็งถึงแข็งมากสีเทาหนาประมาณ 3 เมตร ถัดไปเป็นชั้นดินเหนียวที่แข็งมากเช่นกัน แต่เป็นดินเหนียวสีเหลืองปนน้ำตาล แล้วจึงถึงชั้นที่คั่นระหว่างชั้นทรายกับดินเหนียวเป็นชั้นดินเหนียวปนทราย สันนิษฐานว่าได้ชั้นดินเหนียวปนทรายจะเป็นชั้นทรายที่อัดแน่นมาก

แนวที่ 4 ถนนพระรามที่ 4 แนวเริ่มจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณฝั่งตรงข้ามกับปากคลองตลาดตรงไปถนนหลวงหักเข้าไปถนนพระรามที่ 4 ที่บริเวณสถานีรถไฟกรุงเทพฯ แล้วเลียบตามถนนพระรามที่ 4 ไปจนกระทั่งพบกับถนนสุขุมวิท ชั้นดินในแนวนี้ ชั้นดินอ่อนตอนบนหนาประมาณ 10-15 เมตร เป็นที่นำสังเกตว่าบริเวณนี้มีชั้นดินเหนียวอ่อนอยู่หนากว่าปกติ พบว่ามีชั้นดินเหนียวปานกลางอยู่เฉพาะบางแห่งหนาประมาณ 3-4 เมตร ชั้นดินเหนียวแข็งถึงแข็งมากเริ่มจากความลึกประมาณ 15 เมตร ไปจนถึงความลึกประมาณ 23 เมตร ได้ชั้นดินเหนียวแข็งถึงแข็งมากนี้ บางแห่งเป็นชั้นดินเหนียวแข็งมากนี้ โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ตามแนวถนนพระรามที่ 4 จากสวนลุมพินีไปจนถึงเกือบถึงถนนสุขุมวิท พบชั้นทรายบาง ๆ ได้ชั้นดินเหนียว

แข็งถึงแข็งมากนี้ต่อจากชั้นทรายบางเป็นดินเหนียวแข็งมาก สีเหลืองปนน้ำตาล มีหินแปรสภาพปนอยู่ด้วย จากนั้นเป็นชั้นทราย ชั้นทรายบาง ๆ ที่พบบริเวณจากสวนลุมพินีไปถึงถนนสุขุมวิท อาจเป็นอันตรายต่อฐานรากของสิ่งปลูกสร้าง เพราะมักจะเป็นทางสำหรับระบายน้ำ น้ำที่อยู่ในบริเวณนั้นจึงไม่เป็นน้ำที่อยู่นิ่ง

แนวที่ 5 แบ่งออกเป็น 2 แนวคือ **แนวที่ 5 ก. เป็นแนวตามถนนวงแหวน** แนวเริ่มจากปลายถนนเจริญกรุงบริเวณสะพานกรุงเทพฯ ขนานตามแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงบริเวณคลองบางมะนาว หักออกไปยังประมาณกึ่งกลางถนนสาธุประดิษฐ์ แล้วตรงไปสิ้นสุดที่คลังน้ำมันเชลล์ ใกล้การทำเรือแห่งประเทศไทย ส่วนอีกแนวหนึ่งคือ **แนวที่ 5 ข. เป็นแนวถนนขนานแม่น้ำเจ้าพระยา** แนวเริ่มจากปลายถนนเจริญกรุงบริเวณสะพานกรุงเทพฯ เช่นกัน ขนานตามแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงคลังน้ำมันเชลล์ ใกล้การทำเรือแห่งประเทศไทย ลักษณะชั้นดินทั้งสองแนวนี้คล้ายคลึงกัน คือมีชั้นดินเหนียวอ่อนอยู่หนาเฉลี่ยประมาณ 12-17 เมตร ผิวบนของชั้นดินเหนียวอ่อนนี้ เป็นร่องน้ำจากลำคลองไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ผิวล่างค่อนข้างจะเรียบ มีลักษณะของการกัดเซาะอยู่ไม่มากนัก ได้ชั้นดินเหนียวอ่อนเป็นชั้นดินเหนียวแข็งถึงแข็งมาก ผิวล่างของชั้นดินนี้ไม่สม่ำเสมอ บางแห่งเป็นร่องลึกมีลักษณะการกัดเซาะของร่องน้ำขนาดใหญ่อยู่ทั่วไป แสดงว่าก่อนการตกตะกอนของชั้นดินนี้ มีทางน้ำเดิมไหลผ่านไปสู่ลำน้ำเจ้าพระยา หรืออาจไหลออกสู่อ่าวไทยเลยก็ได้ ได้ชั้นดินเหนียวแข็งถึงแข็งมากเป็นชั้นทรายเสียส่วนใหญ่ เฉพาะบางแห่งพบแถบของดินเหนียวแข็งมากอยู่อย่างไม่สม่ำเสมอปะปนกับชั้นทราย

แนวที่ 6 ดินแดง-ท่าเรือ เป็นชั้นดินตามแนวที่เริ่มจากดินแดงบริเวณปลายถนนวิภาวดีรังสิต ช่วงดินแดง-ดอนเมือง ต่อตรงเข้าไปยังบริเวณทางรถไฟ แล้วขนานไปตามทางรถไฟสายแม่น้ำ เมื่อเลยถนนพระรามที่ 4 เล็กน้อย ก็แยกออกเป็น 2 แนว แนวหนึ่งเข้าสู่ท่าเรือคลองเตย ส่วนอีกแนวหนึ่งแยกไปบริเวณคลังน้ำมัน ชั้นดินตามแนวดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยชั้นดินเหนียวอ่อนหนาประมาณ 13 เมตร อยู่ตอนบน ได้ชั้นดินเหนียวอ่อนเป็นชั้นดินเหนียวปนทรายละเอียดที่แข็ง ผิวบนของชั้นดินเหนียวปนทรายละเอียดนี้ ค่อนข้างจะราบเรียบ ไม่มีลักษณะของการถูกกัดเซาะ ต่อจากนั้นก็ชั้นดินเหนียวปนทรายละเอียดที่แข็งมาก พบว่ามีแถบทรายนอนอยู่ในชั้นดินนี้เป็นแห่ง ๆ ทั่ว ๆ ไป ผิวบนของชั้นดินไม่ราบเรียบ มีร่องรอยของการกัดเซาะอยู่มาก

ลักษณะทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ ส่วนใหญ่คงปรากฏอยู่แล้วเมื่อเริ่มมีมนุษย์ขึ้นในเอเชียอาคเนย์

สำหรับมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนอันเป็นที่ตั้งของราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน ได้มีการขุดค้นพบทั้งเครื่องมือ เครื่องใช้ และโครงกระดูกในที่ต่าง ๆ จนกระทั่ง

ในยุคหินใหม่รุ่นหลัง ร่องรอยทางด้านโบราณคดีในเอเชีย-
อาคเนย์ที่แสดงถึงอารยธรรมอินเดียไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษ
ที่ 7-8 และในระบายนี้อาจได้มีการตั้งอาณาจักรต่าง ๆ ขึ้น

อาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรสมัยประวัติศาสตร์
ที่แน่นอนแห่งแรกในราชอาณาจักรไทยนั้น มีอายุในราว
พุทธศตวรรษที่ 11 หรือ 12 ถึงพุทธศตวรรษที่ 16 ตั้งอยู่แถบ
ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดี
ที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากงศรีอยุธยาขึ้นเป็น
ราชธานีของไทย เมื่อปีพุทธศักราช 1893 นั้น ปรากฏความ
ในพระราชพงศาวดาร กงศรีอยุธยาว่า ทรงมีพระราชอำนาจ
แผ่ไปกว้างขวาง มีเมืองป้อมปราการชั้นในสำหรับป้องกัน
ราชธานีทั้ง 4 ทิศ คือ ทิศเหนือ เมืองลพบุรี ทิศตะวันออก
เมืองนครนายก ทิศใต้ เมืองพระประแดง (นครเขื่อนขันธ์)
ทิศตะวันตก เมืองสุพรรณบุรี และมีหัวเมืองชั้นในรายตาม
ระยะทางคมนาคม

และ ณ บริเวณอันเป็นที่ตั้งของกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าว
ซึ่งอยู่ถัดจากเมืองพระประแดงขึ้นมา แม้จะอยู่ใกล้ฝั่ง
แม่น้ำเจ้าพระยาตอนปากอ่าว อันเป็นเส้นทางเดินเรือ
ออกสู่ทะเลสาบสำคัญมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แต่ก็
มิได้มีชื่อปรากฏในเอกสารใด ด้วยคงจะเป็นเพียงหมู่บ้าน
สวนเล็ก ๆ กลางโอบอันอ้อมโค้งของลำน้ำเจ้าพระยา

นายประยูร อุลุชาฎะ ได้ดำเนินการสำรวจวัดต่าง ๆ
ในกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา หรือ
ฝั่งธนบุรี เมื่อพุทธศักราช 2513 กล่าวไว้ในหนังสือ **“ศิลป
ในบางกอก”** ว่า

“หลักฐานจากโบราณวัตถุปรากฏว่า เมืองบางกอก
มีใช้ซึ่งจะสำคัญขึ้นมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้สมัยก่อน
กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรียกว่ายุคโยธยาสุพรรณภูมินั้น บางกอก
ก็เคยมีความสำคัญมาแล้ว ชาวพเจ้าได้ตรวจวัดเก่าแก่
แถบอำเภอราชบุรีบูรณะ พบว่ามีพระพุทธรูปสมัยอู่ทอง
ขนาดมหึมาอยู่ตามวัดในบริเวณนั้น ส่วนใหญ่อยู่ติดริมแม่น้ำ
เจ้าพระยาดังเช่น

วัดประเสริฐสุทธาวาส วัดนี้ทำปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่
พุทธศักราช 2381 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระประธาน
ในพระวิหาร ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 6 ศอกเศษ ทำด้วย
ศิลาสีแดง เป็นพระสมัยอู่ทอง พระพักตร์เหลี่ยม พระหนุ
เป็นลอน เส้นพระศกเม็ดละเอียด รัศมีเป็นเปลวเป็นแบบ
อู่ทองชัด ๆ ใบเสมาของวัดเป็นเสมาเดี่ยว ทำด้วยหินทราย
สีแดง เป็นเสมาฐานโยธยาสุพรรณภูมิ ส่วนวัดราชบุรีบูรณะ
ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน พระอุโบสถถูกก่อสร้างใหม่ เดิมพระประธาน
ทำด้วยหินทรายสีแดง ขนาดใหญ่มหึมาแบบเดียวกับวัด
ประเสริฐ คงเป็นพระรุ่นจ้าวคราวเดียวกัน

วัดแจรง่อนอยู่ถัดวัดประเสริฐไปทางใต้ไม่ไกลกันนัก
พบพระวิหารใหญ่โต ทรวดทรงโบราณมาก ก่อผนังหนา

1 เมตรโดยตลอด เก่ากว่ากรุงศรีอยุธยา ภายในวิหารนี้
มีพระพุทธรูปทรงเครื่องสวมเทริดทำด้วยหินทรายแดง
พระพักตร์แบบพระลพบุรีริมสมอู่ทอง สถานที่นี้ได้บูรณะ
ปฏิสังขรณ์ต่อ ๆ กันมาหลายยุคหลายสมัย เพราะพบ
พระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนต้น อยู่ปะปนอยู่กับพระพุทธรูป
สมัยอยุธยาตอนกลาง บนฐานชุกชีในวิหารนั้น วัดบางฝั่งอยู่
คนละฝั่งคลองกับวัดแจรง่อน พบพระประธานในอุโบสถ
เก่าแก่มาก และใบเสมาก็ทำด้วยหินทรายแดงรุ่นจ้าวคราวเดียวกับ
วัดประเสริฐ

วัดบางปะกอกพบพระเจดีย์ใหญ่กลางวัดเป็นเจดีย์
8 เหลี่ยม ฐานผายมาก ทรวดทรงเป็นเจดีย์รุ่นเก่าก่อน
กรุงศรีอยุธยา และวัดบางน้ำซึกก็ได้พบพระพุทธรูปประธาน
ในอุโบสถ ทำด้วยหินทรายแดงเป็นแบบอู่ทองรุ่นหลัง ขนาด
หน้าตักกว้างประมาณ 6 ศอก ใบเสมาของวัดทำด้วยหิน
ทรายแดง เป็นเสมาท่อนกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังพบ
ศิลปก่อนกรุงศรีอยุธยาในแถบใกล้เคียงกันนี้อีกหลายวัด จึง
เชื่อแน่ว่า ณ บริเวณแถบบุคคลใดตลอดไปจนถึงราชบุรีบูรณะ
คือเมืองโบราณเก่ายิ่งกว่าเมืองบางกอก อาจจะเป็น
เมืองเก่าของเมืองบางกอกก็ได้ เมืองเก่านี้มีศิลปอารยธรรม
แบบอู่ทอง หรือจะเรียกเสียใหม่ว่าแบบโยธยาสุพรรณภูมิ
ก็ดูจะถูกต้องมากกว่า

ส่วนบริเวณเมืองบางกอกแท้ ๆ ที่ธนบุรีนั้น เท่าที่ได้พบ
ศิลปเก่าแก่รุ่นสมัยอยุธยาตอนต้น มีดังต่อไปนี้คือ วัดแก้ว
วัดตะพาน วัดจันทาผ้าขาว วัดเพรงในคลองบางพรหม วัดบางแวก
ซึ่งอยู่ในบริเวณบางระมาด บางเข็กหนึ่ง และแม่น้ำอ้อม
ล้วนเป็นวัดมีมาก่อนชุดคลองลัดในสมัยพระชัยราชาที่หน้า
โรงพยาบาลศิริราชทั้งสิ้น สมัยนั้นจะเรียกว่าเมืองอะไร
ไม่มีใครรู้” ❀

แผนที่ประเทศไทยครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
จาก LES INDES ORIENTALES, où sont distingués
les Empires et Royaumes qu'elles contiennent, tirees du Neptune
Oriental, PAR LE's ROBERT Géographe ordinaire du Roy. Avec
Privilege 1751

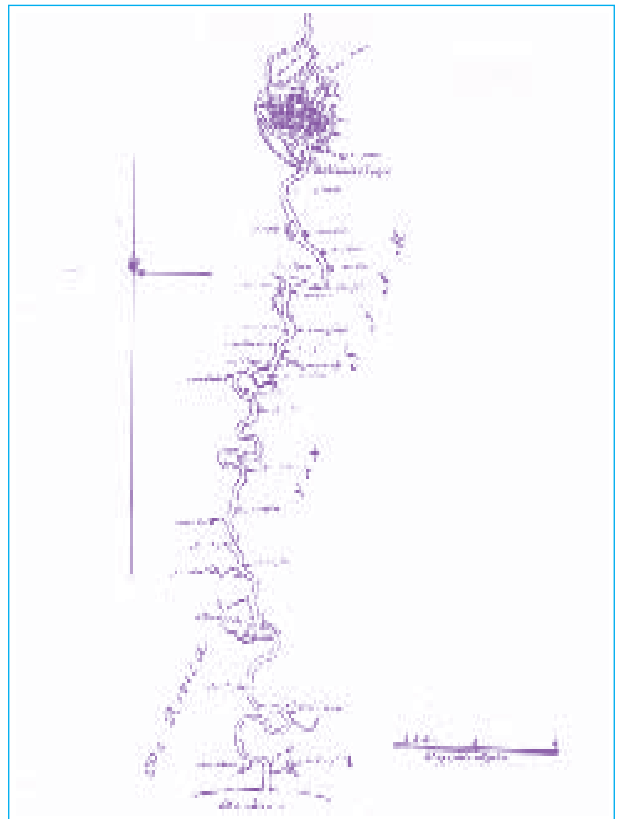
บางกอก

เมื่อก่อนจะเป็นกรุงรัตนโกสินทร์

ท ั้งจากราชอาณาจักรไทยได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีที่มีความเจริญมั่นคงทั้งในด้านการปกครอง การทหาร และการเศรษฐกิจ กล่าวคือ นอกจากจะได้มีการตราพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นเป็นหลักในการปกครอง และวางระเบียบการบริหารประเทศทั้งในกรุงและหัวเมืองขึ้น โดยเรียบริบร้อยแล้ว ยังมีอำนาจเหนือประเทศราชน้อยใหญ่ในแถบเอเชียอาคเนย์ ทั้งลาว เวียดนาม กัมพูชา และมลายู ทั้งยังเป็นเมืองท่าสำคัญในการเดินเรือติดต่อค้าขายระหว่างยุโรป ตะวันออกกลางและเอเชียในขณะนั้นด้วย และด้วยเหตุประการหลังนี้ พื้นที่แถบบริเวณ “บางกอก” อันเป็นที่ตั้งของกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน จึงเริ่มเป็นที่สนพระทัยของพระมหากษัตริย์หลายรัชกาล ด้วยร่องแม่น้ำอันคดเคี้ยวระหว่างกรุงศรีอยุธยากับทะเลนั้น หากได้ขุดคลองลัดขึ้นก็จะอำนวยความสะดวกในการขนส่งทางเรือ และประหยัดเวลาในการเดินทางได้มาก ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พุทธศักราช 1991-2031) จึงโปรดให้ขุดคลองเชื่อมระหว่างคลองบ้านพร้าวกับคลองเชียงรากขึ้นเป็นคลองแรก และต่อมาการขุดลัดแม่น้ำเจ้าพระยาได้กระทำเพิ่มอีก 5 แห่ง คือ คลองลัดตำบลบางกรวย คลองลัดหน้าเมืองนนทบุรี คลองลัดตำบลบางกอก คลองลัดปากเกร็ดตำบลบางบัวทอง และคลองลัดนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง)

สำหรับคลองลัดบางกอกซึ่งขุดขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พุทธศักราช 2077-2089) นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ใน “**สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า “** คำว่า **บาง** คือ คลองตัน ทำขึ้นเพื่อชักน้ำในแม่น้ำไปใช้ในที่ทำกิน **บางกอก** ก็คงมีต้นมะกอกอยู่ที่ปากบาง เดิมคงจะอยู่แถวปากคลองบางกอกน้อย ส่วนปากคลองบางกอกใหญ่ทางใต้นั้นเดิคงจะเป็น **บางหลวง** การขุดคลองลัดบางกอก ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราชคงจะไม่ได้ขุดแผ่นดินดอน หากมีคลองลัดเล็ก ๆ อยู่แล้ว ซึ่งชาวบ้านขุด**บาง**ประจบกันเป็นลิ่งนำทาง ครั้นขุดคลองขยายขึ้น น้ำกัดเซาะกว้างกลายเป็นแม่น้ำแนวสัน ที่บริเวณนั้นจึงกลายเป็นตำบลบางกอกไปด้วยกันทั้งสิ้น

ลำน้ำเจ้าพระยาเดิมซึ่งไหลจากสามเสนเข้าคลองบางกอกน้อย ตลิ่งชัน บางระมาด เลี้ยวออกคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งเป็นทางอ้อมโค้ง หากไปด้วยเรือแจวจะกินเวลาดังแต่เข้า

แผนที่โบราณแสดงความคดเคี้ยวของแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับทะเล

จรดเย็น เมื่อมีคลองลัดขุดพาสายน้ำไปทางอื่นก็แคบลงและตื้นเขินขึ้นจนกลายเป็นคลองไปคือที่เรียกว่าคลองบางกอกน้อย คลองตลิ่งชัน คลองบางระมาด และคลองบางกอกใหญ่ ในปัจจุบัน สำหรับตำบลบางกอกซึ่งเคยอยู่ฝั่งตะวันออกของลำน้ำเจ้าพระยาเดิม ก็กลายเป็นพื้นที่ซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่านกลาง แต่ฝั่งทางตะวันตกและฝั่งตะวันออกก็ยังคงใช้ชื่อรวมกันว่า “**บางกอก**” เช่นเดิม

ครั้นขุดคลองลัดแล้ว บางกอกจึงเริ่มมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ขึ้น และต่อมาตั้งเป็นเมืองด่านเรียกว่า เมืองธนบุรี-ศรีมหาสมุทร ปรากฏชื่อเป็นครั้งแรกในพระราชพงศาวดารรัชกาลต่อมา คือรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พุทธศักราช 2091-2111)

เมืองธนบุรี หรือที่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อในสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมเรียกในชื่อเดิมว่า “**บางกอก**” มีปรากฏในแผนที่ บันทึกจดหมายเหตุ ตลอดจนจดหมายโต้ตอบระหว่างกันในฐานะที่เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญอยู่ระหว่างปากน้ำเจ้าพระยากับกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรือสินค้าจะต้องผ่านเมื่อขึ้นไปกรุงศรีอยุธยา และผ่านอีกในตอนขากลับ

ในแผนที่ทะเลและแผนที่ครั้งโบราณที่ชาวต่างประเทศได้ทำไว้แต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏตำแหน่งที่ตั้งของเมืองธนบุรีในชื่อของ**บางกอก** โดยสะกดว่า Bangkok, Bancoc, Bancok, Banckok, Bankoc, Banckock, Bangkok, Bancocq, Bancock ก็มี และในบางแผ่นเขียนคำว่า Sian อันหมายถึงประเทศสยาม

ไว้ตรงที่ตั้งของบางกอก ในขณะที่มีคำว่า Judia, Odia, Juthia, Ajothia, Odiat อยู่เหนือขึ้นไปในตำแหน่งที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยา ฉะนั้นบางกอกจึงเป็นสัญลักษณ์ของราชอาณาจักรไทยด้วย

แผนที่ประเทศไทยครั้งโบราณนี้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมแผนที่ทหาร ได้รวบรวมและทำสำเนามาให้รักษาไว้ได้ เป็นจำนวนมาก และได้เลือกคัดแผนที่จำนวนหนึ่ง พิมพ์ไว้ในจดหมายเหตุนี้ด้วยแล้ว

ส่วนคำว่า Bangkok ที่ใช้สะกดเป็นชื่อเมืองบางกอก หรือกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน นายเซอร์ สุขพานิช ได้ให้ความเห็นไว้ในบทความเรื่อง **“บางเกาะ-เกาะรัตนโกสินทร์”** ว่า ปกติเป็นคำที่ฝ่ายสังฆราชผู้เป็นใหญ่ในคริสต์ศาสนาที่กรุงศรีอยุธยาใช้เมื่อเขียนถึงบางกอกทุกครั้งที่ท่านเขียนรายงานไปแจ้งสำนักงานใหญ่ที่กรุงปารีส และได้ใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงพระอักษรไปถึงพวกฝรั่ง ก็ทรงสะกดคำนี้ว่า Bangkok ตามที่พวกสังฆราชฝรั่งเศสใช้ จึงได้ใช้เป็นมาตรฐานต่อมาจนปัจจุบัน

ในเอกสารชุด The Records of Relation Between Siam and Foreign Countries in 17th Century vol.1 (บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17) ซึ่งเป็นบันทึกของชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาที่เก่าสุดเท่าที่สืบค้นได้ในปัจจุบัน พ่อค้าชาวฮอลันดาได้เขียนบันทึกบรรยายเกี่ยวกับอาณาจักรสยามไว้เมื่อปีพุทธศักราช 2160-2161 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ความตอนที่กล่าวถึงบางกอกนั้นมีว่า

“กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ประมาณ 15 องศาทางเหนือ ต้องเข้าแม่น้ำไปภายในแผ่นดินประมาณ 20 ไมล์ฮอลันดาแม่น้ำนี้จัดอยู่ในประเภทแม่น้ำที่ดีที่สุดในย่านอินดีส ซึ่งสามารถให้เรือระวางหนักตั้งแต่ 150 ถึง 200 ลาสท์ กินน้ำลึกตั้งแต่ 12 ถึง 13 ฟุตขึ้นไป เข้าจอดได้โดยสะดวก จากปากน้ำเข้าไป 5 ไมล์เป็นที่ตั้งของเมืองล้อมรอบด้วยกำแพงมีชื่อว่า บางกอก ณ ที่นี้เป็นที่ตั้งของด่านภาษีแห่งแรกเรียกว่า ขนอบบางกอก (Canen Bangkok) ซึ่งเรือและสำเภาทุกลำไม่ว่าจะมาจากชาติใดก็ตาม จะต้องหยุดจอดทอดสมอ และแจ้งให้ด่านนี้ทราบก่อนว่าจะเข้ามาเพื่อจุดประสงค์อันใด บรรทุกสินค้ามาจากไหน มีผู้ใดมากับเรือบ้าง และมีสินค้าอะไรบ้างที่บรรทุกมา ก่อนที่เรือเหล่านั้นจะล่องลำหรือเดินทางเข้าไปกว่านั้น จากบางกอกขึ้นมาประมาณ 1 ไมล์ มีด่านศุลกากรอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า บ้านตะนาว ซึ่งเรือทุกลำที่จะขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยาจะต้องหยุดตรวจอีกครั้งหนึ่ง เพราะอยู่ในรัศมีไม่ไกลจากกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่ล้อมรอบด้วยกำแพงหิน และมีแม่น้ำโอบไปโดยรอบ มีประชาชนอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองสวยงาม เป็นที่เชิดหน้าชูตาของกรุงสยามตามแบบฉบับของเมืองในแถบตะวันออก

ในทำนองเดียวกัน เมื่อเรือจะกลับออกไปและเมื่อผ่านด่านภาษีที่บ้านตะนาวอีก ก็จะต้องหยุดทอดสมอเพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะออกเดินทางไปในไหน มีสินค้า สัมภาระและบรรทุกใครออกไปบ้าง ในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัตินั้นผู้ที่ จะออกไปจะต้องได้รับหนังสือพระราชทานสำคัญเสียก่อน เรียกว่าตรา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง (ใบผ่าน) ซึ่งจะต้องนำไปแสดงที่ด่านภาษีที่บางกอก ซึ่ง ณ ที่นี้เรือจะต้องหยุดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจ่ายอากรแผ่นดินสำหรับเรือ และสินค้า หากไม่ปฏิบัติตามนี้แล้ว ไม่ว่าจะป็นนายเรือหรือเจ้านายอื่น ๆ ก็ตาม จะถูกยึดเรือทันที”

บางกอกเป็นเมืองด่านที่สำคัญมาแต่แรกตั้ง จนตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ และการทำมาหากินของชาวบางกอกในครั้งนั้น เอกสารประวัติศาสตร์ฝ่ายไทยมิได้กล่าวถึงมากนัก ด้วยผู้บันทึกคงจะเห็นเป็นของธรรมดา แต่จากบันทึกและจดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ ได้ให้หลักฐานอันน่าสนใจเกี่ยวกับบางกอกไว้เป็นอันมาก อาทิเช่น

ลักษณะภูมิประเทศ

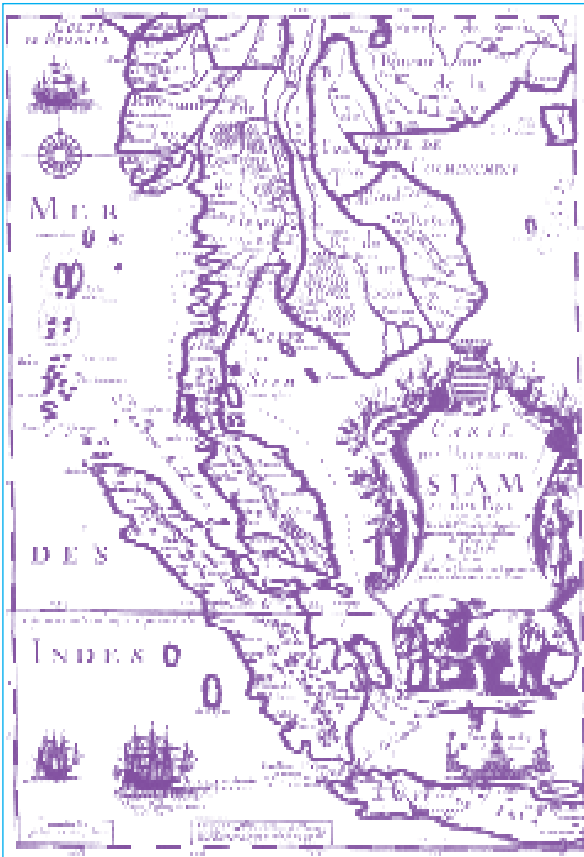
นายเซอร์วอลิเยร์ เดอชอมองต์ (Chevalier de Chaumont) ราชทูตของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในพุทธศักราช 2228 แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บันทึกจดหมายเหตุไว้ว่า

“เมืองบางกอกเป็นหัวเมืองหนึ่งของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำห่างจากทะเล 24 ไมล์...เดินทางจากอยุธยามาบางกอกทางเรือ ใช้เวลาประมาณ 12 ชั่วโมง (ออกจากอยุธยาเวลา 5 โมงเย็น) ถึงบางกอกรุ่งขึ้นเวลาเช้า... เวลาเช้าเดินทางออกจากบางกอกถึงปากอ่าวเวลา 4 โมงเย็น”

แม่น้ำเจ้าพระยาในฤดูน้ำหลากนั้นไหลเชี่ยวจัด ดังปรากฏในจดหมายเหตุของนายเซเบเรต์ (Ceberet) ซึ่งเดินทางเข้ามาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่างพุทธศักราช 2230-2231 ว่า

“ได้ไปปรึกษากับมองซิเออร์ เดอโวลวีร์คูร์เรื่องที่จะพาเรือรบเข้าไปในลำแม่น้ำจนถึงบางกอก มองซิเออร์ เดอโวลวีร์คูร์ จึงได้ตอบว่า การที่จะพาเรือเข้าไปในลำแม่น้ำในฤดูนี้ทำไม่ได้ เพราะน้ำในแม่น้ำกำลังท่วมตลิ่งและไหลเชี่ยวแรงมาก ถึงน้ำทะเลจะขึ้นก็ยังไม่พอลำกำลังกระแสน้ำเชี่ยวในลำแม่น้ำได้ และถ้าเรือเล็ก ๆ จะขึ้นไปตามลำแม่น้ำแล้วก็ต้องทิ้งสมอลง และกว่าจะล่องขึ้นพารือขึ้นไปทีละน้อย ๆ ซึ่งจะเป็นการกินเวลาไม่ต่ำกว่า 15 วัน เพราะระยะตั้งแต่ด่านภาษีซึ่งตั้งอยู่ที่ปากน้ำถึงบางกอกนั้น เป็นระยะไกลถึง 10 ไมล์”

แต่อย่างไรก็ตาม นายเดอลาลูแบร์ (Simon de la Loubère) ราชทูตฝรั่งเศสซึ่งเดินทางเข้ามาพร้อมนายเซเบเรต์

แผนที่โบราณแสดงการเดินทางของนายเซอร์เชอวาลีเยร์ เดอชอยซ์ครั้งที่ 14 แห่งฝรั่งเศส

ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้ในหนังสือ Du Royaume de Siam (จดหมายเหตุลาลูแบร์) ว่า

“ในเดือนตุลาคม กระแสลมพัดผ่านมาทางทิศตะวันตก และทิศเหนือ ฝนก็หยุดตก ในเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม สายลมพัดมาจากทิศเหนือ กวาดน้ำขึ้นน้ำลง (ให้หมดเมฆ) และดูจะกระหน่ำลงทะเลอย่างแรงถึงขนาดกวาดน้ำที่ท่วมแผ่นดินอยู่ให้ลงทะเลไปได้ภายในไม่กี่วัน ตอนนั้นกระแสน้ำขึ้นลงไหลอ่อนมาก ทำให้น้ำในแม่น้ำมีรสจืดไปได้ไกล (จากหน้าเมืองบางกอก) ถึง 2 ลี หรือ 3 ลี”

การท่ามาหากิน

พื้นที่บางกอกนั้นเป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินอุดม ทำสวนทำนาได้ดี โดยเฉพาะสวนผลไม้

บันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวนใหม่ เล่มที่ 252 ซึ่งเรียบเรียงในสมัยราชวงศ์หมิง กล่าวว่า

“ลหอลูอยู่ใต้ประเทศเขียนลงมาอาณาเขตติดริมทะเลคือทางทิศใต้เป็นอ่าวใหญ่ มีแม่น้ำใหญ่สายหนึ่ง ไหลผ่านจากเขียนลงมาลหอลู แล้วไหลออกทะเลทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ ประเทศนี้ในฤดูร้อนมีน้ำไหลทันจากอ่าวขึ้นเป็นสีโคลน น้ำจะไหลเข้าคลองเล็กคลองน้อยทั่วพื้นที่ จึงทำนา

ได้ผลดีมาก ข้าวราคาถูก”

ตามจดหมายเหตุจีนนี้ เขียนคืออาณาจักรสุโขทัย และลหอลูคืออาณาจักรศรีอยุธยา

นายเดอลาลูแบร์ ได้บันทึกไว้อีกตอนหนึ่งในหนังสือ Du Royaume de Siam (จดหมายเหตุลาลูแบร์) ว่า

“สวนผลไม้ที่บางกอกนั้นมีอาณาบริเวณยาวไปตามชายฝั่งแม่น้ำ โดยทวนขึ้นไปสู่เมืองสยาม (หมายถึงกรุงศรีอยุธยา) ถึง 4 ลี กระทั่งจรดตลาดขวัญ ทำให้เมืองหลวงแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลาหารซึ่งคนพื้นเมืองชอบบริโภคกันนักหนา หมายถึงผลไม้มีนานาชนิดเป็นอันมาก”

บันทึกของนายยอช ไวต์ (George White) พ่อค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เข้ามาทำการค้า ณ กรุงศรีอยุธยา เมื่อพุทธศักราช 2221 กล่าวว่า

“หมากนั้นมีที่สวนสำหรับเป็นที่เพาะปลูกในระหว่างเมืองนนทบุรีและปากน้ำใกล้เคียงบางกอก ในสวนเหล่านี้เก็บได้ปีหนึ่งประมาณ 25,000 หาบ”

บาทหลวงตาซาร์ด์บันทึกไว้ในจดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่ 2 ซึ่งเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อพุทธศักราช 2230-2231 ว่า “และโดยที่บางกอกเป็นเมืองสวนของประเทศสยาม ซึ่งมีผลไม้รสเยี่ยมที่วราชอาณาจักรมารวมกันอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ เขาจึงนำมาให้เป็นของกำนัลแก่เราแข่งหนึ่ง”

ลักษณะตัวเมือง

จากการสำรวจโบราณวัตถุสถานของกรุงรัตนโกสินทร์ เฉพาะฝั่งตะวันตก ปรากฏว่าในแถบคลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ คลองบางระมาด บางพรหม บางน้อย บางเข็กหนึ่ง และบางขุนเทียน มีวัดโบราณขนาดใหญ่โตสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาอยู่เป็นจำนวนมาก บางแห่งยังคงปรากฏสิ่งก่อสร้างอันเป็นแบบอย่างทางศิลปกรรมสำคัญ อาทิ วัดเงิน (วัดรัชฎาธิษฐาน) วัดทอง (วัดกาญจนสิงหาสน์) วัดแก้ว วัดศาลาสี่หน้า (วัดคูหาสวรรค์) วัดกำแพง แม่ฝั่งตะวันออกก็มีวัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพน) วัดสลัก (วัดมหาธาตุ) วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) วัดเลียบ (วัดราชบูรณะ) วัดโคก (วัดพลับพลาไชย) เป็นต้น บางแห่งก็อยู่เรียงรายติด ๆ กัน บ่งถึงว่าอาณาบริเวณแถบนี้ย่อมมีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นชุมชนใหญ่ เพราะเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่งเมืองหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม สถานที่ตั้งของวัด หรือความเจริญของบ้านเมืองจะกระจายอยู่แถบริมแม่น้ำหรือริมคลอง อันเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ ส่วนบริเวณด้านทิศใต้ นับแต่หลังวัดบางยี่เรือ วงเวียนใหญ่โดยไปทางดาวคะนอง จนถึงหลังวัดบางสะแกนั้น มีเพียงวัดกระจับปี่นี้อยู่เพียงวัดเดียว และไม่ปรากฏร่องรอยความเจริญทางศิลปกรรมอื่นอีก บริเวณแถบนี้เดิมจึงน่าจะเป็นป่า และน่าจะแผ่อาณาเขตไปทางทิศใต้ของกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันตก หรือฝั่งธนบุรีนี้ทั้งหมด

สำหรับที่ทำการของเจ้าเมืองบางกอกนั้น ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาในคลองบางหลวงหรือคลองบางกอกใหญ่ และจากบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดา ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมที่กล่าวถึงข้างต้นได้ระบุไว้ว่าบางกอกเป็นเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ สิ่งก่อสร้างที่สำคัญของเมืองซึ่งมีบันทึกหลักฐานไว้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของไทย และของชาวต่างประเทศ คือตึกที่พักรับรองสำหรับบุคคลสำคัญกับป้อมสองฟากแม่น้ำ

นายอาดัม เดนต์ (Adam Denton) พ่อค้าชาวอังกฤษ ได้เขียนจดหมายถึงบริษัทอินเดียตะวันออกที่ปัตตานี เล่าถึงการเดินทางไปยังกรุงศรีอยุธยา เมื่อเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2165 ว่า

“วันที่ 17 ข้าพเจ้าพร้อมด้วยล่ามชาวพื้นเมืองได้ออกเดินทางล่องเรือไปตามลำน้ำ ขึ้นไปทางเหนือประมาณ 20 ไมล์ จึงได้มาถึงเมืองที่มีชื่อว่าบางกอก เจ้าเมืองบางกอกได้ออกมาต้อนรับคณะของเราเป็นอย่างดี และได้กรุณาจัดหาเสบียงสัมภาระ ของกินของใช้ที่จำเป็นมาให้ด้วย...ในการนี้เจ้าเมืองได้จัดตึกสามชั้นให้เราอยู่ เป็นตึกค่อนข้างใหญ่ยาว 7 ฟาธอม และกว้าง 5 ฟาธอม เป็นที่ที่น่าอยู่และสะดวกสบายมาก”

หลังจากนั้นเป็นเวลาร่วม 100 ปี ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บันทึกของชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ มีตึกที่พักรับรองก่ออิฐถือปูนอยู่ ซึ่งอาจเป็นตึกหลังเดียวกันนี้หรือสร้างขึ้นใหม่แทนอาคารหลังเดิมซึ่งชำรุดหักพังไปแล้วก็ได้

บาทหลวงคูร์โตแลง ได้เขียนแผนที่สองฝั่งแม่น้ำตรงบางกอกในครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไว้ โดยมีป้อมบางกอกตั้งอยู่ทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ และให้ชื่อสองฝั่งแม่น้ำตอนนั้นว่า Bankoc ข้างใต้ป้อมฝั่งตะวันออก มีโบสถ์ฝรั่งอยู่โบสถ์หนึ่ง ชื่อโบสถ์ Concepcion (อยู่แถบตลาดน้อย) และมีโบสถ์ทางพุทธศาสนาอยู่เหนือป้อมโบสถ์หนึ่ง (อยู่แถบวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) ข้างใต้ป้อมโบสถ์หนึ่ง (อยู่แถบวัดราชบูรณะ) ส่วนโบสถ์พุทธศาสนาทางฝั่งตะวันตกมีอยู่เป็นจำนวนมาก

สำหรับป้อมบางกอกนั้นเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาโดยตลอด นับแต่แรกสร้างจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

โดยที่ภูมิสถานของเมืองบางกอกนั้นเป็นที่หัวโค้งเลี้ยวของแม่น้ำ ในต้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงได้มีการเล็งเห็นความสำคัญของบางกอกขึ้นอีกประการหนึ่งว่า นอกจากตั้งอยู่ริมแม่น้ำระหว่างปากน้ำกับกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมืองด่านสำคัญทางการค้าแล้ว ชัยภูมิของเมืองยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์อีกด้วย

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาได้บันทึกไว้ว่า เจ้าพระยาวิไชยเณทร์เป็นผู้ดำริเกี่ยวกับการสร้างป้อมขึ้นที่เมืองบางกอก และได้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระ

พระนารายณ์มหาราช ขอให้สร้างป้อมขึ้นที่บางกอกไว้ทั้งสองฟากแม่น้ำ และทำสายโซ่ใหญ่ซึ่งขวางน้ำตลอดถึงกันทั้งสองฟาก สำหรับป้องกันศัตรูที่จะมีมาทางทะเล สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเห็นชอบด้วย และโปรดให้เจ้าพระยาวิไชยเณทร์เป็นแม่กองก่อสร้างป้อมบางกอก หรือที่ในพระราชพงศาวดารบางฉบับ เรียกป้อมเมืองธนบุรีบ้าง ป้อมวิไชยเณทร์บ้าง แต่ในจดหมายเหตุนี้จะเรียกว่าป้อมบางกอกเพียงชื่อเดียวเพื่อมิให้สับสน

ป้อมบางกอกที่เจ้าพระยาวิไชยเณทร์สร้างขึ้น มีลักษณะเป็นป้อมอิฐสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ มีสายโซ่ซึ่งขวางแม่น้ำระหว่างป้อม มีคนเชื้อชาติแขกบ้าง เชื้อชาติโปรตุเกสบ้าง เป็นผู้บังคับการป้อม มีทหารอาสาต่างชาติและทหารไทยรวมกันอยู่ประจำป้อมประมาณ 400 คน หลังจากสร้างเสร็จ ป้อมบางกอกได้แสดงอำนาจเพิ่มเติมที่ในคราวเกิดกบฏมักกะสัน ด้วยฝ่ายกบฏพยายามนำเรือหนีมาถึงบางกอกก็แล่นต่อไปไม่ได้ ด้วยติดโซ่ซึ่งขวางแม่น้ำอยู่ จึงถูกจับกุมได้ทั้งหมด

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา มีการติดต่อกับประเทศตะวันตกอย่างกว้างขวาง ทั้งในทางการทูตและการค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับฝรั่งเศส สังฆราชเดอลามอตต์ ลัมแบร์ต สังฆราชแห่งเบรีธ (Monseigneur de la Motte Lambert, eveque de Berythe) ได้เดินทางเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา และได้รับอนุญาตให้ทำการสอนศาสนาในราชอาณาจักรไทยได้ จากนั้นบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสโดยความสนับสนุนของรัฐบาล ก็ได้ขยายการค้าเข้ามายังราชอาณาจักรไทย โดยส่งนายบูโร เดลันด์ (Boureau Deslandes) มาเป็นผู้จัดตั้งเมื่อปีพุทธศักราช 2223

นายบูโร เดลันด์ ได้บันทึกถึงความสำคัญของบางกอกในรายงานซึ่งมีถึงบริษัทว่า

“พวกฮอลันดาพยายามจะทำการอยู่ 2 อย่าง คืออย่างหนึ่งจะคิดเอาเมืองบันด้า อีกอย่างหนึ่งคิดจะเอาป้อมที่บางกอก (ป้อมนี้อยู่ริมแม่น้ำห่างจากปากน้ำประมาณ 10 ไมล์) เพื่อจะได้เป็นใหญ่ในการค้าขายในทะเลฝ่ายใต้ ความคิดนี้อาจจะเป็นการจริงได้ แม้ว่าพวกฮอลันดายึดบางกอกไว้ได้แล้ว ก็จะเป็นใหญ่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในทะเลแถบนี้ เพราะท่าเรือที่สำคัญอยู่ในเวลานี้ ก็เหลือแต่บางกอกแห่งเดียวเท่านั้น”

นายลานีเออร์ (Lanier) นักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ได้เขียนไว้ในหนังสือ Relations de la France et du Royaume de Siam de 1662 a 1703 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 27 เรื่องไทยกับฝรั่งเศสเป็นมิตรกันครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์) ว่า

“ทางฝ่ายบริษัทฝรั่งเศสก็รู้ว่า บางกอกนั้นเป็นแห่งที่สำคัญเพราะบางกอกเป็นท่าเลท่ามกลางระหว่างอ่าวสยามท่าเรือต่าง ๆ ในพระราชอาณาเขตสยาม และท่าเรือในประเทศจีนด้วย แต่เมืองมะริดนั้นบริษัทก็อยากได้เหมือนกัน เพราะเป็นท่าเลอันเหมาะสำหรับการค้าขายในอ่าวเบงกอล ทั้งบางกอกและมะริด ถ้าได้สร้างป้อมอย่างดี และ

มีทหารรักษาแข็งแรง มีท่าจอดเรืออย่างมั่นคง และสร้าง
โรงเก็บของใหญ่ ๆ ไว้หลายหลัง ก็คงจะทำให้สินค้าทั้งปวง
ในฝ่ายอินเดียและแหลมมลายูมารวมอยู่ในที่นี้ทั้งหมด เมื่อ
บางกอกและมะริดได้จัดอย่างว่านี้ได้แล้ว ก็เป็นทางป้องกัน
มิให้เรือฮอลันดา อังกฤษ และโปรตุเกส มาสู่ในการค้าขายได้
ตั้งแต่ฝั่งคอรอมันเดลตลอดไปถึงเมืองญี่ปุ่นทีเดียว...

ในประเทศสยาม มีท่าเรือที่เป็นท่าเลเหมาะและมั่นคง
หลายแห่ง คือเมืองตะนาวศรี เมืองมะริด เมืองภูเก็ต อยู่ทาง
อ่าวเบงกอล ตรงกับที่ตั้งค้าขายของฝรั่งเศส ที่ฝั่งคอรอมันเดล
เมืองสงขลา เมืองนครศรีธรรมราช เมืองเพชรบุรี ก็อยู่ทาง
อ่าวสยามและบางกอกซึ่งเท่ากับเป็นลูกกุญแจของประเทศ
สยามฝ่ายใต้ ก็เป็นท่าเลอันสินค้าทั้งปวงต้องมารวมอยู่ทั้งสิ้น
เพราะเหตุว่าบางกอกตั้งอยู่ใกล้กับปากน้ำเจ้าพระยา เป็น
เมืองซึ่งอาจแข่งกับบาตาเวียได้”

ความคิดของฝรั่งเศสนี้ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าพระยา
วิไชยเณทร์ผู้ว่าการฝ่ายกรมท่าและการค้าของไทยขณะนั้น
ด้วยหมายจะให้ฝรั่งเศสร่วมช่วยป้องกันอิทธิพลของอังกฤษ
และฮอลันดา ดังจะเห็นได้จากพระราชสาส์นที่สมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราชทรงมีไปถวายสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14
เมื่อปีพุทธศักราช 2231 ได้ทรงย้ำความสำคัญของบางกอกว่า

“หม่อมฉันได้มอบเมืองด่านอันมีความสำคัญที่สุด
พร้อมด้วยกำลังทหารแห่งราชอาณาจักรของหม่อมฉัน ตรง
จุดที่อิริราชศัตรูจะรุกร้าเข้ามาง่ายไว้แก่กองทหารของ
ฝ่าพระบาท ซึ่งหม่อมฉันส่งไปพิทักษ์รักษา”

บาทหลวงตาดาร์ก็ได้นำทักความสำคัญของบางกอก
ไว้ในจดหมายเหตุการเดินทางครั้ง 2 เมื่อพุทธศักราช 2230-
2231 ว่า

“ใคร ๆ ก็ตามย่อมพิจารณาเห็นว่า การที่สมเด็จพระ
เจ้ากรุงสยามทรงมอบเมืองบางกอกกับเมืองมะริดไว้ใน
ความดูแลของชาวฝรั่งเศสนั้น ย่อมเท่ากับฝากเมืองหน้าด่าน
ที่สำคัญที่สุดแห่งรัฐสยามมณฑล และกุญแจแห่งราชอาณาจักร
ไว้ด้วยความไว้วางพระทัยในความโอบอ้อมอารีขององค์
พระเจ้าอยู่หัวฝรั่งเศส กษัตริย์พระองค์นี้ (สมเด็จพระนารายณ์
มหาราช) ทรงมีพระสติปัญญาเฉียบแหลมพอที่จะเล็งเห็นผล
ล่วงหน้าอันเนื่องจากข้อผูกพันดังนี้”

เมื่อเรือเลอโวตูร์ของฝรั่งเศสพานายบุญโร เดลิ่งด์ เดินทาง
มาถึงปากน้ำเจ้าพระยาในเดือนกันยายน พุทธศักราช 2223
ขณะเรือผ่านป้อมที่บางกอก ไทยได้สั่งให้มีการยิงสลับต้อนรับ
การยิงสลับครั้งนี้มีเรื่องเกี่ยวกับต้นกำเนิดของชาติไทยด้วย
มีปรากฏในจดหมายเหตุ ซึ่งฝ่ายฝรั่งเศสได้บันทึกเหตุการณ์
ไว้ว่า

“เมื่อเรือเลอโวตูร์ได้มาถึงสันดอนเมืองสยามมีรับสั่งว่า
เมื่อเรื่อนี้แล่นผ่านป้อมที่บางกอกและให้ป้อมที่บางกอก
ยิงสลับรับ เป็นธรรมเนียมมาช้านานแล้วที่เรือต่างๆ ของสยาม
มักจะถูกยิงฮอลันดาเพราะเหตุว่าคงจะมีคนรู้จักมากกว่าเป็นเรือ

ค้าขาย และฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินสยามจนทุกวันนี้ท่ามีธงอย่างใด
เป็นเครื่องหมายไม่ เจ้าเมืองบางกอกไม่รู้จักธงอะไร จึงได้
ชักธงฮอลันดาขึ้น กับต้นเรือเลอโวตูร์ให้คนมาบอกเจ้าเมือง
บางกอกว่า ถ้าประสงค์ให้เรือฝรั่งเศสสลุดป้อมแล้ว ก็ขอให้
เอารธงฮอลันดาลงเสีย และถ้าไม่มีธงชาติอื่นจะชักแล้ว ก็ให้
ชักธงอย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วแต่จะพอใจ เจ้าเมืองบางกอก
จึงได้เอารธงฮอลันดาลงเสีย แล้วชักธงสีแดงขึ้นแทน”

ธงชาติไทยจึงได้ใช้ธงสีแดงต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตน-
โกสินทร์

จากนั้น การเจริญทางพระราชไมตรีระหว่างไทย
กับฝรั่งเศส จึงได้เริ่มต้นขึ้นในปีพุทธศักราช 2228 สมเด็จพระ
เจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ทรงแต่งตั้งให้นายเชอวาลิเออร์ เดอ
โซมองต์ เป็นราชทูต และบาทหลวงเดอชัวส์ (Labbé de
Choisy) เป็นอุปทูต เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา และได้หยุด
พักค้างคืนที่บางกอกหนึ่งคืน นายเดอโซมองต์ได้ขึ้นพักค้างคืน
ที่ป้อมบางกอกฝั่งตะวันตก ซึ่งภายในมีตึกเป็นที่รับรอง

ในระหว่างที่พำนักอยู่ในราชอาณาจักรไทย ได้มีการ
ปรึกษาหารือระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในการที่จะสร้างป้อมใหม่
ที่บางกอกให้ใหญ่โต ในที่สุดฝ่ายไทยได้ขอตัวเรือเอกเดอ-
ฟอร์แบง (Claude de Forbin) และนายช่างเดอลามาร์ (de Lamare)
ซึ่งเดินทางมาพร้อมกับราชทูตเอาไว้รับราชการอยู่ในเมืองไทย
เพื่อควบคุมการสร้างป้อมที่บางกอกและทำแผนที่ ต่อมา
เรือเอกเดอฟอร์แบงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น
ออกพระศักดิ์สงคราม มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับป้อมและเป็น
เจ้าเมืองที่บางกอกด้วย

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2230 สมเด็จพระเจ้าหลุยส์
ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสทรงส่งราชทูตมาเมืองไทยเป็นชุดที่ 2 มี
นายเดอลาลูแบร์เป็นราชทูตพร้อมด้วยกองทหารฝรั่งเศสที่จะเข้ามา
ตั้งอยู่ในเมืองไทย มีนายพลเดส์ฟาร์ซ (Général Desfarges)
เป็นผู้บังคับบัญชา กองทหารฝรั่งเศสนี้ได้ขึ้นประจำอยู่ที่ป้อม
บางกอกฝั่งตะวันออก ซึ่งกำลังสร้างใหม่ยังไม่แล้วเสร็จ (อยู่
ระหว่างวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และปากคลองตลาด
ในปัจจุบัน)

นายเดอลาลูแบร์ได้ไปชมการก่อสร้างป้อมใหม่นี้ด้วย
โดยนายเซเบเรต์ได้จดหมายเหตุไว้ว่า

“รุ่งขึ้นวันที่ 20 ตุลาคม (พุทธศักราช 2230) เวลาเช้า
ได้ไปยังป้อมฝั่งตะวันออกโดยทางราชการ ป้อมได้ยิงปืนใหญ่
ค่านับทุกกระบอก มองซิเออร์เดฟาร์ซก็ได้มาคอยรับอยู่ที่
ริมตลิ่ง และกองทหารก็ถืออาวุธเรียงรายเป็น 2 แถวคอยต้อนรับ
ทหารโปรตุเกสอยู่แถวหน้าบนอยู่กับทหารไทย จากนั้นจึงถึง
กองทหารฝรั่งเศส ส่วนในป้อมเล็กสี่เหลี่ยมนั้นเต็มไปด้วย
กองทหารไทยทั้งสิ้น

ในที่นี้ข้าพเจ้าจะงดไม่อธิบายเล่าถึงป้อม เพราะ
ถ้าจะดูตามแผนที่ซึ่งได้ส่งมาพร้อมกับรายงานแล้วนั้น ก็อาจ
จะเข้าใจได้ว่าป้อมนั้นมิรูปร่างลักษณะอย่างไร ดีกว่าจะเล่า

ด้วยปากหรือตัวหนังสือ แผนที่ป้อมนั้นมองซิเอร์เดอลามาร์ เป็นผู้ทำขึ้น แต่ในที่นี้จะต้องกล่าวความแต่ข้อเดียวซึ่งหาไม่ปรากฏในแผนที่ไม่ คือว่าพื้นที่ดินในป้อมนี้เป็นเลนเป็นโคลน ถูกแดดหน้าก็แห้งแข็งเหมือนจะเป็นดินแข็งไปทั้งหมด แต่ ครั้นขุดลงไปลึก 6 ฟุตเท่านั้นก็เป็นเลนเป็นตมไปหมด เมื่อ เอาท่อนเหล็กยาวตั้ง 20-25 ฟุตแทงลงไปก็ไม่พบดินแข็งเลย ซึ่งพื้นที่ดินเป็นเช่นนี้ก็ต้องนับว่าเป็นพื้นที่เลวอย่างที่สุด

ครั้นแล้วเราจึงได้กลับข้ามฟากไปที่ป้อมฝั่งตะวันตก ที่ได้พักผ่อนเมื่อคืนนี้”

ป้อมบางกอกฝั่งตะวันออกนี้สร้างเสร็จเรียบร้อยในเดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2231

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดเหตุการณ์ ยุ่งยากขึ้น เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชใกล้เสด็จสวรรคต สมเด็จพระเพทราชาทรงควบคุมพระราชอำนาจไว้ได้ ไม่โปรดให้มีกองทหารฝรั่งเศสมาตั้งอยู่ในราชอาณาจักรไทย จึงได้ส่ง ทหารไปขับไล่ฝรั่งเศสออกจากป้อมบางกอก กองทหารฝรั่งเศส ต้องถอนกำลังออกจากป้อมบางกอกฝั่งตะวันตก มารวมกัน อยู่ที่ป้อมพากตะวันตก ข้างทหารไทยก็เข้ายึดป้อมฝั่ง ตะวันตกไว้ เกิดต่อสู้กัน เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นครั้งแรกและ ครั้งสุดท้ายที่ป้อมบางกอกฝั่งตะวันออก ซึ่งเพิ่งจะสร้างเสร็จ ได้ใช้ประโยชน์ในการสู้รบ จุดหมายเหตุของคณะบาทหลวง ฝรั่งเศส (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 35 จุดหมายเหตุของ คณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาครั้งสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ได้บันทึกไว้ว่า

“ทหารฝรั่งเศส...ได้ระดมปืนใหญ่ในป้อมฝั่งตะวันตก 13 กระบอก และปืนกระบอกโตที่ระเบิดไม่ได้ ก็เจาะรูเสีย ทุกกระบอก แล้วชนอาวุธถูกกระสุนดินดำซึ่งอยู่ในป้อมนี้ ย้ายไปอยู่ป้อมฝั่งโน้น (ฝั่งตะวันออก) พอพวกฝรั่งเศสออกจากป้อมแล้ว พวกไทยก็เข้าไปยึดป้อมไว้ พอนายพลเดส์ฟาร์ซ เห็นว่าไทยเข้าไปอยู่ในป้อมแล้ว ก็ได้ส่งกองทหารฝรั่งเศสให้ ไปตีเอาป้อมคืนมาจากไทย กองทหารไทยและฝรั่งเศสได้สู้รบ กันช้านาน ทหารฝรั่งเศสสู้ไม่ได้จึงได้ถอยเข้าไปอยู่ในป้อม ฝั่งตะวันออก และได้กระทำกร้ายต่าง ๆ เป็นอันมาก ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามทรงพระราชดำริว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส คงจะไม่ทรงทราบที่นายพลกับกองทหารได้ทำการอย่างไร ทรงเห็นว่าถ้าจะให้กองทหารไทยทำการสู้รบโดยเต็มฝีมือก็จะ เกิดบาดหมางในพระราชไมตรี จึงเป็นแต่มีพระราชโองการ สั่งให้ทำป้อมเล็ก ๆ และครอบป้อมใหญ่ และให้ทหารรักษา ไว้ให้มั่นคงทั้งทางบกและทางเรือ และให้คอยป้องกันอย่าให้ พวกฝรั่งเศสออกจากป้อมได้...

นายพลเดส์ฟาร์ซกับกองทหารกลับสานตะกร้าขึ้นวาง บนเชิงเทียนรอบป้อม แล้วเอาดินใส่ตะกร้า และทำสนามเพลาะ ในป้อมอีกชั้นหนึ่ง สนามเพลาะนี้ทำด้วยต้นตาลต้นใหญ่ ๆ และคล้ายกับป้อมอีกป้อมหนึ่งต่างหาก และกองทหารก็ได้ เอาปืนใหญ่เข้าบรรจุตามที่ยกพื้นขึ้นสำหรับวางปืนได้สองชั้น

ซ้อนกัน แล้วได้ระดมยิงปืนใหญ่ทำลายธง ทำลายโรงไว้ดินปืนด้วย ฝ่ายข้างไทยก็ได้จัดทหารรักษาป้อมฝั่งตะวันตก สำหรับยิงปืน และโยนลูกแตก เข้าไปในป้อมฝรั่งเศส แต่เกรงว่าจะไปถูก คนไทยด้วยกัน ทั้งเป็นการไม่สมควรทางพระราชไมตรี จึง เป็นแต่คอยยิงตอบโต้กับพวกฝรั่งเศสเท่านั้น แล้วฝรั่งเศสได้ จับไทยที่เข้าใกล้ป้อมฆ่าและเอาศพเสียบไว้ให้ป้อมไทยเห็น ทำให้ข้าราชการไทยและชาวต่างประเทศโกรธแค้นมาก”

ต่อมาเมื่อนายพลเดส์ฟาร์ซและสมเด็จพระเพทราชา สามารถเจรจาสงบศึกกันได้ กองทหารฝรั่งเศสก็ยินยอม ถอนตัวออกไปจากเมืองไทยโดยสิ้นเชิง

ครั้นแล้วสมเด็จพระเพทราชาโปรดให้รื้อป้อมบางกอก ฝั่งตะวันออกเสีย ด้วยทรงเห็นว่าสร้างใหญ่โตเกินกำลังทหารไทย จะรักษาไว้ได้ คงเหลือแต่ป้อมบางกอกฝั่งตะวันตก ซึ่งต่อมา เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า **“ป้อมวิไชยเณร”** จนกระทั่งในสมัย กรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สิน) ทรงกอบกู้ อิศรภาพสำเร็จ และโปรดให้ตัดแปลงบริเวณป้อมเป็น พระตำหนักที่ประทับ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขนานชื่อป้อมใหม่ ว่า **“ป้อมวิไชยประสิทธิ์”**

เป็นที่น่าสังเกตว่า แผนผังการสร้างป้อมใหม่ที่บางกอก ฝั่งตะวันออก ซึ่งมีสำเนาตกทอดมาจนถึงปัจจุบันนั้น ฝรั่งเศส ได้ออกแบบสร้างอย่างมั่นคงและใหญ่โตมาก และเป็นแผนผัง ที่เขียนไว้ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1677 หรือพุทธศักราช 2220 ซึ่งเป็นเวลาก่อนที่ราชทูตฝรั่งเศสชูดนายเซอวาลิเอร์เดอโซมองต์ จะเข้ามาเมืองไทยถึง 8 ปี แผนผังนี้เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า Plan du projet de la fortification de Bancocq ออกแบบเมื่อ วันที่ 24 ธันวาคม คริสต์ศักราช 1677 ประกอบกับบันทึกและ จุดหมายเหตุต่าง ๆ ในพงศาวดาร ซึ่งมีเหตุผลสอดคล้องกัน ในหลักฐานว่า ฝรั่งเศสได้มีนโยบายและเตรียมการที่จะเข้ายึดครอง เมืองไทยไว้เช่นเดียวกับที่อังกฤษได้ดำเนินการต่ออินเดีย และฮอลันดาได้ดำเนินการต่อชวา หากแต่ฝรั่งเศสดำเนินการไป ไม่ตลอดเพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในเมืองไทยเสียก่อน

ครั้นเมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยาในปีพุทธศักราช 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สิน) ทรงกอบกู้อิสราฟขึ้นได้เป็น ผลสำเร็จในปีเดียวกันนั่นเอง แต่มีพระราชดำริว่ากรุงศรีอยุธยา เสียหายหนักยากที่จะปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนได้ ธนบุรีซึ่งเป็น เมืองด่านสำคัญใกล้ทะเล ทั้งมีป้อมปราการเป็นชัยภูมิดีอยู่ กอปรกับเป็นเมืองเล็กพอสมควรไฟพรพและราษฎรในขณะนั้น จึงโปรดให้รับพระบรมวงศานุวงศ์ครั้งกรุงศรีอยุธยาลงมา ณ เมืองธนบุรี โปรดให้ไพร่พลทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน ทำค่าย ด้วยไม้ทองเหลืองตั้งต้นเป็นที่มั่นไว้พ่วงก่อน ค่ายนั้นทำตั้งแต่ มุมกำแพงเมืองเก่าไปจนวัดบางว่าน้อย วงลงไปริมแม่น้ำ เจ้าพระยาแล้วขุดคูน้ำรอบพระนคร มูลดินขึ้นเป็นเชิงเทียนตาม ริมค่ายข้างในเสร็จเรียบร้อยภายในหนึ่งเดือน

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2316 ปรากฏความในสำเนา ท้องตราครั้งกรุงธนบุรี และพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีว่า

แผนที่ป้อมเมืองธนบุรี ครึ่งรูปฝรั่งเศสต้นแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา เมื่อ พ.ศ. 2231 มองซีเออร์วอลลันด์ เคสเซอร์เกนส์ นายทหารช่างฝรั่งเศส ที่รักษาป้อมนครนั้นได้ทำไว้

- A ป้อมที่ฝรั่งเศสรักษาสุโขทัย
- B ป้อมวิไชยประสิทธิ์ซึ่งฝรั่งเศสทำลายปืนใหญ่เสียแล้วทิ้งไปรวมอยู่ที่ป้อมบรรดาค่ายที่ไทยตั้งล้อมฝรั่งเศส
- C ทางปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศสยิงเรือกำปั่นหลวง อันเป็นเหตุให้เกิดรบกันขึ้น
- D โรงทหารฝรั่งเศส
- E ที่พักนายทหารฝรั่งเศส
- G โรงเก็บเสบียงอาหารของฝรั่งเศส
- H ที่อยู่นายทหารผู้ใหญ่ฝรั่งเศส
- I โรงสวดของฝรั่งเศส
- L แนวค่ายซึ่งฝรั่งเศสเรือเสียเมื่อเตรียมการต่อสู้ไทย
- M แนวกำแพงเมืองธนบุรี
- N วัดเลียบ (คือวัดราชบูรณะ)
- O ศาลากลางเมืองธนบุรี
- P ดิกดิน
- Q ค่ายไทยทำขึ้นตั้งปืนใหญ่ 1 บอก หน้า 200 ซึ่ง
- R หอคอยไทยปลูกขึ้นบนป้อม B เพื่อสังเกตการรบ
- S แผนที่ลำแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ปากน้ำถึงป้อมเมืองธนบุรี

โปรดให้บูรณะพระนครให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยให้เจ้าพระยาจักรี (คือ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เป็นนายงานเกณฑ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือนทั้งปวง ทั้งในกรุง และหัวเมือง “ไปริ้ออิฐก่กำแพงเก่า ณ เมืองพระประแดงและกำแพงค่ายพม่า ณ โข้วสามต้น และสี่กุก บางไทร ทั้งสามค่ายขนบรรทุกเรือมาก่อกำแพงและป้อมตามที่ถมเชิงดินสามฟากทั้งสองด้านเอาแม่น้ำไว้หว่างกลางเมืองเหมือนอย่างเมืองพิษณุโลก... อนึ่ง ป้อมวิไชยประสิทธิ์ทำยพระราชวังนั้นให้ชื่อป้อมวิไชยประสิทธิ์ แล้วให้ซุดที่สวนเดิมเป็นที่ท้องนานอกคูเมืองทั้งสองฟาก ให้เรียกทะเลตมไว้สำหรับจะจะได้ทำนาใกล้พระนคร...และกระทำการสถาปนาพระนครขึ้นใหม่ครั้งนั้น 6 เดือนก็สำเร็จบริบูรณ์”

แนวกำแพงพระนครที่สร้างขึ้นนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้ในพระราชวิจารณ์จดหมายเหตุ

ความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีว่า “กำแพงพระนครทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ ได้สร้างขึ้นแต่ละฝั่ง 3 ด้าน ข้างริมน้ำไม่มีกำแพงฝั่งตะวันตกกำแพงตั้งแต่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ขึ้นไปตามลำคลองบางกอกใหญ่จนถึงคลองข้างวัดโมลีโลก ไปตามหลังวัดอรุณไปออกบางกอกน้อยที่หลังวัดอัมรินทร์เป็นคูพระนคร แล้วเลี้ยววงมาตามแนวคลองบางกอกน้อยจนถึงแม่น้ำข้ามฟากนี้ตั้งแต่ป้อมวิไชยประสิทธิ์คือที่สุนันทาลัยมาตามแนวคลองตลาดคลองหลอด จนถึงคลองโรงไหมวังหน้า”

บางกอกในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีฝั่งตะวันตกภายในกำแพงพระนคร เป็นที่ตั้งพระราชวังต่อจากป้อมบางกอกหรือป้อมวิไชยประสิทธิ์ อาณาเขตพระราชวังขยายออกไปจรดคลองนครบาล ทำให้วัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) กลายเป็นวัดในเขตพระราชวัง วัดอรุณราชวรารามครั้งนั้นจึงไม่มีพระสงฆ์อยู่อาศัย เขตพระราชวังด้านตะวันตกจรดวัดโมลีโลกยาราม (วัดท้ายตลาด) ซึ่งเป็นตลาดท้ายสนม ตั้งแต่เขตคลองนครบาลขึ้นไปจนถึงคลองมอญ เป็นที่ตั้งวังเจ้านายและคุก ติดคลองมอญเป็นบ้านพระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอดต้นสกุลบุญรอดพันธุ์) ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดเครือวัลย์วรวิหารเหนือคลองมอญขึ้นไปเป็นนิवासถานของเจ้าพระยาจักรี (พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ซึ่งปัจจุบันเป็นกรมอู่ทหารเรือต่อขึ้นไปอีก คืออยู่กำปั่นอยู่ติดกับวัดระฆังโฆสิตาราม (วัดบางว่าใหญ่) เหนือวัดระฆังโฆสิตารามขึ้นไปจนถึงปากคลองบางกอกน้อย เป็นสุดเขตกำแพงกรุงธนบุรีฝ่ายเหนือ เป็นท้องที่ซึ่งเรียกว่าตำบลบ้านปูน ตำบลสวนมังคุด ตำบลสวนลิ้นจี่ อันเป็นนิवासถานของพระญาติพระวงศ์ในเจ้าพระยาจักรี ส่วนฝั่งตะวันออก ภายในกำแพงพระนครเป็นบ้านเรือนของชนกลุ่มน้อย อันได้แก่ พวกจีน และญวน ซึ่งถูกกวาดต้อนอพยพมา

- แผนที่บางกอกในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี
1. พระราชวังกรุงธนบุรี
 2. วังเจ้านายและคุก
 3. นิवासถานเจ้าพระยาจักรี
 4. นิคมลาว
 5. นิคมมลายู
 6. นิคมจีน
 7. นิคมญวน
- ***แนวกำแพงเมืองกรุงธนบุรี

นอกจากแพงพระนครทั้งสองฝั่ง เป็นทะเลตมสำหรับทำนาดังกล่าว

เฉพาะฝั่งธนบุรี ไกลกำแพงพระนครออกไปนั้น ยังคงเป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำสวนไม้ยืนต้นเช่นครึ่งสมัยกรุงศรีอยุธยา สวนผลไม้ชนิดนี้ได้แผ่ออกไปถึงตำบลบางช้าง เขตแม่กลอง สมุทรสงคราม ดังมีคำพูดมาแต่โบราณว่า **“สวนในเรียกบางกอก สวนนอกเรียกบางช้าง”** นอกจากนี้ยังแบ่งเป็น **“บางบน”** กับ **“บางล่าง”** โดยเอาพระราชวังเป็นเกณฑ์ ถ้าอยู่เหนือพระราชวังก็เรียก **“บางบน”** อยู่ใต้ลงมาเรียก **“บางล่าง”** ผลไม้ของบางกอกฝั่งธนบุรีนั้นมียอดขึ้นชื่อลือนามกันเป็นแห่ง ๆ ไป เช่น พุเรียนบางบน (อาทิที่บางผักหนาม มีรสมันมากกว่าหวาน) พุเรียนบางล่าง (เช่นที่ตำบลวัดทอง มีรสหวานมากกว่ามัน) มะพร้าวทำอิฐ เงานะบางยี่ขัน ลิ้นจี่บางอ้อ ขนุนบางล่าง ลำไยบางน้ำซน กะทอนคลองอ้อม ฝรั่งบางเสาชิง ลางสาตคลองสาน ละมุดสีดา ราชพฤกษ์บูรณะ ส้มเขียวหวานบางมด เป็นต้น

เรื่องเกี่ยวกับบางกอกในสมัยกรุงธนบุรีที่ควรบันทึกไว้ อีกเรื่องหนึ่งคือ **“เรื่องพุทธทำนายของมหาโศกิต”** พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวไว้ว่าเมื่อปีพุทธศักราช 2319 ขณะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จไปทำศึกพม่าที่เมืองพิษณุโลก **“พระราชสงครามเอานางสีมมหาโศกิต เจ้าอารามวัดใหม่ เขียนใบบทาลไปถวาย เป็นเนื้อความพุทธทำนายมีในคัมภีร์ธาตวงศ์¹ ใจความว่า ตระกูลเสนาบดี² ได้เป็นกษัตริย์ 4 พระองค์ พระองค์สุดท้ายจะยกมาอยู่ยี่กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ เสียแก่พม่าแล้ว ยังมีชายพ่อค้าเกวียน³ นั้นจะได้เป็นพระยาครองเมืองทิศใต้กรุงชายทะเลชื่อเมืองบางกอก พระยาองค์นั้นจะสร้างเมืองได้ 7 ปี ในที่สุด 7 ปีนั้น พม่าจะยกมาเพียรพยายามกระทำศึกอยู่ 3 ปี ในพระพุทธศักราช 2320 ปี จุลศักราช 1138 ปี พระนครบางกอกจะเสีย ให้เสด็จขึ้นไปอยู่เมืองลพบุรีอันเป็นที่ประชุมพระบรมธาตุเข้าศึกศัตรูคิดร้ายมิได้เลย จึงตรัสว่าจะละเมืองบางกอกเสียมิได้ แต่ (รับ) ปากซีพราหมณ์ว่าแล้วจะทำตาม จะไปอยู่สัก 7 วันก่อนเพื่อจะให้เป็นที่เหตุ”**

พระพุทธรูปนามนิรันตปฏิมากรซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมือง ก็ได้รับการอัญเชิญกลับจากกรุงเวียงจันทน์มาประดิษฐานเป็นศรีพระนครอีกครั้งหนึ่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนี้ โดยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธทรงพระประชวร) พระพุทธ-

ภาพเจ้าพระยาจักรียกทัพกลับจากเมืองเขมร เขียนโดยนายช่างอยู่ในชุดภาพพงศาวดารซึ่งรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้เขียนขึ้น

ยอดฟ้าจุฬาโลก) ครั้งนำทัพไปปราบกรุงเวียงจันทน์ ได้ อัญเชิญมา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ประดิษฐานไว้ที่ วัดอรุณราชวราราม และกระทำการสมโภชเป็นงานใหญ่

เหตุการณ์เมื่อสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ปรากฏความในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า

“ณ วัน 7 ๕ ค่ำ (วันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2325) เพลาเช้า 2 โมง (เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธทรงพระประชวร) พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เสด็จพระราชดำเนินทัพมาจากเสียมราฐ ประทับพลลาหน้าวัดโพธาราม ฝ่ายข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกันไปเชิญเสด็จลงเรือพระที่นั่งกราบ ข้ามมาพระราชวังสถิต ณ ศาลาลูกขุน มีหมู่พฤตมาตย์ราชสกุล กวี่มูขเฝ้าพร้อมกัน จึงมีพระราชบริหารดำรัสปรึกษาว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอัสดีย ละสุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริต ฉะนั้น ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดิน จะละไว้มิได้ ขอให้ปริวรรตออกประหารเสีย ฝ่ายทแกล้วทหารทั้งปวงมีใจเจ็บแค้นเป็นอันมาก ก็นำเอาพระเจ้าแผ่นดินและพวกใจทกทั้งปวงนั้นไปสำเร็จ ณ บ่อมห้ายเมืองในทันใดนั้น

แล้วสมณะชีพราหมณ์เสนาพฤตมาตย์ ราษฎรทั้งปวงก็ทูลอาราธนาวิงวอนอัญเชิญเสด็จขึ้นปราบดาภิเษกเป็นอริสวราชผ่านพิภพสืบไป พระเจ้าอยู่หัวจึงไปนมัสการพระแก้วมรกต แล้วเสด็จประทับแรม ณ พลับพลาหน้าหอพระนั้น”

บ่อมห้ายเมืองนั้นคือ บ่อมิไชยประสิทธิ์หรือบ่อมบางกอกฝั่งตะวันตกนั่นเอง

¹ คัมภีร์ธาตวงศ์ ตามที่ปรากฏในบัญชีคัมภีร์ภาษาขอมและภาษาสันสกฤต ฉบับของหอสมุดแห่งชาติมี 2 คัมภีร์ คือ นลภาธาตวงศ์ ว่าด้วยการประดิษฐานนลภาธาตุนในลังกาทวีป ทาสธาตวงศ์ว่าด้วยเรื่องพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้าประดิษฐานในที่ต่าง ๆ ทั้งสองคัมภีร์นั้นไม่มีพุทธทำนายในเรื่องนี้เลย

² น่าจะหมายความว่าตระกูลสมเด็จพระเพทราชา

³ คงจะหมายถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

กรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

วันพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปราบปรามการจลาจลในกรุงธนบุรี และทรงรับอัญเชิญของเสนามาตย์ราษฎรทั้งหลาย เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อ วันเสาร์ เดือน 5 ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2325 แล้ว กอปรกับเป็นเวลาที่มีการศึกสงครามทั้งปวง ซึ่งติดพันมาตลอดรัชสมัยแห่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้สงบลง จึงทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างพระราชานิเวศน์มณเฑียรสถานขึ้นเป็นที่ประทับก่อนอื่น

ดังได้กล่าวแล้วว่า หลังจากการขยายพระนครเมื่อพุทธศักราช 2316 กรุงธนบุรีมีกำแพงพระนครอยู่สองฟากแม่น้ำ จึงมีลักษณะเป็นเมืองอกแตก⁴ เป็นชัยภูมิที่ไม่มั่นคงในการต่อสู้ข้าศึก ฝั่งตะวันตกนั้นจะเป็นที่ดอน แต่ก็เป็นที่ท้องคั่งน้ำ เขาจะทรุดพังอยู่เสมอไม่ถาวร พระราชวังเดิมครั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ตั้งอยู่ในที่อุปจารระหว่างวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวรารามในปัจจุบัน) กับวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยารามในปัจจุบัน) ยากแก่การขยายพระนครออกไปทางด้านนั้น ส่วนฝั่งตะวันออกแม้จะเป็นที่ลุ่มแต่ก็มีลักษณะเป็นแหลม มีลำน้ำเป็นขอบเขตอยู่กว่าครึ่ง แม่น้ำเข้าศึกยกมาประชิดติดชนพระนครก็จะต่อสู้ป้องกันได้ง่ายกว่า นอกจากนั้นที่ราบลุ่มอันกว้างใหญ่ นอกกำแพงพระนครฝั่งตะวันตกที่เรียกว่าทะเลตม ซึ่งใช้เป็นที่ทำนาปลูกข้าวเลี้ยงพลเมืองนั้นยังทำให้กองทัพข้าศึกที่จะมาตีพระนครเคลื่อนที่เข้ามาได้ยากลำบาก เมื่อทรงพระราชดำริดังนี้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชานิเวศน์มณเฑียรสถานใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันออกในบริเวณกำแพงพระนครเดิมครั้งกรุงธนบุรี อันเป็นภูมิสถานทีพระองค์ทรงบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาจักรี รับพระบรมราชโองการสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นนายงานควบคุมไพร่พลสร้างขึ้นไว้แต่ในพุทธศักราช 2316 นั้น

⁴ เมืองที่ตั้งป้อมกำแพงไว้สองฟาก เอาลำน้ำไว้กลางเมือง ถ้าลำน้ำนั้นแคบก็เป็นประโยชน์ในการที่จะใช้ลำเลียงเข้าได้ถึงในเมือง เวลาศึกสงครามก็สามารถทำเครื่องกีดกันข้าศึกทางน้ำ และทำสะพานให้ทหารข้ามถ่ายเทช่วยกันรักษาหน้าที่ได้ง่าย แต่ถ้าลำน้ำกว้างออกจนกลายเป็นแม่น้ำ ประโยชน์ที่จะได้ในการป้องกันเมืองก็หมดไปกลายเป็นเมืองอกแตก

ในการย้ายพระนครมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยานี้ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอด ต้นสกุลบุญยรัตพันธุ์) กับพระยาวิจิตรนาวิเป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ วัดที่กะสร้างพระนครและพระราชานิเวศน์มณเฑียรสถานใหม่ให้มีลักษณะคล้ายกรุงศรีอยุธยา

การพระราชพิธียกเสาหลักเมืองมีขึ้น ณ วันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น 10 ค่ำ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 21 เมษายน พุทธศักราช 2325 ฤกษ์เวลาย่ำรุ่งแล้ว 54 นาที

จากนั้นจึงเริ่มการสร้างพระราชวังหลวง เมื่อ ณ วันจันทร์ เดือน 6 แรม 10 ค่ำ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 6 พฤษภาคม พุทธศักราช 2325 ในขั้นแรกนี้สร้างด้วยเครื่องไม้ทั้งสิ้น รายล้อมด้วยปราการระเนียดเพื่อใช้เป็นที่ประทับชั่วคราว เมื่อสร้างพระราชวังหลวงแล้วเสร็จทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีปราบดาภิเษกโดยสังเขปขึ้นเพื่อให้เป็นสวัสดิมงคลแก่บ้านเมืองและพระองค์เอง ณ วันจันทร์ เดือน 8 บูรพาษาฒ ขึ้น 1 ค่ำ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 10 มิถุนายน พุทธศักราช 2325 โดยมีการสวดพระปริตร ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ณ พระราชมณเฑียรสถานสร้างใหม่ เป็นเวลา 3 วัน ครั้นวันพฤหัสบดีที่ 13 มิถุนายน พุทธศักราช 2325 เวลา 6 นาฬิกา 24 นาที อันเป็นเวลาอุดมมงคลฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวน พยุหยาตราขลมารด ข้ามฟากจากพระราชวังกรุงธนบุรีมาขึ้นที่ท่าฉนวนหน้าพระราชวังใหม่ เสด็จประทับพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินสู่พระราชมณเฑียรสถาน ทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระปฐมกษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชดำเนินเฉลิมพระราชมณเฑียรในพระราชานิเวศน์มณเฑียรสถาน แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการก่อสร้างพระนครต่อไปบริบูรณ์

การสร้างพระนครใหม่ได้เริ่มในปีพุทธศักราช 2326 เนื่องจากอยู่ในระยะเวลาที่ระแวงว่าจะมีข้าศึกพม่ามาโจมตี

พระนครอีก การสร้างพระนครจึงทำเป็น 2 ระยะคือ ระยะเบื้องต้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รักษากรุงธนบุรี เป็นที่มั่นเป็นแต่ย้ายพระราชวังและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของทางราชการมาตั้งที่พระนครฝั่งตะวันออก ต่อมาในระยะที่ 2 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อกำแพงกรุงธนบุรีทางฝั่งตะวันตกเสีย คงรักษาแต่ที่ริมแม่น้ำเป็นเขื่อนหน้าพระนครที่สร้างใหม่ และให้รื้อพระราชวังสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีลงกึ่งหนึ่ง คงเหลือแต่กำแพงศักดิ์ชั้นในเรียกว่า พระราชวังเดิม แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นที่ประทับของพระราชวงศ์ผู้ใหญ่แห่งราชวงศ์จักรี (จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายเรือ ต่อมาเมื่อโรงเรียนนายเรือย้ายไปอยู่ที่ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ จึงให้ใช้เป็นที่ตั้งของกองบัญชาการทหารเรือ สืบมาจนปัจจุบัน)

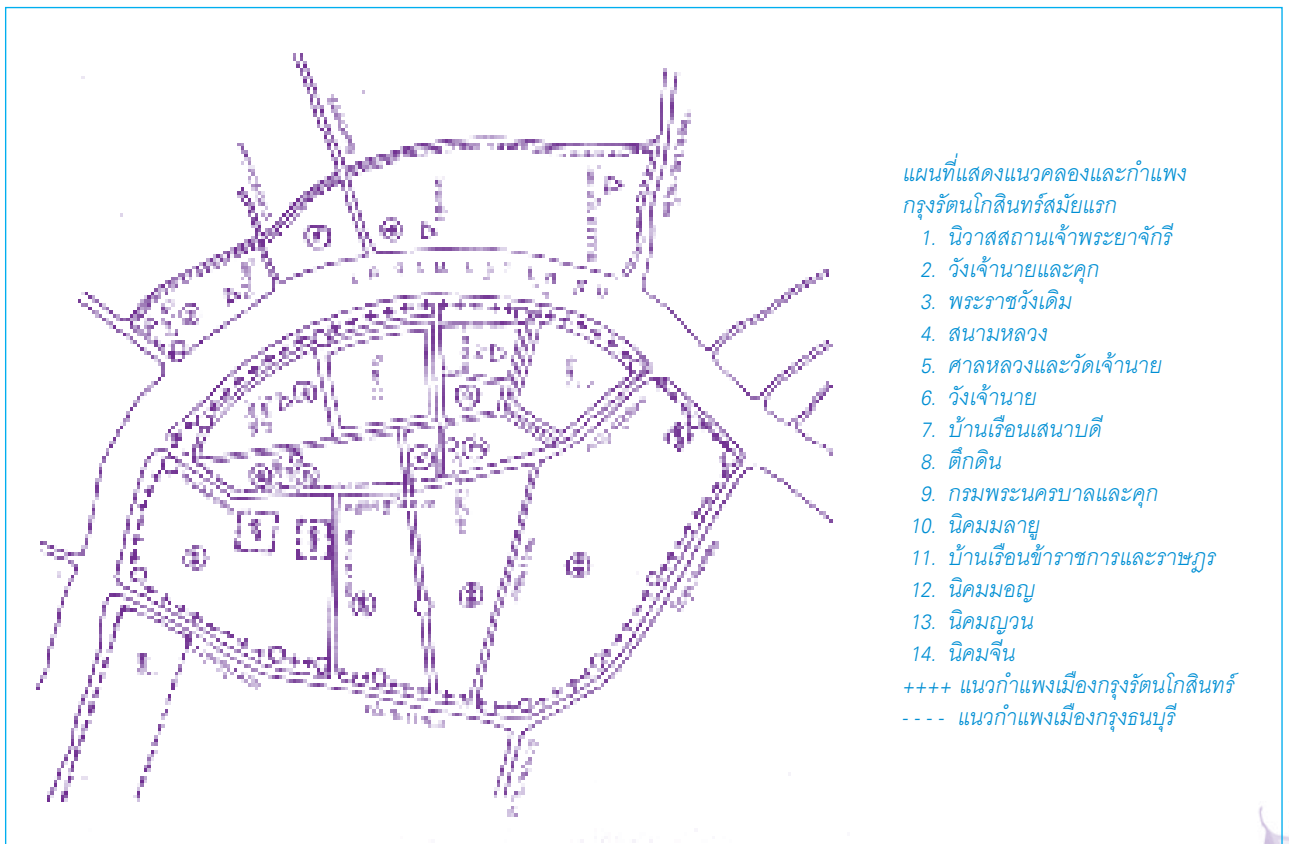
สำหรับพระนครฝั่งตะวันออกซึ่งมีภูมิสถานเป็นแหลมโค้งมีลำน้ำโอบอยู่สามด้าน ด้านในซึ่งติดกับผืนแผ่นดินใหญ่ได้ขุดเป็นคูเมืองไว้แต่ครั้งกรุงธนบุรี จึงมีพื้นฐานคล้ายเกาะนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อซากป้อมบางกอกเดิมกับกำแพงเมืองครั้งกรุงธนบุรีเพื่อขยายกำแพงและคูพระนครใหม่ให้กว้างออกไป คูพระนครใหม่นี้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดขนานไปกับแนวคูเมืองเดิม เริ่มจากริมแม่น้ำตอนบางลำภูวกไปออกแม่น้ำข้างใต้ บริเวณเหนือวัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชาวาส

ในปัจจุบัน) ยาว 85 เส้น 13 วา กว้าง 10 วา ลึก 5 ศอก พระราชทานนามว่า “คลองรอบกรุง” (คือคลองบางลำภูถึงคลองโอบอ่างในปัจจุบัน) ด้านแม่น้ำตั้งแต่ปากคลองรอบกรุงข้างใต้ไปจนปากคลองข้างเหนือ ยาว 91 เส้น 16 วา รวมทางน้ำรอบพระนคร 177 เส้น 9 วา (ประมาณ 7.2 กิโลเมตร) จากนั้นให้ขุดคลองหลอดจากคลองคูเมืองเดิม 2 คลองออกไปบรรจบกับคลองรอบกรุงที่ขุดใหม่ โดยสายแรกขุดจากวัดบูรณศิริมาตยารามไปออกวัดมหรณพารามและวัดเทพธิดาราม และอีกสายหนึ่งขุดจากวัดราชบพิธไปออกที่สะพานถ่าน

นอกจากขุดคลองรอบกรุงและคลองหลอด 2 สายแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองใหญ่เหนือวัดสะแก (วัดสระเกศในปัจจุบัน) โดยขุดแยกไปจากคลองรอบกรุงตรงสะพานมหาตไทยอุทิศ (ในปัจจุบัน) ไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาได้ปากคลองรอบกรุง พระราชทานนามว่า **คลองมหานาค**

ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นดินอ่อนและเป็นที่ลุ่มต่ำ การขุดคูคลองเพื่อชักน้ำเข้ามาใช้จึงเป็นทางระบายน้ำในคราวฝนตกหนักหรือฤดูน้ำหลากได้เป็นอย่างดี กอปรกับในขณะนั้นยังไม่มีรถยนต์ทางถนน คูคลองจึงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ มาตลอดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ครั้นเมื่อขุดคลองเรียบร้อยแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดราก ก่อกำแพงรอบพระนครตามแนวคลองรอบกรุงและด้านแม่น้ำเจ้าพระยา

กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อแรกสร้าง มีกำแพงรอบพระนคร และคูพระนครยาว 177 เส้น 9 วา (7.2 กิโลเมตร) มีเนื้อที่ภายในกำแพงพระนคร 2,589 ไร่ กำแพงพระนครสูงประมาณ 7 ศอก (3.60 เมตร) หนาประมาณ 5 ศอก (2.70 เมตร) มีประตู 63 ประตู เป็นประตูใหญ่ 16 ประตู ขนาดกว้างประมาณ 8 ศอก (4.20 เมตร) สูงประมาณ 9 ศอก (4.50 เมตร) ประตูเล็กหรือช่องกุศ 47 ประตู ขนาดกว้างประมาณ 5 ศอก (2.70 เมตร) สูงประมาณ 4 ศอก (2.40 เมตร) และได้สร้างป้อมปืนตามแนวกำแพงพระนครทั้งด้านคลองรอบกรุงและด้านแม่น้ำเจ้าพระยาห่างกัน ประมาณ 10 เส้นบ้าง ไม่ถึง 10 เส้นบ้าง จำนวน 14 ป้อม คือ ป้อมพระสุเมรุ ป้อมยุคนธร ป้อมมหาปราบ ป้อมมหากาฬ ป้อมหมูหลวง ป้อมเสือดง ป้อมมหาไชย ป้อมจักรเพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมมหาโยชน์ ป้อมพระจันทร์ ป้อมพระอาทิตย์ และป้อมอินทนิล ทุกป้อมมีใบบังเป็นระยะ ๆ เว้นแต่ป้อมพระสุเมรุใบบังทำเป็นรูปเสมา

ในขณะเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคลให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น

ทำเลที่ในพระนครฝั่งตะวันออกขณะนั้น ตั้งแต่ปากคลองคูเมืองเดิม (คลองโรงไหม) ข้างเหนือลงมาจนปากคลองข้างใต้มาจนริมแม่น้ำที่มีพื้นที่ใหญ่ที่จะสร้างพระราชวังได้ 2 แปลง แปลงข้างใต้อยู่ระหว่างวัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในปัจจุบัน) กับวัดสลัก (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในปัจจุบัน) แปลงข้างเหนืออยู่แต่เหนือวัดสลักขึ้นไปจรดคลองคูเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังหลวงในที่แปลงใต้และสร้างพระราชวังบวรสถาน-

มงคลในที่แปลงเหนือ ที่สร้างพระราชวังหลวงนี้เดิมเป็นที่ซึ่งพระยาราชาศรีศรีและพวกจีนตั้งบ้านเรือนอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชาศรีศรีและพวกจีนย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่สวน ตั้งแต่ระหว่างคลองวัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชาวาสในปัจจุบัน) ไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง (วัดประทุมคงคาในปัจจุบัน) แต่เนื่องจากความต้องการที่ริมแม่น้ำสำหรับเป็นที่จอดแพและเรือ พวกจีนบางกลุ่มจึงข้ามคลองวัดสามเพ็งไปตั้งอยู่ทางใต้ของคลอง ในเวลาต่อมาทำให้ท้องที่ด้านใต้ของพระนครซึ่งเปลี่ยวมาช้านานมีผู้คนหนาแน่นผิดกว่าแต่ก่อนมาก เป็นย่านที่เจริญและค้าขายดีที่สุดในที่ได้แก่ ย่านตลาดสามเพ็ง (เหนือคลองวัดสามเพ็ง) กับย่านตลาดน้อย (ใต้คลองวัดสามเพ็ง) สำหรับที่ด้านริมแม่น้ำวัดโพธิ์โปรดขุดป้อมบางกอกเดิม ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกญวนซึ่งอพยพเข้ามาพร้อมกับองค์เชียงฮุนครั้งกรุงธนบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนที่ตำบลบ้านหม้อและพาหุรัด แล้วใช้ที่แปลงนั้นสร้างวังทำเตียนพระราชทานสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราช

เมื่อสร้างพระบรมมหาราชวังแล้วเสร็จ ลักษณะกำแพงพระบรมมหาราชวังสร้างก่ออิฐถือปูนมีใบบังบนสันกำแพงเป็นรูปเสมา สำหรับกำบังตัวเวลาถึงต่อผู้ศัตรู ด้านเหนือมีความยาว 410 เมตร ด้านใต้ยาว 400 เมตร ด้านตะวันออกยาว 460 เมตร และด้านตะวันตกยาว 500 เมตร มีป้อม 17 ป้อม เนื้อที่พระบรมมหาราชวังเมื่อแรกสร้างมีประมาณ 132 ไร่ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ พระบรมมหาราชวังชั้นนอก พระบรมมหาราชวังชั้นกลาง และพระบรมมหาราชวังชั้นใน

การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์

กรุงรัตนโกสินทร์

6 เมื่อความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ตลอดจนโบราณวัตถุสถานอันมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์เพิ่มทวีขึ้นจนถึงขั้นที่สมควรมีการดำเนินงานแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ในพุทธศักราช 2512 ได้เกิดเหตุการณ์อันน่าจะกล่าวได้ว่า เป็นก้าวแรกของการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ศิลปะและสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น นอกเหนือไปจากที่กรมศิลปากรได้ปฏิบัติอยู่แล้วตามอำนาจหน้าที่ นั่นคือการประท้วงของคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม ของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ กรณีวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้สร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นในบริเวณวัด การประท้วงครั้งนั้นได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปและสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก แม้คณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม จะไม่สามารถยับยั้งการสร้างอาคารพาณิชย์ทำลายความงามของทิวทัศน์บริเวณพระบรมบรรพต (ภูเขาทอง) ได้ แต่ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นคือ ความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ต่อมาในพุทธศักราช 2516 วัดสัมพันธวงศารามได้รื้อพระอุโบสถหลังเดิมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 อันเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสถาปัตยกรรม คณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมได้ดำเนินการประท้วงแต่ก็ไม่ได้รับความสำเร็จเช่นเดียวกับกรณีวัดสระเกศ

โบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้ถูกรื้อทำลายไปในทำนองนี้โดยมาก เพราะหากมิได้มีการขึ้นทะเบียนไว้เป็นโบราณวัตถุสถานสำคัญของชาติ ผู้ครอบครองที่ไม่เห็นคุณค่าก็ย่อมกระทำการได้ตามอำเภอใจ อย่างไรก็ตาม จากการเริ่มต้นของคณะกรรมการ

อนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมได้กระตุ้นสังคมให้มีความสนใจในงานด้านอนุรักษ์ขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และศูนย์วัฒนธรรมขึ้นตามสถาบันการศึกษา มีการจัดสัมมนาทางวิชาการด้านนี้ขึ้นในที่ต่าง ๆ นักวิชาการได้ค้นคว้านำเอาสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมออกเผยแพร่ ทั้งมีหนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ส่งเสริมกิจกรรมด้านนี้ ให้แพร่หลายในวงวิชาการและในท้องตลาดมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ประชาชนได้รับความรู้และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างทำไว้ให้

สำหรับการดำเนินงานอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในอาณาบริเวณคลองรอบกรุงอันเป็นตัวเมืองเก่า ซึ่งได้รับสมญาว่า **“หัวเขวนแห่งรัตนโกสินทร์”** ได้เริ่มขึ้นในพุทธศักราช 2515 โดยสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำ **โครงการปรับปรุงและอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร (เกาะรัตนโกสินทร์)** แล้วมอบหมายให้ พันตรีหม่อมราชวงศ์ ทองใหญ่ ทองใหญ่ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้วิจัย และนายเจตกำจร พรหมโยธี อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ช่วย ทั้งนี้เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช รัชกาลปัจจุบัน เนื่องในมหามงคลวโรกาส พระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ได้เสนอโครงการปรับปรุงและอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ต่อกระทรวงมหาดไทยในพุทธศักราช 2516 แต่บังเอิญในปีเดียวกันนั้นได้

แผนผังเกาะรัตนโกสินทร์

เกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมืองครั้งสำคัญขึ้น และมีผลกระทบติดตามมาอีกหลายประการ การพิจารณาโครงการดังกล่าวจึงชะงักไประยะหนึ่ง

ในพุทธศักราช 2519 กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งที่ 608/2519 ลงวันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2519 แต่งตั้ง **คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ภายในเขตกรุงเทพมหานคร** โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบดำเนินการ คณะกรรมการดังกล่าวมีนายธรรมนุญเทียนเงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครขณะนั้น เป็นประธานกรรมการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ รวม 17 คน

คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ภายในเขตกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดนโยบายเพื่อวางแผนการบูรณะปรับปรุงให้ทันกำหนดการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในปีพุทธศักราช 2525 โดยมีผลการดำเนินงานที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. โครงการอนุรักษ์บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม และบริเวณสนามหลวงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม และเพื่อกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินและอาคารให้เหมาะสม พร้อมทั้งปรับปรุงระบบการจราจรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1.1 ห้ามปลูกสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้น หรือ 16 เมตรจากระดับพื้นดิน

1.2 โดยที่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในเกาะรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่เป็นสถาบันราชการ ดังนั้นหน่วยราชการใดก็ตามที่ประสงค์จะทำการปลูกสร้าง ต่อเติม ดัดแปลงหรือขยายอาคารให้หน่วยราชการนั้น ๆ เสนอโครงการให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม เพื่อประโยชน์ของการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เสียก่อน

2. โครงการปรับปรุงสนามหลวง

เนื่องจากสภาพของสนามหลวงในปัจจุบันทรุดโทรมมาก และการจัดตลาดนัดในวันสุดสัปดาห์ก็เป็นการทำลายทัศนียภาพที่งดงามของพระบรมมหาราชวัง จึงสมควรที่จะปรับปรุงสนามหลวงให้เป็นบริเวณที่โล่งมีสนามหญ้า ต้นไม้ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ คณะกรรมการอนุรักษ์ฯ จึงมีมติให้ย้ายตลาดนัดไปบริเวณริมคลองคูเมืองเดิม และให้จัดระบบจราจรในบริเวณโครงการจัดตลาดนัดริมคลองคูเมืองเดิม และให้สำนักรักษาความสะอาดดำเนินการควบคุมปรับระดับน้ำและรักษาความสะอาดในคลองคูเมืองเดิม

3. การพิจารณาออกเทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้างในเขตเกาะรัตนโกสินทร์

เพื่อกำหนดบริเวณซึ่งอาคารบางชนิดจะปลูกสร้างขึ้นมิได้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการห้ามปลูกสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้น หรือ 16 เมตรในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ส่วนอาคารที่ปลูกขึ้นก่อนและขัดกับข้อบังคับดังกล่าวนี้ห้ามทำการต่อเติม และสำหรับอาคารที่จะปลูกสร้างขึ้นในบริเวณท่าพระจันทร์และท่าเตียน จะต้องมิลักษณะดังนี้

3.1 ระยะยื่นของอาคารห่างจากเขตถนนต้องเป็นไปตามที่กำหนดในข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยเรื่อง กำหนดแนวอาคารตามถนนให้ได้ระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับระยะระหว่างอาคารกับถนน ตรอก ทางเท้า และที่ว่างอื่น ๆ หรือระหว่างอาคารต่างเจ้าของ

3.2 ที่ว่างร้อยละ 30 ของที่ดินแปลงซึ่งอาคารนั้นตั้งอยู่

3.3 อัตราส่วนร้อยละของพื้นที่รวมของอาคารทุกชั้นต่อเนื้อที่ดินแปลงนั้น

3.4 ระยะยื่นของอาคารห่างจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา 20 เมตร

4. โครงการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในพื้นที่ 12 เขตของกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แบ่งอาคารที่อนุรักษ์ออกเป็นกลุ่มดังนี้

- 4.1 พระราชวัง วัง
- 4.2 วัด อาราม
- 4.3 อนุสาวรีย์
- 4.4 ป้อมกำแพงเมือง
- 4.5 ที่ทำการราชการ

- 4.6 คุกาศสน์
- 4.7 คลอง คูเมือง แม่น้ำ
- 4.8 สวนสาธารณะ
- 4.9 อาคารร้านค้า และแพรงโบราณ
- 4.10 สะพาน
- 4.11 เขตคุ้มครองทั้งบริเวณ
- 4.12 บริเวณที่จะทำการบูรณะ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการอนุรักษ์ฯ นี้ อยู่ในระยะการประชุมวางแผนและการสำรวจหาข้อมูลเท่านั้น และโดยที่อาณาบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์นั้น เต็มไปด้วยโบราณวัตถุสถานอันอยู่ในอำนาจของกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 ต่อมาใน พุทธศักราช 2520 นายภิญโญ สาธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น จึงได้มีคำสั่งให้กรมศิลปากรจัดทำโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ 200 ปี ในพุทธศักราช 2525 กรมศิลปากรจึงได้จัดทำโครงการโดยมีเป้าหมายหลักของการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่จะดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่ทางด้านโบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ และสภาพแวดล้อม และกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในอันที่จะใช้เป็นอุปกรณดำเนินงาน
 2. กลุ่มที่จะทำการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรม และแก้ไขสิ่งที่ไม่สมควรให้ถูกต้อง
- ขอบข่ายของการดำเนินงานตามโครงการ ได้กำหนดที่จะทำการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์โดยประมาณดังนี้

1. พระราชวังและวัง	9 แห่ง
2. วัดและอาราม	5 แห่ง
3. อนุสาวรีย์	2 แห่ง
4. กำแพงเมือง	2 แห่ง
5. สถานที่ทำการราชการ	9 แห่ง
6. สวนสาธารณะ	6 แห่ง
7. อาคารร้านค้า	3 แห่ง
8. สะพาน	9 แห่ง
9. คูเมือง คลอง	1 แห่ง
10. ทำนน้ำ	4 แห่ง

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอโครงการดังกล่าวต่อ คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ได้ส่งเรื่องให้กระทรวงการคลังและสำนักงบประมาณเสนอความเห็นประกอบโครงการสรุปได้ดังนี้

กระทรวงการคลังเห็นว่า ในหลักการ การอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เป็นสิ่งจำเป็น แต่เนื่องจากโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ที่กรมศิลปากรจัดทำขึ้นเป็นโครงการใหม่ ยังไม่ได้ผ่านการพิจารณาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงเห็นควรตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ให้ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำโครงการและดำเนินการตามโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ แล้วให้เสนอโครงการต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณาก่อน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์สอดคล้องกับแผนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอความเห็นว่าการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ด้านการสงวนรักษาบูรณะซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรม ภายใต้แผนดังกล่าว มีโครงการเป็นเป้าหมายที่จะบูรณะเมืองเก่าในส่วนภูมิภาค ดังนั้นหากเสนอโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เพิ่มขึ้นอีกโครงการหนึ่ง ก็จะสนับสนุนให้แผนพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วย เพื่อมิให้เกิดปัญหาในเรื่องความซ้ำซ้อนของงาน จึงได้เสนอรายชื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมศิลปากรและกรุงเทพมหานคร กับหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักผังเมือง สำนักพระราชวัง มหาวิทยาลัยศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2521 แล้วมีมติให้กระทรวงศึกษาธิการรับไปดำเนินการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณากำหนดนโยบายและวางแนวทางเกี่ยวกับการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ โดยให้มีผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสนอร่วมอยู่ในคณะกรรมการด้วย

นายแพทย์บุญสม มาร์ติน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานขึ้น

โบราณวัตถุสถานในกรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ “ประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ” ขึ้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม พุทธศักราช 2466 ตามประกาศฉบับนี้มีหลักการและเหตุผลในคำปรารภว่า

“มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่าในประเทศสยามนี้มีของโบราณ เช่น เจดีย์สถานและวัตถุต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและช่างผู้ชำนาญศิลปศาสตร์ได้สร้างไว้แต่ปางก่อนเป็นอันมากของโบราณเช่นกล่าวมาย่อมเป็นหลักฐานในพงศาวดาร และเป็นเครื่องอุปกรณ์การตรวจตราหาความรู้โบราณคดีต่าง ๆ อันเจริญประโยชน์ และเกียรติยศของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นบรรดาอารยประเทศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องเอาเป็นธุระเกื้อกูลการตรวจตรารักษาของโบราณ อันมีอยู่ในประเทศของตน ของโบราณอันมีในพระราชอาณาเขตสยามประเทศนี้ ที่มีพนักงานดูแลรักษาอยู่ตามสมควรแล้วก็มีที่ยังทอดทิ้งมิได้มีผู้พิทักษ์รักษาก็มี ที่ควรจะตรวจหาความรู้ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น แต่ยังมีได้ตรวจตราก็มาก เหตุเพราะยังไม่มีเจ้าหน้าที่ในรัฐบาลที่จะอำนวยความสะดวกและการรักษาของโบราณ การนั้นจึงยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย”

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2447 ให้เป็นพนักงานอำนวยความสะดวกการรักษาโบราณวัตถุสถานอีกหน้าที่หนึ่ง โดยมีอำนาจหน้าที่ดังประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 40 พุทธศักราช 2466 ว่า

- “ข้อ 1 ให้พิเคราะห์เลือกสรรและกำหนดว่าของโบราณแห่งใดและสิ่งใดควรจะตรวจตรารักษาไว้สำหรับบ้านเมืองบ้าง
- ข้อ 2 ให้คิดอ่านวิธีการตรวจตรารักษาของโบราณ ซึ่งสมควรจะรักษาไว้สำหรับบ้านเมือง
- ข้อ 3 ให้ตรวจตราและเป็นที่ปรึกษาแนะนำเจ้าหน้าที่และผู้อื่น ซึ่งเป็นพนักงานตรวจรักษาของโบราณ
- ข้อ 4 ให้พูดจาว่ากล่าวในเรื่องการตรวจตรารักษาของโบราณได้ตรงต่อเจ้ากระทรวง ทบวงกรม หรือเทศาภิบาลและผู้อื่นตามซึ่งเห็นสมควรแก่ประโยชน์ของการนั้น
- ข้อ 5 ให้ทำรายงานการที่ได้จัดทำ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายไม่น้อยกว่าปีละครั้งหนึ่งเป็นกำหนด”

ประกาศฉบับนี้นับเป็นประกาศฉบับแรก ที่กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณวัตถุสถานในพระราชอาณาจักร เป็นต้นแบบแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณวัตถุสถานในสมัยต่อ ๆ มา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2469 เพื่อทำหน้าที่แทนกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร และให้โอนงานทั้งหมดของกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ มาเป็นงานของราชบัณฑิตยสภา

ในปีเดียวกันนั้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติขึ้นมา 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร พุทธศักราช 2469 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งโบราณ และศิลปวัตถุออกนอกประเทศ พุทธศักราช 2469 ด้วยเหตุผลที่จะสงวนของโบราณให้เข้มงวดมากขึ้น เพราะระยะนั้นมีการลักลอบส่งของโบราณออกขายต่างประเทศกันมาก เป็นเหตุให้มีการชุดค้นทำลายโบราณสถานเพื่อหาของโบราณไปขาย โดยมอบหมายให้ราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนั้น

สำหรับพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร พุทธศักราช 2469 นั้น มาตรา 16 ได้บัญญัติไว้ว่า

“ให้ราชบัณฑิตยสภาจัดให้มีบัญชีสิ่งของสำหรับพิพิธภัณฑสถานฯ ไว้ทุกประเภทและต้องให้ตรวจตราสิ่งของสอบกับบัญชีปีละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย”

ซึ่งเท่ากับว่าโบราณศิลปวัตถุต่างๆ ในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร ได้รับการขึ้นทะเบียนไว้แล้วนั่นเอง

วิธีการตรวจรักษาของโบราณของราชบัณฑิตยสภา ได้จัดการกันอย่างไรนั้น จะเห็นได้จากปาฐกถาเรื่อง **สงวนของโบราณ** ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงแสดงให้เทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ฟังที่พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2473 ตอนหนึ่งว่า

“วิธีสงวนโบราณสถาน การที่ให้เป็น 3 อย่างอย่างที 1 คือการค้น ให้รู้ว่ามีโบราณสถานอยู่ที่ไหนบ้างดังเช่นราชบัณฑิตยสภา ได้มีตราขอให้เทศาภิบาลต่างมณฑลช่วยสืบแล้วบอกมาให้ทราบ เพื่อจะทำบัญชีและหมายเลขแผนที่ประเทศไทยไว้เป็นตำรา

อย่างที่ 2 การตรวจ คือเมื่อรู้ว่าโบราณสถานมีอยู่ ณ ที่ใดแล้ว แต่งให้ผู้เชี่ยวชาญออกไปดูยังที่นั้น พิจารณาให้รู้ว่าเป็นของอย่างไร สร้างในสมัยใด และเป็นของสำคัญเพียงใด การตรวจนี้บางอย่างต้องขุดหาแนวรากผนังและค้นลวดลาย ต้องทำมากบ้างน้อยบ้างตามลักษณะสถานนั้น

อย่างที่ 3 การรักษา ซึ่งนับว่าเป็นการยากยิ่งกว่าอย่างอื่น เพราะโบราณสถานในประเทศนี้มีมาก ในเวลานี้ยังเหลือกำลังราชบัณฑิตยสภาที่จะจัดการได้ทุกแห่งจึงคิดจะจัดการรักษาแต่ที่เป็นสถานที่สำคัญ และที่พอจะสามารถรักษาได้เสียก่อน ถึงกระนั้นก็ยังต้องผ่อนผันทำไปที่ละน้อยเพราะต้องหาเงินสำหรับจ่าย ในการรักษานั้นจำเป็นต้องกำหนดลักษณะการรักษาเป็น 3 ชั้น คือชั้นต่ำเป็นแต่ห้ามมิให้ผู้ใดรื้อทำลายของโบราณที่ควรสงวน ชั้นกลางจัดการถากถางที่บริเวณและบำรุงป้องกันตัวโบราณสถานมิให้หักพังอีกต่อไป ยกตัวอย่าง ดังนี้ ได้ทำที่พระราชวังกรุงศรีอยุธยาและที่ในเมืองลพบุรี เป็นต้น การรักษาโบราณสถานซึ่งนับว่าเป็นชั้นสูงนั้น คือปฏิสังขรณ์คืนคืออย่างเดิม ฯลฯ

ในเรื่องการปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ราชบัณฑิตยสภาใครจะให้เทศบาลคอยสอดส่องในความ 3 ข้อ ที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1 ถ้ามีผู้ศรัทธาจะปฏิสังขรณ์โบราณสถานที่สำคัญ ขอให้แจ้งแก่เขาให้ทำตามแบบเดิม อย่าให้เปลี่ยนแปลงรูปร่างและลวดลายไปเป็นอย่างอื่นเองตามชอบใจ

ข้อ 2 อย่าให้รื้อทำลายโบราณสถานที่สำคัญเพื่อจะสร้างของใหม่ขึ้นแทน ฯลฯ

ข้อ 3 วัดโบราณที่จะทำการปฏิสังขรณ์นั้น มักมีผู้ศรัทธาสร้างสิ่งต่าง ๆ เพิ่มเติมของโบราณ ดังเช่น สร้างพระเจดีย์ขนาดย่อม ๆ ขึ้นบรรจุอัฐิธาตุของญาติวงศ์ เป็นต้น ของที่สร้างเพิ่มเติมเช่นว่านี้ไม่ควรสร้างขึ้นในอุโบสถใกล้เคียงของโบราณที่ดั้งเดิม ด้วยอาจพาให้ของโบราณเสียหาย”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2477 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พุทธศักราช 2478 โดยยกเลิกประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ พุทธศักราช 2466 พระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร พุทธศักราช 2469 และพระราชบัญญัติว่าการด้วยการส่งโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุออกนอกประเทศ พุทธศักราช 2469

พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2477 ได้ให้อำนาจการควบคุมดูแลจากราชบัณฑิตยสภามาเป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากร และมีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ละเมิดพระราชบัญญัติฉบับนี้เพิ่มขึ้นอีกหลายมาตรา ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับที่ถูกยกเลิกไปแล้วมีบทกำหนดโทษ เฉพาะผู้ส่งโบราณวัตถุออกนอกประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาตเท่านั้น

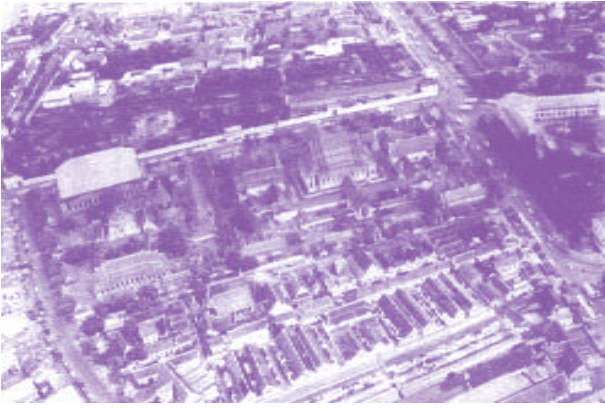
ในด้าน การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุตามพระราชบัญญัติ ฉบับนี้เรียกว่า “การขึ้นบัญชี” โดยให้อธิบดีกรมศิลปากรจัดทำบัญชีโบราณสถานทุกแห่งภายในประเทศ ทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ สำหรับที่มีเจ้าของ ถ้าเจ้าของไม่พอใจให้ขึ้นบัญชี ให้ยื่นอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ภายใน 30 วัน และโบราณสถานที่ขึ้นบัญชีไว้แล้ว ผู้ใดจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรเสียก่อน ในด้านการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ก็อาศัยอำนาจเดียวกันกับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

เป็นที่น่าสังเกตว่า การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ของกรมศิลปากร ตามอำนาจที่ได้จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ กรมศิลปากรมุ่งขึ้นทะเบียนในส่วนภูมิภาคก่อน ในพุทธศักราช 2478 ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในจังหวัดต่าง ๆ ถึง 66 จังหวัด

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้เริ่มขึ้นตั้งแต่พุทธศักราช 2492 เป็นต้นมา จนถึงพุทธศักราช 2525 มีประกาศขึ้นทะเบียนดังนี้

1. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร
2. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
3. วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร
4. วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร
5. วัดราชนันทดารามวรวิหาร
6. วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร
7. วัดราชบูรณราชวรวิหาร
8. วัดปรีณายกวรวิหาร
9. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร
10. วัดมเหยงคณ์ราชวรวิหาร
11. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร
12. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร
13. ป้อมพระสุเมรุ พร้อมด้วยปราการ
14. ป้อมมหาकाพ
15. เสาชิงช้า
16. โบสถ์พราหมณ์
17. พระราชวังบวรสถานมงคล
18. วัดบรมนิวาส
19. วัดปทุมวนาราม
20. วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร
21. วัดเทวราชกุญชรราชวรวิหาร
22. วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร
23. วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
24. วัดอินทารามวรวิหาร
25. วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร

วัดพระเชตุพน ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมื่อพุทธศักราช 2492

26. ป้อมปัจจามิตร (ในประกาศเรียก “ป้อมป้องปัจจามิตร”)
27. วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
28. วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร
29. พระราชวังเดิม
30. ป้อมวิไชยประสิทธิ์
31. วัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร
32. วัดหงส์รัตนาราม
33. วัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร
34. วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
35. วัดสุพรรณาราม
36. วัดคฤหบดี
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492)
37. วัดรัชฎาธิฐานราชวรวิหาร
38. วัดกาญจนสิงหาสน์วรวิหาร
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 60 วันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2495)
39. วัดแก้วโพธิ์ชัย
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ตอนที่ 3 วันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2496)
40. วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 21 วันที่ 13 มีนาคม พุทธศักราช 2499)
41. วัดดุสิตารามวรวิหาร
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76 ตอนที่ 3 วันที่ 6 มกราคม พุทธศักราช 2502)
42. พิพิธภัณฑ์สถานวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
43. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
44. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอนที่ 94 วันที่ 14 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2504)
45. วัดไทย

- (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 79 ตอนที่ 84 วันที่ 11 กันยายน พุทธศักราช 2505)
46. โรงช้าง (บริเวณรัฐสภา)
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 82 วันที่ 14 มกราคม พุทธศักราช 2517)
47. ศาลหลักเมือง
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 112 วันที่ 17 มิถุนายน พุทธศักราช 2518)
48. สะพานเจริญศรี 34
49. สะพานเจริญรัช 31
50. สะพานปีกุน
51. สะพานผ่านฟ้าลีลาศ
52. สะพานดำรงสถิต
53. สะพานมัมหวานรังสรรค์
54. สะพานมหาตมาทิตยอนุสรณ์
55. สะพานเจริญราษฎร์ 32
56. สะพานพิทยเสถียร
57. สะพานชัยมฤคเชษฐ
58. สะพานพระรูป
59. สะพานถั่ว
60. สะพานงา
61. สะพานวรเชษฐ
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 61 วันที่ 18 มีนาคม พุทธศักราช 2518)
62. คลองคูเมืองธนบุรี (ในประกาศใช้ว่า “คลองหลอด” อันเป็นชื่อที่นิยมเรียกกันในปัจจุบัน) ตลอดแนวคลอง
63. คลองรอบกรุง ตลอดแนวคลอง (ในประกาศใช้ว่า “คลองโองอ่าง”)
64. คลองผดุงกรุงเกษม ตลอดแนวคลอง
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 68 วันที่ 29 เมษายน พุทธศักราช 2519)
65. กำแพงพระราชวังบวรสถานมงคล (ด้านทิศใต้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 141 วันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2519)
66. สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง
67. อาคารที่ทำการกรมศิลปากร
68. ตึกถาวรวัตถุ (ในประกาศใช้ว่า “หอพระสมุดวชิราวุธ”)
69. วัดช่องนนทรี
70. วัดเศวตฉัตรวรวิหาร
71. วัดทองธรรมชาติวรวิหาร
72. วัดทองนพคุณ
73. วัดอนงคารามวรวิหาร
74. วัดกก
75. วัดหน้าราชวรวิหาร

76. วัดนางนองวรวิหาร
 77. วัดบุปผารามวรวิหาร
 78. วัดราชคฤห์วรวิหาร
 79. วัดอัมพรสวรรค์วรวิหาร
 80. วัดอ่างแก้ว
 81. วัดเปาโรหิตย์
 82. วัดทอง
 83. วัดศรีสุทธารามวรวิหาร
 84. วัดใหม่เทพนิมิตร
 85. วัดสังข์กระจายวรวิหาร
 86. วัดท่าพระ
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ตอนที่ 75
 วันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2520)
 87. สนามหลวง
 88. วัดเทพธิดารามวรวิหาร
 89. วัดบูรณศิริมาตยาราม
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ตอนที่ 126
 วันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2520)
 90. วัดนายโรง
 91. วัดไชยทิศ
 92. วัดบางขุนนนท์
 93. วัดโพธิ์นิมิตร
 94. วัดเวฬุราชิน
 95. วัดนาคปรก
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ตอนที่ 126
 วันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2520)
 96. โรงกษาปณ์
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 95 ตอนที่ 98
 วันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2521)
 97. ท้องพระโรงตำหนักกลางวังท่าพระ (อาคาร
 ที่ทำการกองหัตถศิลป์)
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 95 ตอนที่ 126
 วันที่ 14 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2521)
 98. กำแพงประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 97 ตอนที่ 25
 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523)
 การขึ้นทะเบียนเขตโบราณสถาน ได้เริ่มขึ้นในพุทธ
 ศักราช 2504 มีพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ
 ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504
 ประกาศใช้ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน
 ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช
 2477 เสีย ด้วยเหตุผลที่ว่า พระราชบัญญัติฉบับที่ถูกยกเลิก
 มีบทกำหนดโทษผู้กระทำความผิดต่ำ และมีบทบัญญัติบางมาตรา
 ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย
 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 มีข้อแตกต่าง
 ไปจากฉบับที่ถูกยกเลิกหลายประการ เช่น การให้อำนาจ
 คุ้มครองแก่โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ด้วย โดย
 กำหนดโทษแก่ผู้ทำลาย บุกรุก หรือทำให้ไร้ค่าซึ่งโบราณสถาน
 ทั้งจำคุกและปรับ แต่ถ้าเป็นโบราณสถานที่ได้รับการ
 ขึ้นทะเบียนไว้แล้วโทษจะสูงขึ้นไปอีก และที่สำคัญคือความ
 ในมาตรา 7 ซึ่งให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจขึ้นทะเบียนเขต
 โบราณสถานได้ด้วย โดยบัญญัติว่า

“มาตรา 7 เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและ
 การควบคุมโบราณสถาน ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
 ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียน
 โบราณสถานใด ๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มี
 อำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณ
 สถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ฯลฯ

มาตรา 7 ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตาม
 กฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขต
 ของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่
 จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี ฯลฯ”

การประกาศขึ้นทะเบียนเขตโบราณสถานนี้ ถ้า
 ผู้ครอบครองเขตโบราณสถานหรือตัวโบราณสถานไม่พอใจ
 ต้องยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลภายใน 30 วัน ซึ่งพระราชบัญญัติ
 ฉบับที่ถูกยกเลิกไปนั้น ให้อธิบดีหรืออธิบดีกรมศิลปากร
 กระทรวงศึกษาธิการ

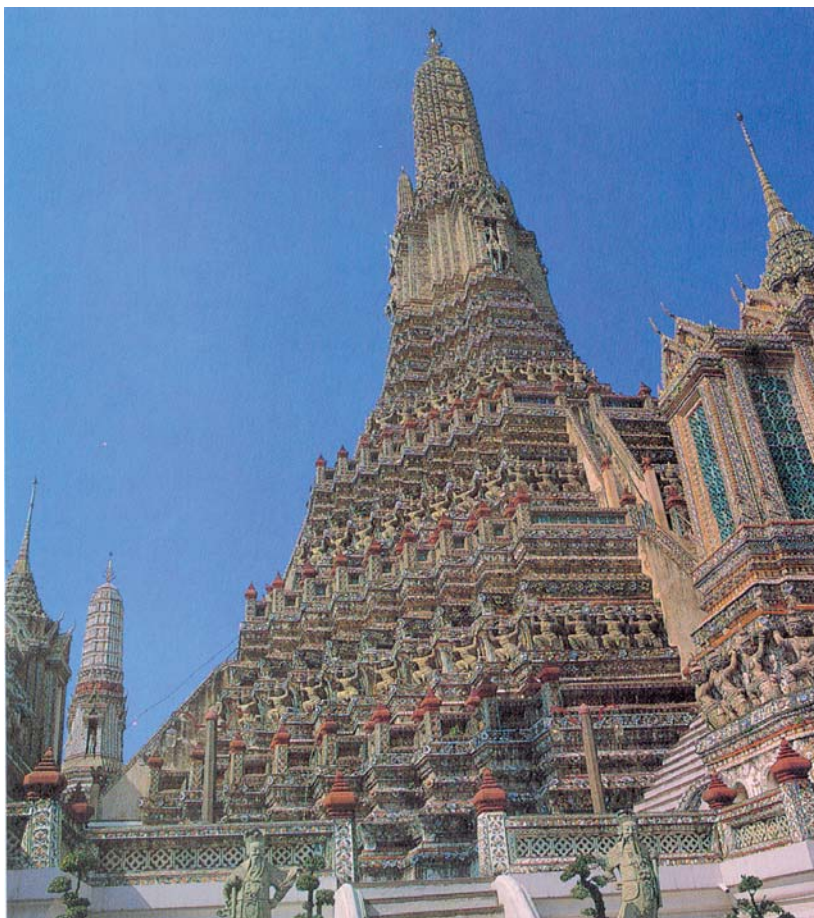
จากบทบัญญัติดังกล่าว การขึ้นทะเบียนในเขต
 โบราณสถานในส่วนภูมิภาคไม่สู้จะมีปัญหามากนัก แต่ใน
 กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะบริเวณระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับ
 คลองคูเมืองเดิม อันเป็นบริเวณที่เรียกว่า **“เกาะรัตนโกสินทร์”**
 ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ
 ศิลปวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ด้วยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี
 ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงเริ่ม
 การสถาปนากรุงเทพมหานคร ณ บริเวณนี้มีอาคารหลายหลัง

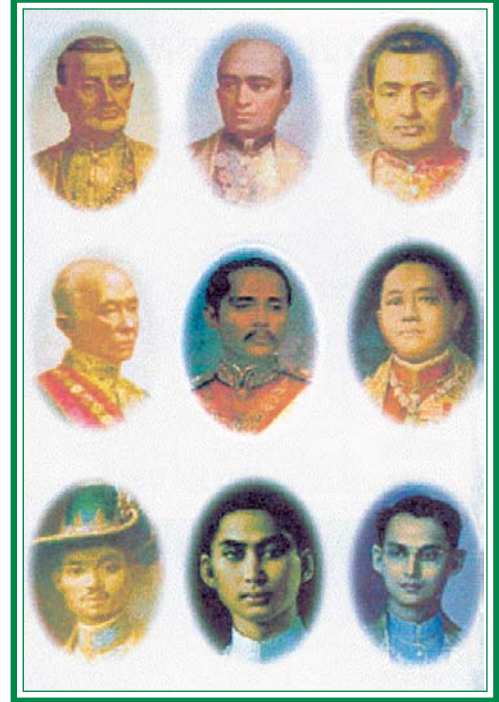
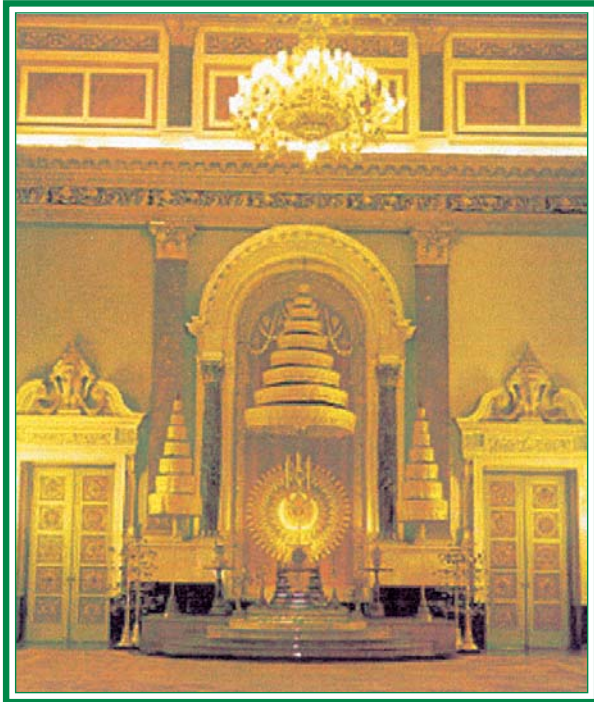
อาคารริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งบดบังความสง่างาม
 ของโบราณสถานในกรุงรัตนโกสินทร์

ซึ่งสร้างขึ้นแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งสร้างอย่างประณีตงดงามด้วยฝีมือช่างศิลปกรรมชั้นยอด สถานที่ทำการของรัฐบาลหลายอาคารที่สร้างแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 ยังคงความสง่างามของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก การวางผังอาคารและแนวถนนยังคงรูปเดิมเมื่อครั้งต้นสมัยรัตนโกสินทร์ อันนับว่าเป็นส่วนที่ควรอนุรักษ์ไว้โดยการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเขตโบราณสถานโดยจับพื้ก่อนบริเวณอื่น แต่กรมศิลปากรก็ยังไม่อาจดำเนินการด้วยอุปสรรคหลายประการ เช่น ที่ดินในบริเวณเป็นที่ดินในครอบครองของเอกชนบ้าง ของทางราชการบ้าง ที่ดินของทางราชการนั้นเป็นเขตทหารก็มี เป็น

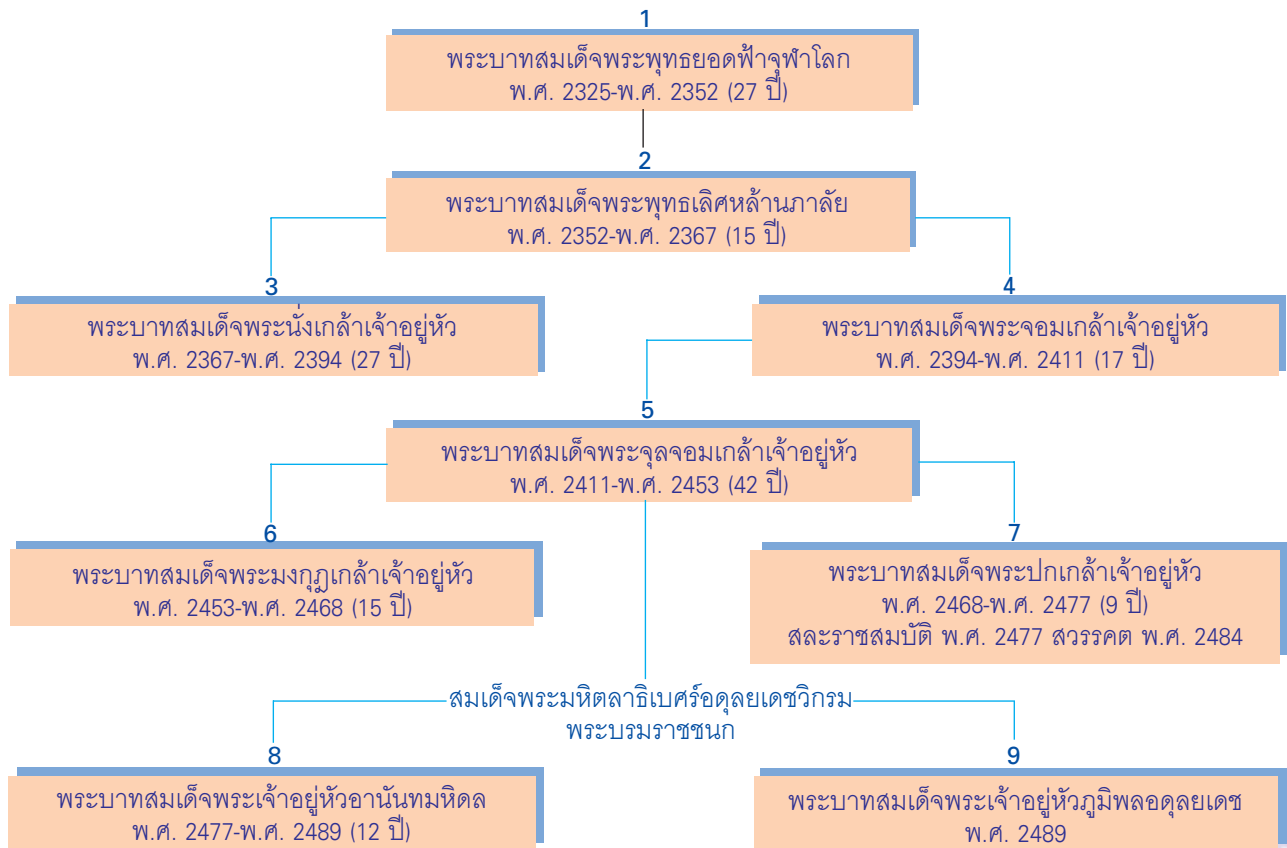
เขตพระราชฐานก็มี การจะดำเนินการขึ้นทะเบียนจึงต้องคำนึงถึงความมั่นคงและความเหมาะสมด้วย สำหรับที่ดินของเอกชนก็มีปัญหาในด้านกฎหมาย ดังนั้นจึงมีผู้สร้างอาคารสูงใหญ่ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ใกล้โบราณสถานต่าง ๆ เช่น อาคารกรมอัยการ อาคารองค์การคลังสินค้า อาคารต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บดบังความสง่างามของโบราณสถานซึ่งอยู่ใกล้เคียง และหลายอาคารแถบริมแม่น้ำบริเวณท่าพระจันทร์ ท่าช้าง ท่าเตียน อยู่ในสภาพแออัดสกปรกรุงรัง มีการก่อสร้างต่อเติมโดยไม่คำนึงถึงรูปแบบความงามทางสถาปัตยกรรม

พระบรมราชจักรีวงศ์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

แผนภูมิแสดงลำดับการสืบสันตติวงศ์ พระมหากษัตริย์สมัยรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

รัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2325-2352 ครองราชย์ 27 พรรษา

พระชนมายุ 74 พรรษา

องค์ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชสมภพ

เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 ตรงกับ วันพุธแรม 5 ค่ำ เดือน 4 ปีมะโรง ได้รับราชการ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี เป็นพระยาราชนรินทร์ในกรมพระตำรวจ เจ้าพระยาจักรีและสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก สมุหนายกและแม่ทัพใหญ่ ในสมัยกรุงธนบุรี ทรงปราบดาภิเษกขึ้น ครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงสยาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน

พ.ศ. 2325 ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรีมาเป็นกรุงเทพมหานคร เริ่มสร้างพระบรมมหาราชวังและสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต เสร็จในปี พ.ศ. 2327

ทรงเป็นนักรบและตราครุฑราชการสงครามมาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดสมัยกรุงธนบุรีและในรัชสมัยของพระองค์เอง ในด้านการศาสนาได้โปรดให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกา ฯลฯ ณ วัดมหาธาตุ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างหอมณเฑียรธรรมขึ้นในบริเวณวัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวังสำหรับเป็นที่เก็บคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้เรียบร้อย

พระราชานุกิจ (กิจวัตรประจำวัน) ของพระองค์ ตลอดรัชสมัยเป็นที่น่าประทับใจ พระองค์ทรงงานตั้งแต่เช้าตรู่ จนดึกดื่นทุกวันมิได้ขาด เริ่มตั้งแต่ทรงบาตรถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ฟังรายงานจากพระคลังมหาสมบัติ ออกรับพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง ฟังรายงานและวินิจฉัยคดีจากจางวางและปลัดกรมตำรวจ วินิจฉัยเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งข้าราชการจากฝ่ายทหารและพลเรือน แล้วจึงเสวยพระกระยาหารเช้า แล้วพบข้าราชการฝ่ายใน หลังพระกระยาหารค่ำ ทรงฟังพระธรรมเทศนา ฟังรายงานการใช้จ่ายเงินคลัง การก่อสร้าง เสร็จแล้วเสด็จออกรับขุนนางทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน กรมท้าวไปบอกหัวเมืองมากราบทูล

ทรงวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ อยู่จน 4 ทุ่ม หรือดึกกว่านั้น แล้วจึงเสด็จขึ้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

รัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2352-2367 ครองราชย์ 15 พรรษา

พระชนมายุ 58 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 พระนามเดิมว่า จิม เป็นพระราชโอรสใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ก่อนขึ้นครองราชย์ทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ตำแหน่งพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวร-

สถานมงคล พระองค์มีความสามารถทางอักษรศาสตร์เป็นอย่างดี ทรงร่วมนิพนธ์วรรณคดีกับสมเด็จพระราชบิดาไว้หลายเรื่อง ได้แก่ อุณรุท รามเกียรติ์ อิเหนา และดาหลัง ซึ่งเรียกว่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1

นอกจากนี้ยังได้ทรงนำบทละครเก่ามานิพนธ์ขึ้นใหม่ ได้แก่ ไกรทอง คาวี ไชยเชษฐา สังข์ทอง มณีพิไชย ฯลฯ ด้านดนตรี ทรงเป็นเอตทัคคะในทางสี่ซอสามสาย

ด้านศิลปะ โปรดการเขียนลวดลายอันวิจิตรงดงาม ตัวอย่างที่เด่นชัดปรากฏที่บานประตูวัดสุทัศนเทพวราราม เมื่อปฐมวัยได้ทรงติดตามพระราชบิดาไปในงานสงครามแทบทุกครั้ง ตั้งแต่พระชนมายุได้ 8 พรรษา

ทรงผนวช เมื่อพระชนมายุ 22 พรรษา ทรงจำพรรษา ณ วัดราชาธิวาส (วัดสมอราย) เป็นเวลา 1 พรรษา ลาผนวช แล้วทรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าหญิงบุญรอด ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ในรัชสมัยของพระองค์ ประเทศโปรตุเกส และประเทศอังกฤษ ได้ส่งผู้แทนทางการทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีเป็นครั้งแรก ในสมัยรัตนโกสินทร์ คือ ได้ส่งมา เมื่อ พ.ศ. 2361 และ พ.ศ. 2363 ตามลำดับ ด้านกฎหมาย ทรงปรับปรุงและออกกฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ กฎหมายห้ามขายผืน สัญญาเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดิน พันยกรรม และกฎหมายอาญาอื่น ๆ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการลงโทษ ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร

สุนทรภู่ กวีเอกของไทย มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ในรัชกาลนี้

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 3 ครองราชย์ 26 ปี (พ.ศ. 2367-2394)

พระชนมายุ 64 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2330

มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าทับ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและเจ้าจอมมารดาเรียบ ก่อนขึ้นครองราชย์ทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ทรงเคยว่าราชการมาหลายตำแหน่ง เช่น กรมท่า (กระทรวงการต่างประเทศ) กรม

พระคลังมหาสมบัติ กรมตำรวจ และผู้ว่าความในศาลฎีกา

ในรัชสมัยของพระองค์เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เอาใจออกห่างกระด้างกระเดื่อง เป็นกบฏไปเข้ากับญวน แล้วฉวยโอกาสยกทัพเข้าตีเมืองอุบล ร้อยเอ็ด ตัวเจ้าอนุวงศ์เองยกทัพจากเวียงจันทน์ลงมาตีเมืองนครราชสีมาได้ แล้วให้ทัพหน้าเข้าตีสระบุรี พระองค์ได้จัดทัพใหญ่เตรียมรบศึกในกรุงเทพฯ ได้จัดการป้องกันพระนคร วางกำลังรายรอบเมืองตั้งแต่ทุ่งบางเขนถึงทุ่งหัวลำโพง จัดกำลังทหารไปตั้งรับที่สระบุรี ทัพเจ้าอนุวงศ์ได้กวาดต้อนผู้คนไปเวียงจันทน์ทุกวัน คุณหญิงโม ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา เป็นหัวหน้ารวบรวมพวกคนไทยต่อสู้ พกทัพจากกรุงเทพฯ ยกขึ้นไปช่วยเจ้าอนุวงศ์จึงถอยทัพกลับไปเวียงจันทน์ โดยวางกำลังคอยต้านทานกองทัพไทยที่ยกไปตีเวียงจันทน์ไว้ที่เมืองหล่มเก่า และเมืองกุเซียว

โปรดให้กรมพระราชวังบวรเป็นแม่ทัพ ยกทัพผ่านนครราชสีมาขึ้นไปตีเวียงจันทน์สายหนึ่ง อีกสายหนึ่งให้กรมหมื่นสุนทรวิเศษเป็นแม่ทัพยกไปตีฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ที่มายึดเมืองอุบล และเมืองร้อยเอ็ด แล้วไปบรรจบกับกองทัพใหญ่ที่เวียงจันทน์ อีกสายหนึ่งให้เจ้าพระยาอภัยภูธรเป็นแม่ทัพยกไปตีฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ที่เมืองหล่มสัก แล้วไปบรรจบทัพใหญ่ที่เวียงจันทน์ กองทัพไทยปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้ราบคาบตีกรุงเวียงจันทน์แตก จับเจ้าอนุวงศ์ได้ ในปี พ.ศ. 2371

เสร็จศึกแล้วได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคุณหญิงโม เป็นท้าวสุรนารี

ในรัชกาลของพระองค์ ประเทศไทยได้เริ่มเปิดประเทศรับชาวยุโรปอย่างกว้างขวาง อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ส่งทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย การค้าขายกับอังกฤษ

รุ่งเรืองมาก บางคราวมีเรือสินค้าเข้ามาจอดในแม่น้ำเจ้าพระยาถึง 50 ลำ ทางสหรัฐอเมริกาได้ส่งมิชชันนารีเข้ามาสอนศาสนาและนำเอาวิชาการแพทย์แผนใหม่โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์และสอนภาษาอังกฤษให้คนไทย ผู้ที่ควรได้รับเกียรติในผลงานนี้คือ หมอบรัดเลย์

ทรงโปรดให้มีประกาศห้ามนำฝิ่นเข้ามาขายในประเทศและให้เก็บฝิ่นที่มีอยู่ในประเทศ นำไปเผาทั้งหมด

ด้านพระศาสนาทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาสร้างวัดใหม่ 9 วัด บูรณะวัดเก่า 60 วัด โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระนอนใหญ่ที่วัดโพธิ์ และในรัชกาลนี้ได้มีกวีแก้วแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดขึ้น คือ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์วาศูกรีพระราชโอรสในรัชกาลที่ 1)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 4 ครองราชย์ 16 ปี (พ.ศ. 2394-2411)

พระชนมายุ 66 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี มีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามหามาลา เมื่อพระชนมายุได้ 9 พรรษาได้รับสถาปนาเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ มีพระราชอนุชาร่วมพระราชมารดา คือ เจ้าฟ้าจุฬามณี ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพระชนมายุ

ได้ 21 พรรษา ได้ออกผนวชตามประเพณี และอยู่ในเพศบรรพชิตตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อรัชกาลที่ 3 สวรรคตจึงได้ลาสิกขามาขึ้นครองราชสมบัติ

ระหว่างที่ทรงผนวชประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุ แล้วทรงย้ายไปอยู่วัดราชาธิวาส (วัดสมอราย) พระองค์ได้ทรงตั้งคณะสงฆ์ชื่อ “คณะธรรมยุตินิกาย” ขึ้น ต่อมาทรงย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้รับแต่งตั้งเป็นพระราชกณะ และได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศของค์แรก ทรงรอบรู้ภาษาบาลีและแตกฉานในพระไตรปิฎก นอกจากนั้นยังศึกษาภาษาลาตินและภาษาอังกฤษจนสามารถใช้งานได้ดี

ในรัชสมัยของพระองค์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสต่างก็ส่งทูตมาขอทำสนธิสัญญาในเรื่อง สิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่คนในบังคับของตน และสิทธิการค้าขาย

เสรี ต่อมาไทยได้ทำสัญญาไมตรีกับประเทศนอร์เวย์ เบลเยียมและอิตาลี และได้ทรงส่งคณะทูตออกไปเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศ นับเป็นครั้งที่สองของไทย นับต่อจากสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยไปยังประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส

ทรงจ้างชาวยุโรปมารับราชการในไทย ในหน้าที่ล่าม แปลเอกสารตำรา ครูฝึกวิชาทางทหารและตำรวจ และงานด้านการช่าง ทรงตั้งโรงพิมพ์ของรัฐบาล ตั้งโรงกษาปณ์เพื่อผลิตเงินเหรียญ แทนเงินพดด้วงและเบี้ยหอยที่ใช้อยู่เดิม มีโรงสีไฟ โรงเลื่อยจักร เปิดที่ทำการศุลกากร ตัดถนนสายหลัก ๆ ได้แก่ ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร ถนนเจริญกรุง และถนนสีลม มีรถม้าขึ้นใช้ครั้งแรก ขุดคลองผดุงกรุงเกษม คลองมหาสวัสดิ์ คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก และคลองหัวลำโพง

ด้านการปกครอง ได้จัดตั้งตำรวจนครบาล ศาล แกไขกฎหมายให้ทันสมัย ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ด้านศาสนา ได้สร้างวัดราชประดิษฐ์ วัดมกุฏกษัตริยารามและวัดปทุมวนาราม เป็นต้น ทรงเชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์ สามารถคำนวณการเกิดจันทรุปราคา และสุริยุปราคาได้อย่างแม่นยำ ทรงคำนวณการเกิดสุริยุปราคาหมดดวงในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 ปี พ.ศ. 2411 ณ ตำบลหัวอก (คลองวาฬ) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้อย่างถูกต้อง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 5 ครองราชย์ 42 ปี (พ.ศ. 2411-2453)

พระชนมายุ 58 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 มีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็นพระราชโอรสใน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีขึ้นครองราชย์ ทรงดำรงพระยศเป็นกรมขุนพินิตประชานาถ

พระองค์ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศนานัปการ ทรงบริหารประเทศก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติ ทรงประกาศเลิกทาส ปรับปรุงระบบการศาล ตั้งกระทรวงยุติธรรม ปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ ส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนทั่วไป ตั้งกระทรวงธรรมการ ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูส่งนักเรียนไทยไปศึกษาในยุโรป สร้างการรถไฟโดยทรงเปิดเส้นทางเดินรถไฟ สายกรุงเทพฯ ถึงนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2421 สร้างโรงไฟฟ้า จัดให้มีการเดินรถราง

ขึ้นในกรุงเทพฯ จัดตั้งการไปรษณีย์โทรเลข เมื่อ พ.ศ. 2421 สร้างระบบการประปา ฯลฯ

ด้านการต่างประเทศ ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลยิ่งนัก ได้ทรงนำประเทศไทยให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกได้ตลอดรอดฝั่ง โดยดำเนินวิเทศนโยบาย ผูกสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศมหาอำนาจเพื่อคานอำนาจ พระองค์ได้เสด็จประพาสยุโรปถึงสองครั้ง โดยได้เสด็จเยือนประเทศฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี อังกฤษ ออสเตรีย ฮังการี เบลเยียม อิตาลี สวีเดน และเดนมาร์ก เมื่อปี พ.ศ. 2440 ทรงแต่งตั้งราชทูตไปประจำประเทศต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2424 ได้แก่ อิตาลี เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ออสเตรีย ฮังการี เดนมาร์ก สวีเดน โปรตุเกส นอร์เวย์ และสเปน อังกฤษในปี พ.ศ. 2425 สหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2427 รัสเซียในปี พ.ศ. 2440 และญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2442

พระองค์ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้เป็นสุขร่มเย็น โปรดการเสด็จประพาสต้น เพื่อให้ได้ทรงทราบความเป็นอยู่ที่แท้จริงของพสกนิกร ทรงสนพระทัยในวิชาความรู้และวิทยาการแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และนำมาใช้บริหารประเทศให้เจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว พระองค์จึงได้รับถวายพระราชสมัญญานามว่า **สมเด็จพระปิยะมหาราช**

ด้านการพระศาสนา ทรงทำนุบำรุงและจัดการให้เหมาะสม เจริญรุ่งเรือง ทรงสถาปนามหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยขึ้น ณ วัดมหาธาตุ และมหามงกุฎราชวิทยาลัยขึ้น ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง นอกจากนั้นยังทรงสร้างวัดเทพศิรินทราวาสและวัดเบญจมบพิตร ซึ่งนับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามยิ่งแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 6 ครองราชย์ 16 ปี (พ.ศ. 2453-2468)

พระชนมายุ 46 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวารวดี เมื่อพระชนมายุได้ 8 พรรษา เมื่อพระชนมายุได้ 11 พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการที่ประเทศอังกฤษ ทรงศึกษาในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และศึกษาวิชาการทหารบกที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิสต์ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรม-

โอรสอิทธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปี พ.ศ. 2437

เสด็จกลับประเทศไทยแล้ว ทรงเข้ารับราชการในตำแหน่งจเรทัพยก และทรงบัญชาการทหารมหาดเล็ก ดำรงพระยศพลเอก

เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ได้ทรงปรับปรุงด้านการศึกษาของไทย โปรดให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา ให้เป็นการศึกษามากับดับ ทรงตั้งกระทรวงการทหารเรือ กองเสือป่าและกองลูกเสือ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรมศิลปากร โรงไฟฟ้าหลวงสามเสน คลังออมสิน กรมสถิติพยากรณ์ กรมสรรพากร กรมตรวจเงินแผ่นดิน กรมมหาวิทยาลัย กรมรถไฟหลวง และเปิดเดินรถไฟไปเชื่อมกับมลายู ตั้งสถานเสาวภาและกรมร่างกฎหมาย ทรงเปลี่ยนการใช้รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) เป็นพุทธศักราช (พ.ศ.)

พระองค์ได้ทรงปลูกฝังความรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศิลปินและส่งเสริมงานประพันธ์เป็นอย่างมาก ทรงเป็นผู้นำในการประพันธ์วรรณคดีไทย ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงเขียนหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านการทหารไว้เป็นจำนวนมาก ประมาณถึง 200 เรื่อง พระองค์จึงได้รับถวายพระราชสมัญญานามว่า **สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** ทรงเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของไทย

การปกครองประเทศ ได้ทรงเจริญรอยตามสมเด็จพระราชบิดาสานต่องานที่ยังไม่เสร็จสิ้น ในรัชสมัยของพระองค์ ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีสมรภูมิอยู่ในทวีปยุโรป ทรงตัดสินพระทัยประกาศสงครามกับเยอรมัน โดยเข้าร่วมกับสัมพันธมิตร ได้ส่งทหารไทยไปร่วมรบ ณ ประเทศฝรั่งเศส ผลที่สุดได้เป็นฝ่ายชนะสงคราม ทำให้ไทยได้รับการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศได้เป็นอันมาก

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 7 ครองราชย์ 9 ปี (พ.ศ. 2468-2477)

พระชนมายุ 48 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 มีพระนามเดิมว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ เป็น

พระราชโอรสพระองค์เล็กของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้รับสถาปนาเป็นกรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เมื่อพระชนมายุได้ 12 พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการทหารบกที่ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส

สำเร็จการศึกษาแล้วเสด็จกลับประเทศไทย เข้ารับราชการที่กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ ในตำแหน่งผู้บังคับกองร้อย ต่อมาได้รับราชการในตำแหน่ง ผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปฐม ปลัดกรมเสนาธิการทหารบก ผู้บัญชาการกองพลทหารบกที่ 2 แล้วได้ทรงกรมเป็นกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศและของโลก กำลังทรุดหนัก อันเป็นผลเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงแก้ไขอย่างเต็มพระกำลังความสามารถ จนประเทศไทยได้รับรอดพ้นจากวิกฤตการณ์นั้นได้

ในรัชสมัยของพระองค์ ไทยสามารถติดต่อกับนานาประเทศทางวิทยุ และโทรเลขได้โดยทั่วไปเป็นครั้งแรก ทรงพระราชทานนามหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์พระไตรปิฎกเล่มใหม่ สร้างโรงเรียนวิชาวุฒิชัยวิทยาลัย เปิดเดินรถไฟไปถึงชายแดนไทย ติดต่อกับเขมร แก้ไขระบบการจัดเก็บภาษีอากรใหม่ ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ประกาศพระราชบัญญัติเงินตราและทรงตรากฎหมายอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก สร้างสะพานพระปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ)

วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ต่อมาเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระองค์ได้ตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ ต่อมาได้เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ณ ประเทศอังกฤษ

พระราชหัตถเลขาที่ทรงลาออกจากราชบัลลังก์ มีความตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร์”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

รัชกาลที่ 8 ครองราชย์ 12 ปี (พ.ศ. 2477-2489)

พระชนมายุ 21 พรรษา

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2468 ณ เมืองไฮเดลเบิร์ก ประเทศเยอรมัน ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่สองของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เมื่อพระชนมายุได้ 3 เดือน ได้ตามเสด็จพระบรมชนกนาถ

และพระราชมารดา ไปประทับอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา จนพระชนมายุได้ 3 พรรษา จึงเสด็จกลับประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2471 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองสมเด็จพระราชชนนีได้นำเสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองโลซานนประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. 2476

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อพระชนมายุได้ 10 พรรษา จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวรัตนาจาตุรงค์ เป็นประธาน ต่อมาพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นประธาน

พระองค์มีน้ำพระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตา กรุณาในพลขนิกกร โปรดการศึกษา การกีฬา การช่าง และการดนตรี ได้เสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2สงบ ได้เสด็จนิวัติประเทศไทย เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ถวายราชกิจเพื่อให้ทรงบริหารโดยพระราชอำนาจ

เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ได้เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดฝัน พระองค์ต้องอาวูธปืน เสด็จสวรรคต ณ ที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง ยังความเศร้าสลด และความอาลัยรักจากพลขนิกกรเป็นที่ยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

รัชกาลที่ 9 ครองราชย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบัน

เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2470

ณ มลรัฐแมซซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นพระราชโอรสองค์เล็กของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์ อดุลยเดชวิกรมบรมราชชนกและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เมื่อพระชนมายุได้ 1 พรรษา ได้เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2471 ภายหลังจากที่สมเด็จพระราชบิดาเสด็จทิวงคตแล้ว ได้เสด็จกลับไปประทับที่เมืองโลซานนประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และเข้ารับการศึกษา ณ ที่นั่น เมื่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อานันทมหิดลเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สืบแทน พระชนมายุได้ 19 พรรษา โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วทรงเสด็จไปศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

พระองค์ได้เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2493 เพื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และได้ทรงเข้าพระราชพิธีอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็น ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิตติยากร พระธิดาของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ และได้ประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินี

ได้มีพระบรมราชาภิเษกเฉลิมพระปรมาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร์ รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493

ได้เสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2493 จนถึงปี พ.ศ. 2494 จึงเสด็จนิวัติพระนคร ได้เสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2499 แล้วเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างที่ทรงผนวช สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นอนเนกประการแผ่ไพศาลไปทั่วทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทั้งในยุโรป เอเชีย และอเมริกา เพื่อเจริญพระราชไมตรีอย่างกว้างขวาง ปราบกฎพระเกียรติคุณอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ด้านในประเทศ ทรงเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในชนบทที่อยู่ห่างไกล เพื่อรับทราบปัญหาต่างๆ โดยตรงและได้ทรงริเริ่มโครงการตามพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นพร้อมทั้งพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้

พระราชกรณียกิจของพระองค์ ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นพระประมุขของประเทศ และในฐานะส่วนพระองค์เป็นไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทรงเต็มเปี่ยมด้วยศัทธาธรรม ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ ยากที่จะหาผู้เสมอเหมือน ทรงมีพระราชศรัทธาตั้งมั่นและแตกฉานในพระศาสนา และทรงถ่ายทอดแก่พลขนิกกรของพระองค์ในทุกโอกาส ดังเราจะได้พบในพระบรมราชาวาทที่พระราชทานแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีรู้อยู่

มหาราช

ในประวัติศาสตร์ไทย

ชาติไทยมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองสืบต่อกันมาช้านาน พระเจ้าแผ่นดินทรงรับผิดชอบดูแล และคุ้มครองประชาชนให้มีความสุข

เมื่อบ้านเมืองเกิดศึกสงคราม พระองค์ทรงสู้รบและชนะข้าศึกเพื่อชาติไทยจะได้ไม่เป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น แต่บางครั้งบ้านเมืองเราอ่อนแอ เราก็ตกเป็นเมืองขึ้น แต่พระเจ้าแผ่นดินของเรา ก็ทรงพยายามหาทางแก้ไขจนเราได้เอกราชคืนมา

พระเจ้าแผ่นดินทรงดูแลทุกข์สุขของประชาชนเหมือนพ่อดูแลลูก พระองค์ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า และมีความมั่นคงทุกด้าน

พระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ ทรงคุณและทรงทำประโยชน์แก่ชาติไทยอย่างสูงที่สุดที่จะพรรณนาได้ ประชาชนจึงพร้อมใจกันยกย่องและถวายพระนามพระองค์ว่า **“มหาราช”** หมายความว่า ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่

พระมหากษัตริย์ไทยบางพระองค์ที่ประชาชนถวายพระนามว่า **“มหาราช”** นั้น ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันยังประโยชน์อย่างเยี่ยมยอดแก่ชาติไทย เช่น ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพ ทรงปกครองช่วยเหลือประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ และทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้วัฒนาถาวร ดังจะขอยกตัวอย่างมหาราชของไทยในกาลเวลาที่ล่วงมาแล้ว บางพระองค์ เช่น

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ทรงป้องกันบ้านเมืองและแผ่ราชอาณาจักรกว้างขวางออกไป เป็นที่เกรงขามของประเทศเพื่อนบ้าน ทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศใกล้เคียง สนับสนุนการค้าขายให้ขยายออกไปจนถึงประเทศห่างไกล เช่น ประเทศจีน สินค้าสำคัญของไทย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะทรงพระเยาว์

อนุสรณ์ดอนเจดีย์ ประดิษฐานอยู่ที่อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ขณะนั้นคือเครื่องเคลือบ ซึ่งมีชื่อเป็นที่รู้จักกันว่า **“สังคโลก”** ในด้านการปกครองภายในก็ทรงดูแลทุกข์สุขราษฎรอย่างใกล้ชิด เปิดโอกาสให้มีการเข้าเฝ้าร้องทุกข์ ตลอดจนจัดให้มีพระภิกษุแสดงพระธรรมเทศนาอบรมจิตใจประชาชน พระแท่นที่ประทับให้เฝ้าและให้พระภิกษุแสดงธรรมยังป็นมรดกตกทอดมาถึงชนชั้นหลัง มีชื่อว่า **พระแท่นมนังคศิลาบาตร** พระราชกิจสำคัญยิ่งคือ ทรงคิดประดิษฐ์ตัวอักษรไทย แล้วโปรดให้จารึกลงบนหลักศิลา เป็นต้นเค้าอักษรไทยสืบมาต่อจนปัจจุบัน

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แห่งราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงกอบกู้ประเทศชาติให้กลับมีอิสรภาพพ้นจากอำนาจพม่า แล้วทรงปราบปรามเขมรซึ่งมักทำศึกแทรกแซงขณะที่ไทยกำลังอยู่ในระหว่างสงคราม มีพระบรมราชานุญาตให้เฉลิมพระเกียรติพระองค์ท่านปรากฏอยู่ ณ อนุสรณ์ดอนเจดีย์ แขวงจังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นสนามรบที่ทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา รัชทายาทแห่งประเทศพม่า และประสพชัยชนะอย่างงดงาม

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา พระเกียรติยศในพระราโชบายทางคบค้าสมาคมด้วยชาวต่างประเทศเป็นที่เลื่องลือ ทรงรักษาเอกราชของชาติให้พ้นจากการเบียดเบียนจากชาวต่างชาติ ซึ่งขณะนั้นกำลังขยายการค้า ลัทธิศาสนาและอำนาจทางการเมืองอยู่ในดินแดน

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประดิษฐานอยู่ที่หน้าศาลากลาง จังหวัดลพบุรี

บน : พระปรางค์สามยอดในบริเวณพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

ล่าง : พระนารายณ์ราชนิเวศน์

ตะวันออก การเจริญทางพระราชไมตรีระหว่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เป็นที่กล่าวขวัญทั่วไปในประวัติศาสตร์ ผลจากการติดต่อกับชาวต่างประเทศนี้ ได้นำประโยชน์ทั้งทางวิชาการและเศรษฐกิจมาสู่บ้านเมืองของเราเป็นอันมาก นอกจากนี้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังได้ทรงอุปถัมภ์ บำรุงกวี และงานด้านวรรณคดี อันเป็นศิลปะชั้นเลิศของชาติ ดังปรากฏนาม “ศรีปราชญ์” ยอดกวีในสมัยของพระองค์ท่าน

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระเกียรติคุณอันสมควรได้รับยกย่องให้เป็น “มหาราช” คือ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในครั้งสุดท้ายนี้พระองค์ทรงกอบกู้เอกราชของไทยกลับคืนมา ทรงตั้งราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี ทรงรวบรวมชาวไทยที่แตกเป็นหมู่เป็นเหล่าคราวมิภัยให้เข้ากันเป็นปึกแผ่นทำนุบำรุงบ้านเมืองตามที่พอจะทรงกระทำได้ในระยะเวลาอันสั้น และทรงแผ่พระราชอำนาจออกไป จนเป็นที่เกรงขามแก่บ้านเมืองใกล้เคียงนับว่าทรงพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวไทยเป็นอันมาก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในศุภมงคลสมัยสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ใน พ.ศ. 2525 นั้น คณะรัฐบาลพร้อมด้วยประชาชนพลเมืองของประเทศไทย ได้ร่วมใจกันถวายความเทิดทูนพระเกียรติ

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นเป็นมหาราชอีกพระองค์หนึ่ง ทั้งนี้เพราะพระองค์ท่านได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการอันเป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่อแก่ประเทศชาติ

พระบรมพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งพระองค์ท่านทรงเป็นปฐมกษัตริย์ ทรงสร้างราชธานีใหม่ในท่าเลอันเป็นชัยภูมิ พระราชกิจสำคัญยิ่งคือการทรงต่อต้านปราบปรามอริราชศัตรู รักษาพระราชอาณาจักรให้ปลอดภัยและเจริญมั่นคง ทำให้ประเทศใกล้เคียง เช่น กูยอน เขมร และลาว เกรงพระบารมีและได้รับพระเมตตา จึงยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักรด้วยความนอบน้อม ครั้นยามสงบ ก็ทรงทำนุบำรุงงานด้านศิลปกรรมและวรรณคดี ดังปรากฏพระนามและนามกวีในรัชกาลคือ พระองค์ท่านเอง กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท และเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงครองราชสมบัตินานถึง 42 ปี และตลอดเวลาอันยาวนานนั้นได้ทรงปรับปรุงทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญขึ้นทุกวิถีทางที่สำคัญมากคือ การเลิกทาส นอกจากนี้ยังได้ทรงทำนุบำรุง การศึกษา การคมนาคม การประกอบอาชีพของพลเมืองและการอนามัย เสด็จเยี่ยมเยียนทุกข์สุขของประชาชนอยู่เสมอ เสด็จต่างประเทศเพื่อสมานทางพระราชไมตรีและแก้ไขปัญหาคือ ขัดแย้ง ทรงนำวิทยาการจากประเทศที่เจริญแล้วฝายตะวันตกมาปลูกฝังในประเทศไทย ด้วยพระราชกรณียกิจอันเกิดประโยชน์นานาประการ จึงได้รับถวายสมัญญาว่า สมเด็จพระปิยมหาราช หรือ “มหาราช” ผู้เป็นที่เคารพยกย่อง

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พระองค์เป็นกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ได้ทรงประกอบราชกิจที่สำคัญไว้มาก สมควรกล่าวถึงดังนี้ คือ

1. ทรงมีความเข้มแข็งในการรบ เมื่อมีพระชันษาเพียง 19 ปี ได้ช่วยพระบิดาสู้รบศัตรูอย่างกล้าหาญ ได้ทรงชนช้างกับขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดที่ยกกองทัพมารุกรานกรุงสุโขทัยจนได้ชัยชนะ พระราชบิดาจึงพระราชทานนามว่า พระรามคำแหง เมื่อเป็นกษัตริย์แล้ว พระองค์ได้ทรงขยายราชอาณาจักรออกไปกว้างขวางมาก เป็นที่ยำเกรงแก่ประเทศเพื่อนบ้านทั้งปวง

2. ทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศใกล้เคียง เช่น ทรงเป็นพันธมิตรกับพระยาเม็กราช (เจ้าเมืองเชียงใหม่) และพระยาจำเมือง (เจ้าเมืองพะเยา) แห่งอาณาจักรลานนา

พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ไกลออกไปทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศจีนซึ่งขณะนั้นมีกบฏไคซัน (พระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้) เป็นกษัตริย์ ได้มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศทั้งสอง ทั้งยังได้ทรงนำช่างทำถ้วยชามชาวจีนมาสอนคนไทยตั้งแต่เอาถ้วยชามและเครื่องเคลือบขึ้นที่กรุงสุโขทัย เมืองศรีสัชชนาลัย (เซียง) และเมืองสวรรคโลก เครื่องเคลือบชนิดนี้เราเรียกว่า **“สังคโลก”** ทรงติดต่อค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ เช่น ชวา มลายู และลังกา นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ที่น่าสนใจคือ ขณะนั้นมีชาวมอญผู้หนึ่งชื่อ มะกะโท เป็นพ่อค้าจากเกาะตะมะเข้ามาอยู่ในกรุงสุโขทัย ได้ลอบนำองค์พระสุวรรณเทวี พระราชธิดาหนีไปอยู่เกาะตะมะ ต่อมามะกะโทได้ตั้งตัวเป็นกษัตริย์มอญ ทรงพระนามว่าพระเจ้าฟ้ารั่ว และมอญก็ได้เข้ามาขอเป็นเมืองขึ้นของกรุงสุโขทัย

3. ทรงปกครองพลเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขได้โปรดให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูพระราชวัง ผู้ใดมีทุกข์ก็มาส่งกระดิ่งถวายฎีกาได้ ในวันโกน วันพระได้ทรงนิมนต์พระภิกษุแสดงพระธรรมเทศนาบนพระแท่นมั่งคิลบาตรกลางดงตาล ในวันธรรมดาพระองค์ก็เสด็จออกอาราธนาและให้ราษฎรเข้าเฝ้าอยู่ใกล้ชิด และทรงอบรมศีลธรรมจรรยาแก่ราษฎร (พระแท่นมั่งคิลบาตรนี้ รัชกาลที่ 4 โปรดให้นำมาไว้ที่กรุงเทพมหานคร ครั้งหนึ่งเคยอยู่ในวิหารยอดในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปัจจุบันนี้ตั้งอยู่ ณ พิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ตามพระบัญชาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. 2526)

4. ใน พ.ศ. 1826 ได้ทรงคิดแบบตัวหนังสือไทยขึ้นแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเค้าของตัวหนังสือไทยในปัจจุบัน และได้ทรงจารึกเหตุการณ์ในสมัยนั้นลงไว้ หลักศิลาจารึกของพระองค์นี้มีคุณค่ามากในการศึกษาประวัติศาสตร์ คนในสมัยหลังได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยกรุงสุโขทัยจากศิลาจารึกนี้เป็นอย่างมาก (ปัจจุบันศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร) การสร้างแบบหนังสือไทยขึ้นนั้นนับว่าเป็นการประดิษฐ์อันสำคัญยิ่งสำหรับชาติ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สมัยราชอาณาจักรศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงกู้ชาติไทยให้กลับมือสรภาพพ้นจากอำนาจพม่า เมื่อ พ.ศ. 2135 (ซึ่งเดิมลงมติกันแล้วว่าตรงกับวันที่ 25 มกราคม)* นับว่าเป็นชัยชนะอันเยี่ยมยอดในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผลแห่งชัยชนะที่ทรงมอบให้แก่ชาติไทยครั้งนี้ ทำให้พม่าไม่กล้ายกมาแย่งประเทศไทยอีกเป็นเวลานาน สมเด็จพระ

* ผู้รู้กลุ่มแรกได้คำนวณว่าตรงกับวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2135 ต่อมา มีผู้ศึกษาค้นคว้ากลุ่มหนึ่ง ได้คำนวณว่าตรงกับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2135

พระนเรศวรได้ทรงใช้เวลาต่อมาจากนั้นยกทัพไปปราบถึงประเทศพม่า จนเป็นที่เกรงขามทั่วไป ทรงปราบปรามเขมรซึ่งมักประพฤติตนเป็นศึกสองหน้าแทรกแซงอยุธยา ขณะมีศึกพม่าอยู่บ่อย ๆ

ขณะเมื่อสมเด็จพระนเรศวรมีพระชนษาเพียง 9 ปี ประทับอยู่ ณ เมืองพิษณุโลกกับสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระบิดานั้น พระเจ้า-
บุเรงนองแห่งประเทศพม่าได้ยกทัพมาตีราชอาณาจักรศรีอยุธยา ยึดได้เมืองพิษณุโลก บีบบังคับสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชไว้ในอำนาจ และขอองค์สมเด็จพระนเรศวรไปไว้ที่กรุงหงสาวดี โดยอ้างว่าจะเลี้ยงดูในฐานะพระราชบุตรบุญธรรม ทั้งที่โดยแท้จริงคือยึดพระองค์ไว้ในฐานะตัวประกัน แต่การก็กลับเป็นประโยชน์แก่สมเด็จพระนเรศวรที่ได้ทรงศึกษาถึงนิสัยใจคอ ภาษา และการทหารของชาวพม่าและมอญ จนได้ทรงใช้เป็นประโยชน์ในการกู้บ้านเมืองในเวลาต่อมา

ครั้งกรุงศรีอยุธยาตกอยู่ใต้อำนาจพม่า และพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองยกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ไทยแล้ว สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชจึงทูลขอสมเด็จพระนเรศวรกลับมาช่วยปกครองกรุงศรีอยุธยานับแต่นั้นมาสมเด็จพระนเรศวรก็ได้ทรงแสดงพระบารมีและพระปรีชาสามารถในการทหารให้ปรากฏแก่ชาวไทย มอญพม่า และเขมร หลายครั้งหลายครา เช่น ทรงต่อต้านกองทัพเขมร ซึ่งพระยาจันจันตุ ขุนนางเขมรเป็นผู้นำเข้ามารบกวพระราชอาณาเขตไทย และทรงขับไล่ออกไปพ้นจากพระราชอาณาเขตได้ เป็นต้น

เมื่อกรุงหงสาวดีผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่พระเจ้าบุเรงนองแห่งหงสาวดีสิ้นพระชนม์ พระเจ้านันทบุเรงขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อมา ทางพม่าได้แจ้งข่าวเปลี่ยนรัชกาลไปยังประเทศราชทั้งปวง ให้ผู้ครองประเทศราชไปเข้าเฝ้าตามพระราชประเพณี สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชได้โปรดให้สมเด็จพระนเรศวรเสด็จขึ้นไปแทนพระองค์ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จถึงเมืองแครง บังเอิญได้ทรงทราบถึงแผนการของพม่า ซึ่งคิดประทุษร้ายต่อพระองค์จากบุคคลสำคัญทางมอญหลายคน ที่สนิทสนมคุ้นเคยลอบมาทูลก่อนจะถึงเมืองพม่า สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงถือโอกาสประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ใน พ.ศ. 2127 แยกราชอาณาจักรศรีอยุธยาออกเป็นอิสระจากอำนาจพม่า และเมื่อทางการพม่าจัดทัพใหญ่ให้พระมหาอุปราช พระรัชทายาทเสด็จนำเข้ามาปราบปรามไทย

ภาพเขียนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเล่นชนไก่กับมังสามเกียด (จิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดสุวรรณดาราราม เขียนโดยพระยาอนุศาสตร์จิตรกร)

▶ ภาพเขียนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประกาศอิสรภาพ (จิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดสุพรรณดาราราม)

◀ ภาพเขียนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงคาบพระแสงดาบ นำทหารเข้าตีค่ายพม่า (จิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดสุพรรณดาราราม เขียนโดยพระยาอนุศาสน์จิตรกร)

สมเด็จพระนเรศวรซึ่งเสด็จขึ้นครองราชบัลลังก์ใหม่ ๆ ได้เสด็จนำทัพออกไปจากกรุงศรีอยุธยาจับทัพข้าศึก ณ แขวงเมืองสุพรรณบุรี ทรงทำสงครามยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา จนได้ชัยชนะ

ด้วยเหตุนี้พระเกียรติยศแห่งสมเด็จพระนเรศวรและชาติไทยยุคนั้นจึงเป็นที่เลื่องลือ ยิ่งความเคารพยำเกรงให้เกิดแก่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือได้รู้จักทั้งภายในและภายนอกพระราชอาณาจักร สมเด็จพระนเรศวรจึงได้รับการถวายพระราชสมัญญาเป็นนเรศวรมหาราช

พระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติของพระองค์ ท่านยังคงมีปรากฏอยู่ ณ อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นสมรภูมิกครั้งนั้นสืบต่อมา

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เลื่องลือพระเกียรติยศในพระราโชบายทางคบค้าสมาคมกับชาวต่างประเทศ รักษา

เชอวาลิเออร์ เดอช็องมองด์ ราชทูตฝรั่งเศสและคณะ สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. 2228 (ภาพสลักรูปขนิบในสมุดปีไทยเนื่องในโอกาส 300 ปี สัมพันธภาพไทย-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2228-2528)

พระวิสุทธิสุนทร (ปาน) ราชทูตไทยและคณะ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2229 (ภาพสลักรูปขนิบในสมุดปีไทย เนื่องในโอกาส 300 ปี สัมพันธภาพไทย-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2228-2528)

พระวิสุทธิสุนทร (ปาน) ราชทูตไทยผู้ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

เอกราชของชาติให้พ้นจากการเบียดเบียนของชาวต่างชาติและรับผลประโยชน์ทั้งทางวิชาการและเศรษฐกิจที่ชนต่างชาตินำเข้ามา นอกจากนี้ยังได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงกวีและงานด้านวรรณคดีอันเป็นศิลปะที่รุ่งเรืองที่สุดในยุคนั้น

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ณ ราชอาณาจักรศรีอยุธยาแล้ว ปัญหากิจการบ้านเมืองในรัชสมัยของพระองค์เป็นไปในทางเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ด้วยในขณะนั้นมีชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขายและอยู่ในราชอาณาจักรไทยมากกว่าที่เคยเป็นมาในกาลก่อน ที่สำคัญมากคือ ชาวยุโรปซึ่งเป็นชาติใหญ่มีกำลังทรัพย์ กำลังอาวุธ และผู้คน

ตลอดจนมีความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาการต่าง ๆ เหนือกว่าชาวเอเชียมาก และชาวยุโรปเหล่านี้กำลังอยู่ในสมัยขยายการค้า ลัทธิคริสต์ศาสนา และอำนาจทางการเมืองของพวกตนมาสู่ดินแดนตะวันออก

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น ชาวฮอลันดาได้กีดกันการเดินเรือค้าขายของไทย ครั้งหนึ่งถึงกับส่งเรือรบมาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยา ชูจะระดมยิงไทย จนไทยต้องผ่อนผันยอมทำสัญญายกประโยชน์การค้าให้ตามที่ต้องการ แต่เพื่อป้องกันมิให้ฮอลันดาข่มเหงไทยอีก สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงสร้างเมืองลพบุรีไว้เป็นเมืองหลวงสำรอง อยู่เหนือขึ้นไปจากกรุงศรีอยุธยาและเตรียมสร้างป้อมปราการไว้คอยต่อต้านข้าศึก เป็นเหตุให้บาทหลวงฝรั่งเศสที่มีความรู้ทางการช่างและต้องการเผยแพร่คริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก ได้เข้ามาอาสาสมัครรับใช้ราชการจัดกิจการเหล่านี้ ข้าราชการฝรั่งที่ทำการการมีความดีความชอบในการปรับปรุงขยายการค้าของไทยขณะนั้นคือ เจ้าพระยาวิไชยเณทร์ซึ่งกำลังมีข้อ

ขุนเคื่องใจกับบริษัทการค้าของอังกฤษที่เคยคบหาสมาคมกันมาก่อน เจ้าพระยาวิไชยเณทร์จึงดำเนินการเป็นคนกลางสนับสนุนทางไมตรีระหว่างสมเด็จพระนารายณ์กับทางราชการฝรั่งเศส ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ฝ่ายสมเด็จพระนารายณ์กำลังมีพระทัย

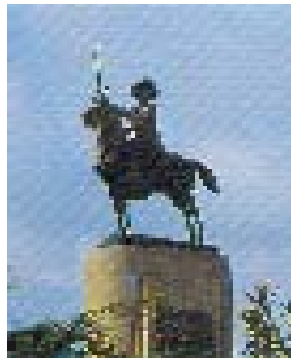
ระวางเกรงฮอลันดายกมาย้ายี้ และได้ทรงทราบถึงพระเดชา-
 ญาภาพของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในยุโรปมาแล้ว จึงได้มีพระทัย
 เจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ไว้ เพื่อให้
 ฮอลันดาเกรงขาม ด้วยเหตุนี้ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
 จึงได้มีการส่งคณะทูตไปสู่มหาประเทศฝรั่งเศส และต้อนรับ
 คณะทูตฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการใหญ่ถึงสองคราว แต่การคบหา
 สมาคมกับชาติมหาอำนาจคือ ฝรั่งเศสในยุคนั้นก็มีไว้ว่าจะ
 ปลอดภัยนัก ด้วยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 มีพระราชโบายที่จะให้
 สมเด็จพระนารายณ์ และประชาชนชาวไทยรับนับถือคริสต์
 ศาสนาซึ่งบาทหลวงฝรั่งเศสนำมาเผยแพร่ โดยพระเจ้าหลุยส์
 ที่ 14 ทรงส่งพระราชสาสน์มาทูลเชิญสมเด็จพระนารายณ์
 เข้ารับนับถือคริสต์ศาสนา พร้อมทั้งเตรียมบาทหลวงมาไว้
 คอยถวายศีลด้วย แต่สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงใช้พระปริชา
 ญาณตอบปฏิเสธอย่างทะนุถนอมไมตรี ทรงขอบพระทัย
 พระเจ้าหลุยส์ที่มีพระทัยรักใคร่พระองค์ถึงแสดงพระปรารภ
 จะให้ร่วมศาสนาด้วย แต่เนื่องด้วยพระองค์ยังไม่เกิดศรัทธา
 ในพระทัยซึ่งก็อาจเป็นเพราะพระเป็นเจ้ามีพระประสงค์ที่จะให้
 นับถือศาสนาคนละแบบ คนละวิธี เช่นเดียวกับที่สร้างมนุษย์
 ให้ผิดแผกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ หรือทรงสร้างสัตว์ให้มีหลายชนิด
 หลายประเภทก็ได้ หากพระเป็นเจ้ามีพระประสงค์จะให้
 พระองค์ท่านเข้ารับนับถือศาสนาตามแบบตามลัทธิที่พระเจ้า
 หลุยส์ทรงนับถือแล้ว พระองค์ก็คงเกิดศรัทธาขึ้นในพระทัย
 และเมื่อนั้นแหละพระองค์ท่านก็ไม่รังเกียจที่จะทำพิธีรับศีล
 ร่วมศาสนาเดียวกัน

สมเด็จพระนารายณ์มิใช่เพียงทรงพระปริชาสามารถ
 ทางด้านการทูตเท่านั้น หากทรงเป็นกวีและทรงอุปถัมภ์กวี
 ในยุคของพระองค์อย่างมากมาย กวีลือนามแห่งรัชสมัยของ
 พระองค์ก็ได้แก่ พระโหราธิบดีหรือพระมหาราชครู ผู้ประพันธ์
 หนังสือจินดามณีซึ่งเป็นตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรก และ
 ตอนหนึ่งของเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ (อีกตอนหนึ่งเป็น
 พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์) กวีอีกผู้หนึ่งคือ
 ศรีปราชญ์ ผู้เป็นปฏิภาณกวี เป็นบุตรของพระโหราธิบดี
 งานชิ้นสำคัญของศรีปราชญ์คือ หนังสือกำจรวลศรีปราชญ์
 และอนุรุธคำฉันท์

ด้วยพระปริชาสามารถดังได้บรรยายมาแล้ว สมเด็จพระ
 นารายณ์จึงได้รับการถวายพระเกียรติเป็นมหาราช
 พระองค์หนึ่ง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวในสมัย
 ที่ราชอาณาจักรไทยมีราชธานีอยู่ ณ กรุงธนบุรี พระเกียรติยศ
 ที่ยิ่งใหญ่อันประชาชาติไทยเทิดทูนพระองค์ท่านเป็นวีรกษัตริย์
 ก็เนื่องจากทรงเป็นผู้กอบกู้เอกราชของชาติไว้ในขณะที่
 ราชอาณาจักรศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2310 และ

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระ
 เจ้าตากสินมหาราช
 ประดิษฐานอยู่ที่วงเวียนใหญ่
 กรุงเทพมหานคร ฝั่งธนบุรี

คำจารึกที่ฐานพระบรมราชานุ
 สาวรีย์สมเด็จพระเจ้า
 ตากสินมหาราช

สูญสิ้นอิสรภาพไปแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ทรงใช้เวลา
 เพียงประมาณ 7 เดือนปราบปรามอริราชศัตรูภายนอกประเทศ
 คือจัดทัพพม่าซึ่งตั้งรักษาการณ์อยู่ ณ ค่ายโพธิ์สามต้น แขวง
 กรุงศรีอยุธยาให้แตกพ่ายถอยหนีไปพ้นราชอาณาจักร แต่
 ราชอาณาจักรไทยภายหลังการเสียเอกราชไปนั้น ได้แตกแยก
 ออกเป็นชุมนุมต่าง ๆ หลายชุมนุม ได้แก่ พิษณุโลก พิมาย
 ผ่างหรือสวางคบุรี (ในบริเวณจังหวัดอุตรดิตถ์) และนครศรี
 ธรรมราช สมเด็จพระเจ้าตากสินหรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ต้องเสด็จปราบปรามและเกลี้ยกล่อมเจ้าชุมนุมต่าง ๆ และพวก
 ให้นอบน้อมยอมสวามิภักดิ์ต่อพระองค์ท่าน รวมประเทศชาติ
 เป็นปึกแผ่นมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่กรุงธนบุรีแต่แห่งเดียว
 การที่มีได้ทรงกลับไปใช้กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเดิมก็เพราะ
 อยุธยาเป็นเมืองใหญ่ถูกพม่าทำลายยับเยินมากเกินกำลัง
 ของพระองค์ท่าน ซึ่งมีน้อยทั้งทรัพย์สิน ผู้คน และเวลาที่จะ
 บูรณะให้กลับคืนดีมั่นคงแข็งแรงได้ทันการ

นอกจากนี้ยังได้เสด็จนำทัพไปสู้รบกับทัพพม่าที่ตั้ง
 ฐานทัพอยู่ที่เชียงใหม่ซึ่งคอยรบกวนราชอาณาจักรจนมีชัยชนะ
 และได้ทรงขยายพระราชอำนาจไปปราบปรามเขมร ซึ่งแยก
 ออกเป็นประเทศอิสระ ทำให้พม่าและเขมรยำเกรงไม่กล้า
 ยกทัพมาเบียดเบียนรบกวนไทยอีก

ตลอดเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2310-2325) แห่งรัชสมัย นอกจาก
 ทรงปราบปรามและป้องกันศัตรูของประเทศแล้ว ยังได้ทรง
 ช่วยเหลือราษฎรที่หนีภัยไปทุกทิศทุกทาง โดยชักชวนให้กลับ
 มาตั้งภูมิลำเนาและประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามถิ่นฐานเดิม
 หรือถิ่นใหม่ที่ปรารถนา เมื่อขาดแคลนอาหารก็โปรดให้จ่าย
 พระราชทรัพย์ซื้อข้าวสารแจกจ่าย ส่วนบ้านเมืองที่ทรุดโทรม
 ก็ได้ทรงทำนุบำรุงให้กลับคืนเท่าที่กำลังและเวลาจะจัดทำได้
 พระองค์จึงได้รับการถวายพระเกียรติเป็นมหาราช และทาง
 ราชการได้จัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ไว้
 หลายแห่ง เช่น พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ วงเวียนใหญ่
 กรุงเทพมหานคร ฝั่งธนบุรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระองค์ทรงเป็นพระปฐมบรมมหากษัตริย์แห่งพระบรม-

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ราชจักรีวงศ์ ผู้ทรงสร้างกรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ ๗๔๗ (รัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ ๗๕๑) ขึ้นเป็นราชธานี พระองค์ทรงมีพระราชประวัติดีเด่นทั้งในราชการทหารและพลเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชการสงคราม ทรงป้องกันประเทศชาติบ้านเมืองให้พ้นภัยจากอริราชศัตรู ตั้งแต่ทรงรับราชการอยู่ในสมัยสมเด็จพระเจ้า-

ตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ได้รับพระราชทานปูนบำเหน็จความดีความชอบเป็นพระราชวรินทร์ พระยาอภัยรณฤทธิ์พระยามรราช ว่าที่สมุหนายก ประมุขแห่งราชการพลเรือนแล้วเป็นเจ้าพระยาจักรีโดยลำดับ และตำแหน่งราชการสูงสุดขั้นสุดท้ายก็คือ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก มีเครื่องยศอย่างเจ้าต่างกรม ขณะทรงเป็นแม่ทัพไปปราบปรามกรุงศรีสัตนาคณหุต (ล้านช้าง) ได้เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบางนั้นแล้วก็ได้ทรงอัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (แก้วมรกต) กับพระบางจากเวียงจันทน์มายังกรุงธนบุรี ระหว่างเสด็จไปปราบปรามการจลาจลทางกัมพูชาหรือประเทศเขมร เพราะเจ้านายเขมรรบพุ่งชิงราชบัลลังก์กันนั้น ก็ได้เกิดการจลาจลวุ่นวายขึ้นทางกรุงธนบุรีเป็นที่เดือดร้อนแก่สงฆ์ ข้าราชการและประชาชน เมื่อได้รับรายงานข่าวเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกก็จำต้องทิ้งราชการฝ่ายชายแดนพระราชอาณาจักรกลับมามีจัดฝ่ายราชธานี คือ กรุงธนบุรี ให้สงบเรียบร้อย ผู้คนทั้งปวงต่างชื่นชมออกไปต้อนรับ และขอร้องให้เป็นผู้ระงับทุกข์ และอัญเชิญขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพิจารณาเห็นว่าราชธานี ซึ่งตั้งอยู่ ณ กรุงธนบุรีนั้นไม่เหมาะที่จะเป็นเมืองหลวงถาวร ด้วยเหตุที่ทรงคาดคะเนได้ว่า ไม่ช้าพม่าก็ต้องยกทัพมาตีไทยซึ่งเพิ่งตั้งตัวขึ้นใหม่อีก กรุงธนบุรีประกอบด้วยอาณาเขตสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีลักษณะเป็น **“เมืองอกแตก”** ทำนองเดียวกับเมืองพิษณุโลก ซึ่งเคยต้องทรงรักษามาแล้วคราวศึกอะแซหุญก็ลำบากทั้งการลำเลียงอาหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนการสืบเปลี่ยนทหารและชาวเมืองให้เป็นเวรรักษาหน้าที่ป้องกันบ้านเมือง จึงทรงพระราชดำริที่จะสร้างเมืองใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นหัวแหลมฝั่งเดียว เอาแม่น้ำเป็นคูเมืองด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ แล้วขุดคลองขึ้นเป็นคูเมืองด้านทิศเหนือและตะวันออกเมืองหลวงใหม่นี้ก็จะมีน้ำล้อมรอบเป็นชัยภูมิรับศึกได้อย่างดี ครั้นทรงสร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นแล้ว จึงอัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (แก้วมรกต)

บริเวณพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จากกรุงธนบุรีมาประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และในการที่ทรงขนานนามราชธานีใหม่ว่า **“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ ๗๕๑”** ก็เพื่อให้ตรงกับกรที่เมืองที่สถิตแห่งองค์พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (แก้วมรกต) ศรีสวัสดิ์แห่งราชธานีใหม่นี้

การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น ได้ยังประโยชน์ใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ เริ่มด้วยทรงตระหนักถึงการได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชย์ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จึงมีพระปฐมบรมราชโองการแสดงพระราชปณิธานว่า

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์ ยอยกพระพุทธศาสนา ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี”

แล้วพระองค์ท่านก็ทรงปฏิบัติพระองค์ตามพระราชปณิธานโดยเคร่งครัด เริ่มด้วยการบริหารราชการแผ่นดินซึ่งทรงเจริญรอยระบบการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เป็นที่กล่าวขานกันว่า **“สมัยบ้านเมืองดี”** โดยทรงแต่งตั้งอัครมหาเสนาบดีและเสนาบดีจตุสดมภ์ฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนโปรดให้ประชุมชำระกฎหมาย ซึ่งขาดตกบกพร่องไปคราวเสียกรุงศรีอยุธยา รวบรวมเป็นกฎหมายฉบับซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามว่า **“กฎหมายตราสามดวง”** เพราะประทับตราพระราชสีห์ (ประจำตำแหน่งสมุหนายกมหาดไทย ว่าการฝ่ายพลเรือน) ตราพระคชสีห์ (ประจำตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ว่าการฝ่ายทหาร) และตราบัวแก้ว (ประจำตำแหน่งโกษาธิบดี ว่าการคลังและการต่างประเทศ)

พระราชกรณียกิจในด้านทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น ที่สำคัญยิ่งก็คือ โปรดเกล้าฯ ให้ชุมนุมชำระรวบรวมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จัดขึ้นเป็นพระไตรปิฎก จารลงบนแผ่นใบลาน ปิดทองใบปกทั้งหน้าหลัง เพื่อให้เป็นต้นตำรับฝ่ายการพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ฝ่ายราชการด้านทัพบกนั้น เมื่อทรงตั้งกรุงรัตนโกสินทร์มาได้เพียง 3 ปี พระเจ้าปดุง กษัตริย์พม่าก็กรีธาทัพใหญ่ถึง 9 ทัพ เข้าตีพระราชอาณาเขตไทย ทัพบกส่วนหนึ่งที่ยกมาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระอนุชาธิราช ทรงนำทัพต่อต้านและมีชัยชนะที่แขวงลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนทัพเรือที่ยกมาทางภาคใต้ก็ถูกต่อต้านจากสตรีสองท่าน คือ คุณหญิงจันทร์ ภริยาเจ้าเมืองถลางซึ่งเพิ่งถึงแก่กรรมขณะนั้น พร้อมด้วยนางมุกน้องสาว นำพลต่อต้านให้พม่าต้องถอยทัพกลับไป พระบาท-

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประดิษฐาน ณ เขิงสะพานพระพุทธยอดฟ้า

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 จึงพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น ท้าวเทพสตรี และท้าวศรีสุนทร ปัจจุบันนี้มีอนุสาวรีย์ท้าวเทพกษัตรี (หรือเทพสตรี) และ ท้าวศรีสุนทรไว้เป็นหลักชัยที่อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต (ซึ่งขยายเขตออกมาจากเมืองกลาง)

ต่อมา เขมรซึ่งถือโอกาสระหว่างไทยมีศึกพม่าได้แยกตัวออกไปฝักฝ่ายด้วยญวน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดให้ส่งทัพปราบปรามอินเขมรกลับมาอยู่ใต้อำนาจไทยอีก ส่วนฝ่ายญวนเมื่อมีการแก่งแย่งราชสมบัติกันในหมู่เจ้านายของเชียงสือ เจ้าญวน ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจนมีกำลังพอเพียงจึงกลับไปกู้ราชบัลลังก์คืนได้ แล้วถวายความสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งพระราชทานพระเมตตาต้อนรับเป็นอย่างดี ฝ่ายลาวนั้นก็ได้ทรงอภิเษกเจ้าอินทวงศ์ให้ได้ครองลาว ลาวจึงยอมเป็นเมืองขึ้นไทยโดยนอบน้อม

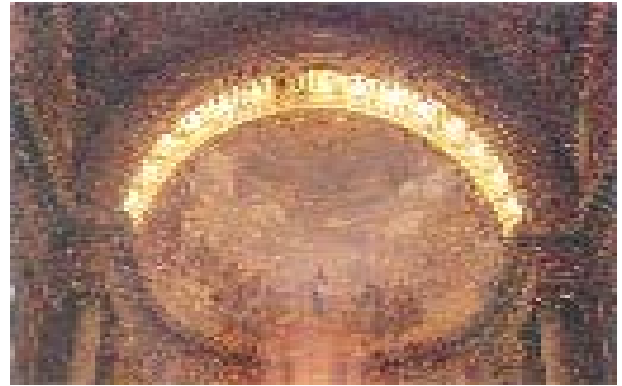
แม้พระราชกิจส่วนใหญ่จะเป็นไปในด้านสร้างบ้านสร้างเมืองให้ใหญ่โต สง่างามเทียบเท่ากรุงศรีอยุธยาราชธานีเดิม และต้องทรงใช้เวลาในการป้องกันพระราชอาณาจักรให้พ้นจาก อริราชศัตรูก็จริงอยู่ แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็ได้ทรงละทิ้งงานทำนุบำรุงศิลปกรรมและวรรณคดีอันเป็นวัฒนธรรมหลักของชาติ ดังเช่นพระองค์เองได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ อุณรุท อิเหนา และนิราศทำดินแดง กวีอื่นก็ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ เช่น กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงพระราชนิพนธ์เพลงยาวถวายพยากรณ์ นิราศเสด็จไปปราบพม่าเมืองนครศรีธรรมราช และยังมีกวีท่านอื่น เช่น เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นิพนธ์เรื่องสามก๊ก และราชาธิราช เป็นต้น

ด้านนาฏกรรมแล้ว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟู “โขนละครฟ้อนรำ” ศิลปกรรมนั้นก็ยังมีปรากฏเป็นพยานให้เห็นได้ชัดในการตกแต่งประดับประดาพระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง และพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เครื่องราชูปโภคต่าง ๆ ที่ประกอบในการพระราชพิธี พระแท่นราชบัลลังก์ต่าง ๆ เช่น พระแท่นบุษบกมาลามหาพิमान และพระแท่นมหาเศวตฉัตร ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นต้น

ในโอกาสสมหามงคลสมัยสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ใน พ.ศ. 2525 ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชนได้ร่วมใจกันถวายพระสมัญญานาม “มหาราช” แต่องค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐมบรมกษัตริย์แห่ง

พระบรมราชจักรีวงศ์และแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อสวัสดิมงคลแก่ชาติและชาติดิยราชวงศ์ อันพึงเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปชั่วนิรันดร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช

การเลิกทาส (ภาพเขียนบนเพดานพระที่นั่งอนันตสมาคม)

พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริยาธิราช รัชกาลที่ 5 ในพระบรมราชจักรีวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จอยู่ในราชบัลลังก์เป็นเวลา 42 ปี และตลอดเวลาอันยาวนานนี้ได้ทรงปรับปรุงทำนุบำรุง และเทิดเกียรติประเทศไทยให้มีฐานะสูงเทียมอารยประเทศอันเป็นที่ยกย่อง พระราชกรณียกิจมีมากมายหลายด้าน หลายประการ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้เลิกทาสเพื่อชาวไทยได้เป็นพลเมืองที่มีเสรีเสมอภาคกันตามกฎหมาย การเลิกทาสก็ได้ทรงประกาศเลิกอย่างกะทันหันซึ่งจะเป็นเหตุให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งตัวทาสและเจ้าของทาสเปลี่ยนปฏิบัติการตามพระบรมราชาบายมิได้ แต่ได้ทรงใช้พระปรีชาสามารถกำหนดเวลาลดค่าตัวทาสลงเป็นปี ๆ ไปจนหมดค่าตัวและเป็นไทได้ โดยมีเวลาเตรียมตัวทั้งฝ่ายทาสและเจ้าของทาส มิเป็นที่เดือดร้อนแก่ฝ่ายใด ทรงแก้ไขปรับปรุงการปกครองบ้านเมืองเพื่อความสุขความเจริญของประชาชน

การบริหารราชการซึ่งปฏิบัติกันสืบต่อมาแต่โบราณกาลนั้นยังสับสนกันอยู่ เช่น การศาลก็ขึ้นกับหลายหน่วยราชการด้วยกัน จึงทรงจัดแบ่งราชการแผ่นดินให้เป็น 12 ส่วน หรือ 12 กระทรวง เพิ่มตำแหน่งเสนาบดีให้เพียงพอที่จะปฏิบัติราชการเฉพาะส่วน เฉพาะหน้าที่ โดยมีได้ก้าวก้าวกันทรงทำนุบำรุงการศึกษา การคมนาคม การเศรษฐกิจ การอนามัย เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนเพื่อทราบทุกข์สุขของประชาชนชาวไทย เสด็จเยือนประเทศอื่นเพื่อสมานไมตรีและแก้ไขปัญหาคัดแย้งระหว่างประเทศนั้น ๆ กับประเทศไทย ในระยะนั้นประเทศมหาอำนาจที่เรามีผลประโยชน์ทางทวีปเอเชีย โดยเฉพาะที่ใกล้เคียงราชอาณาจักรไทยคือ อังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งต่างคอยแก่งแย่งกีดกันการที่อีกฝ่ายหนึ่งจะได้

พระบรมรูปทรงม้า ประดิษฐาน ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม

กิจการรถไฟ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2439

ประโยชน์มากกว่าตน ประเทศไทยจึงตกในสภาพถูกบีบ ทั้งสองข้าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำเป็นต้องใช้วิจรรณญาณผ่อนปรนให้แก่ประเทศเหล่านั้น แม้บางครั้งจำเป็นต้องเสียพระราชอาณาเขตบางส่วน เสียผลประโยชน์รายได้ทางภาษีอากรบ้างก็จำเป็นต้องยอมเสีย เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราชของประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้ทรงนำวิทยาการและความเจริญนานาประการของชาวตะวันตกมาใช้ทำนุบำรุงบ้านเมืองไทย เช่น โปรดให้จัดการรถไฟ สร้างถนน และดำเนินการไปรษณีย์โทรเลขขึ้น เป็นต้น ด้วยพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ ตลอดจนการที่พระราชทานพระเมตตาการุณาและไม่ตรีจิตแก่ทุกคนทุกฐานะในพระราชอาณาเขต ตามแต่จะทรงมีโอกาสแสดงให้เห็นปรากฏแก่ชนนั้น ๆ พระองค์จึงได้ทรงเป็นที่รักใคร่และเคารพบูชาของชนทั้งปวงในพระราชอาณาจักรทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ในโอกาสที่จะทรงครองราชย์ครบ 40 ปี ใน พ.ศ. 2451 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงเป็นประธานจัดงานสมโภช โดยทรงเชิญชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และ

ศิริราชพยาบาล พัฒนามาจากโรงศิริราชพยาบาล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มก่อตั้งขึ้น

ประชาชน ร่วมกันสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ คือ พระบรมรูปทรงม้า ซึ่งประดิษฐาน ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม กรุงเทพมหานคร ที่ฐานของพระบรมรูปทรงม้านี้มีแผ่นโลหะจารึกข้อความเทิดพระเกียรติ พร้อมทั้งถวายพระสมัญญาว่า **“สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช”**

ภายหลังจากการเสด็จสวรรคต จึงได้กำหนดวันสักการะบูชาประจำปีขึ้นในวันที่ 23 ตุลาคม ซึ่งตรงกับวันเสด็จสวรรคต

เส้นทางท่องเที่ยว

รัตนโกสินทร์ ฝั่งตะวันตก

เส้นทางที่ 1

1. วัดบางยี่ขัน

มีอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดมุขราชธานี” เป็นวัดโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายในวัดมีภาพเขียนของ คงเป๊าะ อดีตนักโทษประหารซึ่งเป็นจิตรกรเอกในสมัยนั้น โดยเฉพาะภาพเขียนด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถ มีความงดงามเป็นพิเศษต่างจากที่อื่น คือ เป็นภาพพระพุทธรูปประทับในดอกบัว มีเหล่าสาวก และสัตว์ต่าง ๆ เช่น ปู ปลา ใฝ่อยู่เบื้องล่าง

2. วัดดาวดึงษาราม

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตะวันตก ตอนใต้ปากคลองบางยี่ขัน รัชกาลที่ 1 ทรงพระราชทานนามว่า “วัดดาวดึงษาราม” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระยามหาเทพ (ปาน) ได้ปฏิสังขรณ์ใหม่จึงได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดดาวดึงษาราม” หน้าบันพระอุโบสถทำด้วยไม้สักจำหลักรูปดอกไม้ใหญ่ หน้าต่างทั้งด้านนอกและด้านในเขียนเป็นลายรดน้ำเรื่องราวต่าง ๆ งดงามมาก ปัจจุบันเหลืออยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากหลุดออกไปเกือบทั้งหมดแล้ว

3. โรงเรียนราชการุญนิธิ

ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับมัสยิดบางกอกน้อย เดิมชื่อ “โรงเรียนราชการุญ” ซึ่งเคยเป็นบ้านของอำมาตย์เอกพระยาชลภูมิพานิช สร้างขึ้นในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 มีลักษณะตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรปยุคหลัง ตัวอาคารเป็นตึกสองชั้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ หันแนวยาวสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ความงดงามอยู่ที่ซุ้มประตูและหน้าต่าง ด้านนอกซึ่งตกแต่งเป็นรูปโค้งกลมกรูกระຈักสีเป็นรูปแจกรัตมี พระอาทิตย์ครึ่งดวง ขณะที่เหนือซุ้มประตูด้านในอาคาร ตกแต่งด้วยลายเครือเถางดงาม ปัจจุบันอาคารนี้อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการมูลนิธิมุสลิมกรุงเทพวิทยาลัย

4. สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า

สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่เชื่อมระหว่างบริเวณท่าช้างวังหน้า ฝั่งพระนคร และพื้นที่บางส่วนของวัดดุสิตาราม ฝั่งธนบุรี ก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2514 เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กอัดแรงแห่งแรกของประเทศไทย ได้รับพระราชทานนามนี้ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเคยประทับอยู่ ณ พระราชวังบวรสถานมงคล อันเป็นพื้นที่ของฝั่งพระนครในปัจจุบัน

5. วัดดุสิตารามวรวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตะวันตก เดิมชื่อวัดเสาประโคน สร้างในสมัยอยุธยา ต่อมากรมพระราชวังบวรมหาเสนาฯ รัชกาลที่ 2 ได้ทรงปฏิสังขรณ์ จึงได้รวมเอาวัดร้างที่อยู่ใกล้เคียงคือ วัดภุมรินราชปักชี เข้าด้วยกัน และพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดดุสิตาราม”

ภายในเขตพระอุโบสถ มีสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นคติหรือขนบนิยมในการสร้างพระอุโบสถอย่างมีระเบียบแบบแผน ไม่ว่าจะเป็นซุ้มเสมา เจดีย์ ปรางค์ กำแพงแก้ว พระระเบียง ฯลฯ ผนังภายในพระอุโบสถทั้งสี่ด้านมีภาพเขียนฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งถือว่าเป็นภาพเขียนที่สวยงามและมีค่ายิ่ง โดยเฉพาะภาพนรกภูมิที่อยู่เบื้องหลังพระประธานนั้น เขียนได้งดงามราวกับมีชีวิต จนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุสำคัญของประเทศ

6. เรือโบราณวัดคูสิดาราม

เป็นเรือขุดโบราณสร้างจากไม้ตะเคียนมีขนาดความยาวกว่า 40 เมตร ค้นพบทางด้านทิศตะวันตกของวัดคูสิดาราม มีร่องรอยการขุดแต่งแต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ สันนิษฐานว่าแต่เดิมพื้นที่นี้เป็นสถานที่ต่อเรือรบในสมัยโบราณ ปัจจุบันมีการสร้างศาลเพียงตาเพื่อสักการบูชาด้วยความเชื่อที่ว่าจะมีโชคกลาง

7. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย เดิมเรียกว่า คูเรือพระราชพิธี สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อใช้เป็นที่เก็บเรือพระที่นั่งและเรือรบ ปัจจุบันใช้เก็บเรือพระที่นั่งที่ใช้ประกอบพิธีทางชลมารคที่เรียกว่า พระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ถือเป็นพระราชประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการจัดรูปกระบวนเรือรบในแม่น้ำตามตำราพิชัยสงคราม ได้แก่ เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ ซึ่งได้รับรางวัลมรดกทางวัฒนธรรมระดับโลกในปี 2524 เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณอันเป็นเรือพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลปัจจุบัน เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช หัวเรือเป็นพญานาค 7 เศียรเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญหรือผ้าพระกฐินในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ฯลฯ

แต่เดิมคูและโรงเก็บเรือพระราชพิธีแห่งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักพระราชวังและกองทัพเรือ ต่อมาในปี 2490 จึงได้มอบให้กรมศิลปากรทำการซ่อมรักษาเรือต่าง ๆ และได้ขึ้นทะเบียนเรือพระที่นั่งให้เป็นมรดกของชาติ พร้อมกับยกฐานะคูและโรงเก็บเรือขึ้นเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธี เมื่อ พ.ศ. 2517 โดยจัดแสดงเรือพระราชพิธี ศิลปะโบราณวัตถุ และสิ่งของเครื่องใช้ประกอบในพระราชพิธีทางชลมารค

8. มัสยิดหลวงอันซอริชชุนนะหฺ

เป็นมัสยิดสำหรับผู้นับถืออิสลามฝ่ายสุหนี่ ตั้งอยู่ตรงข้ามสถานีรถไฟธนบุรี ริมคลองบางกอกน้อยบนที่ดินบริเวณโรงเรือหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้เป็นที่สร้างมัสยิดใหม่แทนที่ดินของมัสยิดเดิม ซึ่งนำไปสร้างเป็นสถานีรถไฟธนบุรีในปัจจุบัน และยังพระราชทานที่ดินบริเวณติดต่อกัน เพื่อให้สร้างโรงเรียนสำหรับเล่าเรียนหนังสือภาษาไทยและภาษาแขก (อาหรับ) ไว้ด้วย พร้อมกับพระราชทานนามว่า “โรงเรียนราชการุญ”

9. คลองบางกอกน้อย

ในอดีตคลองบางกอกน้อยก็คือแม่น้ำเจ้าพระยา ครั้นในสมัยพระไชยราชาธิราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาเดิมตรงส่วนที่แคบที่สุด ซึ่งก็คือบริเวณจาก

ปากคลองบางกอกน้อยไปจนถึงคลองบางกอกใหญ่ ภายหลังคลองลัดส่วนนี้จึงได้กลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาแทน ซึ่งก็คือบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน และส่วนที่เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาเดิมได้ตื้นเขินและกลายเป็นคลองบางกอกน้อยในที่สุด

เมื่อครั้งยังเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางกอกน้อยเป็นเพียงเขตเกษตรกรรม ชุมชนริมคลอง จึงมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ภายหลังจากการขุดคลองลัดแล้วทำให้ชุมชนขยายกลายเป็นเมืองอยู่บริเวณสองฟากฝั่งคลอง ต่อมาได้มีการตัดถนนหลายสายในฝั่งธนบุรี พื้นที่นาและสวนผลไม้เดิมจึงเปลี่ยนเป็นบ้านจัดสรร โรงงาน และอาคารพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม บริเวณริมคลองบางกอกน้อยที่เคยเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและศาสนสถาน ก็ยังคงดำรงอยู่และมีวิถีชีวิตประจำวันเหมือนดังเช่นเมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมา

10. ชุมชนมุสลิม

เดิมที่ชาวมุสลิมตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟกรุงธนบุรี ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ถูกเวนคืนที่ดินดังกล่าวเพื่อนำไปสร้างสถานีรถไฟ จึงได้ย้ายมาอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามแถบมัสยิดหลวงอันซอริชชุนนะหฺ ชาวมุสลิมมีฝีมือในการทำอาหารจนขึ้นชื่อมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ข้าวหมกไก่ แกงเครื่องเทศต่าง ๆ มะตะบะ และขนมปัง ซึ่งมีความอ่อนนุ่มเป็นพิเศษ รวมทั้งงานหัตถกรรมที่โดดเด่นคือ การทำที่นอนยัดนุ่น ที่รู้จักกันดีในชื่อ “ที่นอนบางกอกน้อย”

11. ที่นอนบางกอกน้อย

กว่า 80 ปีที่ชาวบ้านในย่านนี้ใช้มือและเข็มเย็บผ้า เย็บและสอดยี่นุ่นบรรจุนุ่น หรือที่เรียกว่า ฟูก ปัจจุบันเหลือผู้ที่ทำอาชีพนี้เพียงไม่กี่ราย เพราะต้องใช้ความอดทนอย่างมาก การทำที่นอนหรือฟูก 1 หลัง จะต้องใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 3 วัน และต้องใช้ยี่นุ่นปริมาณมาก แต่ข้อดีของการใช้ที่นอนฟูกก็คือ ไม่ทำให้ปวดหลัง หรือเมื่อยขาตามร่างกายเหมือนกับที่นอนฟองน้ำ หรือใยสังเคราะห์ที่หาซื้อได้ง่าย และมีราคาถูกกว่า

12. บ้านริมคลอง

ตัวเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงแหลม มีจั่วรูปสามเหลี่ยมเพื่อป้องกันฝน มักจะยกพื้นบ้านสูงเพราะริมแม่น้ำเป็นที่ลุ่ม หากทำพื้นบ้านต่ำจะเสี่ยงต่อก้นน้ำท่วมชานในยกพื้นสูงระดับเดียวกับห้อง ชานนอกเปิดโล่งรับแสงแดดใช้เป็นที่ตากผ้าหรือผึ่งแดด และที่ขาดไม่ได้ก็คือบันไดที่ทอดสู่ทำนน้ำไว้สำหรับการซักล้าง

13. สถานีรถไฟบางกอกน้อย

เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สถานีรถไฟธนบุรี สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการจัดสรรพื้นที่โดยการอพยพชาวมุสลิมที่อยู่แต่เดิมให้ย้ายไปอยู่ในที่ดิน พระราชทานบริเวณฝั่งตรงข้าม

เป็นเส้นทางรถไฟสายใต้โดยในระยะแรกเริ่มต้นจากปากคลองบางกอกน้อยไปสู่ปลายทางที่เพชรบุรี ดำเนินการสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2446 ต่อมาได้มีการสร้างทางเชื่อมต่อกับทางรถไฟของมาเลเซีย ในปี พ.ศ. 2464 ทำให้การเดินทางไปได้ถึงแหลมมลายู ระหว่างเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สถานีรถไฟแห่งนี้ถูกญี่ปุ่นใช้ในการลำเลียงขนถ่ายอาวุธ จึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ จนถูกระเบิดจากฝ่ายพันธมิตรทำลายเสียหาย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2493 รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามจึงได้สร้างอาคารขึ้นใหม่ ในปัจจุบันสถานีรถไฟบางกอกน้อยเปิดให้บริการขบวนรถไฟที่เดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังสถานีในจังหวัดสมุทรสาคร นครปฐม หัวหิน และกาญจนบุรี โดยเฉพาะรถขบวนพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยววันตกไทรโยค และสะพานข้ามแม่น้ำแคว

14. ตลาดคาน้ำร้อน

เป็นตลาดค้าขายพืชผลทางการเกษตรและอาหารสดโดยเกษตรกรที่อยู่ในบริเวณรอบนอกกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง เป็นผู้นำมาจำหน่ายเองโดยขนส่งมาทางรถไฟและทางรถยนต์ เดิมตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟธนบุรีใต้สะพานอรุณอมรินทร์ ปัจจุบันมีการปรับปรุงให้เป็นตลาดที่ทันสมัยขึ้นพร้อมกับย้ายไปอยู่ที่ใหม่ถัดไปในบริเวณใกล้เคียงกันชื่อคาน้ำร้อน สันนิษฐานว่ามาจากชื่อย่านสำคัญที่อยู่ตามเส้นทางเดินทางไปในมัสการพระพุทธบาทสระบุรีในสมัยโบราณ

15. วัดอมรินทร์ารามราชวรวิหาร

เดิมชื่อวัดบางว่าน้อยเพราะตั้งอยู่ปากคลองบางว่าน้อย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหมด และต่อมาจึงได้รับพระราชทานนามนี้จากรัชกาลที่ 1 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พระอารามได้ถูกระเบิดทำลายไป ที่เหลืออยู่คือวิหารหลวงพ่อบุสธน์น้อย ซึ่งมีพระประธานคือ หลวงพ่อบุสธน์น้อยประดิษฐานอยู่ จึงเป็นที่นับถือของชาวบ้านว่าศักดิ์สิทธิ์มาก นอกจากนี้ยังมีมณฑปพระพุทธบาทจำลองซึ่งประดับด้วยกระเบื้อง และด้วยขามเขียนสีของจีน ฝีมือประณีตงดงามมาก

16. ถนนอรุณอมรินทร์

เดิมชื่อถนนสมเด็จพระยา ตัดขึ้นในปี 2474 ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น **“อรุณอมรินทร์”** โดยนำมาจากพระนามของ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ซึ่งเป็นพระพี่นางของรัชกาลที่ 1 มีจุดเริ่มต้นจากถนนวังเดิมไปจรดคลองบางกอกน้อย ความยาวของถนนประมาณ 3 กิโลเมตรทอดขนานไปกับแนวคลองคูเมืองเดิมธนบุรีด้านตะวันตก

17. วัดสุวรรณาราม

ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อยฝั่งตะวันตกเป็นพระอารามหลวงชั้นโทมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ

ให้รื้อและสถาปนาใหม่ทั้งพระอาราม แต่เดิมวัดนี้มีเมรุหลวงซึ่งสร้างไว้นอกกำแพง ใช้สำหรับการพระราชทานเพลิงศพเจ้านาย และขุนนางผู้ใหญ่เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันเป็นภาพที่ยกย่องกันว่างามยอดเยี่ยมในยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นผลงานของจิตรกรที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ ครูคงแป๊ะ และครูทองอยู่ นอกจากนี้ยังมีมุกฏสิทธิ์ซึ่งสร้างเป็นเรือนไม้ฝาปะกน นับเป็นของเก่าแก่และเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามมาก

18. ชุมชนบ้านบุ

คือกลุ่มชาวบ้านที่อพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริมคลองฝั่งธนบุรีเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่ 2 ชุมชนนี้มีอาชีพทำชันลงหินหรือชันบุ ซึ่งทำจากโลหะ 3 ชนิด คือ ทองแดง ดีบุก และทองมัลลือ ด้วยกรรมวิธีที่อยู่ยากมาก ปัจจุบันจึงเหลือผู้ทำชันลงหินอยู่เพียงรายเดียว

19. บ้านข้าวเม่า

ตั้งอยู่บริเวณถนนอิสรภาพช่วงที่ติดกับทางรถไฟย่านพรานนก เป็นชุมชนโบราณที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี แต่เดิมนั้นแทบทุกคนครัวเรือนมีอาชีพทำข้าวเม่าและขนมหวานขาย โดยมีเรือบรรทุกข้าวเม่ามาส่งถึงบ้าน แต่ปัจจุบันไม่มีคนทำข้าวเม่าแล้ว เหลือเพียงขนมอื่น เช่น กระจ่างสารท กาละแม ข้าวเหนียวแดง และขนมกวนต่าง ๆ อาทิ สับปะรดกวน กล้วยกวน

20. พิพิธภัณฑศิริราช

โรงพยาบาลศิริราช เดิมเรียกว่าโรงพยาบาลวังหลัง เป็นโรงพยาบาลแห่งแรกของเมืองไทยที่มีการรักษาพยาบาลด้วยการแพทย์สมัยใหม่ เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากที่ได้ทรงสูญเสียพระราชโอรสคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ เนื่องด้วยโรคบิดในขณะที่มีพระชันษาเพียง 1 ปี 7 เดือน พระองค์จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นค่าก่อสร้างโรงพยาบาลในพื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งของวังหลัง และได้พระราชทานนามเพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระโอรสผู้จากไปในครั้งนั้นว่า **“ศิริราชพยาบาล”**

นอกจากจะเป็นโรงพยาบาลแล้ว ภายใต้งานยังเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานด้านการแพทย์ต่าง ๆ สำหรับให้นักศึกษาแพทย์ใช้ศึกษา รวมทั้งเปิดให้ผู้สนใจทั่วไปเข้าชม ได้แก่

พิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ สงกรานต์ นิยมเสน (ชั้น 2 ตึกอดุลยเดชวิกรม) จัดแสดงเกี่ยวกับคติฆาตกรรม โครงกระดูก และชิ้นส่วนมนุษย์ รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการชันสูตร วัตถุพยานจากคดีสำคัญในอดีต

พิพิธภัณฑสถานสัตววิทยา (ชั้น 7 ตึกอดุลยเดชวิกรม) รวบรวมพยาธิและสัตว์มีพิษต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์

เช่น ตู้วงจรชีวิตของพยาธิ พยาธิไส้เดือน หุ่นจำลอง

พิพิธภัณฑ์พยาธิวิทยาเอลลิส (ชั้น 8 ตึกอศุขยเวชวิกรม) จัดแสดงวิวัฒนาการทางการแพทย์สาขาพยาธิวิทยา และอวัยวะของร่างกายที่เป็นโรคต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาในอดีตและปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์และห้องปฏิบัติการสุด แสงวิเชียร (ชั้น 1 ตึกภายในวิภาคศาสตร์) จัดนิทรรศการแสดงผลงานภูมิวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ 70 ล้านปีก่อนจนถึงปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์กายวิภาคศาสตร์คองดอน (ชั้น 3 ตึกกายวิภาคศาสตร์) แสดงการกำเนิดและพัฒนาการตัวอ่อนของมนุษย์ ตลอดจนการฆ่าและระบบประสาทปลายและระบบหลอดเลือดแดงทั้งร่างกายที่มีเพียงชิ้นเดียวในโลก

พิพิธภัณฑ์ประวัติการแพทย์ไทย อวย เกตุสิงห์ (ชั้น 1 ตึกสรีรศาสตร์) แสดงประวัติและวิวัฒนาการของการแพทย์แผนไทย และของโรงพยาบาลศิริราช

พิพิธภัณฑ์โรคระบบทางเดินอาหาร วิกิจ วีรานูวัตดี (ชั้น 1 ตึกผะอบ) จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ ผลงานและตำราที่เก็บรวบรวมกว่า 40 ปีของ ศ.นพ.วิกิจ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมโรคทางเดินอาหารแห่งประเทศไทย

21. วัดวิเศษการ

เดิมชื่อ วัดวิเศษอาวาส สร้างขึ้นราวปลายสมัยรัชกาลที่ 3 โดยข้าราชการตำแหน่งผู้จัดแจงพระที่ทรงเสวย ซึ่งมีนามเดิมว่า **“รักษ์”** ชาวบ้านจึงมักเรียนกันว่า วัดหมื่นรักษ์ ตามชื่อผู้สร้าง ต่อมาได้รับพระราชทานนามเป็น หมื่นวิเศษการ ภายหลังรัชกาลที่ 4 จึงได้ทรงเปลี่ยนนามให้ใหม่เป็น **วัดวิเศษการ**

ลักษณะการก่อสร้างเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันประดับขามสังคโลก ผังใช้อิฐหนา ประตูหน้าต่างใช้ไม้แผ่นใหญ่ เปิดปิดด้วยลูกดาด พระประธานในอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบเชียงแสน อัญเชิญมาจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ศาลาการเปรียญในวัดเป็นเรือนไทยทรงปั้นหยา สร้างด้วยไม้

เส้นทางที่ 2

1. ถนนพราหมณ์

เริ่มต้นจากทำน้ำพราหมณ์ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงจุดที่ติดกับถนนจรัญสนิทวงศ์ บริเวณสามแยกไฟฉายมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร บางส่วนของถนนที่ติดกับโรงพยาบาลศิริราช เดิมเรียกว่า **“ถนนวังหลัง”** ชื่อพราหมณ์เป็นชื่อสมมุติแห่งแรกที่พระเจ้ากรุงธนบุรีรับชนะพม่าหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 โดยนำมาตั้งเป็นชื่อถนนตามนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ต้องการให้ชื่อถนนในฝั่งธนบุรีเป็นชื่อของสถานที่สำคัญในการรบ เพื่อกอบกู้

อิสรภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติแก่พระองค์

2. ตรอกวังหลัง

ตั้งอยู่บริเวณทำน้ำพราหมณ์ มีความยาวประมาณ 300 เมตร ที่นี้เป็นแหล่งค้าขายอาหารคาวหวานหลากชนิด ซึ่งมีรสชาติอร่อยและคุณภาพดี อาทิ หอยทอดโบราณ ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นปลา ไก่ย่าง ส้มตำ ขนมกุ่มช่วย ขนมปัง ซ่าหริ่ม ลอดช่อง ฯลฯ

3. ศาลาตันจันทร์

เป็นศาลเพียงตาขนาดเล็ก ที่จำลองแบบมาจากศาลาตันจันทร์เดิมที่ถูกรื้อไปเมื่อครั้งสร้างถนนอรุณอมรินทร์ ชาวบ้านในย่านวังหลังจะใช้ศาลตันจันทร์ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **“ศาลาโรงธรรม”** เป็นศาลากลางบ้านสำหรับประกอบกิจกรรมตามประเพณีในเทศกาลสำคัญ อาทิ การทำบุญกลางบ้าน จัดงานมงคลสมรส รวมไปถึงงานประชุมชาวบ้าน

4. กัทราวดีเยีเตอร์

ตั้งอยู่ในซอยวังหลัง เดิมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนสุภัทรา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนสอนการแสดง และขยายเป็นโรงละครกลางแจ้งในที่สุดโดยได้เปิดให้เข้าชมครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2535 ดำเนินงานโดย คุณภัทราวดี มีชูธน นอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับแสดงละครเวที และโรงเรียนสอนศิลปะการแสดงต่าง ๆ แล้วยังเป็นที่จัดนิทรรศการงานศิลปะด้วย

5. วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับท่าช้างวังหลวง เดิมชื่อวัดบางว่าใหญ่ เป็นวัดโบราณมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงอาราธนาพระเถระมาประชุม และชำระพระไตรปิฎกที่วัดแห่งนี้

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงโปรดให้ขุดสระ แล้วรื้อพระตำหนักและหอนั่งที่ทรงปลูกไว้ทางด้านตะวันตกของพระอุโบสถเก่า (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งพระวิหาร) มาปลูกลงในสระ ทำหอไตรเป็นรูปเรือสามหลังแฝด ชายคาเป็นรูปเทพพนม เรียงรายเป็นระยะ กันกระแซงเป็นฝาไม้สักลูกปคน ตัวเรือนติดกันทวยที่สวยงามมากภายในมีจิตรกรรมที่สำคัญหลายแห่ง ทั้งบานประตูและฝาผนัง รวมทั้งตู้พระไตรปิฎกขนาดใหญ่ สมัยกรุงศรีอยุธยาประดิษฐานไว้ในห้องด้านเหนือ และห้องด้านใต้ นอกจากนี้ยังโปรดให้รื้อตำหนักทอง อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มาปลูกไว้ทางทิศใต้ของพระอุโบสถ เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช (ศรี)

พระอุโบสถเป็นแบบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 1 มีลายหน้าบันเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเขียนในสมัยรัชกาลที่ 6 วัดระฆังโฆสิตารามได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อ พ.ศ. 2492

6. บ้านช่างหล่อ

บรรพบุรุษของชาวบ้านช่างหล่อเป็นชาวกรุงศรีอยุธยา มีอาชีพหล่อพระ ภายหลังได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในกรุงธนบุรี และประกอบอาชีพดั้งเดิมอยู่ในละแวกซอยบ้านช่างหล่อ แต่ต่อมามีการออกกฎหมายกำหนดให้พื้นที่บ้านช่างหล่อเป็นพื้นที่อยู่อาศัยห้ามทำโรงงานอุตสาหกรรมใด ๆ หรือหากจะทำก็ต้องปลูกสร้างกำแพงล้อมรอบบริเวณให้มีมิดชิด จึงทำให้ไม่มีโรงหล่อพระเหลืออยู่ในชุมชนนี้อีกเลย

7. ศาลาแดง

ศาลาแดง เป็นศาลาของชุมชนบ้านช่างหล่อ เดิมเป็นศาลาไม้สักสีแดงทั้งหลัง ตั้งอยู่กลางสระน้ำ ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอุปโภค ต่อมาเมื่อมีน้ำประปาใช้จึงถมสระน้ำ และรื้อถอนศาลาหลังนี้ไปปลูกไว้ในวัดสีบุญเรือง ส่วนพื้นที่เดิมได้สร้างศาลาขึ้นใหม่ในรูปของตึก แต่ชาวบ้านก็ยังเรียกว่า “ศาลาแดง” และใช้เป็นสถานที่จัดงานทำบุญร่วมกันในเทศกาลต่าง ๆ

8. ตลาดพรานอก

ตลาดพรานอก เป็นตลาดที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดละครทำกินพื้นที่ตั้งแต่สี่แยกพรานอกครอบคลุมไปจนถึงทางเข้าซอยโรงพยาบาลธนบุรี มีสินค้ามากมายทั้งอาหารสด อาหารแห้ง เสื้อผ้าสำเร็จรูป ของใช้กระจุกกระจิก ฯลฯ วางเรียงรายตลอด แนวถนน ตั้งแต่เข้าไปจนกระทั่งถึงเย็น

9. วัดละครทำ

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้ชื่อนี้เนื่องจากผู้สร้างคือนายบุญยัง ซึ่งเป็นนายโรงละครของคณะละครนอก ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรกหลังเมื่อ พ.ศ. 2513 โดยพระบาท-

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันทรงเสด็จพระราชดำเนินตัดลูกนิมิตในปีเดียวกัน

10. ซอยมะตูม

เดิมชื่อ “สวนอนันต์” ในอดีตชาวบ้านย่านนี้มีอาชีพเชื่อมเปลือกส้มแล้วส่งไปขายที่ทำเทียน ต่อมาเปลี่ยนเป็นการเชื่อมมะตูมจนถึงปัจจุบัน ที่นี้ไม่ได้ปลูกต้นมะตูมแต่รับซื้อมะตูมมาจากที่อื่น เช่น นครปฐม ราชบุรี และสระบุรี ช่วงที่ทำกันมากคือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม เรื่อยไปจนถึงเดือนเมษายน

11. พระราชานุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ประดิษฐานในบริเวณที่ตั้งฐานทัพเรือกรุงเทพ เมื่อ พ.ศ. 2542 พระเจ้าพี่ยาเธอพลเรือเอกกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือที่ประชาชนทั่วไปกล่าวขานพระนามของพระองค์ว่า “กรมหลวงชุมพรฯ” มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ พระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระบิดาของกองทัพเรือ และเป็นต้นราชสกุล “อาภากร” เป็นเจ้าฟ้าพระองค์แรกในบรรดาพระเจ้าลูกยาเธอ ที่ได้ศึกษาวิชาการทหารเรือจนสอบไล่ได้ตามหลักสูตรสูงสุดของโรงเรียนนายเรืออังกฤษ และเมื่อทรงรับราชการเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ได้มีพระประสงค์อันแรงกล้าที่จะฝึกหัดทหารเรือไทยให้เดินเรือทะเล เช่นเดียวกับชาวต่างชาติ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ทางยุทธวิธีการเรือให้มีความชำนาญ โดยไม่ต้องจ้างชาวต่างชาติ มาเป็นผู้บังคับการเรือกลไฟอีกต่อไป

12. ถนนอิสราฟ

ในอดีตพื้นที่นี้คือ ชุมชนมุสลิมิกายชีอะห์ ซึ่งอาศัยอยู่ย่านริมคลองบางหลวงปากทิศเหนือ บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของกุฎีแขกเจ้าเซ็นถึง 3 แห่ง ได้แก่ กุฎีเจริญพาศน์ กุฎีปลายนา และกุฎีผดุงธรรม ชื่อเดิมของถนนนี้คือ “ถนนเจ้ากรุงธน”

13. วัดพระยากา

ตั้งอยู่ริมคลองมอญ ซอยบ้านช่างหล่อ เป็นวัดโบราณ มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สิ่งสำคัญในพระอาราม ได้แก่ หอระฆังหน้าพระอุโบสถ มีทรวดทรงอย่างโบราณ ทำสูงสองชั้น มีงานปูนปั้นเป็นรูปครุฑยืนคร่อมทวารสีทึบ ขาเหยียบหางนาค มือแบกตัวมณฑลหระฆังชั้นบน ฝีมือปั้นปูนงดงามมาก แต่ละมุมนั้นเป็นรูปยักษ์ยืนฝ่า 4 ทิศ ยอดหระฆังทำทรงแบบยอดปราสาท ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ

พระอุโบสถสร้างโดยช่างสมัยรัชกาลที่ 1 แบบเดียวกับวัดสุวรรณาราม มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้า ภายในมีธรรมาสน์สลักไม้ฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นรูปตัวกนกซ้อนลายสลักซับซ้อนสวยงามมาก ซึ่งนับเป็นธรรมาสน์สมัยอยุธยาชั้นที่ 2 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่สวยงามรองจากธรรมาสน์ของวัดวรจรรยาวาส

14. วัดชีโนรสาราม

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีตั้งอยู่ริมคลองมอญฝั่งเหนือสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นนุชิตชิโนรส ด้วยพระประสงค์จะได้ใช้เป็นที่ประทับสำราญพระอิริยาบถในบางโอกาสในขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่ แต่ก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาเพชรพิชัยเป็นผู้จัดการปฏิสังขรณ์ทั้งพระอาราม โดยโปรดให้ช่างปั้นและเขียนรูปนาคไว้ทั่วไปเพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งพระนามเดิมของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส คือ พระองค์เจ้าวาสุกรี และโปรดให้ปั้นรูปพระมหามงกุฏลงรักปิดทองไว้เหนือเรือนแก้วหลังพระประธานในพระอุโบสถด้วย

ภายในพระอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังที่มีลักษณะพิเศษคือ มักใช้สีพื้นเป็นสีดำ โดยแบ่งภาพเป็นช่วง ๆ ช่วงด้านหน้าพระประธานระดับหน้าต่างเขียนเป็นภาพแผนที่วัดชีโนรส แผนที่คลอง แม่น้ำ และพระบรมมหาราชวัง นอกนั้นเขียนเป็นภาพวัดต่าง ๆ ส่วนเสาคู่จะทาพื้นที่สีแดง เขียนลายกรวยเชิงล่างบน กลางเสาเป็นลายกนก ซึ่งล้วนแต่เป็นรูปนาคทั้งสิ้น

15. พระราชวังนันทอุทยาน

รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2400 โดยโปรดให้ซื้อสวนของราษฎรริมคลองมอญทางฝั่งเหนือบริเวณด้านหลังวัดชีโนรสาราม แล้วสร้างเป็นพระตำหนักที่ประทับส่วนพระองค์รวมทั้งเป็นที่อยู่ของพระราชโอรสและธิดาแทนที่พระบรมมหาราชวัง เพื่อจะทำให้เป็นที่ตั้งพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะทรงรับราชสมบัติสืบต่อไป แต่เนื่องจากในปี พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงโปรดเกล้าฯ ให้หยุดการก่อสร้างและรื้อถอนตำหนักฝ่ายในของพระราชวังแห่งนี้เพื่อสร้างวังที่ประทับสำหรับพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ชายส่วนพระตำหนักที่ประทับและที่สวนนันทอุทยานได้ทรงพระราชทานแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปัจจุบันภายในบริเวณสวนนันทอุทยานทางด้านเหนือเป็นที่ตั้งของกองทัพบกช่างที่ 1 รักษาพระองค์ ทางด้านใต้ลงมาจนถึงริมคลองมอญเป็นที่ตั้งของกรมการขนส่งทางเรือ ด้านริมถนนอิสรภาพเป็นที่ตั้งของกองดุริยางค์ทหารเรือ และด้านเหนือของวัดชีโนรสารามเป็นที่ตั้งของโรงเรียนชีโนรสวิทยาลัยมีถนนอิสรภาพตัดผ่าน คนทั่วไปนิยมเรียกชื่อพระราชวังนี้ว่า “สวนอนันต์”

16. พระราชนิเวศน์ (กรมอุทการเรือ)

เดิมเป็นที่ประทับของเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) ในสมัยกรุงธนบุรี ต่อมาเมื่อเสวยราชย์แล้วได้โปรดให้

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (รัชกาลที่ 2) และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ ตลอดจนเจ้านายพระองค์อื่นอีกหลายพระองค์เสด็จประทับจนถึงปี พ.ศ. 2423 ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงพระราชทานให้เป็นที่ว่าการกรมทหารเรือ พร้อมทั้งโปรดให้ขยายขอบเขตออกไปอีกให้เพียงพอแก่ราชการ โดยโปรดให้สร้างกำแพงมีโบสถ์มาหมายไว้เป็นสำคัญว่าเคยเป็นเขตพระราชวังมาก่อน ปัจจุบันแม้จะไม่มีโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่ แต่อาณาบริเวณนี้ก็ยังคงเป็นที่กล่าวขานกันว่าเป็นพระราชนิเวศน์เดิม ส่วนสถานที่ทำการของกองเรือยุทธการและกรมอุทการเรือในปัจจุบันนั้นล้วนเป็นอาคารที่สร้างขึ้นในภายหลัง

17. วัดเครือวัลย์วรวิหาร

เป็นวัดที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ฝั่งใต้คลองมอญ เจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย บุญยรัตพันธุ์) พร้อมด้วยด้วยธิดาคือ เจ้าจอมเครือวัลย์ในรัชกาลที่ 3 ได้ปฏิสังขรณ์แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ได้รับพระราชทานนามว่า “วัดเครือวัลย์”

ภายในวัดก่อสร้างพระอุโบสถกับพระวิหารตั้งขนานในแนวเดียวกัน หันหน้าออกสู่คลองมอญ โดยมีพระเจดีย์ใหญ่ทรงลังกา 3 องค์ ตั้งอยู่ระหว่างกลาง พระประธานภายในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปประทับยืนปางห้ามญาติ อันเป็นลักษณะเดียวกับพระร่วงโรจนฤทธิ์ที่องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ส่วนจิตรกรรมฝาผนังเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ 3 เขียนเรื่องพระพุทธเจ้า 500ชาติ โดยเขียนแบ่งเป็น 1 เรื่องต่อ 1 ช่อง

พระวิหารตั้งอยู่ด้านขวาของพระอุโบสถ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับพระอุโบสถ เสาเดิมเป็นแบบเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ภายหลังซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นเสาเหลี่ยมมีฟาโลรอบ

18. พระราชวังเดิม

ตั้งอยู่ใกล้กับป้อมวิไชยประสิทธิ์ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงสร้างเมื่อสถาปนากองธนบุรี เป็นราชธานีในปี พ.ศ. 2311 โดยใช้พื้นที่ในบริเวณกำแพงป้อมวิไชยเอนทร์ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ตั้งของพระราชวังต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ทรงย้ายพระนครมาตั้งทางฝั่งตะวันออกใน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อกำแพงพระนครฝั่งตะวันตกและรื้อเขตพระราชวังเดิมออกกึ่งหนึ่งเพื่อให้เป็นที่ประทับของพระราชวงศ์ชั้นสูง

จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ซึ่งได้ประทับเป็นพระองค์สุดท้ายสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานพระราชวังเดิมให้แก่กรมทหารเรือเพื่อจัดตั้งโรงเรียนนายเรือ โดยมีพระประสงค์ให้รักษาอาคารที่สำคัญบางแห่งไว้ ได้แก่

ห้องพระโรง เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูนมุงกระเบื้องมีช่อฟ้าใบระกา เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ทรงใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีต่าง ๆ ปัจจุบันชั้นบนจัดเป็นห้องรับรองพิเศษ และห้องประชุมของกองทัพเรือ

พระตำหนักเก๋งคู่ เป็นอาคารแบบจีน 2 หลังคู่ตั้งอยู่ริมประตูพระราชวังด้านตะวันออก ตำหนักหลังในเคยเป็นที่บรรทมของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

พระตำหนักเก๋งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสถานที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นสถานที่ประทับตลอดรัชกาลที่ 3 รวมทั้งเป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ปัจจุบันชั้นบนเป็นสถานที่ทำการของผู้บัญชาการกองทัพเรือ ส่วนชั้นล่างเป็นของกรมการเงินทหารเรือ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นศาลเทพารักษ์หรือศาลพระภูมิประจำพระราชวังเดิม ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับที่นี่ คงจะบูรณะซ่อมแซมและเปลี่ยนเป็นศาลประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายในมีพระบรมรูปประทับยืนขนาดเท่าพระองค์จริง และรูปประทับนั่งขนาดย่อส่วน

19. วัดนาคกลาง

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ที่มาของวัดนี้มาจากการรวมวัดเดิม 2 แห่ง คือ วัดนาคและวัดกลางเข้าด้วยกัน เป็นวัดเดียวจึงได้ชื่อว่า **“วัดนาคกลาง”** สร้างโดยเชื้อพระวงศ์ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงมีฐานะเป็นวัดราชฎารุ ภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง ในปี พ.ศ. 2457 รัชกาลที่ 6 ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินมาถวายผ้าพระกฐินทางชลมารคที่วัดนี้ด้วยพระองค์เอง

20. คลองคูเมืองธนบุรีฝั่งตะวันตก

ใน พ.ศ. 2314 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างกำแพงเมืองและขุดคูเมืองทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ในส่วนคลองคูเมืองธนบุรีฝั่งตะวันตกนั้น โปรดให้ขุดตั้งแต่คลองบางกอกใหญ่มาจรดคลองบางกอกน้อย มีขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 4 กิโลเมตร มีคลองเล็ก ๆ หลายสายตัดผ่านเป็นตอน ๆ ทำให้มีชื่อเรียกต่างกันไปตามย่านนั้น ๆ เช่น ช่วงปากคลองบางกอกน้อยถึงสถานีรถไฟธนบุรี เรียกว่า คลองบ้านเนิน จากสถานีรถไฟธนบุรีถึงคลองวัดระฆัง เรียกว่า คลองบ้านช่างหล่อ ตั้งแต่คลองวัดระฆังถึงคลองมอญ เรียกว่า คลองบ้านขมิ้น เป็นต้น ปัจจุบันคลองส่วนใหญ่ตื้นเขิน บางแห่งไม่เหลือร่องรอยว่าเคยเป็นคลองมาก่อน เช่น บริเวณสถานีรถไฟบางกอกน้อย และบางแห่งก็เป็นที่ตั้งของอาคารบ้านเรือนไปแล้ว

21. ศาลเจ้าพ่ออวางเก้อ

ตั้งอยู่บริเวณถนนพราหมณ์ตรงข้ามโรงพยาบาลศิริราช เดิมเคยเป็นช่างที่เก็บเกลือ ซึ่งในสมัยโบราณนั้นเกลือนับเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในการทำสงครามอย่างหนึ่ง และจากความเชื่อที่ว่าจะต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองปกป้องฉนวนไว้ จึงมีการสร้างเป็นศาลเจ้าขึ้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังมีชาวฝั่งธนฯ ที่ศรัทธามาสักการะบูชาอยู่เสมอ

เส้นทางที่ 3

1. วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตะวันตกเหนือพระราชวังเดิม วัดนี้มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเดิมชื่อวัดมะกอก เมื่อ พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จโดยทรงชลมารคจากกรุงศรีอยุธยามารุ่งเช้าที่หน้าวัดมะกอก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **“วัดแจ้ง”** ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ครั้นยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ได้ทรงปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามใหม่ว่า **“วัดอรุณราชวราราม”** และได้กลายมาเป็นวัดประจำรัชกาลด้วย จากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมและเปลี่ยนนามวัดเป็น **“วัดอรุณราชวราราม”**

วัดนี้นับเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่หลายครั้ง เช่น ครั้งที่เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) แม่ทัพแห่งกรุงธนบุรีตีกรุงเวียงจันทน์แตก ก็ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานไว้ที่วัดนี้เป็นแห่งแรก ก่อนจะอัญเชิญไปประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามภายหลัง

จุดเด่นที่สุดของวัดอรุณฯ ก็คือ พระปรางค์ ซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่หน้าวัดทางทิศใต้ เดิมมีความสูง 8 วา แต่ได้รับการก่อสร้างให้สูง 33 วาเศษ ในสมัยรัชกาลที่ 3 เพื่อให้สมกับเป็นพระมหาธาตุประจำกรุงรัตนโกสินทร์ ยอดพระปรางค์เป็นนภศูลมีมงกุฎปิดทอง

ภายในพระอุโบสถ พระพุทธอาสน์ของพระประธานเป็นสถานที่ที่บรรจุพระบรมอัฐิของรัชกาลที่ 2 นอกจากนี้ยังมียักษ์ปูนปั้นขนาดใหญ่ 2 ตน ตั้งอยู่หน้าประตูซุ้มยอดพระมงกุฎ ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า **ยักษ์วัดแจ้ง** อีกด้วย

2. ถนนวังเดิม

เริ่มจากบริเวณกองบัญชาการกองทัพเรือต่อเนื่องไปถึงถนนอิสราฟที่แยกโพธิ์สามต้น มีความยาวประมาณ 300 เมตร บริเวณดังกล่าวเดิมเป็นที่ตั้งของพระราชวังที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเคยประทับ เมื่อ พ.ศ. 2310-2325

3. แยกโพธิ์สามต้น

คือแยกบริเวณถนนอิสราฟตัดกับถนนวังเดิม เป็นชื่อที่ตั้งตามสมรภูมิตั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีรบชนะพม่า คือตำบลโพธิ์สามต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2310

4. วัดหงส์รัตนาราม

เป็นวัดโบราณมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่า **วัดเจ้สัวหง** ต่อมาได้รับการปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมจนสำเร็จบริบูรณ์ในรัชกาลที่ 4 ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาจากเชียงแสนคือ หลวงพ่อแสนประดิษฐานอยู่ นอกจากนี้ยังมีภาพจิตรกรรมสีฝุ่นความงามเป็นเยี่ยม เรื่อง รัตนพิมพวงศ์ หรือตำนานพระแก้วมรกต อันเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 และ 4

5. ป้อมวิไชยประสิทธิ์

เดิมชื่อป้อมบางกอก หรือป้อมวิไชยเอนทร์ตามนามของเจ้าพระยาวิไชยเอนทร์ (Constanin Falcon) ซึ่งเป็นผู้ปราบกบฏและแนะนำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสร้างป้อมใหญ่ ณ เมืองธนบุรีทั้งสองฝั่งแม่น้ำ เพื่อป้องกันข้าศึกซึ่งจะมาจากทางทะเล ในปี พ.ศ. 2231 ต้นรัชกาลพระเพทราชาได้เกิดการสู้รบระหว่างทหารไทยและทหารฝรั่งเศส ณ ป้อมวิไชยเอนทร์นี้ทั้งสองฝั่ง ในที่สุดกองทหารฝรั่งเศสแพ้จึงต้องยอมคืนป้อมแก่ไทย แต่ป้อมวิไชยเอนทร์ฝั่งตะวันออกเสียหายมาก สมเด็จพระเพทราชาจึงโปรดให้รื้อลงเหลือแต่ฝั่งตะวันตกเพียงป้อมเดียว

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทรงเลือกที่ตั้งพระราชวังติดกับป้อมวิไชยเอนทร์ฝั่งตะวันตก และให้ซ่อมแซมพร้อมทั้งพระราชทานนามป้อมใหม่ว่า **“ป้อมวิไชยประสิทธิ์”** ปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพเรือ ซึ่งใช้เป็นสถานที่ยิงปืนพระราชพิธี เก็บอาวุธดินดำ และเป็นที่ตั้งเสนาเชิญธงผู้บัญชาการทหารเรือ รวมถึงธงของราชนาวีไทย

6. วัดโมลีโลกยาราม

เดิมชื่อวัดท้ายตลาด เป็นวัดโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา แต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์มาอยู่วัดนี้ สมัยรัชกาลที่ 2 ทรงปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามว่า **“วัดพุทธโธสวรรย์”** ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็น **“วัดโมลีโลกยาราม”** ในสมัยรัชกาลที่ 3

ภายในพระอารามมีพระตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งมีรูปปูนปั้นทหารฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ค้นพบในบ่อมไชยประสิทธิ์ถูกเก็บรักษาไว้ และยังมีหมู่กุฏิสงฆ์สร้างด้วยไม้เรียงรายอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ มีลักษณะแบบศิลปะจีนผสมไทย เป็นแบบที่แปลกและใหญ่โตไม่เหมือนที่ใด

7. กุฎีเจริญพาศน์

กุฎีเจริญพาศน์ หรือกุฎีล่าง หรือกุฎีกลาง ตั้งอยู่เชิงสะพานเจริญพาศน์ เป็นศาสนสถานของมุสลิมนิกายชีอะห์หรือเจ้าเซ็น สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยพระยาจุฬาราชมนตรีที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (อากาหยี) นับเป็นกุฎีแห่งที่ 2 รองจากกุฎีหลวงซึ่งเป็นกุฎีแรก ตัวกุฎีเป็นเรือนทรงมนิลาประดับด้วยไม้ฉลุ ซึ่งเป็นศิลปะแบบขนมปังขิง ปัจจุบันยังคงใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีเดินเจ้าเซ็นของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ ซึ่งทำกันในเดือน มุฮัรอม (เดือนแรกของศักราชอิสลาม) ของทุกปี

8. คลองบางกอกใหญ่

เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **“คลองบางหลวง”** ปากคลองแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาตรงป้อมวิไชยประสิทธิ์ ทอดยาวไปบรรจบกับคลองบางขุนศรี บริเวณสองฝั่งคลองมีวัดที่สำคัญตั้งอยู่หลายแห่ง ในอดีตริมคลองบางกอกใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสถานที่ตั้งบ้านเรือนของขุนนางหลายคน เช่น บ้านหมอบลัดเลย์ บ้านพระยาชลธาร บ้านพระยาชลมารค บ้านต้นสกุลทั้งสุบุตร และบริเวณคลองบางกอกใหญ่ยังเคยเป็นแหล่งค้าพลูที่สำคัญ คือ **ตลาดพลู**

9. มัสยิดต้นสน

ตั้งอยู่ใกล้กับปากคลองบางกอกใหญ่เป็นมัสยิดเก่าแก่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม เดิมเรียกว่า **“กุฎีใหญ่”** ซึ่งเรียกย่อมาจากคำว่า **“กุฎีบางกอกใหญ่”** เพราะมีลักษณะคล้ายกุฎีหลังจากสร้างอาคารหลังใหม่และปลูกต้นสนคู่ที่หน้าประตูกำแพงมัสยิดจึงเปลี่ยนชื่อเป็นทางการว่า **“มัสยิดต้นสน”** เดิมเป็นเรือนไม้สักยกพื้น หลังคากระเบื้องดินเผา ครอบด้วยศาลาการเปรียญตามวัดพุทธ

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ชาวมุสลิมในบริเวณคลองบางกอกใหญ่ได้บูรณะใหม่เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน และได้รับการก่อสร้างใหม่อีกครั้งเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กเมื่อ พ.ศ. 2495 เนื่องจากทรุดโทรมเกินกว่าจะบูรณะได้ ภายใน

มีที่สำหรับแสดงธรรม เรียกว่า **มิมบัร** ลักษณะสวยงาม และมีแผ่นกระดาศใหญ่ซึ่งมีรอยแกะสลักภาษาอาหรับ และ รูปวิหารกะบะ รวมทั้งผนังของมัสยิดในนครเมกกะ ซึ่งเป็น หลักฐานที่พบในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ถือว่ามีคุณค่า และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก

10. ศาลเจ้าเกียงอันเกก

เดิมเป็นที่ตั้งของศาลเจ้า 2 หลังติดกันคือ ศาลเจ้า โจวซือกง และศาลเจ้ากวนอู สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระองค์ท่าน มาตั้งราชธานีแห่งใหม่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ย้าย พระนครไปอยู่ฝั่งตะวันออก ชาวจีนเหล่านี้จึงอพยพข้ามฟาก ไปอยู่ร่วมกับชาวจีนที่อยู่ในย่านตลาดน้อยลำพังศาลเจ้าทั้งสอง จึงถูกทิ้งร้าง จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวจีนฮกเกี้ยน ได้รื้อศาลเจ้าทั้งสองแล้วสร้างขึ้นใหม่เป็นหลังเดียว พร้อมกับ อัญเชิญพระรูปเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานแทน ส่วนพระรูป ของเทพสององค์เดิมนั้นไม่ปรากฏว่าถูกย้ายไปประดิษฐาน ณ ที่ใด

11. วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท เดิมบริเวณนี้เรียกว่า **หมู่บ้านกุฎิจีน** เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ได้ อุดิศบ้านและที่ดินใกล้เคียงสร้างขึ้นเป็นวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 แล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ได้รับพระราชทานนามว่า **“วัดกัลยาณมิตร”** พร้อมกับทรงสร้างพระวิหารหลวงและ พระประธานพระราชทานให้องค์พระประธานนี้ ต่อมาได้รับ พระราชทานนามจากรัชกาลที่ 4 ว่า **“พระพุทธไตรรัตนนายก”** ซึ่งเป็นที่นิยมนับถืออย่างยิ่งสำหรับชาวจีน มีชื่อเรียกตาม แบบจีนว่า **“ซำปอฮุดกง”** หรือ **ซำปอกง** เมื่อถึงเทศกาล งานวัดในสิ้นเดือน 9 ของทุกปี บรรดาชาวจีนจะร่วมกันจัดงาน นมัสการ นอกจากนี้ยังมีหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ ซึ่งรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2408 เพื่อ เป็นสถานที่เก็บพระไตรปิฎกและพระคัมภีร์ต่าง ๆ

12. ชุมชนกุฎิจีน

กุฎิจีนเป็นชุมชนชาวจีนที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา มาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองวัดกัลยาณมิตรตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ส่วนใหญ่เป็นชาวฮกเกี้ยน ที่เรียกว่า**กุฎิจีน** เพราะมีศาลเจ้า ซึ่งชาวจีนที่นี้สร้างไว้ตรงหัวแม่น้ำในสมัยนั้น (ปัจจุบันคือ ศาลเจ้าเกียงอันเกก) ภายหลังได้มีฝรั่งเชื้อสายโปรตุเกสย้ายมา อยู่ด้วย จึงเรียกว่า **ฝรั่งกุฎิจีน** ซึ่งกลายมาเป็นชื่อขนมฝรั่ง กุฎิจีน อันเป็นขนมที่มีชื่อเสียงอยู่คู่ชุมชนแห่งนี้มาจนปัจจุบัน

13. โบสถ์ชาวตาครุส

โบสถ์เดิมสร้างโดยฝรั่งกุฎิจีนที่เป็นชาวคริสต์ในสมัย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ต่อมาได้ทรุดโทรมจึงมีการสร้างหลังใหม่ แทนหลังเก่าในสมัยรัชกาลที่ 3 และถูกรื้อไปใน พ.ศ. 2456

จนปัจจุบันเป็นโบสถ์หลังที่ 3 ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 2459 เป็น โบสถ์โรมันคาทอลิก ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอิตาลีก่อเป็น อาคารชั้นเดียว รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าซึ่งหันสู่ แม่น้ำเจ้าพระยามีโดมเป็นหระฆังประดับปูนปั้น ยอดโดม ประดับด้วยไม้กางเขน

14. วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ชาวบ้านนิยม เรียกว่า **“วัดรั้วเหล็ก”** อันเนื่องมาจากมีกำแพงเป็นรั้วเหล็ก แบบปราสาทในอังกฤษ ได้ชื่อว่าเป็นวัดแรกของกรุงรัตน- โกสินทร์ที่สร้างเจดีย์ทรงลังกา หรือสี่เหลี่ยมเจดีย์ พระวิหาร ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปนาคน้อย หรือหลวงพ่อนาค ซึ่ง เรียกกันในหมู่ชาวจีนว่า **“ลักน้อย”** (แปลว่ากลีบบัว 6 ชั้น) เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปโบราณคู่กับพระศรีศากยมุนี พระประธานในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามที่อัญเชิญมาจาก สุโขทัย

15. วัดบุปผารามวรวิหาร

วัดนี้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี เดิมชื่อ**วัดดอกไม้** เป็นวัดโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา ท่านผู้หญิงจันทร์ ภริยา สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์เป็นผู้ปฏิสังขรณ์ในสมัย รัชกาลที่ 3 จากนั้นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และสมเด็จพระยาทิพากรวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์ต่อจนสมบูรณ์ แล้วกราบทูลขอคณะสงฆ์ธรรมยุติกายจากรัชกาลที่ 4 เพื่อไปครองวัด ซึ่งขณะนั้นยังทรงผนวชอยู่ แล้วถวายเป็น พระอารามหลวง ต่อมาจึงได้รับพระราชทานเปลี่ยนนามวัด เป็น **“วัดบุปผาราม”**

พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมไทยมีหน้าบันเป็นรูปตรา ราชสีห์ที่เทียบรูปประจำองค์ของสมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์ ชุ่มประตุน้ำต่างเป็นชุ่มทรงมหามงกุฏ อันเป็นพระบรมราช สัญลักษณ์ในรัชกาลที่ 4 ส่วนพระวิหารมีลักษณะสถาปัตยกรรม เป็นแบบผสมไทยจีน อันเป็นพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 3

16. สะพานพระพุทธรยอดฟ้า

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้ สร้างขึ้นเพื่อเชื่อมเส้นทางคมนาคมระหว่างฟากตะวันออก และตะวันตกของพระนคร และเพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึง พระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ผู้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ และพระราชวงศ์จักรี ตัวสะพานทอดข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา จากบริเวณปลายถนน ตรีเพชรฝั่งพระนครไปเชื่อมกับพื้นที่ด้านใต้ของวัดประยุ- รวงศาวาสฝั่งธนบุรี เป็นสะพานโครงเหล็ก 3 ตอน ตอนกลาง ยกขึ้นเปิดเป็นช่องกว้าง 60 เมตร ให้เรือผ่านได้ ทางลาดขึ้น สะพานฟากตะวันออกทำเป็นทางโค้ง 2 ทางคล้ายรูปเกือบกึ่ง

ที่กลางโค้งของทางลาดเป็นที่ประดิษฐานพระปฐมบรมราชานุสรณ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชผู้บัญชาการก่อสร้างสะพานคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยากำแพงเพชรอัครโยธิน ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมสมัยนั้น โดยโปรดให้กองแบบแผนกรมรถไฟหลวงเป็นผู้ออกแบบ และโปรดให้ บริษัท ดอร์แมน ลอว์ จำกัด จากประเทศอังกฤษเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง เสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2474 รวมงบประมาณทั้งสิ้นประมาณ 4 ล้านบาท

17. สะพานพระปกเกล้า

สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2524 เพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรภายหลังจากการขยายตัวของฝั่งพระนครมายังฝั่งธนบุรี เริ่มเปิดใช้เมื่อ พ.ศ. 2526 เป็นสะพานชนิดปิดตาย มีโครงสร้างส่วนบนเป็นคอนกรีตอัดแรง ก่อสร้างโดย บริษัท สุมิโตโม คอนสตรัคชั่น จำกัด รวมงบประมาณก่อสร้าง 475 ล้านบาท

18. สี่แยกบ้านแขก

เป็นบริเวณแหล่งพักอาศัยของแขกกลุ่มหนึ่งที่แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าโสร่ง ใส่เสื้อสีขาว สวมหมวกสีขาวรูปทรงคล้ายกระทงแต่เรียบสวย บางคนเรียกแขกกลุ่มนี้ว่า “**ไทยอิสลาม**” หรือ “**แขกเจ้าเซ็น**” เพราะนับถือลัทธิเจ้าเซ็น ปัจจุบันแขกกลุ่มนี้มักมีอาชีพเป็นช่างทำทองเป็นส่วนใหญ่ สถานที่สำหรับบำเพ็ญกิจทางศาสนาของแขกเจ้าเซ็น ก็คือ “**กุฎี**” เช่น กุฎีริมคลองบางหลวง

19. วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร

โดยทั่วไปมักเรียกว่า “**วัดพิชัยญาติ**” เป็นพระอารามหลวงชั้นโท เดิมเป็นวัดร้าง สมเด็จพระเจ้าบรมมหาราชพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ได้ปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และเนื่องจากขณะนั้นพระองค์ท่านมีกำปั่นค้าขายกับต่างประเทศ อยู่หลายลำ จึงซื้อหาวัสดุก่อสร้างส่วนมากมาจากเมืองจินตารววัตถุในวัดนี้จึงมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน คือ ตัวพระอุโบสถมีหลังคาแบบเก๋งจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบัน เป็นลายปูนปั้นมังกรสอดสีประดับกระเบื้อง เพดานตามระเบียบเป็นภาพเขียนลายดอกไม้สดสี ฐานพาลีแกะสลักศิลาเป็นรูปตัวละครจากวรรณคดี เรื่อง สามก๊ก ฝีมืองดงามหาดูได้ยาก ฝาผนังและเสาศาภายในอุโบสถ มีภาพจิตรกรรมลายดอกไม้ ลานหน้าพระอุโบสถปูด้วยแผ่นศิลาจากเมืองจันทบุรีรวมทั้งเสมา ก็เป็นการออกแบบโดยช่างไทย แต่สิ่งแกะสลักสำเร็จมาจากเมืองจีนเช่นกัน มีพระปรางค์ใหญ่สร้างเลียนแบบปรางค์สมัยอยุธยา และยังมีเจดีย์หน้าพระอุโบสถ

ซึ่งถ่ายแบบมาจากพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช รวมทั้งกุฏิสงฆ์ที่เป็นตึกแบบยุโรป สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5

20. วัดอนงคารามวรวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท เดิมชื่อ **วัดน้อยชำแถม** ท่านผู้หญิงน้อย ภริยาสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เป็นผู้สร้างขึ้นคู่กับวัดพิชัยญาติการามในสวนนกแพของท่าน แล้วถวายรัชกาลที่ 3 เป็นพระอารามหลวง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “**วัดอนงคาราม**”

ลายปูนปั้นที่ซุ้มประตูและหน้าต่างของพระอุโบสถและพระวิหาร เป็นที่ยกย่องกันว่างดงามมาก และยังมีตู้พระไตรปิฎกสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งมีรูปเขียนลายทองเป็นรูปชบวนพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค ฝีมือประณีตเก็บรักษาไว้ในกุฏิสงฆ์

21. อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในบริเวณนิเวศสถานเดิมของสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี ที่ได้ทรงใช้พระชนม์ชีพในวัยเยาว์ที่ละแวกนี้ พร้อมกับพระราชทานให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นสวนสาธารณะภายในอุทยานจัดแบ่งพื้นที่เป็นสวนสาธารณะที่ร่มรื่นด้วยไม้ใหญ่ เช่น ต้นไทรอายุนับร้อยปี และพื้นที่ตั้งอาคารต่าง ๆ ได้แก่ อาคารจำลองพระตำหนักที่สมเด็จพระย่าเคยใช้เป็นประทับแต่ครั้งทรงพระเยาว์ และอาคารโบราณเดิม 2 หลัง คือ อาคารที่เป็นจวนของสมเด็จพระยาองค์น้อย และบ้านของเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค) ซึ่งได้รับการบูรณะและจัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับแสดงพระราชประวัติ ภาพพระราชจริยาวัตร งานฝีมือหัตถ์ตลอดจนถึงของเครื่องใช้ส่วนพระองค์

22. ศาลเจ้ากวนอู

เป็นศาลเจ้าขนาดใหญ่ ไม่พบหลักฐานปีที่สร้าง แต่มีตำนานเล่าต่อกันมาว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินจะเสด็จมาสักการะบูชาก่อนกรีธาทัพไปทำสงครามทุกครั้ง และด้านนอกของศาลก็เคยเป็นโรงม้าของพระองค์มาก่อน พื้นที่บริเวณนี้ต่อมาได้กลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมย่อยของผลผลิตทางการเกษตรหลายประเภท ด้านข้างศาลเจ้ากวนอูเป็นเขตบ้านและโรงงาน ทำน้ำปลาของครอบครัวชาวจีน ซึ่งอพยพมาจากเมืองจีนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และประกอบอาชีพนี้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

คูคลอง ป้อมปราการ ถนนหนทาง และสะพาน

คูคลอง ป้อมปราการ และถนนหนทาง

คลองคูเมืองเดิม

ขุดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเพื่อใช้เป็นคูเมืองของเมืองธนบุรีฝั่งตะวันออก ปากคลองด้านหนึ่ง เรียกว่า ปากคลองตลาด อีกด้านหนึ่งอยู่เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าในปัจจุบัน

คลองรอบกรุง

รัชกาลที่ 1 โปรดฯ ให้เกณฑ์เชลยศึกเขมรและลาว ขุดขึ้นในปี พ.ศ. 2326 จากบางลำพูไปถึงวัดเลียบ พร้อมทั้งก่อกำแพงรอบพระนครแล้วสร้างประตูเมืองและป้อมปราการไว้ตามแนวกำแพง เป็นระยะ ๆ 14 ป้อม 16 ประตูใหญ่ 47 ประตูเล็ก เป็นอาณาเขตของเกาะรัตนโกสินทร์

คลองพุดองกรุงเทพฯ

เป็นคลองที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อขยายอาณาเขตของเมือง โดยขุดขนานไปกับคลองรอบกรุง รวมความยาว 5 กิโลเมตร ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ได้โปรดฯ ให้สร้างสะพานข้ามคลอง 5 สะพาน มีชื่อคล้องจองกัน ได้แก่ สะพานเทวกรรมรังรักษ์ สะพานจตุรพักตรรังษยศักดิ์ สะพานเทเวศรณฤมิตร สะพานวิษุกรรมณฤมาน และสะพานมัชฌิมรังสรรค์

ป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ

เป็นป้อมปราการที่สร้างขึ้นพร้อมกับกำแพงรอบพระนคร แต่เดิมมีจำนวนทั้งหมด 14 ป้อม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ ป้อมยุทธการ ป้อมมหาปราบ ป้อมมหากาฬ ป้อมหมู่ทะเลวง ป้อมเสื่อทะเลยาน ป้อมมหาไชย ป้อมจักรเพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมมหาชัย ป้อมพระจันทร์ ป้อมพระอาทิตย์ ป้อมอิสสิมร ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการรื้อทำลายกำแพงเมืองและป้อมต่าง ๆ เหล่านี้ลงเพื่อสร้างถนนตามแบบตะวันตก จึงยังคงหลงเหลืออยู่เพียง 2 ป้อม คือ ป้อมพระสุเมรุที่บางลำพูและป้อมมหากาฬริมถนนราชดำเนิน

ถนนราชดำเนิน

สร้างขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่เจ้าหัวภายหลังเสด็จกลับจากประพาสยุโรป ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้ถนนสายหลักของเมืองแบบเดียวกับที่เรียกว่า อเวนิวในยุโรป โดยตัดตรงจากพระบรมมหาราชวังมุ่งตรงไปสู่ลานพระราชวังดุสิต เป็นถนนสาย

ถนนราชดำเนินที่มีการประดับประดาไฟอย่างสวยงาม ในช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองพระราชพิธีต่าง ๆ

ที่สวยงามที่สุดของไทยโดยเฉพาะบริเวณถนนราชดำเนินกลาง
ระดับประดับด้วยเสาโคมไฟ ซึ่งหัวเสาเป็นประติมากรรม
รูปกษัตริย์และกษัตริย์ดงามมาก และยังเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย ที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2482 เพื่อเป็นที่ระลึกถึง
การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช
เป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475

ถนนอัษฎางค์

เป็นถนนเลียบบคลองคูเมืองเดิมตั้งชื่อตามพระนามของ
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ ในรัชกาลที่ 5
ริมถนนเป็นที่ตั้งของอาคารพาณิชย์แบบเก่าที่สร้างขึ้นในแบบ
ศิลปะตะวันตก มีซุ้มประตูหน้าต่างสวยงามเรียงรายกันไป
ตลอดสาย

ถนนเจริญกรุง

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อเป็นการพัฒนาบ้านเมือง
จึงมีอาคารพาณิชย์
2 ชั้นแบบเก่าเรียงราย
อยู่ทั่วไปสองฟากถนน
บนถนนเส้นนี้เป็น
ย่านการค้าที่ขยาย
ตัวมาจากแถบถนน
เยาวราช

ย่านการค้าถนนเจริญกรุง

ถนนบำรุงเมือง

เป็นถนนที่ตัดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 จากพระบรม-
มหาราชวังผ่านหน้าวัดสุทัศน์เทพวรารามไปจนถึงประตู
สำราญราษฎร์

ถนนเฟื่องนคร

เป็นถนนที่เชื่อมต่อถนนเจริญกรุงเข้ากับถนนบำรุงเมือง
เป็นย่านการค้าเก่าแก่
สองฟากถนนเรียงราย
ด้วยอาคารพาณิชย์
สองชั้น หลังคา
กระเบื้องว่าวแบบ
โบราณ ซึ่งได้รับการ
ขึ้นทะเบียนเป็น
โบราณสถานไว้แล้ว

ถนนเฟื่องนคร

ถนนพระอาทิตย์

อยู่บริเวณบางลำพู สองฝั่งถนนในอดีตเคยเป็นวังเก่า
จึงมีอาคารเก่าแก่ที่สวยงามและบรรยากาศค่อนข้างร่มรื่น
เงียบสงบ

สะพาน

ด้วยความที่กรุงรัตนโกสินทร์มีลักษณะเป็นเกาะ
และมีลำคลองมากมาย สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือสะพาน จึงมี
สะพานอยู่จำนวนมากไม่น้อย แต่สะพานที่สวยงามและมีประวัติ
น่าสนใจ ได้แก่

สะพานมอญ

เป็นสะพานข้ามคลองคูเมือง เดิมบริเวณวัดราชบพิศ
และวังสราญรมย์ แต่เดิมเป็นสะพานไม้ใหญ่หนาที่สร้างโดย
ชาวมอญ ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้โปรดฯ ให้สร้างใหม่เป็น
สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก มีราวสะพานเป็นเหล็กดัดเป็น
ลวดลายสวยงาม

สะพานหก

คือสะพานข้ามคลองคูเมืองเดิมอยู่ที่ด้านหน้ากระทรวง-
มหาดไทย เดิมเป็น
สะพานไม้ที่เปิด
ขึ้นลงให้เรือผ่านได้
เรียกกันว่าสะพานหก
แบบวิลันดา เพราะ
นำแบบอย่างมาจาก
เนเธอร์แลนด์
ใช้กันอยู่ในสมัย
รัชกาลที่ 4 ในกรุงเทพฯ และฝั่งธนฯ มีอยู่รวม 6 แห่ง ต่อมา
ได้หักพังไปตามกาลเวลา ได้จำลองขึ้นมาใหม่ดังที่เห็นอยู่ใน
ปัจจุบัน

สะพานหก

สะพานข้ามคลองพุดองกรุงเกษม

เป็นสะพานที่สร้างขึ้นสำหรับข้ามคลองพุดองกรุงเกษม
ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีด้วยกันทั้งหมด 5 สะพาน ตั้งชื่อ
คล้องจองกัน คือ สะพานเทวกรรมรังรักษ์ สะพาน
จตุรพักตรรั้งสุษดี สะพานเทเวศรณฤมิตร สะพานวิษุกรรม-
นฤมาน และสะพานมัทวานรังสรรค์ ออกแบบโดยนายช่าง
ชาวอิตาลีเลียน โดยเฉพาะสะพานมัทวานรังสรรค์ ราวสะพาน
และเสาสูงสี่มุม สะพานประดับประดาอย่างวิจิตรงดงาม

สะพานผ่านพิภพลีลาและสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2449 พร้อมกับ
ถนนราชดำเนิน โดยสะพานผ่านพิภพลีลาเป็นสะพานที่ทอด
ข้ามคลองคูเมืองเดิม และสะพานผ่านฟ้าลีลาศเป็นสะพาน
ข้ามคลองรอบกรุง

สะพานเจริญรัช 31

สะพานรัตนโกสินทร์

เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก ราวสะพานรูปครึ่งวงกลม ลูกกรงเป็นปูนปั้นรูปเสื่อพายัดพระขรรค์ ทอดข้ามคลองคูเมืองเดิมบริเวณหน้าสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 6 ในวาระขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งขณะนั้นเจริญพระชนมายุ 31 พรรษา จึงพระราชทานชื่อสะพานว่า เจริญรัช 31

สะพานปีกุน

เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กที่ประดับประดาหัวเสา สี่มุมสะพานอย่างสวยงามด้วยศิลปะตะวันตก ทอดข้ามคลองคูเมืองเดิมบริเวณถนนกัลยาณไมตรีกับถนนบำรุงเมือง สร้างโดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 5 เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมายุครบ 4 รอบ เชิงสะพานด้านวัดราชประดิษฐฯ มีอนุสาวรีย์รูปหมีหรืออีกชื่อหนึ่ง เรียกว่า อนุสาวรีย์สหชาติ ซึ่งเดิมมีท่อน้ำประปาสาธารณะสำหรับประชาชนที่ผ่านไปมาได้ใช้สอย

สะพานข้างโรงสี

เป็นสะพานข้ามคลองคูเมืองเดิม สมัยก่อนบริเวณนี้มีโรงสีและสะพานไม้สำหรับข้ามเดินข้าม ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า สะพานข้างโรงสี แม้ว่าจะมีการก่อสร้างใหม่แล้วก็ตาม หัวสะพานสี่มุมหล่อปูนเป็นรูปหัวสุนัขตามปีที่สร้างคือ ปีจอ

สะพานเจริญศรี 34

เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กทอดข้ามคลองคูเมืองเดิม สี่มุมสะพานหล่อเป็นรูปพานประดับ สร้างในรัชกาลที่ 6 เนื่องในวาระที่เจริญพระชนมายุครบ 34 พรรษา

สะพานมหาดไทยอุทิศ

เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กที่เชื่อมระหว่างถนนบริพัตรกับถนนราชดำเนินกลางบริเวณวัดสระเกศ ราวสะพานมีประติมากรรมปูนปั้นนูนสูงรูปคนร้องไห้ สร้างเพื่อไว้อาลัยให้แก่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

สะพานอุบลรัตน์

เป็นสะพานคอนกรีตมีราวสะพานโค้งเป็นครึ่งวงกลม ลูกกรงปูนปั้นประดับลวดลาย ทอดข้ามคลองคูเมืองเดิมบริเวณถนนบ้านหม้อ รัชกาลที่ 6 โปรดฯ ให้สร้างเพื่อรำลึกถึงพระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาถ

สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์

สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ หรือสะพานพระพุทธยอดฟ้า

เป็นสะพานที่มีโครงเหล็กสามารถเปิดให้เรือผ่านได้ ทอดข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจากกรุงเทพฯ ไปยังฝั่งธนบุรี สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2475 เพื่อเฉลิมฉลองกรุงเทพฯ 150 ปี โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เชิงสะพานฝั่งกรุงเทพฯ ประดิษฐานพระปฐมบรมราชานุสรณ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ประชาชนทั่วไปจึงนิยมเรียกว่า “สะพานพุทธฯ”

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า **“วัดโพธิ์”** เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 2 แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร อยู่ทางใต้ของพระบรมมหาราชวัง ถือเป็นวัดประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรับรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เดิมเรียกว่า **“วัดโพธาราม”** เป็นวัดโบราณสร้างตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไม่ปรากฏประวัติการสร้าง เนื่องจากไม่ปรากฏในแผนที่ป้อมบางกอกซึ่งมองซิเออร์วอลลันด์ เดสเวอ์เกนส์ นายทหารช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแผนที่ป้อมบางกอกที่สร้างใหม่ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดที่ปรากฏในแผนที่ดังกล่าวนั้นมี 2 วัด คือ วัดเลียบ (วัดราชบูรณะ) และวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) ส่วนบริเวณอันเป็นที่ตั้งของวัดพระเชตุพน เป็นเขตชานป้อมบางกอกฟากตะวันออก วัดพระเชตุพนจึงน่าจะสร้างหลังจากปีพุทธศักราช 2231 อันเป็นปีซึ่งเขียนแผนที่

ในพุทธศักราช 2311 เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี โดยกำหนดเขตทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เอาแม่น้ำไว้กลางพระนครนั้น วัดพระเชตุพนหรือวัดโพธารามตั้งอยู่ในเขตกำแพงพระนครฝั่งตะวันออก จึงได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง และมีพระราชคณะปกครองตลอดสมัยธนบุรี

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรับรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคงและว่างจากราชการสงครามแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดโพธารามขึ้นใหม่ทั้งพระอารามในพุทธศักราช 2331 ทรงสร้างพระอุโบสถ พระระเบียง

พระวิหาร ตลอดจนสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นอื่น ๆ สำหรับพระอาราม ส่วนสิ่งที่มีอยู่เดิมก็โปรดให้บูรณะไว้ เมื่อสร้างถาวรวัตถุแล้วโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดร้างตามหัวเมืองต่าง ๆ มาประดิษฐานเป็นประธานในพระอุโบสถ พระวิหารทิศและพระระเบียงชั้นนอกชั้นใน เขียนเรื่องพระชาติกัฬาร้อยห้าสิบพระชาติ ตำรายาและฤกษ์ตัดตนไว้เป็นวิทยาทานที่ศาลาราย ครั้นบูรณะปฏิสังขรณ์เสร็จโปรดให้จัดงานฉลองในพุทธศักราช 2344 แล้วพระราชทานนามว่า **“วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม”**

พุทธศักราช 2375-2391 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหามงกุฎเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะปฏิสังขรณ์ โดยกำหนดให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท แบ่งปันกันเป็นนายด้านรับผิดชอบคนละส่วน การบูรณะครั้งนี้เท่ากับสถาปนาใหม่ เนื่องจากสิ่งใดชำรุดทรุดโทรมมากก็ก่อสร้างใหม่บ้าง ซ่อมแซมแก้ไขให้งามขึ้นบ้าง ขยายรูปทรงบ้าง ตลอดจนสร้างเพิ่มขึ้นใหม่ ส่วนปฏิสังขรณ์นั้นให้สร้างใหม่เป็นตึกทั้งสิ้น นอกจากนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกสรรพตำราต่าง ๆ 8 หมวด ลงแผ่นหินอ่อนประดับไว้ตามศาลาราย เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

ในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะปฏิสังขรณ์บางส่วน และแก้สร้อยนามพระอารามเป็น **“วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร”**

อนึ่ง ได้ทรงริเริ่มพระราชประเพณีอันเนื่องด้วยวัดพระเชตุพนอย่างหนึ่งคือ ประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครทางสถลมารค เดิมไม่มีประเพณีที่พระมหากษัตริย์จะต้องเสด็จไปยังวัดพระเชตุพนก่อน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จไปทรงมนัสการพระพุทธเทวปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถวัดพระเชตุพน และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลจากนั้นจึงเสด็จเข้าพระบรมมหาราชวัง รัชกาลต่อมาจึงถือเป็นพระราชประเพณีว่า เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครโดยทางสถลมารค จะเสด็จไปประทับทรงมนัสการพระพุทธเทวปฏิมากร ณ พระอุโบสถวัดพระเชตุพนด้วย

สิ่งสำคัญในพระอาราม

พระอุโบสถ

ภายในประดิษฐานพระพุทธเทวปฏิมากรเป็นพระประธาน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรม

มหาจักรบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้อัญเชิญมาจากวัดคูหาสวรรค์ (วัดศาลาสีหะเนา) ธนบุรี ได้ฐานชุกชีประดิษฐานพระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสาภายในทุกต้นมีลายเขียนสี และมีภาพจิตรกรรมที่ฝาผนัง ชุ่มประตุน้ำต่างเป็นชุ่มมงกุฏ บานประตูด้านนอกประดับมุกเป็นภาพรามเกียรติ์ ด้านในเขียนลายรดน้ำเป็นภาพพิศพระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญฝ่ายอรัญวาสี ความวสีทั้งในกรุงและหัวเมือง บานหน้าต่างด้านนอกแกะสลักปิดทองประดับกระจก ภายในเขียนลายรดน้ำ เป็นตราเจ้าคณะสงฆ์ กำแพงระเบียงพระอุโบสถเป็นหินอ่อนมีภาพสลักรามเกียรติ์อันมีชื่อ

พระวิหารทั้งสี่

พระวิหารทิศตะวันออกมุขหลังชั้นใน ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทรสูง 20 ศอก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้อัญเชิญมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมมีนามว่า “พระโลกนาถศาสดาจารย์” ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “พระพุทธโลกนาถ ราชมหาสมมติวงศ์ องค์อนันตญาณสัพพัญญูสัมมัญญะพุทธบพิตร” ที่ผนังวิหารมีภาพจิตรกรรม

พระวิหารทิศตะวันตก ชั้นนอก ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อด้วยนากปางมารวิชัย อัญเชิญมาจากวัดเขาอิน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย เดิมพระราชทานนามว่า “พระเจ้าไตรโลกยวิษณุพระมหาโพธิ์” เพราะมีต้นโพธิ์ประกอบ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า “พระพุทธรูปมารวิชัยอภัยปรีกษ์ อัครพฤกษ์โพธิ์ภิรมย์อภิสมพุทธบพิตร” มีภาพจิตรกรรมที่ผนังพระวิหาร

พระวิหารทิศใต้ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย อัญเชิญมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระปัญญาวัคคีย์นั่งสลับพระธรรมเทศนาประกอบ เดิมพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปเจ้าเทศนาพระธรรมจักร” พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า “พระพุทธรูปชินราช วโรวาทธรรมจักร อัครปฐมเทศนา นราศกบพิตร” ที่ผนังพระวิหารมีภาพจิตรกรรม

พระวิหารทิศตะวันตก ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีนาคปรก อัญเชิญมาจากลพบุรี เดิมพระราชทานนามว่า “พระนาคปรก” พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปชินสีห์มณีนาถ อัครอาสนบัลลังก์ อุตังคิศาภคานาคปรก ดิลกภาพพิตร” ที่ผนังพระวิหารมีภาพจิตรกรรม

พระวิหารทิศเหนือ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางปาเลโดยหล่อใหม่ เดิมพระราชทานนามว่า “พระปาเลไลย” พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปปาเลไลย ภริตรีไตรวิเวก เอกจาริกสมาจาร วิมุติญาณบพิตร”

ศาลาการเปรียญ

เป็นอาคารทรงไทย หลังคามุงกระเบื้องมีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันปิดทองประดับกระจก เดิมพื้นเป็นไม้ ในรัชกาลที่ 3 เปลี่ยนเป็นปูนศิลาต่อเฉลียงรอบมีเสาราย ต่อมาได้รับการปฏิสังขรณ์อีกในรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 พระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญเป็นพระพุทธรูปประธานของพระอุโบสถเก่าครั้งยังเป็นวัดโพธาราม เป็นพระพุทธรูปหล่อปางสมาธิถึงรัชกาลที่ 4 พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปศาสดา มหากรุณาธิคุณ สุนทรธรรมทาน บุราณสุดตบพิตร”

พระมณฑป

คือหอพระไตรปิฎก เดิมในรัชกาลที่ 1 เป็นเครื่องไม้ทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้องหุ้มดินเผา ฝาและเสามีลายรดน้ำ ภายในมีตู้พระธรรมเป็นตู้ยอดมงกุฎจตุรมุขปิดทองประดับกระจก ต่อมาชำรุดมาก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ก่อสร้างใหม่ เป็นมณฑปก่ออิฐถือปูนจตุรมุขยอดทรงมงกุฎประดับกระเบื้องเคลือบและกระเบื้องถ้วยสลักสี ชุ่มประตุน้ำต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทอง บานประตูหน้าต่างเป็นลายรดน้ำ มีกำแพงแก้วรูกกระเบื้องปูเคลือบโดยรอบ

วิหารพระพุทธรูปไสยาสน์

สร้างในรัชกาลที่ 3 เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน หลังคาลาด 3 ชั้น มุงกระเบื้องเคลือบ มีช่อฟ้า ใบระกาหงส์ หน้าบันปิดทองประดับกระจก มีระเบียงเดินได้รอบพระวิหาร ชุ่มประตุน้ำต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทองทรงมงกุฎ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นพื้นพระบาทประดับมุกเป็นภาพมงคล 108 ประการ ผนังพระวิหารมีภาพจิตรกรรมที่เพดานและเสาเป็นลายทองบนพื้นแดง

พระพุทธรูปไสยาสน์

พระปราสาทมหาธาตุ 4 องค์

อยู่ภายในวงพระระเบียง สร้างในรัชกาลที่ 1 ต่อมา รัชกาลที่ 3 ก่อเสริมให้สูงกว่าเดิมองค์ละ 3 ศอก และประดับ ศิลานใหม่ และมีการบูรณะซ่อมแซมต่อมาหลายครั้ง

พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาล 4 องค์

พระมหาเจดีย์ทั้ง 4 นี้สร้างต่างรัชกาลกัน องค์แรก นามว่า **“พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ”** พระบาทสมเด็จพรามาธิบดีศรีสุนทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้สร้างครอบพระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธรูปยืนซึ่งชะลอมมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุด้วย พระเจดีย์สูง 82 ศอก ลักษณะเป็นพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมไม้สี่สิบ ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียว ถือว่าเป็นเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 1

ในพุทธศักราช 2375 เมื่อพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ บูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนทั้งพระอาราม ได้โปรดให้ สร้างพระมหาเจดีย์ขึ้นอีก 2 องค์ คือ องค์ทางเหนือและใต้ ขนาดสูงเท่ากับพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ ทรง พระราชอุทิศถวายพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทร มหาอิศรสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระบรมชนกนาถองค์หนึ่ง คือ องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องสีขาว ภายหลัง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า **“พระมหาเจดีย์ดิลกธรรม-กลกนิทาน”** ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นส่วนของพระองค์พระบาทสมเด็จพรามาธิบดีศรีสุนทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดับด้วยกระเบื้องสีเหลือง ได้รับพระราชทานนาม ในรัชกาลที่ 4 ว่า **“พระมหาเจดีย์มุนีบัตรบริขาร”**

ประมาณพุทธศักราช 2400 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้าง พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 4 ขึ้นในวัดพระเชตุพน

อีกองค์หนึ่ง ทางตะวันตกของพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 1 โดยถ่ายแบบมาจากพระเจดีย์วัด สวนหลวงสบสวรรค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมไม้ สิบสองมีซุ้มจะระนำประดับกระเบื้องสีขาบหรือน้ำเงินเข้ม พระมหาเจดีย์องค์นี้สร้างเสร็จในรัชกาลที่ 5 และเพื่อป้องกัน มิให้รัชกาลต่อมาสร้างเจดีย์ประจำพระองค์ซึ่งจะทำให้ วัดพระเชตุพนคับแคบไป จึงมีพระราชดำรัสไว้ก่อนสวรรคต ห้ามมิให้สร้างเจดีย์ประจำรัชกาลอีก ส่วนพระมหาเจดีย์ 4 องค์ นั้นให้ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้ง 4 พระองค์ทรงเคยเห็นกัน ทุกพระองค์ ฉะนั้นจึงควรมีพระมหาเจดีย์อยู่ด้วยกัน

พระระเบียง

พระระเบียงทั้งชั้นนอกและชั้นในสร้างในรัชกาลที่ 1 ต่อมาได้รับการบูรณะแก้ไขเพิ่มเติมในรัชกาลที่ 3 คือ เสริม ผนังพระระเบียงชั้นในให้สูงกว่าเดิม 2 ศอก ส่วนชั้นนอกคง ตาม ของเดิม ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ได้รื้อผนังสายบัวซึ่งประดับ กระเบื้องปูของพระระเบียงทั้ง 2 ชั้นทั้งหมดถือปูนใหม่ ผนังพระระเบียงด้านในทาสีปูนสีเหลืองพระระเบียงด้านนอก ทาสีปูนสีขาว นอกจากนี้ได้บูรณะหลังคา เพดาน เสา พื้น ซุ้มประตู และเขียนลายบานประตูใหม่

ภายในพระระเบียงทั้ง 2 ชั้น ประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้อัญเชิญมาจากหัวเมือง ต่าง ๆ แล้วนำมาบูรณะใหม่ ในรัชกาลที่ 3 ได้ทำฐานซุกชี พระพุทธรูปใหม่ พระพุทธรูปในพระระเบียงชั้นในมีทั้งสิ้น 154 องค์ ในพระระเบียงชั้นนอก 244 องค์

พระวิหารคด 4 หลัง

สร้างในรัชกาลที่ 1 ในรัชกาลที่ 3 บูรณะตามแบบเดิม แต่ผนังด้านบนเจาะช่องให้แสงสว่างเข้า ประดับกระเบื้องปู ทั้ง 4 หลัง

พระวิหารน้อย

เดิมในรัชกาลที่ 1 ตั้งตามแนวกำแพง ในรัชกาลที่ 3 ซ้ำรูด รื้อสร้างใหม่ตามแนวกำแพงคั่นกลางวัดทั้ง 2 หลัง

พระเจดีย์หมู่ 5 องค์บนฐานเดียว

พระเจดีย์เหล่านี้เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมประดับกระเบื้อง ทั้งสิ้น มีทั้งหมด 4 หมู่ รวม 20 องค์ เจดีย์องค์กลางของ แต่ละหมู่จะมีขนาดใหญ่กว่าอีก 4 องค์ที่อยู่รายรอบ ทั้ง 4 หมู่นี้ ตั้งอยู่นอกพระระเบียง เดิมในรัชกาลที่ 1 ไม่มีกำแพงแก้ว ต่อมารัชกาลที่ 3 โปรดให้ทำกำแพงแก้วประดับกระเบื้องปู บนฐานทักษิณ ประดับกระเบื้องที่องค์เจดีย์และประดับศิลา ที่ฐานใหม่

หมู่พระมหาเจดีย์

พระเจดีย์ราย 71 องค์

อยู่รอบนอกพระระเบียง เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองทั้งสิ้น องค์เจดีย์ประดับด้วยกระเบื้อง ฐานประดับด้วยศิลา สร้างในรัชกาลที่ 3

ศาลาราย

สร้างในรัชกาลที่ 1 ไม่มีเฉลียงและชั้นลด ถึงรัชกาลที่ 3 โปรดให้รื้อสร้างใหม่ ให้มีเฉลียงและชั้นลดทุกหลัง

กำแพงและซุ้มประตู

กำแพงและซุ้มประตูวัดพระเชตุพน เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะทางศิลปกรรมที่น่าสนใจมาก

กำแพงและซุ้มประตูรอบพระอาราม มีซุ้มประตู 16 ซุ้ม เป็นซุ้มปูนปั้นทรงมงกุฎประดับด้วยกระเบื้องถ้วยสีต่าง ๆ เดิมมี 13 ประตู ในรัชกาลที่ 3 รื้อสร้างใหม่และทำเพิ่มอีก 3 ประตู

กำแพงคั่นกลางวัดและซุ้มประตู เดิมในรัชกาลที่ 1 ทำซุ้มประตูเป็นซุ้มยอด ต่อมาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้

ซ่อมแปลงเป็นซุ้มทรงฝรั่งประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ

กำแพงเชื่อมศาลารอบพระมณฑปหรือวิหารยอดสร้างในรัชกาลที่ 3 เมื่อสร้างพระมณฑปนั้น ได้สร้างศาลาล้อม 4 หลัง มีกำแพงเชื่อมระหว่างศาลา และมีซุ้มประตูยอดประดับกระเบื้องถ้วย 4 ประตู ถึงรัชกาลที่ 4 ทรงแปลงศาลาหลังตะวันตกเป็นวิหารต่อกับระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ และรื้อซุ้มประตูเสีย 2 ประตู

ซุ้มประตูระหว่างศาลา 2 หลังด้านหน้า พระมหาเจดีย์เป็นซุ้มยอดประดับกระเบื้องถ้วยทั้ง 4 ประตู สร้างในรัชกาลที่ 3 โดยโปรดให้ซ่อมแปลงศาลา 2 หลังของเดิม ในรัชกาลที่ 1 ให้มีเฉลียงและชั้นลดแล้วทำประตูซุ้มระหว่างศาลาทั้งสองนั้น

พระระเบียงรอบพระมหาเจดีย์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อสร้างพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณแล้ว โปรดให้สร้างพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ 3 ด้าน ถึงรัชกาลที่ 3 ทรงขยายพระระเบียงนี้ทางทิศเหนือและใต้ออกไป แล้วโปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ทางเหนือและใต้พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ แก่ไขรูปทรงศาลา 2 หลังทางด้านหน้า และสร้างซุ้มประตูตั้งที่กล่าวมาแล้ว ทั้งโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปยืนจากพระระเบียงที่ล้อมพระอุโบสถ นำมาประดิษฐานในพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์นี้

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร โปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 4 จึงขยายพระระเบียงออกไปทางตะวันตก แก่ศาลาล้อมพระมณฑปหลังตะวันตกเป็นวิหาร และรื้อซุ้มประตูระหว่างศาลาเสีย 2 ประตู รัชกาลต่อ ๆ มาไม่มีการแก้ไขรูปทรงอีก พระระเบียงรอบพระมหาเจดีย์จึงมีลักษณะดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ทอระบึง

มี 2 ทออยู่ทางหน้าวิหารพระนอนและศาลาการเปรียญ เดิมมีเฉพาะหลังที่อยู่หน้าศาลาการเปรียญ หลังที่อยู่หน้าวิหารพระนอนสร้างในรัชกาลที่ 3 มีลักษณะเป็นหอจตุรมุขยอดทรงเจดีย์ประดับด้วยกระเบื้องทั้ง 2 หลัง

แก่ง สระน้ำ และสวน

ทางด้านเหนือพระมณฑปเป็นสวนปลูกพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มีแก่งจีน 1 หลัง ผนังภายในมีภาพจิตรกรรมเรื่องสามก๊ก บริเวณสวนและแก่งมีกำแพงล้อมรอบ ด้านใต้พระมณฑปมีสระน้ำ ริมสระมีภูเขาและตึกทรงฝรั่ง ผนังภายในมีจิตรกรรม เรียกว่า “ฝรั่งสิบสามห้าง” ปัจจุบันลบเลือนแล้ว มีกำแพงล้อมรอบบริเวณ

ตุ๊กตาจีน

กฎเสนาสนะ

กฎเสนาสนะในวัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ 1 สร้างด้วยเครื่องไม้ทั้งหมด เมื่อบูรณะพระอารามในรัชกาลที่ 3 โปรดให้สร้างใหม่เป็นตึกหลังคาเครื่องไม้ทรงไทยทั้งหมด ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มพระตำหนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งเป็นตึกใหญ่ 2 หลังแฝดขนาด 7 ห้อง เชื่อมต่อกับตึกเล็กขนาด 3 ห้อง เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสสิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 4 พระราชทานเพลิงแล้วให้เชิญพระอัฐิมาประดิษฐานไว้ที่พระตำหนักพระที่นั่งองค์เล็กเป็นเรือนฝากระดานมีช่อฟ้าใบระกา 1 หลัง สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 4 และกลุ่มกฎซึ่งเป็นที่อยู่ของอธิบดีสงฆ์ วัดพระเชตุพน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงสร้างสำหรับเจ้านายฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคลที่ทรงผนวชประทับ

เครื่องประดับพระอาราม

เครื่องประดับพระอารามส่วนใหญ่เป็นสิ่งของที่นำมาประดับในรัชกาลที่ 3 เช่น ภูเขา โปรดให้ชนศิลาใหญ่น้อยมาจากภูเขาในสวนขวาในพระบรมมหาราชวัง ตุ๊กตาจีนรูปคนสัตว์ เส้า และแก่งศิลา เป็นอับเฉาเรือสำเภาซึ่งบรรทุกสินค้า เป็นต้น

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกเหนือพระราชวังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่

วัดอรุณราชวรารามเป็นวัดโบราณมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดมะกอก สมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “**วัดแจ้ง**” ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ได้ทรงปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า “**วัดอรุณราชอาราม**” และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมอีก และเปลี่ยนนามวัดเป็น “**วัดอรุณราชวราราม**” ดังที่เรียกกันมาจนถึงปัจจุบัน

วัดอรุณราชวรารามเป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่งในประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อครั้งที่เจ้าพระยา

มหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรีย์บรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) แม่ทัพแห่งกรุงธนบุรีตีกรุงเวียงจันทน์แตก ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตลงมายังบางกอก และได้ประดิษฐานไว้ ณ วัดอรุณราชวรารามนี้เป็นปฐม ต่อมาเมื่อเสด็จเสวยราชสมบัติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภายในพระบรมมหาราชวัง นอกจากนี้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาบรรจุไว้ที่พระพุทธอาสน์ของพระประธานในพระอุโบสถ

สิ่งสำคัญในพระอาราม

พระปรางค์

ตั้งอยู่หน้าวัด ทางทิศใต้ เป็นของโบราณ เดิมมีขนาดสูง 8 วา พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

ก่อนเสริมพระปรารงค์องค์เดิมเพื่อให้ใหญ่สมเป็นพระมหาธาตุประจำกรุงรัตนโกสินทร์ มาแล้วเสร็จในรัชกาลที่ 3 เป็นพระปรารงค์ สูง 33 วาเศษ ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยชั้นกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ อย่างงดงามประณีต บางลายใช้งานช่างของโบราณที่มีลวดลายสวยงาม เป็นของเก่าหายาก เช่น ชามเบญจรงค์ มาประดับตกแต่ง และที่ยอดพระปรารงค์มีมงกุฎมาประดิษฐานเหนือยอดนภศูล ทำให้แปลกกว่ายอดนภศูลที่อื่น ๆ

พระอุโบสถ

เป็นพระอุโบสถยกพื้นสูง หน้าบันด้านหน้าและ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม

ด้านหลังเป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ประทับในปราสาท ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสิ้นด้าน ฝีมืองดงามมาก เป็นภาพพุทธประวัติ ภาพพญามาร ภาพเวสสันดรชาดก ฯลฯ พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า **“พระพุทธธรรม-มิตรราชโลกธาตุดิลก”** เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระอุโบสถวัดนี้ไม่มีกำแพงแก้วแต่มีพระระเบียงแทน เป็นของที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีทรวดทรงงามกว่าพระระเบียงในที่อื่น ๆ ทั้งหมด ที่ผนังระเบียงมีลายเขียนเป็นซุ้มเรือนแก้วลายดอกไม้ใบไม้มีนกยูงแบบจีนคาบอยู่ตรงกลาง พระพุทธรูปในพระระเบียงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยรวม 120 องค์

นอกจากนี้ยังมีหอรบซัง มณฑปพระพุทธบาทจำลอง พระวิหาร หอไตร เป็นต้น

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดอรุณราชวรารามเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองด้านฝั่งตะวันตก และมีคลองบางหัวออยู่ด้านเหนือติดเนื้อที่วัด แขวงบางค้อ เขตบางขุนเทียน

วัดราชโอรส เดิมชื่อ **“วัดจอมทอง”** สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะมีพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่อยู่ในวิหาร เรียกว่า **“พระอุ้มทอง”** ในพุทธศักราช 2363 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 2 เป็นแม่ทัพคุมพลไปซัดดาทัพพม่าทางด้านเจดีย์ 3 องค์ จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อเคลื่อนทัพผ่านวัดจอมทอง ได้เสด็จประทับแรมที่หน้าวัดนี้ และทรงทำพิธีเบิกโขลงทวารตามลักษณะพิชัยสงครามกับได้ทรงอธิษฐานให้ไปราชการสงคราม ประสบผลสำเร็จ เมื่อเสร็จการทัพจึงทรงปฏิสังขรณ์วัดจอมทองใหญ่ทั้งวัดแล้วถวายเป็นพระอารามหลวงพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า **“วัดราชโอรส”**

ด้วยเหตุที่การสถาปนาวัดนี้เป็นการสนองพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำริแบบอย่างตามความพอพระราชหฤทัย ซึ่งขณะนั้นการติดต่อค้าขายกับจีนเฟื่องฟูมาก ศิลปะจีนจึงเป็นที่นิยมไปด้วย การก่อสร้างวัตถุสถานและศิลปะการตกแต่งภายในวัดนี้ จึงเป็นแบบจีนทั้งสิ้น

สิ่งสำคัญในพระอาราม

พระอุโบสถ

เป็นพระอุโบสถหลังคาแบบจีน หลังคาลาด 2 ชั้น แต่มุงกระเบื้องสีแบบไทย ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันประดับกระเบื้องเคลือบสีสวยงาม ตอนบนประดิษฐานเป็นเครื่องบูชา มีดอกไม้มั่งกร หงส์ ตอนล่างเป็นภาพพิทักษ์ มีบ้านเรือนสัตว์เลี้ยง ภูเขา ต้นไม้ ตามขอบหลังคาประดับกระเบื้องสีซุ้มประตูหน้าต่างประดับปูนปั้น ประดิษฐานเป็นลายดอกเบญจมาศบานประตูด้านนอกประดับมุกลายมังกรต้นเมฆ ฝีมือละเอียดประณีต ด้านในเขียนรูปทวารบาลแบบจีน บานหน้าต่างด้านนอกประดับลายมังกรต้นเมฆเป็นลายปูนปั้น ด้านในเขียนลายดอกไม้เฟื่องสีทอง ผนังด้านในเขียนลายเครื่องบูชาแบบจีน บางช่วงมีความหมายในการให้พร ฮก ลก ซิ่ว ตามคติของจีนเพดานเขียนดอกเบญจมาศทองบนพื้นแดง

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ มีฉัตร 9 ชั้นกัน ที่ฐานพระพุทธรูปนี้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระศรีรังคารของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาประดิษฐานไว้พร้อมกับถวายพระปรมาภิไธยประจำรัชกาลและศิลาจารึกดวงชั้นชา พระพุทธรูปองค์นี้หล่อขึ้นแต่แรกทรงปฏิสังขรณ์วัด กล่าวกันว่างามกว่าพระอื่น ๆ ที่สร้างในรัชกาลนั้น

พระแท่นประทับใต้ต้นพิกุล

ตรงด้านหน้าพระอุโบสถมุมซ้าย มีต้นพิกุลต้นใหญ่ต้นหนึ่งมีอายุมากแล้ว มีแท่นศิลาอยู่ใต้ต้นพิกุลนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาคุมงานก่อสร้าง ได้ประทับที่พระแท่นใต้ร่มพิกุลนี้ทุกคราว และเล่ากันว่า พระองค์เคยตรัสว่า **“ถ้าฉันตายจะมาอยู่ที่ต้นพิกุลนี้”**

พระวิหารพระพุทธไสยาสน์

ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถ อยู่ในกำแพงแก้วเดียวกัน แต่พระวิหารมีกำแพงล้อมอยู่เฉพาะอีกชั้นหนึ่งเป็นพระวิหารขนาดใหญ่ ภายในประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ปูนปั้นขนาดยาว 20 เมตร เพดานพระวิหารเขียนลายดอกเบญจมาศ นกผีเสื้อ สอดสีสวยงาม รอบลานพระวิหารมีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ประดิษฐานอยู่ 32 องค์

วิหารพระยืน

อยู่ด้านซ้ายของพระอุโบสถ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริดสูง 6.25 เมตร สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยอุ้มทอง

พระอุโบสถวัดราชโอรสาราม

ศาลาการเปรียญ

อยู่ทางขวาของพระอุโบสถ หลังคาลด 2 ชั้นแบบจีน แต่มุงกระเบื้องไทย ที่บนหลังคาประดับรูปกระเบื้องมั่งกรกระเบื้องเคลือบสีอย่างศาลเจ้าจีน พระประธานในศาลาการเปรียญเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ถือนิตยภัต คงหมายถึงปางประทานพระธรรมเทศนา

กรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียนวัดราชโอรสเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงสร้างอุทิศถวายแก่พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย โดยเฉพาะ ดังปรากฏข้อความในประกาศซึ่งจารึกอยู่บนศิลาด้านหลังพระวิหารหลวงว่า เนื่องจากทรงพระราชดำริเพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เพื่อให้ต้องตามประเพณีโบราณที่ว่าในราชอาณาจักรจะต้องมีวัดสำคัญประจำ 3 วัด ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และวัดราชประดิษฐ์ ดังปรากฏตัวอย่างมาแล้วคือที่จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ในกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทได้ทรงบูรณะวัดสลักซึ่งต่อมาได้นามว่า “วัดมหาธาตุ” แล้ววัดหนึ่ง เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ ทรงบูรณะวัดเลียบ ซึ่งต่อมาได้นามว่า “วัดราชบูรณะ” อีกวัดหนึ่ง ยังขาดแต่วัดราชประดิษฐ์เท่านั้น จึงสมควรที่จะทรงสร้างขึ้นใหม่เพื่อให้ครบตามประเพณีโบราณ ประการที่สอง เพื่อประโยชน์ในพระองค์ เจ้านายและข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งหลาย เนื่องจากเจ้านายและข้าราชการซึ่งเคยเป็นศิษย์ศึกษาฝ่ายธรรมยุติกนิกายมาตั้งแต่ครั้งยังทรงผนวชนั้น พากันบ่นว่าวัดธรรมยุตอยู่ไกล เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถทำบุญให้ทานตามคติฝ่ายธรรมยุตได้สะดวกโดยไม่ต้องเดินทางไปถึงวัดบวรนิเวศ ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นประธานผู้ก่อตั้งคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตขึ้น จึงสมควรที่จะทรงสร้างวัดฝ่ายธรรมยุตขึ้นใกล้ ๆ พระบรมมหาราชวัง

วัดราชประดิษฐ์นี้ เป็นวัดแรกที่สร้างขึ้นเพื่อพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตโดยเฉพาะ ส่วนวัดธรรมยุตอื่น ๆ ที่มีอยู่ขณะนั้น เป็นวัดที่แปลงมาจากฝ่ายมหานิกายทั้งสิ้น

ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดราชประดิษฐ์นั้น ในรัชกาลที่ 1 และ 2 เป็นที่หลวงข้างตึกดินสำหรับพระราชทานเป็นที่อาศัยแก่ข้าราชการที่ต้องพระราชประสงค์ให้อยู่ใกล้ ๆ ทางด้านตะวันออกของพื้นที่ มีผู้สร้างโรงธรรมขึ้นหลังหนึ่ง เพื่อเป็นที่ทำบุญและฟังพระธรรมเทศนาของราษฎรในละแวกใกล้เคียง ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและภาพพระบฏ เสมือนกับเป็นวัดหนึ่ง ครั้นถึงรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องพระราชประสงค์จะใช้ที่ดินบริเวณนี้เป็นสวนกวางแพ

จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อถอนบ้านเรือน ตลอดจนโรงธรรมย้ายไปที่อื่น บริเวณนี้จึงเป็นสวนกวางแพของหลวงตลอดมา ถึงรัชกาลที่ 4 ไม่มีการทำสวนกวางแพอีก จึงกลายเป็นสถานที่ว่างเปล่า มีสภาพค่อนข้างรก พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงมีพระราชดำริว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การสร้างวัดธรรมยุต แต่ทรงถือว่าเป็นที่ดินสวนกลางของแผ่นดิน ไม่สมควรยกมาถวายเฉพาะพระสงฆ์คณะธรรมยุตเป็นพิเศษ ซึ่งจะทำให้เสียประโยชน์ส่วนรวมของแผ่นดิน จึงโปรดให้กรมพระนครบาลไปตรวจวัดพื้นที่ แล้วตีราคาเป็นจำนวนเงิน กรมพระนครบาลออกกรังวัดพื้นที่ได้ กว้าง 31 วา 3 ศอก ยาว 35 วา รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 1,098 ตารางวา คิดราคาตารางวาละ 1 บาท พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงมีพระราชทานพระราชมณเฑียรหมายให้กรมพระนครบาลซื้อที่ดินแห่งอื่นแลกกับที่ดินผืนนี้เพื่อใช้ราชการ โดยมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหมเป็นพยานในการจัดซื้อนี้ แล้วพระราชทานวิสุงคามสีมาให้สร้างวัด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสงคราม (ทองสุข) เป็นแม่กองดำเนินการเริ่มก่อสร้างในวันศุกร์ แรม 2 ค่ำ เดือน 8 ปีชวด จุลศักราช 1226 ตรงกับวันที่ 26 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2407

การสร้างวัดนี้มีปัญหาเล็กน้อย เนื่องจากพื้นที่ค่อนข้างต่ำ ด้านหนึ่งติดคลองคูเมืองเดิมจึงทำให้น้ำเอ่อดินอ่อน มีพระราชประสงค์จะถมลานพระวิหารและพระเจดีย์ให้สูงประมาณ 4 ศอกเศษ แต่ทรงพระราชดำริว่า หากใช้แต่ดินและทรายถมตามที่ทรงกำหนด อาจเกิดการทรุดขึ้นภายหลัง

ปัญหานี้อาจแก้ได้โดยใช้ไทกระเทียมที่มาจากเมืองจันทรมแทน เนื่องจากมีเนื้อแกร่งไม่ผุง่ายและน้ำหนักเบา แต่การจะหาได้ ไทกระเทียมจำนวนมากนั้นค่อนข้างยาก แม้ว่าจะจะเป็นวัสดุ เหลือใช้ที่อยู่ตามบ้านเรือนทั่วไปก็ตาม จึงทรงออกประกาศ บอกรบญเรียไรให้ประชาชนนำไทกระเทียมมาร่วมพระราช- กุศลหรือขายในราคา 2-3 อัฐ ทั้งโปรดให้จัดละครการกุศลให้ ประชาชนชม 3 วัน โดยเก็บค่าผ่านประตูเป็นไทกระเทียม ไทขนาดเล็ก ขวด ถ้ำชา กระถางแตก ๆ หรือตุ่มขนาดเล็กที่ ไม่แตกก็ได้ ในประกาศได้ทรงอนุญาตให้ประชาชนไปดู การนำไหลงฝั่งได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดที่ว่าทรงใช้ ไทกระเทียมเหล่านั้นบรรจุเงินทองฝังไว้ในวัดจะได้ไม่มีผู้แอบ ขุดลานวัดเพื่อหาเงินทองในภายหลัง

การก่อสร้างวัดราชประดิษฐ์ใช้เวลาประมาณ 9 เดือนเศษ จึงเสร็จ เดิมพระราชทานนามไว้ก่อนสร้างวัดว่า **“วัดราชประดิษฐ์สถิตธรรมยุติการาม”** ดังปรากฏอยู่ใน ประกาศบนแผ่นศิลาซึ่งอยู่ในซุ้มจระนำ ด้านหลังพระวิหาร เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้เปลี่ยนเป็น **“วัดราชประดิษฐ์สถิต- มหาสิมาราม”** ทั้งนี้คงให้เหมาะสมกับเป็นที่ประดิษฐาน หลักศิลา ซึ่งเป็นสีมามีจารึกคาถาภาษาบาลีและภาษาไทย บทพระราชนิพนธ์ทั้ง 10 หลัก ที่โปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธี ผูกพัทธสีมา ในวันที่ 7-9 มิถุนายน พุทธศักราช 2408

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดทั่วทั้งพระอาราม แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ แบ่งพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงในกล่องศิลานำไปบรรจุในพระ- พุทธอาสน์พระประธานในพระวิหารหลวง การบรรจุพระบรม อัฐิพระมหากษัตริย์ในพระพุทธรูปพระประธานวัดสำคัญนี้ เกิดจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อป้องกันมิให้พระบรมอัฐิพระมหาก-ษัตริย์รัชกาลต่าง ๆ กระจัดกระจายสูญหายไป และเปิด โอกาสให้ประชาชนได้สักการบูชาหรือบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ได้ตามอัธยาศัย นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวม พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อน 3 รัชกาล บรรจุลงในกล่องศิลา แล้วเชิญไปบรรจุในพระพุทธรูปพระ- ประธานวัดสำคัญในรัชกาล คือ พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระ รามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธรูปปางสมาธิ บรมจ ุณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุท-ธรูปปางสมาธิ บรมจ ุณ วัดอรุณราชวราราม พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บรมจ ุณ วัดราชโอรสาราม ส่วนของ พระองค์นั้นมีพระราชประสงค์จะให้บรรจุ ณ วัดราชประดิษฐ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ก็ทรงปฏิบัติตามพระราชประสงค์ดังกล่าวมาแล้ว

พุทธศักราช 2465 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาประชาธิราช พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะวัดราชประดิษฐ์อีกครั้งหนึ่ง โปรดให้ สร้างหอไตรซึ่งอยู่ทางขวาของพระวิหารใหม่ เนื่องจากของเดิม ที่มีเครื่องบนทำด้วยไม้เป็นรูปปราสาทนั้นชำรุดทรุดโทรมมาก และโปรดให้สร้าง **“หอพระจอม”** ขึ้นใหม่ทางซ้ายพระวิหาร อีกหลังหนึ่ง

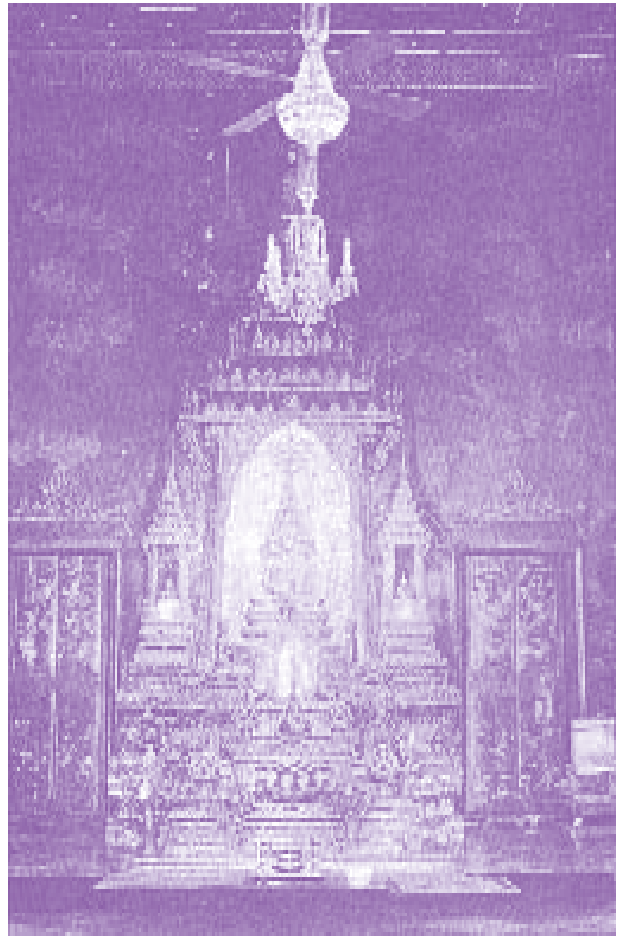
สิ่งสำคัญในพระอารามวัดราชประดิษฐ์ แบ่งอาณาเขต ออกเป็น 2 ส่วน คือ เขตพุทธาวาส และสังฆาวาส มีกำแพง กั้นเขตเป็นสัดส่วน

เขตพุทธาวาส

อยู่ทางเหนือของวัด ประกอบด้วย

พระวิหารหลวง หรือพระอุโบสถ

ตั้งอยู่บนฐานสูง มีลักษณะและทรวดทรงตามแบบ สถาปัตยกรรมไทย ตัวพระวิหาร ยาว 7 ห้อง มีมุขด้านหน้า และหลัง มีเสาด้านรองรับชายคากระเป๋ียงโดยรอบ ผนัง ภายนอกประดับด้วยหินอ่อน หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสี ประดับด้วยช่อฟ้าใบระกาซึ่งลงรักปิดทองประดับกระจก หน้าบันหน้าหลังเป็นรูปพระราชลัญจกรประจำพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว คือ รูปพระมหาพิชัยมงกุฎอยู่เหนือพระแสงขรรค์คู่

บุษบก 3 ยอดในพระวิหาร
ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหาร เป็นภาพพระราชพิธี 12 เดือน

มีพานแว่นฟ้ารองรับ วางบนหลังช้าง 6 เชือก กระหนาบด้วยฉัตร 5 ชั้น รูปทั้งหมดลงรักปิดทอง ชุ่มประดู่และหน้าต่างทุกบานเป็นลายปูนปั้นทรงมงกุฏ บานประตูสลักไม้เป็นลายก้านแย่งซ้อนกัน 2 ชั้นปิดทองประดับกระจก ผนังด้านหลังพระวิหารมีซุ้มศิลาจารึกประกาศในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ประกาศในแผ่นดินเดียวกัน ประกาศฉบับแรก พุทธศักราช 2407 กล่าวถึงการสร้างวัดถวายพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย ฉบับล่างประกาศผูกพัทธสีมาวัด พุทธศักราช 2408

ภายในพระวิหาร มีบุษบก 3 ยอดอยู่เหนือฐานชุกชีบุษบกองค์กลางประดิษฐาน **“พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา”** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำลองไปจากพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปชินราชจำลอง พระพุทธรูปสี่หน้าจำลอง พระศาสดาจำลอง และพระนรินทร์รายจำลอง ประดิษฐานอยู่ด้วยอย่างละ 1 องค์

ผนังภายในพระวิหารมีภาพจิตรกรรมสีฝุ่นโดยรอบภาพที่สำคัญและเป็นเสมือนอนุสรณ์ เหตุการณ์ตอนปลายรัชกาลที่ 4 คือภาพที่ผนังด้านหน้าพระประธาน เป็นภาพสุริยุปราคา มีคนกำลังส่องกล้องดูดาว เดือนให้ระลึกถึงการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ ตำบลหัวากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในพุทธศักราช 2411 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักดาราศาสตร์ที่สามารถพระองค์หนึ่ง ทรงศึกษาวิชาดาราศาสตร์จากตำราของไทยและต่างประเทศด้วยพระองค์เอง ทรงคำนวณได้ว่าจะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงเห็นได้ในประเทศไทย มีศูนย์กลางที่ตำบลหัวากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงโปรดให้ตั้งพลับพลา ณ บริเวณนั้น แล้วเสด็จฯ ไปเพื่อส่องกล้องทอดพระเนตร ทั้งโปรดให้นักดาราศาสตร์ชาวฝรั่งเศส

ตลอดจนเซอร์แฮร์ริสออก ข้าหลวงอังกฤษประจำสิงคโปร์ มาตั้งค่ายดูสุริยุปราคาในบริเวณใกล้เคียงด้วย หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับพระนครไม่นาน ก็ทรงพระประชวรและเสด็จสวรรคต

ภาพจิตรกรรมฝาผนังส่วนอื่นแบ่งภาพออกเป็น 2 ตอน ตอนบนเหนือหน้าต่างขึ้นไปเป็นภาพเทวดานางฟ้าเหาะอยู่ตามกลีบเมฆ ส่วนผนังระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพพระราชพิธี 12 เดือน ผนังด้านขวามือเรียงจากหน้ามาหลัง คือ พระราชพิธีลอยพระประทีป ณ ท่าราชวรดิฐ พระราชกุศลเลี้ยงขนมเบื้อง ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระราชพิธีตรียัมปวาย ณ บริเวณหน้าวัดสุทัศนเทพวราราม พระราชกุศลเลี้ยงตรุษจีน (ขนมจีนหรือเกาเหลา) ณ พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ท่าราชวรดิฐ พระราชพิธีตรุษสุดับ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บนผนังด้านซ้ายมือ เรียงจากหน้ามาหลัง คือ ประเพณีสงกรานต์ พระราชพิธีวิสาขบูชา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชกุศลสลากภัต ณ วัดราชประดิษฐาน พระราชกุศลอุปสมบท นาคหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชพิธีโสกันต์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและพระราชพิธีกฐิน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนขึ้น กรมศิลปากรบูรณะเมื่อพุทธศักราช 2500-2501

เหนือบานประตูหน้าต่างด้านในพระวิหารมีแผ่นหินอ่อนจารึกพุทธศาสนธรรมทั้งสิ้น 18 แผ่น กรอบจารึกเหล่านี้เป็นลายปูนปั้นประดับกระจกสีงดงามมาก

ปาสานเจดีย์

อยู่ด้านหลังพระอุโบสถเป็นเจดีย์ทรงกลมฐานสี่เหลี่ยมประดับด้วยกระเบื้องหินอ่อนทั้งองค์ เป็นที่มาของคำว่า **“ปาสานเจดีย์”** ซึ่งหมายถึง **“เจดีย์หิน”** ด้านหน้าเจดีย์มีรูปหล่อโลหะของสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) ขนาดเท่าองค์จริง ในท่านั่งแสดงพระธรรมเทศนา ประดิษฐานอยู่ภายในซุ้มรูปสมเด็จพระสังฆราชนี้ปรากฏประวัติว่า ครั้งแรกสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

ปาสานเจดีย์

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้นายขอบ บ้านช่างหล่อ เป็นผู้ปั้นหล่อขึ้น แต่รูปที่ได้มีลักษณะไม่งามและไม่มีเค้าสมเด็จพระสังฆราชเลย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเคยเป็นศิษย์ของสมเด็จพระ

พระสังฆราช จึงร่วมกันจ้างช่างชาวสวิส ชื่อ “เวนิง” ให้ปั้นหล่อพระรูปใหม่ แล้วเชิญมาประดิษฐานในซุ้มเจดีย์

ปราสาทขอม

อยู่บนฐานไพทีด้านหลังพระวิหารถัดจากพระเจดีย์ออกไป

ปราสาทขอม

เป็นปราสาทก่ออิฐถือปูน ทรงสี่เหลี่ยม มียอดปราสาทอย่างขอม ภายในบรรจุพระอังคารของสมเด็จพระสังฆราช (สาปสุสเทว) สรีรังคารของพระศาสนโสภณ (อ่อน อหิโก) และสรีรังคารของพระพรหมมุนี (แย้ม อุปวิกาโส)

หอไตร

ตั้งอยู่บนฐานไพทีด้านตะวันออกของพระวิหารหลวง มีลักษณะเป็นปราสาทยอดปราสาทแบบขอม ตัวปราสาทก่ออิฐถือปูน หน้าบันซุ้มประดับด้วยลายปูนปั้นภาพพุทธประวัติปางประสูติและปรินิพพาน ปราสาทหลังเดิมสร้างในรัชกาลที่ 4 พร้อมกับวัด ต่อมาเครื่องบนซึ่งเป็นไม้ชำรุดทรุดโทรมลงมาก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ก่อสร้างใหม่ ภายในเป็นที่เก็บพระไตรปิฎก

หอพระจอม

ตั้งอยู่บนฐานไพทีด้านตะวันตกของพระวิหารพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้น มีลักษณะและสัดส่วนเช่นเดียวกับหอไตร แต่ยอดปราสาทเป็นรูปพุ่มมณีหน้า หน้าบันซุ้มมีลายปูนปั้นภาพนารายณ์บรรทมสินธุ์ บรรทมบนหลังมังกรแทนขนดหางนาค เบื้องหลังมีพระลักษมีและเศียรนาคแผ่พังพาน ภายในปราสาทประดิษฐานพระบรมรูปยืนเต็มพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขนาดเท่าพระองค์จริง ทรงฉลองพระองค์ปิดพระอุระ พระภูษาใจ พระหัตถ์ขวาทรงหนังสือ ทรงพระแสงกระบี่ห้อยที่บันพระองค์เบื้องซ้าย ไม่ปรากฏประวัติการปั้นหล่อ

ศาลาการเปรียญ

อยู่ทางตะวันตกของพระวิหารถัดจากหอพระจอมออกไป เป็นอาคารคอนกรีตสูงชั้นเดียว ลักษณะแบบโบสถ์เล็ก ๆ ของกรีกโบราณ เพดานประดับด้วยดวงตราประจำรัชกาลที่ 4 ปัจจุบันใช้เป็นห้องสมุดของวัด

เขตสังฆาวาส อยู่ทางขวาของพระวิหาร มีกำแพงกั้นเขต บริเวณนี้ห้ามสตรีผ่านเข้าตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งกุฏิสงฆ์ สิ่งสำคัญในบริเวณนี้คือ

หอรระฆัง

สร้างด้วยคอนกรีตเป็นทรงมณฑปจัตุรมุขยอดมงกุฎ มีลวดลายปูนปั้นประดับกระจก และกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ อย่างงดงามทั้งหลัง ภายในแขวนระฆัง 2 ขนาด คือใหญ่ 1 ใบเล็ก 1 ใบ

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดราชประดิษฐาน สภิตมมหาสิมาราม เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวง ฝ่ายธรรมยุต ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่บนถนนราชบพิธ แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดราชบพิธขึ้นเป็นพระอารามประจำรัชกาล ตามโบราณราชประเพณีซึ่งปฏิบัติสืบเนื่องกันมา และนับเป็นพระอารามสุดท้ายที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างตามประเพณีนี้

นามวัดราชบพิธแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ได้แก่ คำว่า “ราชบพิธ” หมายถึง เป็นพระอารามที่พระเจ้าแผ่นดินสร้าง ส่วนท้าย ได้แก่ คำว่า “สถิตมหาสีมาราม” หมายถึง พระอารามซึ่งมีมหาเสมาหรือเสมาใหญ่ นามส่วนนี้ได้มาจากมีเสาศิลาจำหลักยอดเป็นรูปเสมาธรรมจักร 8 เสาดังประจำเป็นเสมาที่กำแพงทั้ง 8 ทิศ พระอารามที่มีมหาเสมาเช่นนี้มีเพียง 3 แห่งเท่านั้น คือ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม วัดราชบพิธ และวัดบรมนิวาส ลักษณะพิเศษของพระอารามมหาสีมานั้น การทำสังฆกรรมจะไม่จำกัดเฉพาะในพระอุโบสถเท่านั้น แต่สามารถทำได้ทุกแห่งในขอบเขตของมหาสีมานอกจากสร้างให้เป็นวัดมหาสีมาตามแบบวัดราชประดิษฐ์ซึ่งสร้างในรัชกาลที่ 4 แล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังโปรดให้นำหลักเดิมของวัดโบราณมาใช้ คือ สถาปนาพระมหาเจดีย์เป็นหลัก ห้อมล้อมด้วยพระระเบียง วิหารทิศ พระอุโบสถ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ

สิ่งสำคัญในพระอารามวัดราชบพิธแบ่งบริเวณภายในออกเป็น 2 เขต คือ เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส มีกำแพงกันเป็นสัดส่วนจากกัน มีซุ้มประตูที่กำแพง 4 ซุ้ม ทั้ง 2 เขตมีสิ่งสำคัญดังนี้

เขตพุทธาวาส

อยู่ทางเหนือของวัด ในเขตนี้มีฐานไฟที่ปูด้วยหินอ่อนเป็นที่ประดิษฐานพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ พระวิหารทิศ พระวิหารคด และศาลาราย ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ประดับกระเบื้องเคลือบลายเบญจรงค์ สูงประมาณ 1 เมตร กระเบื้องเคลือบเหล่านี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวว่าเป็นฝีมือการออกแบบลายของอาจารย์แดง ช่างเขียนมีชื่อในรัชกาลที่ 5 แล้วส่งไปทำเป็นกระเบื้องเคลือบที่เมืองจีน

พระอุโบสถ

มีมุขเด็จด้านหน้า รูปทรงภายนอกเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย หลังคาลด 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี ติดช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นรูปช้างเจ็ดเศียรเทิดพานรองรับพระเกี้ยว หน้าบันสองข้างด้วยฉัตรมีราชสีห์และคชสีห์ประคองหน้าบันมุขเด็จเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ประตุนำต่างมีซุ้มปูนปั้นลงรักปิดทองยอดมณฑป บานประตุนำต่างด้านนอกด้านในเป็นลายรดน้ำพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านนอกประดับมุกเป็นลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 5 ดวง บานมุกทั้งพระอุโบสถมีบานประตุนำ 3 คู่ หลัง 2 คู่ รวม 5 คู่ บานหน้าต่างด้านละ 7 คู่ สองด้านรวม 14 คู่ ลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ปรากฏเรียงกันลงมาตามลำดับ คือ นพรัตน์ราชวราภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์ ปฐมจุลจอมเกล้า ประถมาภรณ์ช้างเผือก ประถมาภรณ์มงกุฎไทย เฉพาะที่บานประตู เครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้ง 5 นี้ มีสายสะพายล้อมเป็นวงกลม มีสร้อยทับอยู่บนสายสะพาย และมีโบห้อยดวงตราอยู่อีกชั้นหนึ่ง พื้นบานมุกเป็นลายกนกเปลวระหวางดวงตราแต่ละสกุลคั่นด้วยภาพคู่ เรียงจากบนลงมาดังนี้ พรหมจตุรพักตรเทพนม เทพธิดาพื่อนรำ กิณนรรำ หนูมานเหาะ และอินทรชิตเหาะ ขอบบานทั้งสี่ด้านทำเป็น 3 ชั้น ประดับด้วยลายกนกและประจำยามกำมปู ที่อกเลาประดับมุกเป็นพระปรมาภิไธย จปร. ไขว้ท่ามกลางลายกนก ลักษณะการประดับมุกที่บานประตุนำต่างประณีตงดงามมาก เป็นฝีมือพระหัตถ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิฆารวงศ์ประวัตินี้ซึ่งกำกับกรมช่างมุกในรัชกาลที่ 5

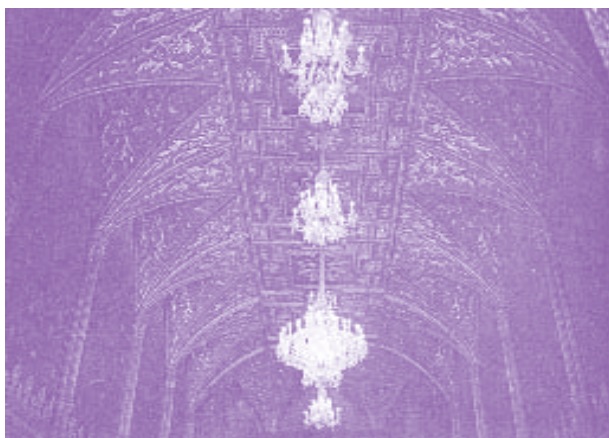
บานมุกประตุนำต่างพระอุโบสถนี้ เดิมเป็นบานพระทวารและบานพระแกลดพระพุทธรูปรางค์ปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างขึ้นเมื่อบูรณะวัดพระศรีรัตน-

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ภาพถ่ายครั้งรัชกาลที่ 5

ศาสตราจารย์ ดร. สมโภชพระนครครบ 100 ปี เมื่อพุทธศักราช 2425 ต่อมาเกิดเพลิงไหม้หลังคาพระพุทธรูปปางปราสาทในพุทธศักราช 2446 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ถอดบานมุกซึ่งยังไม่ไหม้ออกทัน และโปรดให้ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปปางปราสาทใหม่ แต่ยังไม่ทันเสร็จก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ปฏิสังขรณ์ต่อจนเสร็จ แต่เปลี่ยนบานพระทวารและบานพระกลีบทองใหม่เป็นลายทองข้าวบิณฑ์ ส่วนบานมุกของเดิมที่ถอดไว้นั้น โปรดให้นำมาติดที่พระอุโบสถวัดราชบพิธ ประมาณพุทธศักราช 2465 และนำบานประตู หน้าต่างไม้แกะสลักของเดิมจากพระอุโบสถไปติดที่พระวิหาร

พระอุโบสถวัดราชบพิธนี้เมื่อมองจากภายนอกจะมีลักษณะ เช่น สถาปัตยกรรมไทยทุกประการ แต่การประดับตกแต่งภายในเป็นแบบยุโรปผสมไทย ส่วนที่เป็นแบบยุโรป ได้แก่ เพดาน เสา และลวดลายประดับตกแต่งผนัง กล่าวกันว่า มีลักษณะคล้ายพระที่นั่งองค์หนึ่งในพระราชวังแวร์ซายประเทศฝรั่งเศส ที่ผนังระหว่างช่องหน้าต่างทำเป็นรูปอุณาโลมบ้าง อักษร ๑ บ้าง สลับกัน เหนือซุ้มประตูกลางบันเป็นตราแผ่นดินในรัชกาลที่ 5 หรือที่เรียกว่า ตราอาร์ม การประดับตกแต่ง

เพดานพระอุโบสถ

ลวดลายส่วนใหญ่ปิดทอง จึงทำให้ภายในพระอุโบสถดูสว่างงดงาม ผนังส่วนบนระหว่างเสาคู่หาเดิมเขียนภาพพุทธประวัติ ทั้งการออกแบบตกแต่งและการเขียนภาพเป็นผลงานของหม่อมเจ้าประวิศ ชุมสาย ด้านในสุดของพระอุโบสถเป็นฐานชุกชีหินอ่อนซึ่งสั่งมาจากประเทศอิตาลี เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้ พระประธานของพระอุโบสถ พระพุทธรูปองค์นี้หล่อในระหว่างช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ต่อต้นรัชกาลที่ 5 องค์พระพุทธรูปกะไหล่ทองคำด้วยทองเนื้อแปดหนัก 180 บาท กล่าวกันว่า มีขนาดเท่าพระวรกายจริงของพระพุทธเจ้าเบื้องต้น พระพุทธรูปมีเศวตฉัตรกั้น เดิมเป็นเศวตฉัตรกั้นพระโกศพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากพระพุทธรูปองค์นี้ ยังมีพระพุทธรูปสำคัญอีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่บนเบญจกาน้ำฐานชุกชีของพระพุทธรูปองค์นี้ คือ พระนิรันตราย พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปกะไหล่ทองปางสมาธิเพชร มีเรือนแก้วเป็นพุ่มมหาโพธิ์ ยอดเรือนแก้วมีรูปพระมหามงกุฎ ที่ฐานของพระพุทธรูปมีอักษรขอมจารึกพระพุทธรูปคุณนบกลับบัว ด้านหน้า 9 ด้านหลัง 9 คือ ตั้งแต่ **อรหัง สมมาสมุ พุทโธ ถึง ภควา** ฐานล่างมีที่สำหรับรองน้ำสรงพระ มีท่อนเป็นรูปศิระโคอันหมายถึงพระนามพระพุทธรูป พระนิรันตรายองค์เดิมเป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริแบบอย่าง แล้วโปรดให้หล่อพระราชทานไปยังพระอารามฝ่ายธรรมยุต พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้อัญเชิญมาประดิษฐานในพระอุโบสถ เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระนิรันตรายองค์ปัจจุบันในพระอุโบสถเป็นองค์ที่จำลองขึ้นใหม่ ด้วยองค์ที่ได้รับพระราชทานจากขโมยไป ส่วนเบญจกาน้ำที่ประดิษฐานนั้น เดิมเคยใช้ทรงพระโกศสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนาฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากษัตริย์ถิษาภรณ์เพ็ชรรัตน

พระอุโบสถวัดราชบพิธได้รับการบูรณะในสมัยหลังอีกหลายครั้ง ในรัชกาลที่ 7 โปรดให้สถาปนาพุทธประวัติที่ผนังช่วงบนออก ทาสีฟ้าอ่อนเป็นพื้นประดับด้วยลายดอกไม้ร่วงสีทอง เพิ่มเติมลวดลายที่ผนังระหว่างโคนช่องเสาด้านหลังพระประธาน และเมื่อสิ้นรัชกาลได้อัญเชิญพระบรมราชสรีรังคารมาประดิษฐานที่ฐานชุกชีของพระประธาน

พระวิหาร

อยู่ทางด้านใต้พระเจดีย์ใหญ่ ลักษณะรูปทรงเช่นเดียวกับพระอุโบสถทั้งภายนอกและภายใน ต่างกันที่บานประตูและหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักเครื่องราชอิสริยาภรณ์บานประตู หน้าต่างเหล่านี้เป็นของเดิมของพระอุโบสถภายในพระวิหารตกแต่ง เรียกว่า พระอุโบสถ มีลวดลายเฉพาะที่เพดานบัวกั้นผนังชั้นล่าง ชั้นบนและกรอบประตูหน้าต่าง ผนังนอกนั้นเป็นสีขาวไม่มีลวดลาย

พระประธานในพระวิหารเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยของเก่าที่ซ่อมใหม่นามว่า พระที่ปวโรทัย

พระเจดีย์

อยู่ท่ามกลางวงล้อมของพระอุโบสถ พระวิหาร พระวิหารทิศ และพระวิหารคด เป็นพระเจดีย์ทรงกลมตั้งอยู่บนฐานทักษิณ สูงระดับแนวหลังคากระเบื้อง คือ ประมาณ 43 เมตร ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบเบญจรงค์โดยตลอด มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป 14 ซุ้ม นับเวียนขวาตามลำดับ ดังนี้ ซุ้มที่ 1 ประดิษฐานพระรูปหล่อของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าและพระพุทธรูปปางรำพึง อยู่ตรงประตูพระวิหารทิศด้านตะวันตก ซุ้มที่ 2 พระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ ซุ้มที่ 3 พระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามญาติ ซุ้มที่ 4 พระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตร ซุ้มที่ 5 พระพุทธรูปยืนปางประทานพร ซุ้มที่ 6 พระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามสมุทร ซุ้มที่ 7 พระพุทธรูปปางลีลา ซุ้มที่ 8 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ซุ้มที่ 9 พระพุทธรูปปางลีลา ซุ้มที่ 10 พระพุทธรูปยืนทรงเครื่อง ปางห้ามสมุทร ซุ้มที่ 11 พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร ซุ้มที่ 12 พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร ซุ้มที่ 13 พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร ซุ้มที่ 14 พระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ

เหนือซุ้มพระพุทธรูปเหล่านี้ มีชานและกำแพงแก้วสำหรับเดินรอบพระเจดีย์ มีบันไดขึ้นจากด้านในองค์พระเจดีย์ กลางองค์พระเจดีย์มีซุ้มที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ตามผนังด้านในองค์พระเจดีย์ มีช่องขนาดย่อมสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปอีก 6 ช่อง ยอดพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

พระวิหารทิศ

มี 2 หลังอยู่ทางทิศตะวันออกและตะวันตก เป็นทางเข้าสู่ลานรอบพระเจดีย์ ลักษณะรูปทรงคล้ายพระวิหารแต่ขนาดย่อมกว่า หลังคา 2 ชั้น มีมุขด้านหน้าทั้ง 2 หลัง หน้าบันชั้นบนเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ หน้าบันมุขเป็นรูปช้าง 3 เศียรเทิดบุษบก ซุ้มประตูทางเข้าเป็นซุ้มยอดมณฑปบานประตูเขียนสีเป็นภาพเที่ยวทาง

พระวิหารคดหรือพระระเบียง

เป็นระเบียงเชื่อมระหว่างพระอุโบสถพระวิหารทิศ ทั้งสองหลังและพระวิหาร มีผนังประดับกระเบื้องเคลือบลายเบญจรงค์ ด้านนอกมีทางเดินปูด้วยหินอ่อน และมีเสาค้ำรับเชิงชาย ด้านในเป็นพื้นสองชั้น มีเสากลม บัวหัวเสา ลงรักปิดทองประดับกระจก รองรับเครื่องบนและเชิงชาย

เกยและพลับพลาเปลื้องเครื่อง

อยู่ทางมุมกำแพงวัดด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวพลับพลาทำก่ออิฐถือปูน หลังคา 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี มีซุ้มฟ้าโบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นตราราชวัลลภบานหน้าต่างและประตูพลับพลาประดับด้วยกระจกสี ด้านหน้าพลับพลาเป็นเกยก่ออิฐถือปูน เกยและพลับพลา

สร้างตามประเพณีโบราณ คือ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินโดยทางสถลมารคเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล พระอารามนี้เจ้าพนักงานจะเทียบพระราชยานที่ประทับที่เกยจากนั้นจะเสด็จขึ้นพลับพลา ทรงเปลื้องเครื่องขัตติยราช-ภูษิตาภรณ์และพระชฎามหากษัตริย์ที่ทรงมาเปลี่ยนฉลองพระองค์ใหม่แล้วเสด็จยังพระอุโบสถ ดังนั้นจึงเรียกนามพลับพลาว่าพลับพลาเปลื้องเครื่อง

พลับพลาเปลื้องเครื่องได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในรัชกาลปัจจุบันระหว่างปีพุทธศักราช 2520-2521 เนื่องจากพลับพลาถูกเพลิงไหม้เสียหายทั้งหมด ทางวัดราชบพิธจึงมอบให้กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ออกแบบและกำหนดรายการบูรณะ ซึ่งต้องสร้างใหม่เป็นส่วนใหญ่ให้เหมือนของเดิม ยกเว้นหน้าบันทั้ง 2 ด้านซึ่งเป็นของเดิมแต่ลงรักปิดทองประดับกระจกใหม่

กำแพงและสีมา

ได้แก่ กำแพงรอบวัดเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน มีซุ้มเสมาโปร่งอยู่เหนือกำแพงโดยรอบ มีเสาศิลาจำหลักยอดเป็นรูปสิมาธรรมจักรติดเนื่องกับตัวกำแพง เรียกว่า **“มหาสีมา”** ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส มีกำแพงเสมาโปร่งกันบริเวณอีกแนวหนึ่ง

ซุ้มประตูกำแพงวัด มีทั้งหมด 12 ซุ้ม คือ ที่กำแพงรอบวัดด้านละ 2 ซุ้ม รวม 8 ซุ้ม และที่กำแพงกันเขตพุทธาวาสกับสังฆาวาสอีก 4 ซุ้ม ซุ้มประตูเหล่านี้มีลักษณะเหมือนกันหมด คือ เป็นซุ้มจระนำย่อเหลี่ยม หน้าบันประดับลายปูนปั้นพระเกี้ยวซึ่งเป็นรูปพระราชลัญจกรประจำพระองค์ในรัชกาลที่ 5 ที่บานประตูของซุ้มประตูเหล่านี้ แกะสลักเป็นภาพทหารซึ่งแต่ละซุ้มแต่งกายต่างกัน สันนิษฐานว่าคงจำลองรูปทหารมหาดเล็กตั้งแต่แรกก่อตั้งในต้นรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งตั้งกรมทหารมหาดเล็กเป็นหลักฐาน และเครื่องแต่งกายของทหารมหาดเล็กก็ได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ

เขตสังฆาวาส

มีกำแพงกันเขตแยกต่างหากจากเขตพุทธาวาส โดยมีประตูทางเข้าออก 4 ประตู ในเขตนี้แบ่งกลุ่มอาคารออกเป็น 3 คณะ คือ คณะนอก คณะใน คณะกลาง อาคารที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและประวัติอันน่าสนใจในเขตพุทธาวาสที่ควรกล่าวถึง ได้แก่

หอรบขัง

อยู่ในเขตคณะนอกใกล้กับศาลาทำบุญ เป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชั้นบนเป็นซุ้มโปร่งย่อมุมไม้สิบสอง ยอดทรงพระเกี้ยวประดับด้วยกระเบื้องเคลือบลายเบญจรงค์

หอกกลาง

อยู่ใกล้ศาลาทำบุญคณะใน มีลักษณะเช่นเดียวกับหอรบขัง แต่ถูกระงับที่ประตูซุ้ม 3 ด้าน

ตำหนักอรุณ

ที่ตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบัน เดิมพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ประทับของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เจ้าอาวาสองค์แรกเมื่อพุทธศักราช 2413 เป็นตำหนักขนาด 5 ห้อง มี 3 ชั้นระเบียงรอบ หันหลังให้กับหน้าพระวิหาร หันหน้าประจันกับตำหนักเก๋งหรือพระที่นั่งสี่ตลลภิรมย์ มีบันไดขึ้นด้านหน้าตำหนักทั้งสอง ซึ่งสามารถเข้าตำหนักอรุณชั้นกลาง ชั้นบน และตำหนักเก๋งชั้นบนได้ เพราะมีขานแล่นถึงกัน ส่วนตำหนักเก๋งยังมีบันไดเวียนขึ้นข้างหน้าอีกทางหนึ่ง

พระที่นั่งสี่ตลลภิรมย์

พระที่นั่งองค์นี้เดิมพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างเป็นพระที่นั่งเย็นในพระราชฐานชั้นใน อยู่ในบริเวณตำหนักสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ใกล้ประตูสนามราชกิจเป็นตึกแบบจีนสูง 3 ชั้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายมาสร้างเป็นตำหนักที่ประทับเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ นับแต่สถาปนาพระอารามเป็นต้นมา

สุสานหลวง

อยู่ทางทิศตะวันตกของวัด มีถนนภายในต้นไม้ และอนุสาวรีย์ต่าง ๆ สร้างไว้อย่างเป็นระเบียบงดงาม อนุสาวรีย์เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศพระราชกุศลแก่พระบรมราชเทวี พระราชเทวี เจ้าจอมมารดา ตลอดจน

พระราชโอรสธิดา บางส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างสมัยหลัง อนุสาวรีย์เหล่านี้มีรูปทรงต่าง ๆ กัน คือ ทำเป็นรูปเจดีย์ ปรางค์ อาคารแบบศิลปะยุโรป และอื่น ๆ อนุสาวรีย์ที่สำคัญ เช่น

สุนันทาอนุสาวรีย์ บรรจุพระสรีรังคารสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมวิภากรมวิเศษรัตน์

รังษีวัฒนา บรรจุพระสรีรังคารสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระมหิตลลธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินทร และสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

เสวภาประดิษฐาน บรรจุพระสรีรังคารพระราชโอรสในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สุขุมาลัยนฤมิตร บรรจุพระสรีรังคารสมเด็จพระนางเจ้าสุขุมลลย์มาร์ศรี พระราชเทวีและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

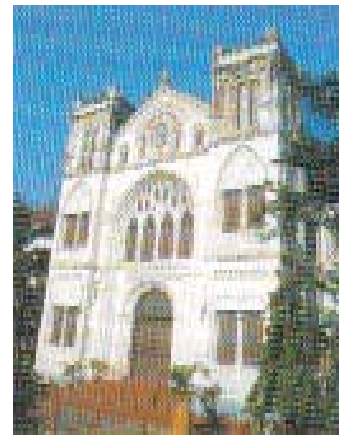
อนุสาวรีย์รูปปรางค์ 3 ยอด บรรจุพระสรีรังคารพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาถ และพระประยูรญาติ

อนุสาวรีย์พระราชชายาเจ้าดารารัศมี กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดราชบพิธ เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 24 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร

วัดบวรนิเวศวิหาร มีฐานะเป็น พระอารามหลวงชั้นเอกชนิด ราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนบวรนิเวศ และถนนพระสุเมรุ ในท้องที่แขวงวัด บวรนิเวศ เขตพระนคร เป็นพระอารามฝ่ายธรรมยุต

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ ทรงสร้างขึ้น ในระหว่างพุทธศักราช 2367-2375 ในรัชกาลที่ 3 ใกล้กับ วัดรังษีสุทธาวาสที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุน อิศรานุรักษ์ทรงสร้าง เรียกนามขณะนั้นว่า **“วัดใหม่”** ต่อมา พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน สมณศักดิ์ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งผนวช จำพรรษาอยู่ ณ วัดราชาธิวาสขึ้นเสมอเจ้าคณะรอง และเชิญ เสด็จมาครองวัดนี้ในพุทธศักราช 2379 โดยจัดขบวนแห่ เหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ แล้วจึงได้พระราชทานนามวัดว่า **“วัดบวรนิเวศวิหาร”**

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหา- วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า วัดรังษี- สุทธาวาสซึ่งอยู่ติดกับวัดบวรนิเวศนั้นมีสภาพทรุดโทรมมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบรวมเข้าเป็นวัดเดียวกับ วัดบวรนิเวศวิหาร เรียกว่า **“คณะรังษี”** และหลังจากถวาย พระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรี- สินทรมหา วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ- ประมุนทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระบรมราชสรีรังคารมาบรรจุไว้ ณ ไต้บัลลังก์ พระพุทธชินสีห์ในพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พุทธศักราช 2468

วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ต่างหากจากกันเช่นเดียวกับพระอารามอื่น เขตพุทธาวาส อยู่ทางทิศตะวันตกของพระอาราม ประกอบด้วย พระอุโบสถ พระเจดีย์ วิหารเก๋ง วิหารพระศาสดา หอพระไตรปิฎก ศาลาการเปรียญและอื่น ๆ มีประวัติและความสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

พระอุโบสถ

เป็นอาคารตรีมุข หันหน้าไปทางทิศเหนือ หลังคา มุงกระเบื้องเคลือบลูกฟูกแบบจีน หน้าบันประดับลวดลาย ด้วยกระเบื้องเคลือบ ตรงกลางเป็นตราพระมหามงกุฎและ พระชรรค์ประดิษฐานเหนือพานแว่นฟ้า ผนังภายนอกบุด้วย

หินอ่อน หัวเสาสลักเป็นลายใบผักกาดเทศ ที่ผนังด้านหน้ามี โปสเตอร์ลวดลายที่ผนัง ชุ่มประดู หน้าต่างเป็นปูนปั้นปิดทอง บานประตูหน้าต่างด้านนอกแกะสลัก ผนังภายในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรมฝีมือชรัวินโข่ง จิตรกรผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ของกรุงรัตนโกสินทร์ แบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น 2 ตอน ตอนบน เห็นหน้าต่างเป็นภาพฝรั่งเศสแสดงปริศนาธรรม ตอนล่าง ระหว่างช่องหน้าต่างเป็นภาพเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมทาง พุทธศาสนา ที่ต้นเสาระบายพื้นเป็นสีต่าง ๆ เขียนลวดลาย และภาพปริศนาธรรมจฬภิกชาติ ภาพเหล่านี้พระบาทสมเด็จพระ- ประมุนทรมหา มงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระราชดำริให้เขียนขึ้นตั้งแต่ทรงผนวชและครองพระอารามนี้

ในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่ หลายองค์ อาทิ

พระสุวรรณเขต หรือเรียกว่า **“หลวงพ่อโต”** หรือ **“หลวงพ่อเพชร”** คือ พระประธานองค์ใหญ่ ตั้งอยู่ด้านในสุด สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ อัญเชิญมาจากวัด สระตะพาน จังหวัดเพชรบุรี เป็นพระพุทธรูปโลหะ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย พระยาชำนาญหักถกการ ได้ละเมียดพระศกเดิม ประดับพระศกใหม่ด้วยดินเผาให้ขนาดเล็กลงแล้วลงรักปิดทอง ด้านข้างพระพุทธรูปองค์นี้มีรูปพระอัศวกรสาวกปูนปั้นข้างละ 1 องค์

พระพุทธชินสีห์ ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระ- สุวรรณเขต เป็นพระพุทธรูปโลหะปางมารวิชัย สมเด็จพระ- บวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ อัญเชิญมาจากวิหารทิศเหนือ ของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อพุทธศักราช 2374

พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร

ภาพจิตรกรรมฝาผนังใน พระอุโบสถ เป็นภาพเกี่ยวกับ ขนบธรรมเนียมทางพุทธ ศาสนา

พระพุทธรูปชินสีห์ ประดิษฐานอยู่
ด้านหน้าพระสุวรรณเขต
ในพระอุโบสถ

เดิมประดิษฐานอยู่มุขหลัง
ของพระอุโบสถ ต่อมา
พระบาทสมเด็จพระรามา-
ธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎา-
ธิบดินทร์ พระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้าย
พระพุทธรูปชินสีห์มาไว้หน้า
พระประธานดังปัจจุบันเมื่อ
พุทธศักราช 2380 ได้ติด
ทองกะไหล่พระรัศมีฝั่ง
พระเนตร และพระอุณาโลม
ใหม่ ในรัชกาลที่ 4 หลังจาก
เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติแล้ว
พระบาทสมเด็จพระปร-
เมนทรมหามงกุฎ พระจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แม่แผ่นดินทองคำ
ลงยาราชาวดีประดับพระรัศมีเดิมถวายฉัตรตาด 9 ชั้น ถวาย
ผ้าทรงสพักตาด ต้นไม้เงินทองและหล่อฐานสำริดปิดทองใหม่
สองข้างพระพุทธรูปชินสีห์ มีรูปพระอัครสาวกคู่หนึ่ง

พระอัญญาสรส ประดิษฐานอยู่ทางมุขทิศตะวันออก
และตะวันตกของพระอุโบสถมุขละ 1 องค์ เป็นพระพุทธรูปยืน
ปางห้ามสมุทร มีพระสาวกองค์ละ 1 คู่ หล่อขึ้นในรัชกาลที่ 3
บนฐานชุกชีเบื้องหน้าพระพุทธรูปชินสีห์ มีพระรูปสมเด็จพระ
พระสังฆราชเจ้าประดิษฐานอยู่ 3 องค์ องค์กลาง คือ พระรูป
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หล่อเมื่อพุทธศักราช 2459 ในรัชกาลที่ 6 องค์ซ้าย คือ พระรูป
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หล่อ
เมื่อพุทธศักราช 2462 องค์ขวา คือ พระรูปสมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ หล่อเมื่อพุทธศักราช 2507
พระอุโบสถวัดบวรนิเวศนี้ สมเด็จพระบวรราชเจ้า
มหาศักดิ์พลเสพ ทรงสร้างแต่ยังไม่บริบูรณ์ เมื่อ
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาครองพระอารามนี้ขณะดำรงสมณเพศ
ในรัชกาลที่ 3 ได้ทรงบูรณะเพิ่มเติม เช่น เขียนภาพจิตรกรรม
ภายใน ทำซุ้มสาหร่ายมีตรามงกุฎเบื้องหน้าพระพุทธรูปชินสีห์
เป็นต้น เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้ทรงบูรณะอีก สังเกต
ได้จากลายพระมหามงกุฎ และพระแสงขรรค์ที่หน้าบัน

พระอุโบสถแห่งนี้เดิมผูกพัทธสีมาเพียงมุขหน้า ต่อมา
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เมื่อยังครองพระอาราม ได้ขอพระราชทานพระบรม-
ราชานุญาตจากรัชกาลที่ 3 ผูกพัทธสีมาใหม่ทั้ง 3 มุข ต่อมา
พุทธศักราช 2390 ได้ทรงขยายพัทธสีมาออกไปอีก โดย
กำหนดนิมิต 6 แห่ง ด้านหน้ากำหนดด้วยรุกขนิมิต คือ
ต้นจันทน์ 2 ต้น ด้านข้างกำหนดด้วยอุทกนิมิต คือ บ่อน้ำ 2 แห่ง

ด้านหลังกำหนดด้วยปาสาณนิมิต คือ หลักศิลา 2 แห่ง
รอบพระอุโบสถล้อมด้วยกำแพงแก้วกฐกระเบื้องปูลู

ซุ้มปราสาทพระพุทธรูป

อยู่ข้างพระอุโบสถนอกกำแพงแก้วข้างละซุ้ม ด้านหน้า
ทิศตะวันออกประดิษฐานพระพุทธรูปยืน ปางเสด็จลงจาก
ดาวดึงส์ สมัยทวารวดี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
วชิรญาณวโรรส ทรงอัญเชิญมาจากวัดตองปุ จังหวัดลพบุรี
ซุ้มปราสาททิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธรูปพระไวยโรจนะ
ธยานิพุทธเจ้า เป็นพระพุทธรูปศิลา อัญเชิญมาจากบุโรพุทโธ
ในเกาะชวาเมื่อพุทธศักราช 2439 ด้านหลังทิศตะวันออก
ประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรกศิลา ทิศตะวันตกประดิษฐาน
พระพุทธรูปนาคปรกเช่นกัน แต่เศียรเป็นปูนปั้นต่อใหม่
ซุ้มปราสาทนี้เดิมเป็นหอระฆังน้อย แล้วซ่อมแปลงเป็นซุ้ม
พระพุทธรูปเมื่อพุทธศักราช 2455

พระพุทธรูปบาทโบราณ

ประดิษฐานภายในศาลาติดกำแพงด้านทิศตะวันตก
เป็นรอยพระบาทคู่สลักบนศิลาแผ่นใหญ่ ยาว 3.60 เมตร
กว้าง 2.17 เมตร หนา 20 เซนติเมตร รอบรอยพระพุทธรูป
สลักภาพพระอสีติมหาสาวก มีตัวอักษรบอกชื่อ และด้านข้าง
แผ่นหินด้านปลายพระบาทมีคำจารึกภาษามคธ อักษรขอม
7 บรรทัด รอยพระพุทธรูปนี้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์-
พลเสพ ทรงได้มาจากจังหวัดชัยนาท ประดิษฐานไว้ที่วัดบวร
สถานสุทธาวาส ในรัชกาลที่ 5 โปรดให้ย้ายมาเมื่อพุทธศักราช
2452 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงบูรณะต่อมุขศาลานี้เป็นที่ประดิษฐาน ภายในเจาะผนัง
เป็นคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลา ตรงกลางประดิษฐาน
พระพุทธรูปนาคปรกศิลา สมัยลพบุรี 2 ข้าง ๆ ละ 1 องค์

พลับพลาเปลื้องเครื่อง

อยู่ติดกำแพงด้านหน้าใกล้กับซุ้มประตูเขียวทาง เป็น
พลับพลาขนาดย่อม หลังคาลาด 2 ชั้น มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบัน
มีลายปูนปั้นรูปพระมหามงกุฎประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า
แวดล้อมด้วยฉัตรบานประตูหน้าต่างเขียนสีลายพุ่มข้าวบิณฑ์
ด้านหน้ากำแพงมีเกยเทียบพระราชยาน ด้านในกำแพง
มีบันได 2 ข้าง ใช้เป็นที่ประทับเปลี่ยนเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์
เมื่อเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตรา

ประตูเขียวทาง

เป็นซุ้มประตูใหญ่ของกำแพงหน้าพระอาราม มีลักษณะ
เลียนแบบศิลปะจีน หลังคาซุ้มมุงกระเบื้องลอน หน้าบัน
ประดับกระเบื้องเคลือบ หน้าต่าง 2 ข้างกฐกระเบื้องปูลู บาน
ประตูสลักเป็นอาร์ักษ์ทวารบาลแบบจีนที่เรียกว่า “เขียวทาง”
ปัจจุบันประตูนี้เปิดเฉพาะงานพระราชพิธีโอกาสพิเศษหรือ
วันธรรมสวนะเท่านั้น

ศาลาแดง

ตั้งอยู่ทางด้านหน้าพระอุโบสถ เดิมเป็นศาลาที่ประทับ
ในงานพระเมรุตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ตั้งอยู่ริมกำแพงด้านนอก ต่อ

มาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายมาสร้างในกำแพงเมื่อพุทธศักราช 2452 เป็นศาลาโถงทรงไทยทาสีแดง

พระเจดีย์

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสถทรงสร้างในพุทธศักราช 2347 เริ่มสร้างได้เพียงเล็กน้อยก็สิ้นพระชนม์เสียก่อน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างต่อในรัชกาลที่ 3 และในรัชกาลของพระองค์ทรงบูรณะเพิ่มเติม เช่น พุทธศักราช 2409 โปรดให้บูรณะแก้ไขพระเจดีย์ที่ทรุดเอียงให้ตรง และให้หล่อรูปสิงห์ม้า ช้าง และนกอินทรีด้วยสำริด ตั้งบนหลังซุ้มพระเจดีย์เป็นต้น ในรัชกาลที่ 6 มีการโบกปูนใหม่ในพุทธศักราช 2455 และติดสายล่อฟ้า ถึงรัชกาลปัจจุบันได้มีการบูรณะปิดกระเบื้องสีทองที่องค์พระเจดีย์ในพุทธศักราช 2506

ลักษณะพระเจดีย์ เป็นเจดีย์กลมขนาดใหญ่ มีฐานทักษิณสี่เหลี่ยม 2 ชั้น ที่องค์เจดีย์มีซุ้ม 4 ซุ้ม เป็นทางเข้าภายใน 1 ซุ้ม ที่ทักษิณชั้นบนมีซุ้มยอดปราสาท 4 มุม ประดิษฐานพระพุทธรูปยืน ซุ้มด้านหน้าประดิษฐานพระบรมรูปหล่อของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านเหนือมีเก๋งประดิษฐานพระไพบีฬาศฐานทักษิณชั้นล่างมีทิมคดหลังคาเก๋ง 4 มุม มีกำแพงล้อมมีประตูด้านตะวันออกและตะวันตกด้านละ 2 ช่อง คูหาภายในพระเจดีย์ประดิษฐานพระเจดีย์กะไหล่ทองบรรจุพระบรมธาตุ มีฐานศิลปะสลักเรื่องปฐมสมโพธิและพุทธวจนะหน้าพระเจดีย์ท่อนี้มีพระเจดีย์ศิลปะบรรจุพระพุทธรวจนะ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น 1 องค์ เรียกว่า **“พระไพบีฬาศเจดีย์”**

ในการบูรณะพระเจดีย์ระหว่างพุทธศักราช 2507-2508 ทางวัดได้ขอให้กรมศิลปากรสร้างเทวรูป 6 องค์มาประดิษฐานที่ฐานทักษิณชั้นล่างของพระเจดีย์เป็นเทวรูปปั้นทาสีคล้ายศิลาทิศเหนือประดิษฐานรูปพระพรหมและพระวิศณุกรรม ทิศใต้ประดิษฐานรูปพระศิวะ และพระนารายณ์ ทิศตะวันตกประดิษฐานพระปัญจสิงขร และพระปรคนธรรพ

หอพระไตรปิฎก

สร้างพร้อมกับพระอุโบสถสันนิษฐานว่านำพระไตรปิฎกฉบับพระราชวังบวรสถานมงคลมาประดิษฐาน เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับแล้ว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์

ศาลาการเปรียญ

สร้างสมัยเดียวกับหอพระไตรปิฎก ตั้งอยู่ทางตะวันตกของพระเจดีย์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาสมัยสุโขทัย และพระพุทธรูปยืนขนาดย่อมลงมาอีก 2 องค์ ยกพระหัตถ์ซ้ายองค์หนึ่ง ยกพระหัตถ์ขวาองค์หนึ่ง

ศาลาฤกษ์ 4 หลัง

ตั้งอยู่สี่มุมพระเจดีย์ มุมละ 1 หลัง เมื่อพระบาท-

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวรใกล้จะสวรรคต ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ถวายพระสงฆ์เป็นปัจจัยมูลองค์ละ 20 บาท พระสงฆ์วัดนี้จึงบริจาคเงินนั้นร่วมกันสร้างศาลาเหล่านี้ขึ้น ภายในศาลาทำช่องไว้รูปฤกษ์ตัดต้นบ้างและศิลาจารึกตำรายาบ้าง

วิหารเก๋ง

เป็นวิหารขนาด 3 ห้อง มีเก๋งโถง 2 ช้าง มีประตูเข้าทางทิศใต้ ตั้งอยู่ระหว่างพระเจดีย์และวิหารพระศาสดา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปฉลององค์ของเจ้าอาวาสในรัชกาลที่ 5 ทรงบูรณะและโปรดให้ประดับตกแต่งด้วยลวดลายอย่างจีน เขียนภาพจิตรกรรมเรื่องสามก๊ก ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์ คือ องค์กลางหันพระพักตร์ไปทางใต้ เป็นพระพุทธรูปยืนทรงเครื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหล่อเป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถ ถวายพระนามว่า **“พระพุทธรุชिरญาณ”** อัญเชิญมาประดิษฐานเมื่อพุทธศักราช 2428 องค์ทางด้านสกัดทิศตะวันออก เป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ หล่อและประดิษฐานพร้อมกับพระพุทธรุชिरญาณ เป็นพระพุทธรูปยืนครองจีวรคลุม 2 พระอังสา พระนามว่า **“พระพุทธรูปัญญาอังคะ”** เบื้องล่างบรรจุพระอังคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า องค์ทางด้านสกัดทิศตะวันตก เป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์และบรรจุพระอังคารของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-วชิรญาณวโรรส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างนำมาประดิษฐานในพุทธศักราช 2473 เป็นพระพุทธรูปยืนครองจีวรคลุม 2 พระอังสา

วิหารพระศาสดา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมงกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างในพุทธศักราช 2409 เดิมทีนี้เป็นคูและที่ตั้งคณะลังกา แต่โปรดให้ถมและรื้อเพื่อสร้างพระวิหารพระวิหารหลังนี้มีขนาด 5 ห้อง มีเฉลียงรอบ ภายในแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ทางทิศตะวันออก 3 ห้อง ประดิษฐานพระศาสดาทิศตะวันตก 2 ห้อง ประดิษฐานพระพุทธรุไสยาสน์ การก่อสร้างค้างมาจนถึงรัชกาลที่ 5 โปรดให้ดำเนินการต่อ โปรดให้เปิดทองพระศาสดาพระพุทธรุไสยาสน์และซุ้มประตูหน้าต่างเขียนภาพที่บานประตู หน้าต่าง เพดานและผนัง โดยเฉพาะผนังเป็นภาพแสดงการปฏิบัติธุดงค์วัตร 3 ชั้น คือ อย่างธรรมดาอย่างกลาง และอย่างเคร่ง

หอกกลาง-หอร่ม

อยู่ทางหน้าพระวิหารพระศาสดา ในวัดบวรนิเวศวิหาร มีกลอง 3 ใบ ใช้ตีในเวลาต่างกัน ใบที่ 1 ชื่อ **“วิสาขปณณมิ”** ใช้ตีเวลารัตนพระขึ้นแรม 8-15 ค่ำ และวันสำคัญทางศาสนา อยู่ที่มุขพระอุโบสถด้านทิศตะวันออก ใบที่ 2 ชื่อ **“เกสิริภิกโก”**

ใช้ตีบอกเวลาเพล หรืองานมหาฤกษ์ต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น อยู่ที่หอกลอง โบที่ 3 ชื่อ **“วิปโยคศึกษา”** (กลองศึก) ปีหนึ่งตี 3 ครั้งเพื่อบอกกำหนดวันศึกษา คือ ครั้งที่ 1 วันแรม 13 ค่ำ เดือน 11 ครั้งที่ 2 วันแรม 13 ค่ำ เดือนอ้าย ครั้งที่ 3 วันแรม 13 ค่ำ เดือน 3

เขตสังฆาวาสของวัดบวรนิเวศวิหารส่วนใหญ่อยู่ทาง ตะวันออกของเขตพุทธาวาส บริเวณนี้มีสิ่งก่อสร้างที่ควรค่า แก่การอนุรักษ์หลายหลัง คือ

ศาลาจวน

ตั้งอยู่บริเวณประตูเข้าตำหนักเพชรใกล้โคนต้นโพธิ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ โปรดให้สร้างขึ้นทางหน้าพระตำหนัก ผนังประดับด้วย ถ้วยจานของเก่า

พระปั้นหย่า

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ

พระปั้นหย่า

ธิบดินทร์พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระราชทาน เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงผนวช เมื่อโปรดให้ครองพระอารามแห่งนี้ เป็นตึกฝรั่ง 3 ชั้น กล่าวกันว่าย้ายมาจากสวนขวา ในพระบรมมหาราชวัง พระตำหนักนี้ ต่อมาเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และเจ้าฟ้าซึ่งทรง ผนวชและประทับ ณ พระอารามนี้ ได้รับการบูรณะครั้งแรกในรัชกาลที่ 4 และมีศิลาจารึกพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ห้ามมิให้สตรีเพศเข้าไป ในรัชกาลที่ 5 หลังจากสร้างพระตำหนักทรงพรตและหอสหจรเมื่อพุทธศักราช 2433 แล้ว เจ้านายที่ทรงผนวชก็เสด็จไปประทับที่พระตำหนักทรงพรต พระปั้นหย่าจึงเป็นที่ประทับตามประเพณีเท่านั้น

พระตำหนักเดิม

อยู่ใกล้กับพระปั้นหย่าเป็นตึก 2 ชั้น สร้างในที่ดั้งเดิมของท้องพระโรงซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทาน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงผนวช สร้างเสร็จในรัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ในพุทธศักราช 2435 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถวายวิสุงคามสีมาเขตพระตำหนักนี้แก่

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เพื่อทรงกระทำอุโบสถได้ในยาม ประชวร หลังจากนั้นได้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หลังจากสิ้นพระชนม์แล้วทางวัด ได้รักษาสิ่งต่าง ๆ ในพระตำหนักให้คงสภาพเดิมเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระองค์

พระตำหนักจันทร์

อยู่หน้าพระตำหนักเดิม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างด้วยพระราชทรัพย์ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์ ถวายเป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระราชทานนามว่า **“พระตำหนักจันทร์”** ตามพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

พระตำหนักเพชร

อยู่ติดกับพระตำหนักจันทร์ พระบาทสมเด็จพระ

ปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นเป็นท้องพระโรงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเมื่อพุทธศักราช 2457 ในสถานที่ ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งโรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หลังจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ สิ้นพระชนม์แล้ว เป็นที่ประชุมบำเพ็ญกุศลถวายบางโอกาสใช้ประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม และเป็นที่ประชุมปรึกษาเกี่ยวกับกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในห้องพระฉากเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปหล่อด้วยโลหะของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักเพชร

พลับพลาสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์

อยู่ติดกับรั้วเหล็กด้านทิศตะวันออกของตำหนักจันทร์ เป็นพลับพลาทรงไทยขนาด 2 ห้อง เดิมเป็นพลับพลาที่ประทับของสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ ในสวนในพระราชวังเดิม เมื่อสวรรคตได้รื้อมาปลูกเป็นอาสนศาลาที่ริมคูด้านหน้าถนนพระสุเมรุ ในพุทธศักราช 2455 จึงย้ายมาปลูกยังสถานที่ปัจจุบัน เคยใช้เป็นสถานที่เรียนบาลีไวยากรณ์สมัยเมื่อมีอาจารย์คฤหัสถ์มาบอกภายหลัง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางระเบียบการศึกษา และทรงบอกเอง

ตำหนักบัญชาเบญจมา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัญชาเบญจมา ทรงอุทิศทุนทรัพย์สร้างเป็นกุฎีตึก 2 ชั้น มี 2 ตอน เป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

หน้าตำหนักบัญชาเบญจมา มีตึก 2 ชั้น หม่อมเจ้าจรัสโสม เกษมสันต์ ทรงสร้างเป็นอนุสรณ์ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเชษฐภคินีของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบัญชาเบญจมา มีสะพานเชื่อมถึงกัน ชั้นล่างเป็นห้องโถงสำหรับรับรองแขก สร้างเสร็จพุทธศักราช 2482

ตำหนักล่าง

เป็นตึก 2 ชั้น มีมุขสั้น 3 มุข ยาว 1 มุข พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างเป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เรียกว่า “ตำหนักล่าง” เมื่อทรงย้ายไปประทับที่ตำหนักจันทร์ ได้ทรงอุทิศตำหนักล่างเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาวิทยาลัย สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

นอกจากสิ่งก่อสร้างดังกล่าวมาแล้ว ในบริเวณทิศตะวันออกของพระอารามซึ่งเป็นคณะรังษี และบริเวณ

โรงเรียนวัดบวรนิเวศนั้นยังมีสิ่งก่อสร้างของวัดรังษีสุทธาวาส ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอุดมรัตนราษีทรงสร้างในรัชกาลที่ 3 เหลืออยู่ ได้แก่ อุโบสถ วิหาร เจดีย์ และศาลาการเปรียญ อาคารเหล่านี้ได้รับการบูรณะจากวัดบวรนิเวศวิหารเช่นกัน จึงยังคงคุณค่าความงามตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 อยู่

ปัจจุบันวัดบวรนิเวศวิหารยังคงเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญเช่นในอดีตคือเป็นสถานที่ประทับของพระราชวงศ์เมื่อทรงผนวช ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช รัชกาลปัจจุบันและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย สถานศึกษาชั้นสูงของสงฆ์

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดบวรนิเวศวิหาร และโบราณวัตถุสถานภายในพระอารามเป็นโบราณวัตถุสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

อ วัดสุทัศนเทพวราราม ตั้งอยู่เลขที่ 146 แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรบรมนารถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสถาปนาวัดสุทัศนเทพวราราม ขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2350 เดิมพระราชทานนามว่า **“วัดมหาสุทธารวาส”** โปรดให้สร้างพระวิหารขึ้นก่อนเพื่อประดิษฐาน พระศรีศากยมุนี (พระโต) ซึ่งอัญเชิญมาจากพระวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย พอก่อรากพระวิหารและประดิษฐาน พระศรีศากยมุนีแล้วก็สิ้นรัชกาล ยังมีได้ประดิษฐาน เป็นสังฆาราม เรียกกันสามัญขณะนั้นว่า **“วัดพระโต”** บ้าง **“วัดพระใหญ่”** หรือ **“วัดเสาชิงช้า”** บ้าง ถึงรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้สร้างต่อในระหว่างพุทธศักราช 2354-2356 การสร้างพระวิหารนั้นทรงพระราชศรัทธา จำหลักบานประตูด้วยพระองค์เอง แต่สิ้นรัชกาลเสียก่อน ที่งานก่อสร้างจะสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดให้ดำเนินการจนสำเร็จ สร้างพระระเบียง พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หล่อพระประธานในพระอุโบสถ และบรรจุ พระบรมธาตุ หล่อพระเจดีย์ หล่อรูปปัญญาวัคคีย์ทั้ง 5 สร้าง เป็นสัตตมหาสถาน และสร้างกุฏิเสนาสนะ ประดิษฐานเป็น สังฆาราม การก่อสร้างเสร็จบริบูรณ์ในพุทธศักราช 2390 โปรดให้มีงานฉลองสมโภชพระอาราม พระราชทานนามว่า **“วัดสุทัศนเทพวราราม”** และปรากฏในจดหมายเหตุเรียกว่า **“วัดสุทัศนเทพาราม”** อีกนามหนึ่ง

ในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงบูรณะและสร้างสิ่งอื่น ๆ ในพระอารามอีก เช่น ศาลาลอย 4 หลังหน้าพระวิหาร ทั้งได้พระราชทานนามพระประธานในพระวิหารว่า **“พระศรีศากยมุนี”** พระประธานในพระอุโบสถว่า **“พระพุทธศรีโลกเชษฐ์”** และพระประธานในศาลาการเปรียญว่า **“พระพุทธเสารัฐมุนี”**

วัดสุทัศนเทพวราราม สร้างตามผังที่เป็นพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอริสสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย แบ่งอาณาบริเวณออกเป็น 2 เขต คือ เขตพุทธาวาสอยู่ทางเหนือ มีพระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียง วิหารทิศ ศาลาราย และสัตตมหาสถานเขตสังฆาวาสอยู่ทางใต้ ประกอบด้วยกุฏิเสนาสนะ ศาลาการเปรียญ และ หอระฆัง

สิ่งสำคัญในพระอาราม

พระวิหาร

ตั้งอยู่บนฐานทักษิณ 2 ชั้น มีกำแพงแก้วรูปกระเบื้อง ปรุล้อมรอบ อยู่ทางเหนือของเขตพุทธาวาสหันหน้าออกสู่ถนนบำรุงเมือง สร้างในรัชกาลที่ 1 เมื่อพุทธศักราช 2350 สำเร็จเรียบร้อยในรัชกาลที่ 3 รูปทรงวิหารถ่ายแบบมาจากวิหารพระมงคลบพิตร (หลังเดิม) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระประธานภายในคือ พระศรีศากยมุนีซึ่งอัญเชิญมาจากสุโขทัย เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะปางมารวิชัย ด้านหลังบัลลังก์พระศรีศากยมุนี มีภาพสลักศิลปทวารวดี 1 แผ่น เป็นภาพสลักนูนปิดทองปางยมกปาฏิหาริย์ และภาพพระพุทธรูปองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในสวรรค์ชั้นดุสิต

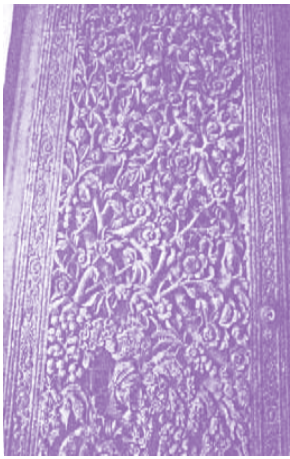
พระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม

ผนังพระวิหารมีภาพจิตรกรรมเรื่องในไตรภูมิภค เป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ที่ยังเหลือบริบูรณ์อยู่เพียงแห่งเดียว

บานประตูพระวิหารเป็นไม้แกะสลักสร้างในรัชกาลที่ 2 บานกลางด้านหน้าเดิมเป็นฝีมือหัตถ์ลายแกะสลักงดงามมาก เป็นลายพันธุ์พฤกษาซ้อนกัน 3 ชั้น มีภาพสัตว์ประกอบ ต่อมาเกิดเพลิงไหม้บานประตูพระหัตถ์ เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน

พระศรีศากยมุนี

บานประตูพระวิหาร

พุทธศักราช 2502 บานประตูเสียหายบางส่วน จึงถอดมาเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และจำลองขึ้นใหม่ติดไว้ดังเดิม

รอบพระวิหารมีถะ หรือเจดีย์ศิลาแบบจีนตั้งอยู่บนฐานทักษิณ เป็นถะ 6 ชั้น จำนวน 28 หลัง หมายถึงพระพุทธเจ้า 28 องค์

ม้าสำริด หล่อเมื่อพุทธศักราช 2382 สองตัว ต่อมาหล่อเพิ่มอีก 6 ตัว ตั้งประจำที่มุมฐานทักษิณพระวิหารชั้นล่าง และชั้นบนมุมละ 1 ตัว รวม 8 ตัว

วิหารทิศ

ตั้งอยู่ตรงมุมเฉียงทั้ง 4 มุมของพระวิหาร เป็นศาลาโถงทรงไทยขนาดย่อม วางขนานไปตามแนวนอนกับพระวิหารใหญ่ มีพระพุทธรูปประดิษฐานศาลาละ 2 องค์ คือหลังทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามพระแก่นจันทน์และพระไถยสาสน์ หลังทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทานพร และพระพุทธรูปปางสมาธิ หลังทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามพระแก่นจันทน์ และพระพุทธรูปปางสมาธิ หลังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ และพระพุทธรูปยืนปางทรงจีวร

พระระเบียง

สร้างในรัชกาลที่ 3 ล้อมรอบพระวิหารศรีศากยมุนีภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทอง รวม 156 องค์ กึ่งกลางพระระเบียงแต่ละด้านมีประตูเข้าออก 1 บาน บานประตูด้านนอกเขียนลายรดน้ำ ด้านในเขียนภาพทวารบาลผนังด้านในเขียนสีเป็นลายดอกไม้ร่วงสลักกับนกกบิน

ศาลาลอย

อยู่ชิดแนวกำแพงด้านเหนือหน้าพระวิหารรวม 4 หลัง สร้างในรัชกาลที่ 4 เคยใช้เป็นสถานที่ประทับทอดพระเนตรการไล่ชิงช้าของพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ และใช้เป็นพลับพลาเปลื้องเครื่อง ต่อมาเมื่อเลิกพิธีไล่ชิงช้าแล้วใช้เป็นสถานที่ศึกษาภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณร

สัตตมหาสถาน

หมายถึงสถานที่สำคัญ 7 แห่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับหลังจากตรัสรู้แล้ว คือ พระศรีมหาโพธิ์ อนิมิสเจดีย์ รัตนจกรมเจดีย์ รัตนฆรเจดีย์ อชปาลนิโครธ มุจลินท์ และราชายนตนะ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างจำลองสัตตมหาสถานในบริเวณทิศตะวันออกของพระวิหาร (ด้านถนนอนุสาวรีย์) ในรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 5 ใช้บริเวณสัตตมหาสถานนี้เป็นสถานที่เวียนเทียนในวันวิสาขบูชา มีการตกแต่งสถานที่ด้วยพระพุทธรูป ประทีป ธงทิวต่าง ๆ มีโต๊ะหมู่ของพระราชอาคันตุกะและพระราชาวงศ์ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนอนุสาวรีย์ ทางวัดได้สร้างกำแพงติดกับบริเวณสัตตมหาสถานมาก พิธีเวียนเทียนจึงต้องย้ายไปจัดในบริเวณรอบพระวิหาร

ศาลาดิน

หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าศาลาราย สร้างอยู่ข้างซุ้มประตูเข้าพระวิหารด้านทิศตะวันออก 2 หลัง ตรงซุ้มประตูเข้าด้านหน้าพระอุโบสถ 2 หลัง ภายในมีศิลปะลวดลายภาพทิวทัศน์ตัดตอนในท่าต่าง ๆ กันติดอยู่ตามผนัง

พระอุโบสถ

หันหน้าไปทางทิศตะวันออกสู่ถนนอนุสาวรีย์ เริ่มก่อฤกษ์สร้างในพุทธศักราช 2377 เสร็จเรียบร้อยผูกพัทธสีมาเมื่อพุทธศักราช 2386 ในรัชกาลที่ 3 มีพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นแม่กองงาน พร้อมด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปโลกเชษฐุ์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 10 ศอก 8 นิ้ว พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นถนงค์ทวีรักษ์ หล่อขึ้นเมื่อสถาปนาพระอาราม ได้รับพระราชทานนามในรัชกาลที่ 4 เบื้องหน้าพระพุทธรูปโลกเชษฐุ์ มีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง และรูปพระอสีติมหาสาวก 80 องค์นั่งฟังพระธรรมเทศนา รูปเหล่านี้สร้างด้วยปูนปั้นระบายสีในรัชกาลที่ 4 เมื่อพุทธศักราช 2407

พระอุโบสถหลังนี้มีความยาวมากอาจกล่าวได้ว่ายาวที่สุดในประเทศไทย ผนังภายในมีภาพจิตรกรรมฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นจิตรกรชั้นครู ผนังด้านหน้าพระประธานเขียนภาพมารผจญ ผนังชั้นบนเหนือหน้าต่างเขียนภาพปฐมสมโพธิ ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพประวัติพระปัจเจกพุทธเจ้า ผนังส่วนใต้หน้าต่างเขียนภาพที่สถิตของเทพคนธรรพวิทยากร ยักษ์ นาค ครุฑ และที่อยู่ของสัตว์หิมพานต์ตระกูลต่าง ๆ ผนังชอกหน้าต่างเขียนภาพในเรื่องรามเกียรติ์บานหน้าต่างเขียนภาพสวรรค์ และเทพเจ้าผู้มเหสักข์ บานประตูเขียนภาพเทพเจ้าผู้มเหสักข์ ชุ่มประตู่และหน้าต่างของพระอุโบสถเป็นชุ่มยอดที่มีลักษณะค่อนข้างแปลกและงดงาม

รอบพระอุโบสถ มีชุ่มเสมาเป็นทรงมณฑปยอดเจดีย์ตั้งอยู่บนกำแพงแก้ว 8 ชุ่ม ใบเสมาคู่เป็นหินอ่อนสีเทาสลักภาพช้าง 3 เศียร รวงชูดอกบัวตูมเศียรละ 1 ดอก เบื้องบนมีดอกบัวบาน 3 ดอก นอกจากชุ่มเสมายังมีเกยอยู่บนกำแพงแก้วด้วย คือ ทิศเหนือ 4 เกย ทิศใต้ 4 เกย สร้างในรัชกาลที่ 3 เช่นเดียวกับชุ่มเสมาทำด้วยหินอ่อนสีเทา ใช้สำหรับประทับโปรยทานแก่พสกนิกรในงานพระราชพิธี เรียกว่า “เกยโปรยทาน”

กำแพงแก้วพระอุโบสถ มีชุ่มประตูด้านละ 2 ชุ่ม รวม 8 ชุ่ม ลักษณะเป็นชุ่มคูหาแบบหน้านาง มียอดคล้ายเจดีย์

ศาลารายด้านทิศใต้พระอุโบสถ

มี 4 หลัง ภายในมีแผ่นศิลาสี่ด้านสลักภาพชาดกต่าง ๆ และมีสุภาภิตอธิบายชาดกนั้น ๆ ด้วย ปัจจุบันทางวัดใช้ศาลาทั้ง 4 หลังเป็นสถานที่ศึกษา

เขตสังฆาวาสของวัดสุทัศนเทพวราราม ประกอบด้วย กุฏิเสนาสนะ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง และศาลาราย สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 ทั้งสิ้น กุฏิเสนาสนะมีลักษณะเป็นตึกหลังคาทรงไทย วางผังแบ่งเป็นคณะ ๆ ที่สำคัญคือ ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสุทฺถเว)

ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช

อยู่ในบริเวณกุฏิคณะที่ 6 อันประกอบด้วยกุฏิหลายหลัง แต่ส่วนที่เป็นตำหนักสมเด็จพระสังฆราชนั้น มีอาคารสำคัญเพียง 2 หลัง คือ อาคารด้านทิศเหนือและอาคารที่เรียกว่าหอไตร

พระตำหนักที่ประทับเป็นตึกชั้นเดียว ปัจจุบันใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสุทฺถเว) เช่น เตียง ตาลปัตร บาตร ย่าม โต๊ะหมู่ เครื่องลายคราม เครื่องแก้วเจียรไน และสิ่งที่ได้รับพระราชทาน เป็นต้น

อาคารหอไตร เป็นตึก 3 ชั้น ชั้นที่ 1 เรียกว่าห้องใต้ตำหนัก ชั้นที่ 2 ใช้เก็บสิ่งของมีค่า เช่น ตู้ไม้สลักปิดทอง และเครื่องลายคราม เป็นต้น ชั้นที่ 3 หน้ามุขเก็บสิ่งของของสมเด็จพระวรมังคละ (แดง) อุปัชฌาย์ของสมเด็จพระสังฆราช ห้องทางทิศเหนือเก็บพระพุทธรูปและเครื่องแก้วเจียรไน พระพุทธรูปสำคัญ คือ “หลวงพ่อดำ” เป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนรุ่นแรก ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงได้มาจากวัดไตรมิตรวิทยาราม

ศาลาการเปรียญ

อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเขตสังฆาวาส สร้างเมื่อพุทธศักราช 2387 เป็นอาคารทรงไทยที่มีลักษณะงดงาม โดยเฉพาะลวดลายปูนปั้นที่หน้าบันและบันลุ่ม พระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญคือ “พระพุทธเศรษฐมุนี” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้หล่อด้วยทองเหลืองกลักฝืนที่จับมาทำลาย เมื่อพุทธศักราช 2382 ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ศอก 1 คืบ 1 นิ้ว รอบศาลาการเปรียญมีศาลารายล้อมรอบ 6 หลัง

หอระฆัง

อยู่ระหว่างศาลารายทางทิศตะวันออกของศาลาการเปรียญ เป็นอาคารทรงแปดเหลี่ยมก่ออิฐถือปูน หลังคาเหมือนบ่อลมแบบยุโรป ภายในมีบันไดเวียนขึ้นข้างบน ผนังตอนบนเจาะเป็นชุ่มโปร่งทุกด้านเพื่อให้มองเห็นระฆัง

นอกจากโบราณวัตถุสถานสำคัญดังกล่าว วัดสุทัศนเทพวราราม ยังเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้อัญเชิญพระบรมราชสรีรังคารของพระองค์มาบรรจุที่ผ้าทิพย์ด้านหน้าพุทธบัลลังก์พระศรีศากยมุนี พระประธานในพระวิหาร เมื่อวันที่ 4 เมษายน พุทธศักราช 2493 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช รัชกาลปัจจุบันได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายเครื่องราชสักการะ และมีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ในวันที่ 9 มิถุนายนของทุกปี และได้ทรงรับมรดกนิธิภูมิธรรมราชานุสรณ์ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงนับว่าวัดสุทัศนเทพวรารามได้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาลตลอดมา

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดสุทัศนเทพวราราม เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พระนคร

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

การจัดแสดง

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 3 หัวข้อเรื่องใหญ่ ๆ คือ

1. **ประวัติศาสตร์ชาติไทย** จัดแสดงในพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน

2. **ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย** จัดแสดงตามยุคสมัย คือ

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จัดแสดงที่ส่วนหลังของพระที่นั่งศิวโมกขพิมานและภายในอาคารมหาสุรสิงหนาท

สมัยประวัติศาสตร์ แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน คือ สมัยก่อนพุทธศักราช 1800 ได้แก่ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี จัดแสดงในอาคารมหาสุรสิงหนาท และสมัยหลังพุทธศักราช 1800 ได้แก่ สมัยล้านนา สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ จัดแสดงในอาคารประพาสพิพิธภัณฑ์

3. **ประติมาศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา** จัดแสดงในหมู่พระวิมาน คือ พระที่นั่งวสันตพิมาน พระที่นั่งวายุสถานอมเรศ และพระที่นั่งพรหมเมศธาดา ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุที่จัดแสดง ได้แก่ เครื่องทอง เครื่องถม เครื่องมุก เครื่องดนตรี เครื่องไม้จำหลัก ผ้าโบราณ เครื่องถ้วย ราชยานคานหาม อาวุธโบราณ เครื่องใช้ในพิธีทางพระพุทธศาสนาและอัฐบริวารของสงฆ์ และเครื่องการละเล่นต่าง ๆ เช่น หัวโขน หุ่นกระบอก หุ่นเล็ก หุ่นหลวง และหนังใหญ่ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีราชรถที่ใช้ในกระบวนแห่พระบรมศพคือ พระมหาพิชัยราชรถ เวชยันตราชรถ ราชรถน้อย และเครื่องประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ จัดแสดงในอาคารโรงราชรถ

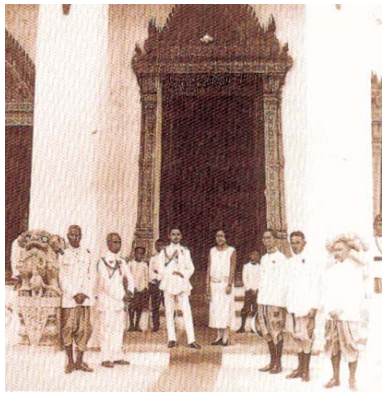
นอกจากศิลปวัตถุ โบราณวัตถุแล้ว พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ยังมีโบราณสถาน คือพระที่นั่งและพระตำหนักที่เป็นตัวอย่างของงานสถาปัตยกรรมไทยที่งดงาม เช่น **พระที่นั่งพุทไธสวรรย์** ภายในพระที่นั่งประดิษฐานพระพุทธรูปศิหิงค์ และมีจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามยิ่ง **พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์** ที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และ**พระตำหนักแดง** ที่ประทับของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 2 รวมไปถึงพระที่นั่งขนาดย่อม และศาลาทรงไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น **ศาลาลงทรง ศาลาสำราญมุขมาตย์ พระที่นั่งมิ่งเกล้าภิเษก และพระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย** ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ยังคงมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทยที่โดดเด่นที่สุดแห่งหนึ่งของเกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

ประวัติ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า ประกอบด้วยหมู่พระที่นั่งต่าง ๆ ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยหมู่พระวิมาน พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์และอาคารที่สร้างใหม่คืออาคารดำรงราชนาภาพ อาคารมหาสุรสิงหนาท และอาคารประพาสพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มีรากฐานมาจากพิพิธภัณฑ์สถานส่วนพระองค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ในพระบรมมหาราชวัง เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดง

ศิลปวัตถุโบราณวัตถุ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **“มิวเซียม”** ณ ศาลาสหทัยสมาคมหรือหอทองคอกอเดียเมื่อ พ.ศ. 2417 เป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน ครั้นต่อมาเมื่อยกเลิกตำแหน่งวังหน้าแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพิพิธภัณฑ์สถานจากพระบรมมหาราชวัง มาจัดตั้งในพระราชวังบวรสถานมงคลเฉพาะพระที่นั่งด้านหน้า 3 องค์ จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานอาคารหมู่พระวิมานทั้งหมดจัดตั้งเป็น **“พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร”** เมื่อ พ.ศ. 2469 และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น **“พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร”** เมื่อ พ.ศ. 2477

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร พิพิธภัณฑ์สถานให้พิธีเปิด พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2469

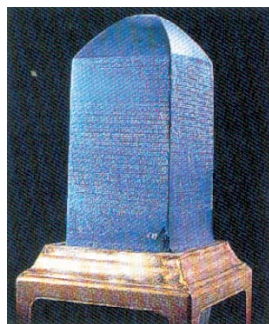
พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน

(หมายเลข 1 และ 2)

เดิมเคยเป็นท้องพระโรงสำหรับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวิไลวงศ์วโรปการเสด็จออกขุนนางและบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ปัจจุบันจัดแสดงเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทย

สมัยสุโขทัย จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับการก่อตั้งอาณาจักรสถาปัตยกรรม การชลประทาน และการผลิตเครื่องสังคโลก

ศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19)

ผู้จัดแสดงเหตุการณ์สงครามคราวเสียพระสุริยทัย พ.ศ. 2091

สมัยอยุธยา จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์

สมัยรัตนโกสินทร์ จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี เครื่องราชบรรณาการ เทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศ และการเข้าร่วมสงครามโลก

กองทหารไทยอาสาที่เข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 พ.ศ. 2461

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

(หมายเลข 3)

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปหินขัด ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติและภาพเทพชุมนุม

พระพุทธรูปหินขัด ตามตำนานกล่าวว่า เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้มาจากลังกาแล้วนำขึ้นไปถวายพระเจ้ากรุงสุโขทัย จากนั้นได้ถูกอัญเชิญไปประดิษฐานหลายเมือง เช่น กรุงศรีอยุธยา กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่

พระพุทธรูปหินขัด ศิลปะสุโขทัย สำนักรักษาโบราณวัตถุ สูง 166 ซม.

ภาพเขียนพุทธประวัติ

ตอนเทศนาโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ จิตรกรรมฝาผนังในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

พระตำหนักแดง

(หมายเลข 22)

เดิม อยู่ใน พระบรมมหาราชวัง เคยเป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ในพระราชวงศ์จักรีหลายองค์ และในปี พ.ศ. 2400 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาปลูกในพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า

ปัจจุบันจัดแสดงสิ่งของของส่วนพระองค์สมเด็จพระศรีสุริเยน-
ทรามาตย์ และของใช้สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หมู่พระวิมาน

(หมายเลข 4-15)

จัดแสดงนิทรรศการพิเศษหมุนเวียนตลอดปี

ห้องมุขกระสัน (ห้องหมายเลข 5) ภายในมีห้องมหรรม-
ภรณ์ที่ซึ่งเก็บรักษา และจัด
แสดงเครื่องทองที่ได้จาก
การขุดค้นที่จังหวัดพระนคร-
ศรีอยุธยา และเครื่องทอง
ในสมัยรัตนโกสินทร์

พระพุทธรูปทองคำ ศิลปะ
รัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24)

พระที่นั่งภิมุขมณฑิเยร (ห้อง
หมายเลข 6) จัดแสดงเครื่อง
ราชยาน คานหาม สัปคับ
เสลี่ยงกง เสลี่ยงหัวและสิ่วกา

พระที่นั่งราชยานทรายยาน สร้างในสมัย
รัชกาลที่ 1 ไม้จำหลักปิดทองประดับ
กระจก กว้าง 103 ซม. ยาว 191 ซม.
สูง 415 ซม. ใช้สำหรับพระราชพิธี

พระที่นั่งทักษิณากิมุข (ห้องหมายเลข 7)
เคยเป็นที่ประทับในสมัยสมเด็จพระ
บรมราชาเจ้ามหาศกดิพลเสพย์
ปัจจุบันจัดแสดงเครื่องการละเล่น หุ่น
หัวเขิน หนังใหญ่ เครื่องแต่งกายละคร
เครื่องกีฬาไทย หมากกรูกง บั้งกระเบื้อง
ตัวหอย กอ ขอ

ตัวหนังใหญ่ ศิลปะรัตนโกสินทร์
ทำด้วยหนังวัว สูง 160 ซม. กว้าง 141 ซม.

**พระที่นั่งวสันตพิมาน
ชั้นล่าง** (ห้องหมายเลข 8 ล.)
จัดแสดงเครื่องถ้วย สมัย
สุโขทัย เครื่องถ้วยล้านนา
ลพบุรี เบญจรงค์ ลายน้ำทอง
เครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วย
ญี่ปุ่น และเครื่องถ้วยยุโรป

ชามเบญจรงค์ ศิลปะไทย-จีน
สมัยอยุธยา ดินเผาเนื้อกระเบื้อง

พระที่นั่งวสันตพิมานชั้นบน
(ห้องหมายเลข 8 ข.) จัดแสดง
งาช้าง งาช้างจำหลัก และ
เครื่องใช้ที่ทำจากงาช้าง

งาช้างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป
ศิลปะพม่า (พุทธศตวรรษที่ 25)
สูงพร้อมฐาน 80 ซม.

พระที่นั่งปัจฉิมากิมุข
(ห้องหมายเลข 9) จัดแสดง
ของใช้ประดับมุก เครื่องมุก
ส่วนใหญ่เป็นของสมเด็จพระ
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ประธานพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ

เตียบ สมัยรัตนโกสินทร์
(พุทธศตวรรษที่ 25) หวาย
และไม่ฝังรักประดับมุก ปากกว้าง
49.5 ซม. สูงพร้อมฝา 62 ซม.

**พระที่นั่งปฤษภูวงค-
กิมุข** (ห้องหมายเลข 10)
จัดแสดงหุ่นจำลองม้า
และช้างทรงเครื่อง
คชาธารอาวุธยุทธรภัณฑ์
สมัยโบราณและกลองศึก

พระที่นั่งวายุสถานอมเรศ
(ห้องหมายเลข 11) สมเด็จพระ
บรมราชาเจ้ามหาเสนา-
นุรักษ์ เคยประทับและ
ทิวทัศน์ในพระที่นั่งองค์นี้
ปัจจุบันจัดแสดงบุษบก

ยอดปราสาท เครื่องทองที่เป็นเครื่องพุทธบูชา เครื่องประกอบ พิธีกรรม เครื่องราชูปโภค พระพุทธรูป พระพิมพ์ และ สุพรรณบัฏ

พระที่นั่งอุดรภิมุข (ห้องหมายเลข 12) จัดแสดงศิลาจารึก มีทั้งภาษามอญ เขมร บาลี สันสกฤต และภาษาไทย

ห้องมุขเด็จด้านตะวันตก (ห้องหมายเลข 13) จัดแสดงไม้จำหลักโบราณฝีมือเยี่ยมเช่น บานประตูวัดสุทัศนเทพวราราม สังกะสี ธรรมาสณี คันทวย ประติมากรรมไม้ มีอายุตั้งแต่ สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระที่นั่งพรหมเมศธาดา ชั้นล่าง (ห้องหมายเลข 1 ล.) เดิมคงใช้เป็นหอพระและ เคยเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิ สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท เป็นพระที่นั่งสองชั้น ปัจจุบันชั้นล่าง จัดแสดงเครื่องแต่งกาย ผ้าโบราณ และผ้าพื้นเมือง ภาคต่าง ๆ ของไทย

ผ้ายกไหมลาย จ.ป.ร. กว้าง 76 ซม. ยาว 167 ซม. หม่อมราชวงศ์พันธุ์ทิพย์ บริพัตร มอบให้

พระที่นั่งพรหมเมศธาดาชั้นบน (ห้องหมายเลข 14 บ.) จัดแสดงเครื่องใช้เนื่องใน พระพุทธศาสนาและงานพิธีต่าง ๆ รวมทั้งรูปจำลองสถูปเจดีย์ สำคัญบางแห่งเครื่องอัฐบริวาร เครื่องยศสงฆ์ชั้นพระราชอาคันนะ พัดยศ พัดรอง เครื่องบูชา ย่าม ผ้ากราบ

เครื่องอัฐบริวาร สำหรับพระสงฆ์

พระที่นั่งบูรพาภิมุข (ห้องหมายเลข 15) เป็นพระที่นั่งซึ่งสมเด็จพระมหาสุรสิงหนาทเสด็จทิวังคต ปัจจุบันจัดแสดงเครื่องดนตรีต่าง ๆ

โทนมโหรี ศิลปะรัตนโกสินทร์ ทำด้วยกระเบื้องเคลือบ หนังกูและหวาย

พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ (หมายเลข 16) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นตำหนักที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอาคารเป็นแบบยุโรป ปัจจุบันจัดแสดงเครื่องเรือนแบบยุโรป และแบบจีน

วังราชรถ (หมายเลข 17) จัดแสดงราชรถน้อยใหญ่และของใช้เนื่องในงานพระเมรุ

เวชยันตรราชรถ สร้างราว พ.ศ. 2342 ในสมัยรัชกาลที่ 1 เคยใช้อัญเชิญพระโกศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ ออกพระเมรุท้องสนามหลวง สูง 11.70 ม. ยาว 17.50 ม.

พระที่นั่งมณฑลภิเษก (หมายเลข 18) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 กรมหมื่นบวรวิไชยชาญเคยทรงใช้สำหรับเสด็จขึ้นประทับพระราชยานในงานพระราชพิธีอุปราชาภิเษก

พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย (หมายเลข 19) รัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างไว้ที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม หลังจากได้ทอดพระเนตรปาฏิหาริย์ขององค์พระปฐมเจดีย์ ย้ายมาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อ พ.ศ. 2473

อาคารมหาสุรสิงหนาท

(หมายเลข ต.1- 9)

อาคารมหาสุรสิงหนาท ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบริเวณพิพิธภัณฑสถาน จัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย และสมัยประวัติศาสตร์อิทธิพลอารยธรรมอินเดียก่อนพุทธศักราช 1800

ศาลาสำราญมุขมาตย์ (หมายเลข 20) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เดิมชื่อพระที่นั่งราชฤดี อยู่ในพระราชวังดุสิต ย้ายมาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อปี พ.ศ. 2470

ศิลปะเอเชีย (ห้องหมายเลข ต.1) จัดแสดงประติมากรรมในภาคพื้นเอเชีย เช่น อินเดีย จีน ญี่ปุ่น ทิเบต เนปาล พม่า ลังกา ตลอดจนวัตถุรุ่นเก่าที่ค้นพบในประเทศไทย

พระพุทธรูป ศิลปะอินเดียแบบ สारนาถ (ต้นพุทธศตวรรษที่ 11) สูง 119 ซม. รัฐบาลอินเดียถวายสมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ

ศาลาลงทรง (หมายเลข 21) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 สำหรับทรงใช้สรงน้ำเพื่อทรงประกอบพิธีสำคัญ เดิมอยู่ที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ย้ายมาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อ พ.ศ. 2470

ศิลปะลพบุรี (หมายเลข ต.3-5 ชั้นล่าง) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะลพบุรีหรือศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ พระโพธิสัตว์ เทวรูป ชิ้นส่วนของสถาปัตยกรรม สิ่งของเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา และเครื่องถ้วย

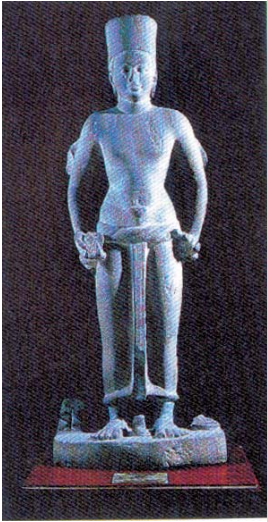

เทวรูปศิลปะเขมร (พุทธศตวรรษที่ 18) สำริด สูง 24 ซม.

หอนุสรณ์เจ้าพระยามรราช (หมายเลข 23) สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เจ้าพระยามรราช (แก้ว สิงหนเสนี) เมื่อ พ.ศ. 2531 เป็นศาลาสองชั้น ห้องโถงชั้นบนพื้นเป็นไม้สัก กั้นด้วยฝาเพ็ญมจำนวน 28 แผ่น ทำด้วยไม้ชิงชัน แกะสลักเป็นภาพเล่าเรื่องสามก๊ก

แก่งจีนนุกิจราชบริหาร (หมายเลข 24) สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวตามลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีน ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องห้องสิน

เทวรูปโบราณ (ห้องหมายเลข ต.4 ชั้นล่าง) จัดแสดงเทวรูปและรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ที่พบในประเทศไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา เช่น ศิวลึงค์ พระนารายณ์ พระกฤษณะ พระอาทิตย์ พระพิฆเนศวร

พระนารายณ์ (พุทธศตวรรษที่ 12) หิน สูง 148 ซม. พบที่เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระคเณศ ศิลปะชวาภาคตะวันออกเฉียง (ต้นพุทธศตวรรษที่ 15-16) สูง 172 ซม. จากประเทศอินโดนีเซีย

มรดกโลกบ้านเชียง

(หมายเลข ต.6 ชั้นบน) จัดแสดงเรื่องราวของวัฒนธรรมบ้านเชียง ซึ่งเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ประมาณ 1800-5600 ปีมาแล้ว โบราณวัตถุที่จัดแสดง มีภาชนะดินเผารูปทรงต่าง ๆ เครื่องมือตกแต่งภาชนะ และเครื่องประดับทำด้วยสำริด

ภาชนะดินเผาเขียนลายสีแดง วัฒนธรรมบ้านเชียง (อายุประมาณ 1800-2300 ปี)

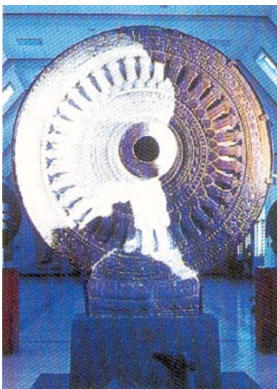
ศิลปะศรีวิชัย (ห้องหมายเลข ต.9 ชั้นบน) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะศรีวิชัย พุทธศตวรรษที่ 13-18 ซึ่งเจริญรุ่งเรืองอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย ตลอดแหลมมลายู สุมาตรา และชวา เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ พระพิมพ์ และเทวรูป เป็นต้น

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะศรีวิชัย (ต้นพุทธศตวรรษที่ 14) สำริด สูง 63 ซม. พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระพุทธไวโรจนะ ศิลปะศรีวิชัย (ต้นพุทธศตวรรษที่ 14) สำริด สูง 33 ซม. ได้จากอำเภอกงสุมพลัย จังหวัดมหาสารคาม

ศิลปะทวารวดี (หมายเลข ต.7 ชั้นบน) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 11-16 เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ ธรรมจักร ใบเสมา ลายปูนปั้น ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมตลอดจนเครื่องประดับต่าง ๆ

ธรรมจักรกับกวางหมอบ ศิลปะทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 13) หิน สูง 210 ซม. พบที่จังหวัดนครปฐม

อาคารประพาสพิพิธภัณฑ

(หมายเลข น.1-10)

อาคารประพาสพิพิธภัณฑ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบริเวณพิพิธภัณฑสถาน จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะล้านนา ศิลปะสุโขทัย ศิลปะอยุธยา และศิลปะรัตนโกสินทร์

การจัดแสดงภายในห้องรัตนโกสินทร์

ศิลปะรัตนโกสินทร์ (ห้องหมายเลข น.1 ชั้นล่าง) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เทวรูป และกลองมโหระทึก

ประณีตศิลป์ (ห้องหมายเลข น.2 ชั้นล่าง) จัดแสดงโบราณวัตถุซึ่งเป็นตัวอย่างงานประณีตศิลป์ สมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องมุก เครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทอง ฉากลายรดน้ำและลายกำมะลอ สมุดภาพรวมเกียรติ ตำราแมว ประกับคัมภีร์ ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ

กล่องหมาก กระเป๋าหมาก ที่เป็นเงินและเงินชุบทอง

เครื่องถมเป็นงานประณีตศิลป์ที่มีชื่อเสียงอย่างหนึ่งของไทยสืบมาแต่สมัยอยุธยา มี 3 แบบ คือ ถมเงิน ถมทอง และถมตะทอง นิยมทำเครื่องใช้และเครื่องประดับ

เงินตราธนบัตรและแสตมป์ (ห้องหมายเลข น.3 ชั้นล่าง) จัดแสดงเงินตรา ในทุกยุคทุกสมัยที่มีใช้ในดินแดนประเทศไทย ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำเงินพดด้วง

เงินตราสมัยรัตนโกสินทร์ มีเงินพดด้วง เงินเหรียญ บิลโลหะ และบิลกระเบื้อง

สำหรับแสตมป์นั้นจัดแสดงตั้งแต่เริ่มใช้แสตมป์ในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน

พระพุทธรูป (ห้องหมายเลข น.4) จัดแสดงพระพุทธรูปและเทวรูปสมัยต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทศิลปะทวารวดี เศียรพระพุทธรูป ศิลปะอยุธยา และพระคเณศ เป็นต้น

เศียรพระพุทธรูป ศิลปะอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 20-22) สำริดปิดทอง สูง 167 ซม.

เครื่องราชูปโภคจำลอง ศิลปะล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 22) เงินชุบทองคำ สูง 16.5 ซม. ได้จากการขุดค้นเขตตำบวม ก่อนการสร้างเขื่อนภูมิพล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ศิลปะล้านนา (ห้องหมายเลข น.5-6) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นศิลปะไทยในภาคเหนือ พุทธศตวรรษที่ 19-23 เช่น พระพุทธรูป เครื่องราชูปโภคจำลอง ปราสาทโลหะ เครื่องพุทธรูชาและเครื่องถ้วย

ศิลปะสุโขทัย (ห้องหมายเลข น.7-8 ชั้นบน) จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 19-20 เช่น พระพุทธรูป เทวรูป เทวสตรี รอยพระพุทธรูป และเครื่องสังคโลก

พระพุทธรูปปางลีลา ศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 20) สำริด สูง 60 ซม.

ศิลปะอยุธยา (ห้องหมายเลข น.9-10 ชั้นบน) จัดแสดง ศิลปะโบราณวัตถุศิลปะ อยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19-24 เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ตู้พระธรรม หีบพระธรรม และเครื่องใช้สำริด

ตู้พระธรรมไม้จำหลัก และเขียนสีเรื่องทศชาติ ศิลปะอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 23) สูง 254 ซม.

การจัดแสดงกลางแจ้ง จัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาจีน ปั้นใหญ่ เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ สมอเรือ สลุป ฐานประติมากรรม

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ที่ตั้ง ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 ตั้งอยู่ระหว่าง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และโรงละครแห่งชาติ ตรงข้ามสนามหลวง

โทรศัพท์ 0-2224-1370

โทรสาร 0-2224-9911

ฝ่ายบริการการศึกษา โทรศัพท์ 0-2224-1333

โทรสาร 0-2224-1404

ฝ่ายวิชาการ โทรศัพท์ 0-2224-1402

สถานที่สำคัญใกล้เคียง

สถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม ถนนจักรพงษ์ แขวงบางลำภู เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทรศัพท์ 0-2282-2323

หน่วยบริการตำรวจท่องเที่ยว มุขกรมศิลปากร ตรงข้าม พระบรมมหาราชวัง ถนนหน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทรศัพท์ 0-2285-5501-2, 1155

โรงพยาบาลศิริราช ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700 โทรศัพท์ 0-2419-7000, 0-2411-0241-9

บริการ

บริการนำชมเป็นหมู่คณะ โดยการนัดหมาย
บริการสื่อทัศนศึกษา โดยการนัดหมาย
บริการให้ยืมนิทรรศการหมุนเวียน โดยการนัดหมาย
บริการให้ยืมภาพถ่าย โดยการนัดหมาย
บริการห้องสมุด วันเสาร์-อาทิตย์ หรือโดยการนัดหมาย
บริการนำชมภาษาต่างประเทศโดยกลุ่มสตรีอาสาสมัคร
วันพุธ เวลา 09.30 น.

ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาญี่ปุ่น

วันพฤหัสบดี เวลา 09.30 น.

ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน

อัตราค่าเข้าชม

คนไทย 20 บาท ชาวต่างประเทศ 40 บาท

เข้าชมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม

นักเรียน นักศึกษาในเครื่องแบบ ภิกษุ สามเณร และนักบวช ในศาสนาต่าง ๆ

เวลาทำการ 09.00-16.00 น.

ปิดวันจันทร์ วันอังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์

ระเบียบปฏิบัติในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ต้องแต่งกายให้เป็น ที่เรียบร้อยและต้องไม่ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. นำหีบห่อและสิ่งใด ๆ ที่อาจบรรจุปกคลุมปิดบัง หรือซ่อนเร้นสิ่งของในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติออกไปได้ เข้าไปในห้องจัดตั้งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ
2. ก่อความรำคาญด้วยประการใด ๆ แก่เจ้าหน้าที่ หรือผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
3. จับต้องหรือหยิบฉวยสิ่งของที่จัดตั้งแสดงไว้ใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
4. สูบบุหรี่ในห้องที่จัดตั้งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
5. ชีด เขียน จารึก หรือทำความสกปรก แก่สิ่งของ และอาคารสถานที่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
6. บันทึกภาพหรือเขียนรูปสิ่งของที่จัดตั้งแสดงไว้ใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โดยมีได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

อนุสรณ์สถานแห่งชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงวางศิลาฤกษ์อนุสรณ์สถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2526 เวลา 16.30 น.

พลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงประกอบพิธี เททองหล่อพระบรมรูปพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นมหาราช 9 พระองค์ เมื่อวันที่จันทร์ที่ 23 สิงหาคม 2536 เวลา 15.30 น. ณ กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร จังหวัดนครปฐม

พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการตกแต่ง ภายในอนุสรณ์สถานแห่งชาติ เมื่อวันที่อังคารที่ 17 กันยายน 2534

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสรณ์สถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2537 เวลา 16.30 น.

วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างอนุสรณ์สถานแห่งชาติ

1. เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้เสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติ และจารึกนามผู้กล้าหาญเหล่านี้ไว้ให้สถิตถาวรสืบไป
2. เพื่อเป็นสถานที่แสดงประวัติวีรกรรมและเหตุการณ์รอบครั้งสำคัญต่าง ๆ
3. เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้ประชาชนได้ตระหนักถึงภัยที่เกิดขึ้นในอดีต อันเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
4. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้และพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

อนุสรณ์สถานแห่งชาติ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 ลานประกอบพิธี
- ส่วนที่ 2 อาคารประกอบพิธี
- ส่วนที่ 3 อาคารประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร
- ส่วนที่ 4 อาคารภาพปริทัศน์
- ส่วนที่ 5 ภูมิสถาปัตยกรรมและพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

ส่วนที่ 1 ลานประกอบพิธี

เป็นพื้นที่สำหรับตั้งแถวทหารกองเกียรติยศได้ 3 กองร้อย เพื่อต้อนรับประมุขหรือนุคคลสำคัญของประเทศและของต่างประเทศที่มาเยือนอนุสรณ์สถานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ

ลานประกอบพิธี

นอกจากนี้ ยังใช้สำหรับวางพวงมาลาในพิธีสำคัญต่าง ๆ บนลานประกอบพิธีระดับรองกองบัญชาการทหารสูงสุด รองกองทัพบก รองกองทัพเรือ รองกองทัพอากาศ ธรรมตำรวจ และรองกองอาสารักษาดินแดน ส่วนด้านข้างประดับธงชาติไทย สลับกับธงชาติของประเทศที่มาเยือน

ส่วนที่ 2 อาคารประกอบพิธี

เป็นอาคารชั้นเดียว หลังคาทรงไทย สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา และพิธีสำคัญของชาติ มีสิ่งสำคัญดังนี้

ดวงโคมนิรันดร์ประกาย

เป็นประติมากรรมรัตนชาติ ทำด้วยแก้วผลึกที่มีในประเทศไทย สองดวง เป็นนิรันดร์ประกายชื่อเสียงเกียรติคุณแห่งวีรกรรมของบรรพชนไทย อันเป็นอมตะที่สถิตอยู่ในความทรงจำของปวงประชาตลอดไป ดวงโคมนิรันดร์ประกายนี้บรรจุอยู่ในกรอบแก้ว ตั้งอยู่บนฐานหินอ่อนสีขาว ภายในฐานบรรจุดินสมรภูมิสำคัญ 10 แห่ง ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าอาคารประกอบพิธี

ดวงโคมนิรันดร์ประกาย

พระบรมรูปมหาราช 9 พระองค์

ภาพในอาคารประกอบพิธี

เป็นพระบรมรูปครึ่งพระองค์ขนาดเท่าพระองค์จริง หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์รมดำ ประดิษฐานบนฐานหินแกรนิตสีดำ ที่ฐานพระบรมรูปแต่ละพระองค์จารึกบทโคลงสี่สุภาพสดุดีพระเกียรติคุณ

บทโคลงพระราชนิพนธ์

เป็นบทโคลงมหาวิซุมาลี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงแปลจากบทประพันธ์ภาษาอังกฤษชื่อ A Psalm of Life ของจินตกรชาวอเมริกัน ชื่อ Henry Wadsworth Longfellow จารึกบนแผ่นหินอ่อนประดับที่ผนังด้านข้างทางทิศเหนือ มีพระปรมาภิไธยย่อของรัชกาลที่ 6 ประดิษฐานอยู่เหนือบทโคลงพระราชนิพนธ์

ภาพการก่อตั้งราชอาณาจักร

เป็นภาพจำหลักนูนต่ำบนแผ่นไม้สักทอง แสดงเหตุการณ์ที่มีลักษณะเด่นเกี่ยวกับการก่อตั้งราชอาณาจักรของไทย สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ประดับที่ผนังด้านบนทั้ง 4 ด้าน

ภาพมงคลแปด

เป็นกระจกสลับบีส์แสดงภาพมงคลแปดในศาสนาพราหมณ์ คือ คชา สังข์ จักร ขอช้าง ธงสามชาย อุณหิส โคอุสุภราช และหมอน้ำมนต์ ประดับอยู่ 2 ข้างของหน้าต่าง

ภาพเครื่องราชอิสริยาภรณ์

เป็นกระจกสลับบีส์แสดงภาพเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระราชทานเป็นบำเหน็จในความกล้าหาญและราชการสงคราม คือ • เหรียญรามมาลาเข็มกล้ากลางสมร • เหรียญกล้าหาญ • เหรียญชัยสงครามโลกครั้งที่ 1 • เหรียญชัยสมรภูมิกรณีพิพาทอินโดจีน • เหรียญชัยสมรภูมิสงครามมหาเอเชียบูรพา • เหรียญชัยสมรภูมิสงครามเกาหลี • เหรียญชัยสมรภูมิสงครามเวียดนาม • เหรียญพิทักษ์เสรีชนชั้นที่ 1 ประดับอยู่ 2 ข้างประตูด้านข้าง

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานอยู่หน้าอาคารประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร

ส่วนที่ 3 อาคารประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร

เป็นอาคารทรงแปดเหลี่ยม มีลักษณะคล้ายป้อมค่ายหรือป้อมปืนโบราณด้านหน้าประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ซึ่งแกะสลักด้วยหินอ่อน White Carrara จากประเทศอิตาลี ขนาดหนึ่งเท่าครึ่งของพระองค์จริง ภายในมีการจัดแสดงดังนี้

ชั้นที่ 1 จัดแสดงหุ่นจำลองเหตุการณ์สงครามที่กองทัพไทยได้ปฏิบัติการรบ 5 เหตุการณ์

สงครามโลกครั้งที่ 1
กรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส
สงครามมหาเอเชียบูรพา
สงครามเกาหลี
สงครามเวียดนาม

กองทัพไทยสวนสนามผ่านประตูชัย ณ กรุงปารีส ในสงครามโลกครั้งที่ 1

ชั้นที่ 2 จัดนิทรรศการกิจกรรมของทหารในการป้องกันและพัฒนาประเทศ รวมทั้งนิทรรศการหมุนเวียนในวันสำคัญต่าง ๆ ส่วนผนังกำแพงรอบนอกจารึกนามผู้กล้าหาญที่เสียชีวิตจากการรบเพื่อป้องกันประเทศชาติ

ชั้นที่ 3 จัดแสดงหุ่นจำลองเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย 14 เหตุการณ์

หุ่นจำลองเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย

วีรกรรมพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
วีรกรรมสมเด็จพระสุริโยทัย
วีรกรรมสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
วีรกรรมพันท้ายนรสิงห์

- วีรกรรมสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
- วีรกรรมพระยาพิชัยดาบหัก
- วีรกรรมท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร
- วีรกรรมท้าวสุรนารี
- วีรกรรมเจ้าพระยาบดินทรเดชา
- วีรกรรมจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี
- วีรกรรมกองพันทหารราบที่ 3 กองพลพระนคร
- วีรกรรมตำรวจสนาม
- วีรกรรมยุวชนทหาร
- วีรกรรมพลเรือน ตำรวจ ทหาร

ชั้นที่ 4 จัดแสดงวิวัฒนาการเครื่องแบบ เครื่องหมายยศ

และส่วนประกอบของเครื่องแบบทหาร ตำรวจสมัยต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย

เครื่องแบบทหาร ตำรวจ

สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยปัจจุบัน

ส่วนที่ 4 อาคารภาพปริทัศน์

เป็นอาคารทรงแปดเหลี่ยม ผนังภายในอาคารโค้งเป็นวงกลม มีจิตรกรรมฝาผนังแสดงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ รวมทั้ง

จิตรกรรมฝาผนัง

- การก่อตั้งบ้านเมือง
- การกู้เอกราชครั้งที่ 2 และการก่อตั้งกรุงธนบุรี
- การวิวัฒนาการ
- การก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์
- การเสียกรุงศรีอยุธยาและการกู้เอกราชครั้งที่ 1
- สงครามเก้าทัพ
- ความรุ่งเรืองของราชอาณาจักรไทย
- การรอดพ้นจากการล่าอาณานิคม
- การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 การเข้าสู่ยุคใหม่

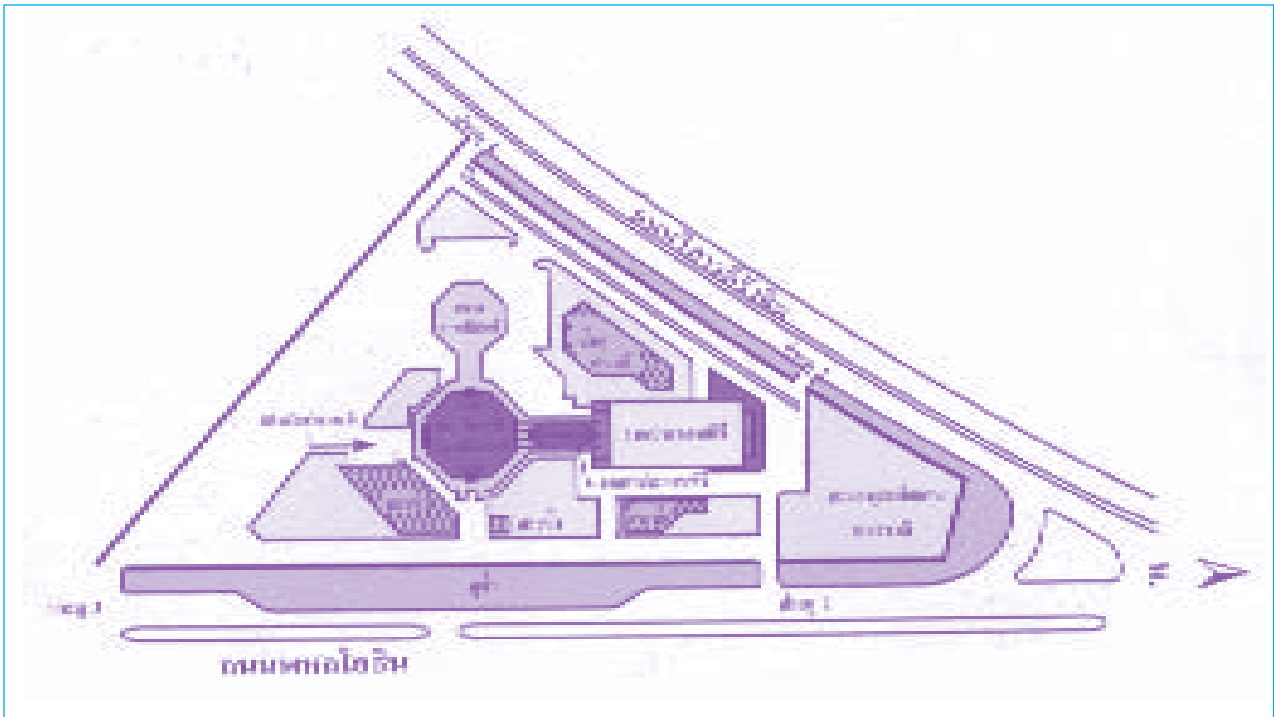
ความกล้าหาญ เสียสละของบรรพบุรุษที่ได้อุทิศตนเพื่อปกป้องและรักษาเอกราชของชาติ แบ่งเป็น 10 กลุ่มภาพ

ส่วนที่ 5 ภูมิสถาปัตยกรรมและพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

พื้นที่บริเวณภายนอกอาคารอนุสรณ์สถานแห่งชาติ ตกแต่งให้มีความสวยงาม จัดเป็นสวนไม้ดอกและไม้ประดับ น้ำพุ ดนตรี และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง แสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น รถสะเทินน้ำสะเทินบก รถถังแบบ 83 เครื่องบินโจมตีทิ้งระเบิดและฝึกแบบ 13 เรือยนต์เร็วตรวจการณ์ลำน้ำ เฮลิคอปเตอร์ตรวจการณ์แบบ 13 ปืนใหญ่ภูเขาแบบ 63 ปืนใหญ่เบากระสุนวิถีโค้งแบบ 80 ขนาด 105 มิลลิเมตร และสะพานโครงแฝง

ภูมิสถาปัตยกรรม และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

แผนผังบริเวณอนุสรณ์สถานแห่งชาติ

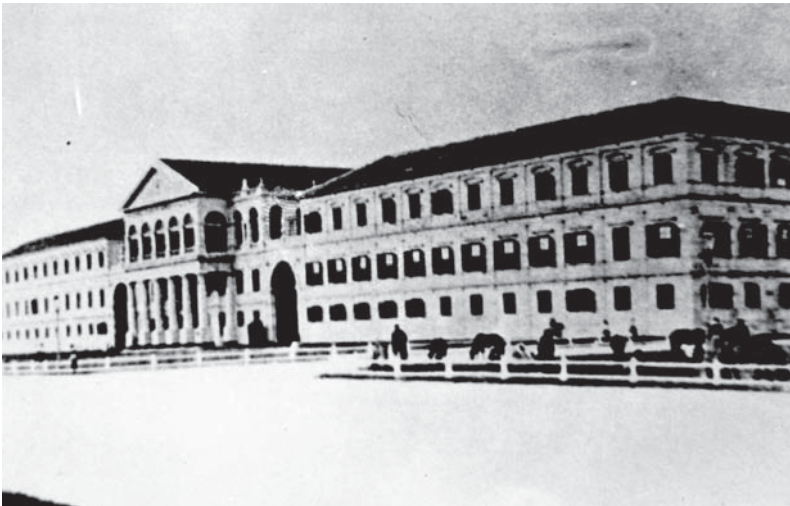
พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

ด้านหน้าพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

ด้านหลังพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม ในสมัยรัชกาลที่ 5

พิพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่ภายในบริเวณกองบัญชาการกองทัพบก ถนนราชดำเนินนอก เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร กองทัพบกได้กำหนดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนกลางของกองทัพบก เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมอนุรักษ์ เก็บรักษา จัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์และเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า และบริการข้าราชการทหาร พลเรือน และประชาชนทั่วไป ตลอดจนชนต่างชาติต่างประเทศ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ ยังเป็นสถานที่ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับข้าราชการ ตลอดจนโน้มนำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในบทบาทของกองทัพบก ในการป้องกันและรักษาอธิปไตยของชาติมาโดยตลอด

ความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เริ่มมีรากฐานมาจากพิพิธภัณฑ์ทหารของโรงพยาบาล (กระทรวงกลาโหมปัจจุบัน) ซึ่งเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ผู้บัญชาการกรมทหารหน้า ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระบรมราชานุญาตสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2425 โดยกำหนดให้ด้านหน้าเฉพาะตอนกลางที่เป็นมุขบริเวณชั้นที่ 3 เป็นที่

เก็บสรรพศาสตราวุธและวัตถุพิพิธภัณฑ์ทหาร

ต่อมากองทัพบกมีความจำเป็นต้องใช้ห้องพิพิธภัณฑ์ทหารเป็นห้องทำงานของหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ จึงได้ส่งวัตถุพิพิธภัณฑ์ของกองทัพบกให้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2470 ครั้นในปี พ.ศ. 2508 จอมพลประภาส จารุเสถียร ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้มีดำริที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกขึ้น ณ คลังยุทธบริการ กรมพลธิการทหารบก (ปัจจุบันคือ โรงเรียนวัดราชบพิธ) แต่เนื่องจากมีความจำเป็นบางประการ จึงได้ระงับโครงการดังกล่าวไว้ก่อน จนกระทั่ง พ.ศ. 2521 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้อนุมัติหลักการให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกขึ้นอีกครั้ง แต่ยังไม่สามารถหาสถานที่สำหรับจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ได้ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2529 พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ได้อนุมัติให้กรมยุทธการทหารบก ใช้พื้นที่ของสำนักงานตรวจบัญชีกองทัพบกบริเวณเชิงสะพานกรุงธนบุรี จัดตั้งเป็น

พิพิธภัณฑ์กองทัพบก หลังจากสำนักงานตรวจบัญชีกองทัพบก ได้ย้ายไปแล้ว (เดิมมีโครงการจะย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่ยังมีได้ ย้ายไปจนกระทั่งบัดนี้)

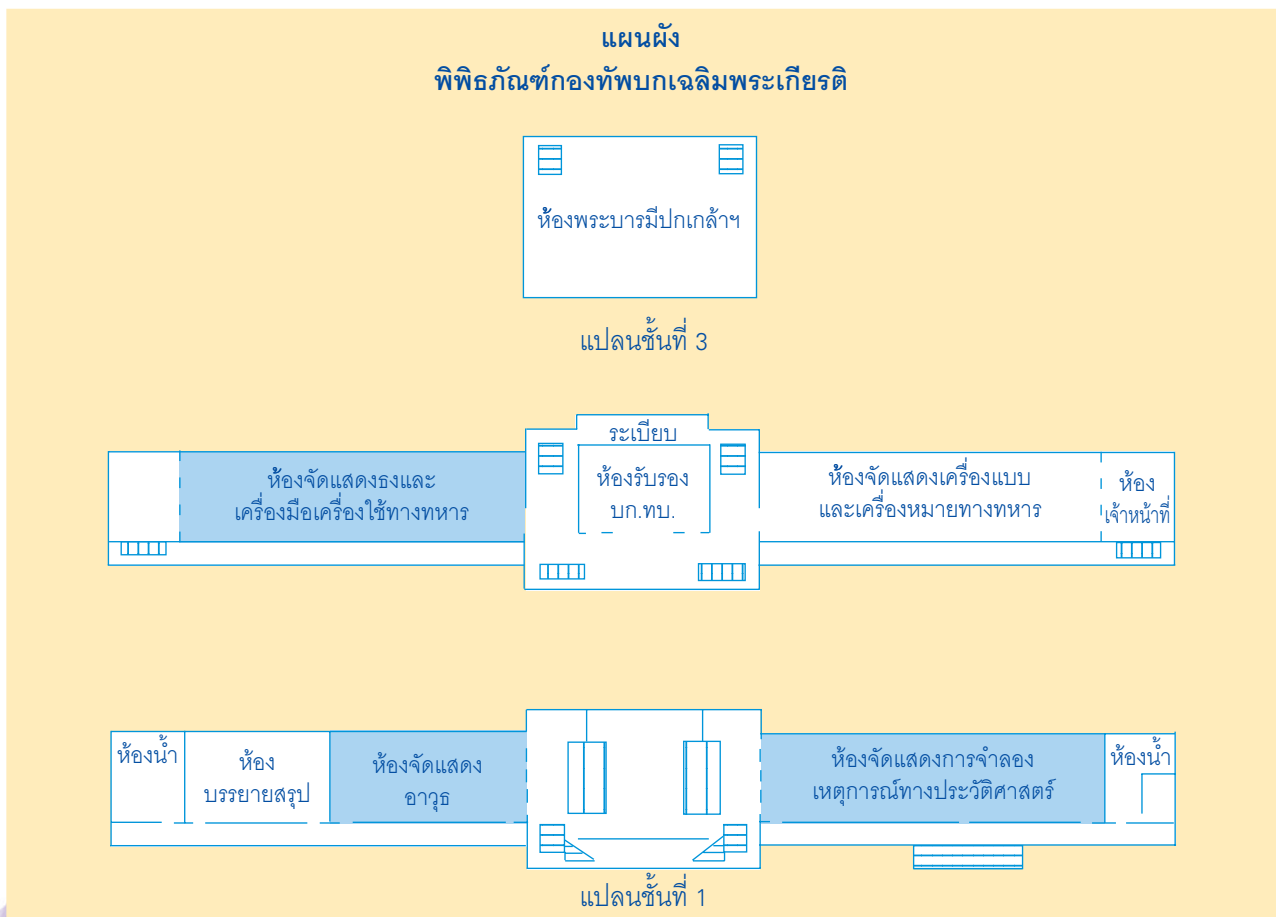
ครั้งเมื่อมีโครงการจะจัดตั้งกองบัญชาการ กองทัพบกขึ้น ณ บริเวณโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เดิม) โดยจะจัดสร้างอาคารใหม่ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว กองทัพบกพิจารณาเห็นว่า อาคารกองบัญชาการและอาคารสรรพาวุธ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เดิม) เป็นอาคารที่มีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์กองทัพบก พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบก จึงได้อนุมัติหลักการให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกขึ้น ณ อาคารกองบัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เดิม) เมื่อ พ.ศ. 2533 เพื่อให้กองทัพบก มีพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนกลาง ซึ่งพลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณะจันทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้อนุมัติโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2535 โดยอนุมัติโครงการสำหรับการดำเนินการ 2 ปี คือ โครงการปี 2536 และโครงการปี 2537

โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบก ได้ดำเนินการจัดแสดงภายในอาคารเสร็จเรียบร้อย เพื่อให้บุคคลทั่วไปเข้าชม ในปี พ.ศ. 2539 อันเป็นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-

ภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชสมบัติครบ 50 ปี ซึ่งกองทัพบกได้รับอนุญาตจากสำนักพระราชวังฯ ให้ใช้ชื่อพิพิธภัณฑ์ว่าพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติพร้อมกับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ประดับที่อาคารพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

นอกจากนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2537 กองทัพบกได้รับอนุมัติโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กองทัพบก (ระยะที่ 2) ซึ่งเป็นโครงการปี 2538 ณ อาคารสรรพาวุธ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เดิม) เป็นโครงการที่ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยประเภทต่าง ๆ ในงานด้านประวัติศาสตร์ทหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ทหารอย่างเป็นระบบ สามารถค้นหาและใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วสำหรับวิธีการดำเนินการ กองทัพบกได้เลือกใช้ระบบฐานข้อมูลแบบสื่อประสม ซึ่งสามารถจัดเก็บและนำเสนอข้อมูลทุกรูปแบบ ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง และคำอธิบายต่าง ๆ ไว้ โดยจะเลือกนำเสนอด้วยระบบที่เหมาะสม ประกอบระบบ OPTIC FIBER ระบบแสงเสียง ระบบการควบคุมรวมและการจัดการอัตโนมัติ ประกอบการจัดแสดงเหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ทหาร

การจัดและตกแต่งพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ

ห้องบรรยายสรุป

บอร์ดนิทรรศการ “วิวัฒนาการของกองทัพบกไทย”

การจำลองเหตุการณ์ขนาดเท่าของจริง

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำพิธีหั้นน้ำทักษิณาทน จากพระสุพรรณภิงคารลงเหนือแผ่นดินเมืองแครง เพื่อประกาศตัดไมตรีกับกรุงหงสาวดี

การจำลองเหตุการณ์ขนาดย่อ

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงกระทำยุทธหัตถีกับพ่อขุนสามชน

ศึกเมืองเชียงกราน

ห้องบรรยายสรุป

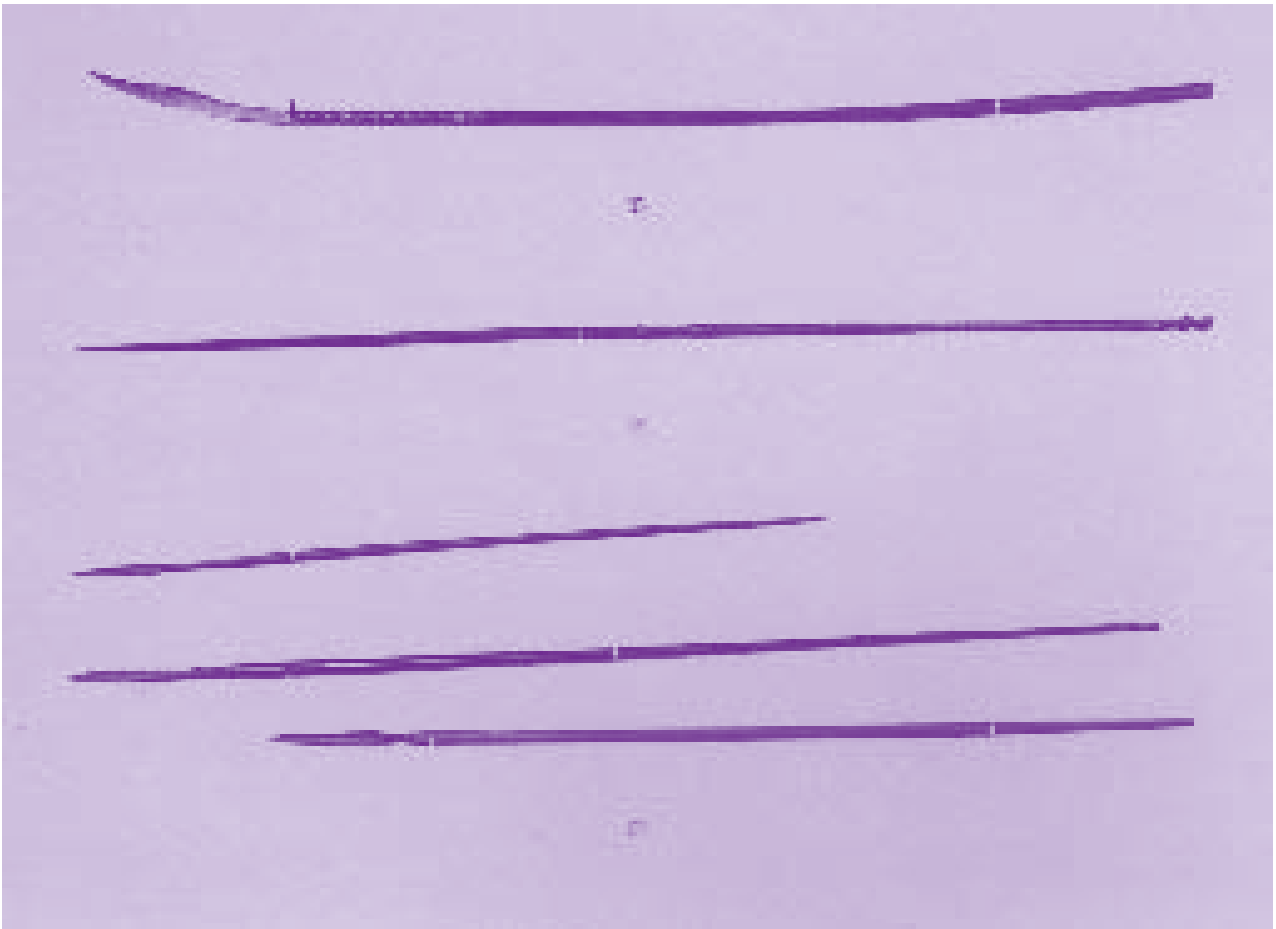
ห้องบรรยายสรุปของพิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เป็นห้องบรรยายสรุปขนาดกลาง สามารถบรรจุผู้ชมได้ประมาณ 50 คน และสามารถดัดแปลงเป็นห้องประชุมทางวิชาการได้ การบรรยายสรุปจัดทำด้วยระบบสไลด์มัลติมีเดีย ในหัวข้อเรื่องวิวัฒนาการของกองทัพบก

ห้องจัดแสดงการจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

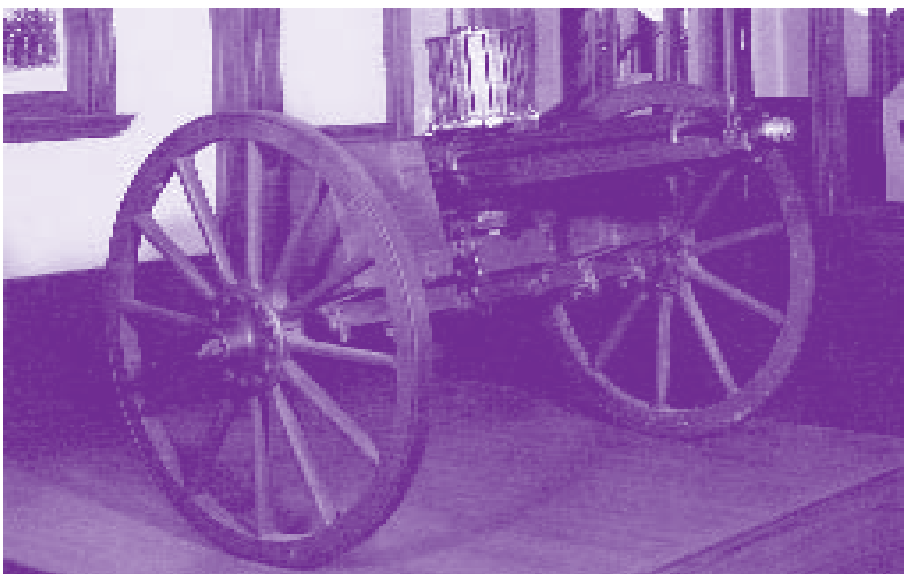
การจัดแสดงภายในห้องจัดแสดงการจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กองทัพบกได้จัดเตรียมนิทรรศการถาวรเรื่อง วิวัฒนาการของกองทัพบกไทย สำหรับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้ฟังการบรรยายสรุป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ชมทุกท่านได้เข้าใจประวัติความเป็นมาของกองทัพบก และภารกิจของกองทัพบกที่มีต่อประเทศชาติ

ส่วนการจัดแสดงการจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กองทัพบกได้พิจารณาเลือกเหตุการณ์ที่สำคัญของกองทัพ การปฏิบัติการรบครั้งสำคัญ และวีรกรรมของกำลังพลที่นำเกียรติประวัติและความภาคภูมิใจมาสู่กองทัพเป็นส่วนรวม โดยได้จัดแสดงการจำลองเหตุการณ์ ขนาดเท่าของจริง 3 เหตุการณ์ และขนาดย่อ 15 เหตุการณ์

(1) จ้าว (2) ทวน (3) หอก

ประเทศอังกฤษ และใช้เป็นอาวุธประจำกายของกำลังพลในกรมทหารหน้าในสมัยรัชกาลที่ 5 ปืนมันลิเคอร์ของออสเตรีย ใช้ในการปราบพวกอั้งยี่ และใช้รบกับทหารฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ปืนเฮนรีของอังกฤษ ปืนวินเชสเตอร์ของสหรัฐอเมริกา และปืนมาเซอร์ของเยอรมัน ซึ่งกองทัพไทยได้นำไปใช้ในการปราบพวกฮ่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงปืนแก๊ป ซึ่งเป็นปืนกล 10 ลำกล้อง ที่กองทัพไทยสั่งเข้ามาจาก

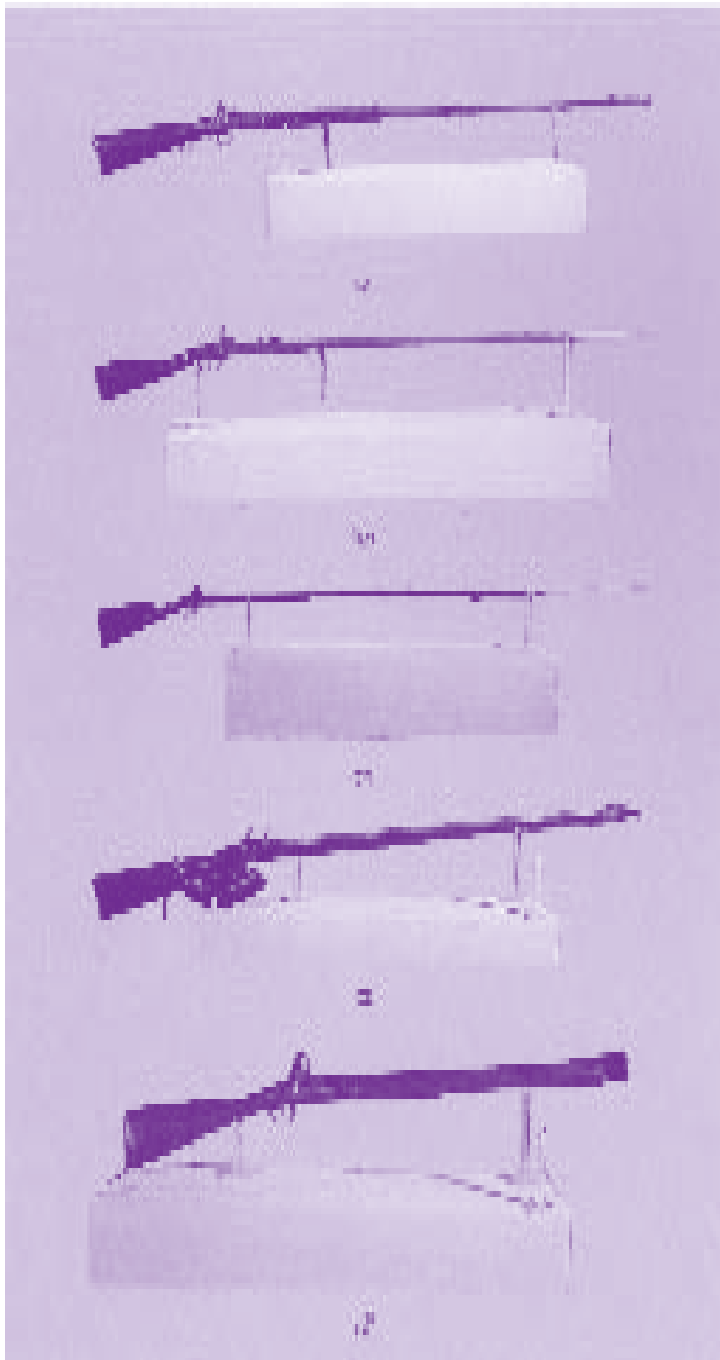
ห้องจัดแสดงอาวุธ

อาวุธในที่นี้หมายถึง อาวุธปืนประเภทต่าง ๆ ที่กองทัพพบใช้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยสงครามเวียดนาม อาวุธที่นำมาจัดแสดงส่วนใหญ่เป็นปืนเล็กสั้น และปืนเล็กยาว ตั้งแต่ปืนคาบศิลา ปืนนกสับ ตลอดจนปืนแบบอื่น ๆ จากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวีเดน ออสเตรีย และญี่ปุ่น เป็นต้น อาวุธเหล่านี้ ได้แก่ ปืนชนัยเดอร์ ซึ่งเป็นปืนที่สั่งเข้ามาจาก

ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นอาวุธประจำหน่วยในสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นอาวุธประเภทร้ายแรงในสมัยนั้นที่นำไปปราบพวกฮ่อ ซึ่งเข้ามารุกไล่อาชีพไต่และปล้นราษฎรตามบริเวณชายแดนไทย รวมทั้งการจัดแสดงปืนประเภทต่าง ๆ ที่สั่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงสงครามเวียดนาม ซึ่งเป็นปืนที่ปลดประจำการแล้ว และปืนที่กองทัพขโมยได้จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์

อาวุธปืนโบราณ

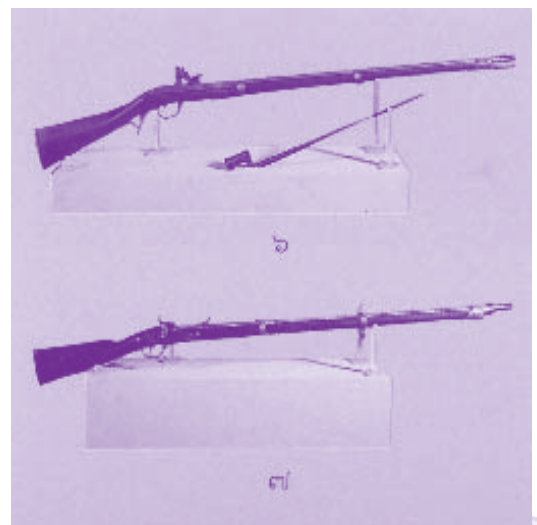
สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

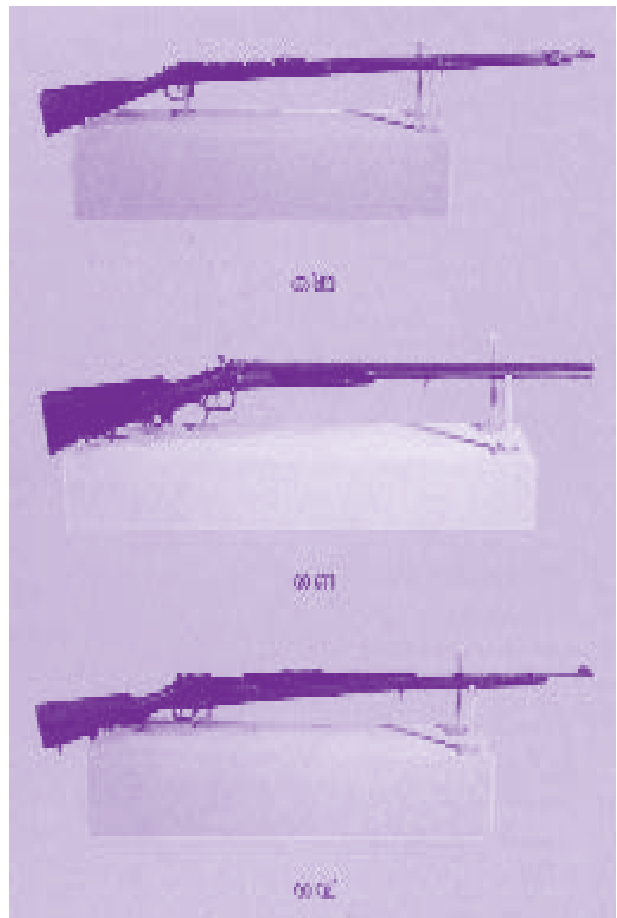
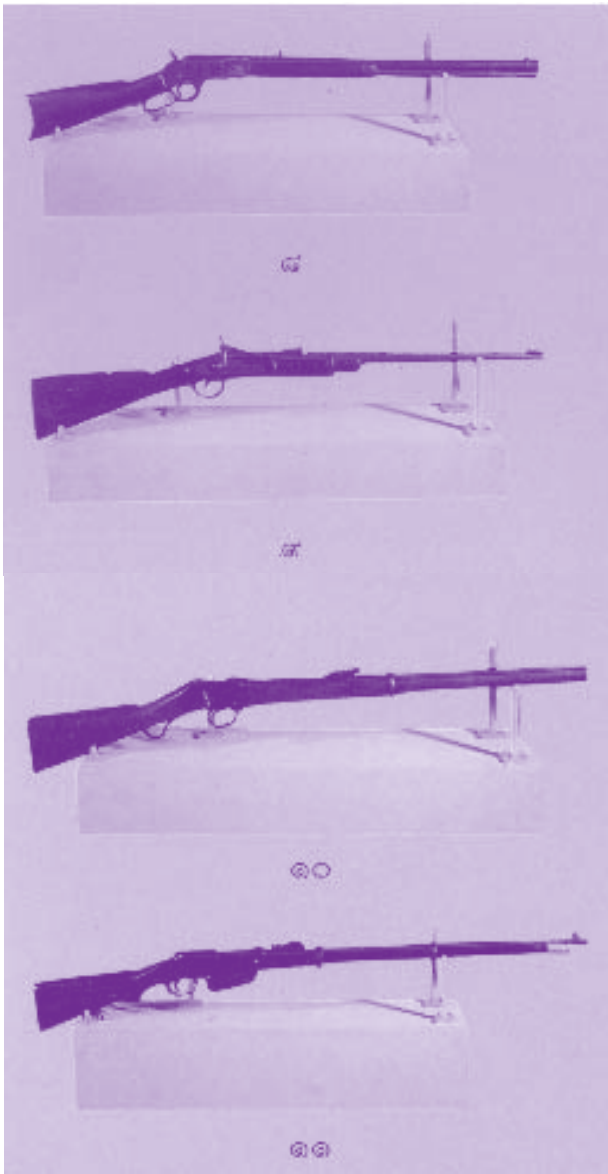

- (1) ปืนหลัก (ARMA REGIA VICTORIA BEGNORUM)
- (2) ปืนหลัก (DE CHARLEVILLE-ฝรั่งเศส)
- (3) ปืนคาบศิลา (I VAN SOLINGEN AMSTERDAM-เนเธอร์แลนด์)
- (4) ปืนคาบศิลา พร้อมแขนงใส่ดินปืน (TOWER-อังกฤษ)
- (5) ปืนคาบศิลาปากแคบ (BUNDERBASS)

- (6) ปืนคาบศิลา (J.H.HALL H.FERRY-สหรัฐอเมริกา)
- (7) ปืนเล็กยาวเอนฟิลด์ (อังกฤษ)

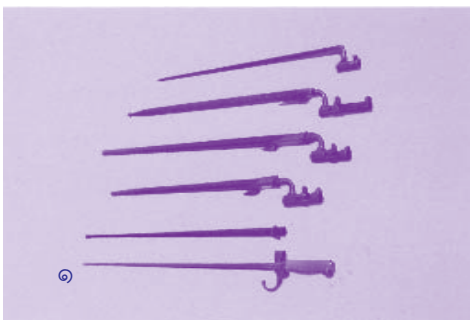
สมัยรัชกาลที่ 4

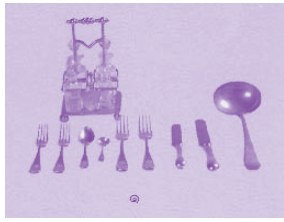

- (8) ปืนเล็กยาววินเชสเตอร์ (สหรัฐอเมริกา) “ONE OF ONE THOUSAND”
- (9) ปืนเล็กสั้นซันนัยเตอร์ (อังกฤษ)
- (10) ปืนเล็กยาวเฮนรีนิกโน (MARTINI HENRY-ออสเตรีย)
- (11) ปืนเล็กยาวมันลิเคอร์ (ออสเตรีย)
- (12) ปืนเล็กยาวเมาเซอร์ (เยอรมนี)
- (13) ปืนลูกซองแฝด 3 ลำกล้อง (F.KUHNER STETTIN-เยอรมนี)
- (14) ปืน ร.ศ. 121 หรือปืนเล็กยาวแบบ 45 (ญี่ปุ่น)

สมัยรัชกาลที่ 5

- (1) หอกปลายปืน
- (2) ดาบปลายปืน
- (3) มีดเหน็บปลายปืน, ดาบยุวชนทหาร

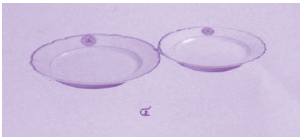
๑

๒

๓

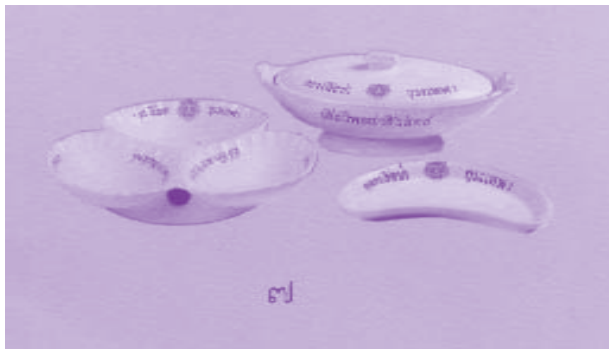
๔

๕

๖

๗

๘

๙

๑๐

๑๑

๑๒

ห้องรับรองกองบัญชาการกองทัพบก

กองทัพบกได้กำหนดให้มุขด้านหน้าของชั้นที่ 2 ของพิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เป็นห้องรับรองกองบัญชาการกองทัพบกอีกแห่งหนึ่ง นอกเหนือไปจากห้องรับรองภายในอาคารกองบัญชาการกองทัพบก และในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองราชสมบัติครบ 50 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 กองทัพบกได้จัดแสดงนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับกิจการทหารบกภายในห้องรับรองนี้ เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระองค์ และแสดงออกถึงความจงรักภักดี เนื่องในวโรกาสสำคัญดังกล่าว

ห้องจัดแสดงธงและเครื่องมือเครื่องใช้ทางทหาร

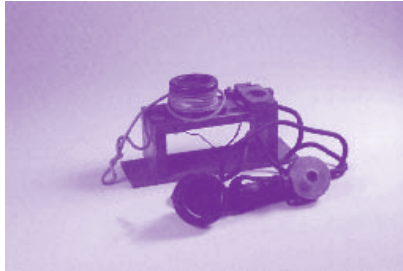
การจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ทางทหาร กองทัพบกจัดแสดงโดยแยกออกเป็นสายงานต่าง ๆ เช่น เครื่องใช้สายพลธิการ จัดแสดงชุดจัดเลี้ยงตรากรมทหารบก ชุดจัดเลี้ยงตราเสือป่า ชุดล้างหน้าทำด้วยเงินและกระเบื้องเคลือบ ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้บังคับบัญชาชั้นผู้ใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ทรงใช้เมื่อครั้งยังรับราชการในกองทัพบก ชุดสำหรับอาหารอะลูมิเนียม และปืนโตใส่อาหารและข้าวสำหรับกำลังพลชั้นผู้น้อย เครื่องมือสายสื่อสาร จัดแสดงเครื่องโทรศัพท์ เครื่องโทรเลข เครื่องรับ-ส่งวิทยุ และชุดวิทยุสนามแบบต่าง ๆ ทั้งที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ และที่ผลิตขึ้นเองที่โรงงานทหารสื่อสาร เช่นเดียวกับเครื่องมือสายวิทยาศาสตร์ ที่จัดแสดงหน้ากากป้องกันสารพิษจากต่างประเทศ โดยเปรียบเทียบกับของที่กรมวิทยาศาสตร์ทหารบกผลิตขึ้นใช้เอง ส่วนสายการช่างมีการจัดแสดงภาพการปฏิบัติงานของทหารช่างในการวางรางรถไฟสายเหนือจากสถานีขุนตานจนแล้วเสร็จถึงสถานีเชียงใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 นอกจากนี้ยังจัดแสดงคู่มือการฝึกของทหาร เช่น ตำราพิชัยสงคราม ฉบับที่เขียนขึ้นตามฉบับหลวงโดยพระมหานาคจำลอง ในสมัยรัชกาลที่ 3 หนังสือยุทธะโกษา ฉบับปฐมฤกษ์ ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2435 งานแบบธรรมเนียม เช่น กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง คำแนะนำแบบฝึกหัด และตำราต่าง ๆ ซึ่งจัดพิมพ์โดยกรมตำราทหารบกในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

(1-6) ชุดจัดเลี้ยงตรากรมทหารบก ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้บังคับบัญชาชั้นผู้ใหญ่ ทรงใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 (7-8) ชุดจัดเลี้ยงตราองเสือป่า กรุงเทพฯ เป็นชุดที่ทำขึ้นใช้ในกิจการเสือป่าสมัยรัชกาลที่ 6 (9-10) ชุดล้างหน้า ทำด้วยเงิน และกระเบื้องเคลือบ (11-12) ปืนโต และชุดสำหรับอาหาร สำหรับกำลังพลชั้นผู้น้อย

นกพิราบนำสาร

โทรศัพท์แบบ 56 (เยอรมนี)

โทรศัพท์แบบ 79 โรงงานทหารสื่อสารสร้าง
พ.ศ. 2479

เครื่องโทรเลขแบบฮัลเลอร์ (สวีเดน)

หมวกเหล็กสำหรับใช้ในการฝึกป้องกันไอพิษ
หมวกแก้มผ้าอาบยาง และกระป๋องใส่หมวกแก้ม

การปฏิบัติการของทหารช่างในการวางรางรถไฟสายเหนือ
จากสถานีขุนตานถึงเชียงใหม่

ห้องจัดแสดงเครื่องแบบและเครื่องหมายทางทหาร

การจัดแสดงวิวัฒนาการเครื่องแบบเครื่องแต่งกายของกองทัพบก จัดแสดงโดยใช้หุ่นขนาดเท่าคนจริงสวมเครื่องแบบ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามมหาเอเซียบูรพาจนถึง สมัยปัจจุบัน รวมทั้งเครื่องแบบทหารรักษาพระองค์ของหน่วยต่าง ๆ นอกจากนั้นยังจัดแสดงเครื่องหมายของกองทัพบก ที่ใช้ในสมัยโบราณ หมวกเฮลเม็ทและหมวกเหล็กแบบต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญตราที่กำลังพลของ กองทัพบกได้รับในปัจจุบัน

เครื่องแบบทหารสมัยกรุงสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

เครื่องแบบทหารราบ สมัยรัชกาลที่ 5

เครื่องแบบปกติค้อพับ

เครื่องแบบนายทหารหญิง และนายทหารประทวนสมัย สงครามมหาเอเซียบูรพา

หมวกทหารสมัยโบราณ

หมวกทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

หมวกคะเด็ดทหารราบ, หมวกทหารหน้า

หมวกเหล็ก-หมวกกันแดดนักเรียนทหารบก

พระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ประดิษฐานภายในห้องพระบารมีปกเกล้าฯ

ห้องพระบารมีปกเกล้าฯ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อกิจการทหารบกนานัปการ พระองค์ได้ทรงปฏิรูปกิจการทหารบกของไทยให้เข้าสู่แผนใหม่ที่ทันสมัยตามแบบสากล ทรงพัฒนากองทัพให้มีประสิทธิภาพก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติอารยะประเทศ ทั้งในด้านกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อป้องกันประเทศ นอกจากนี้ยังได้พระราชทานกำเนิด **“โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า”** ซึ่งผลิตนายทหารสัญญาบัตรที่มีความรู้ความสามารถออกมารับราชการเป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาหน่วยทหาร อันเป็นรากฐานความมั่นคงของกองทัพ อีกทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งพระราชโอรสและบุตรหลานเจ้านาย ข้าราชการ และบุคคลสามัญ ไปศึกษาวิชาทหารในต่างประเทศ เพื่อนำวิทยาการสมัยใหม่กลับมาพัฒนากองทัพให้เจริญก้าวหน้าต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ส่งผลให้กองทัพบกไทยในสมัยต่อมา มีความแข็งแกร่งเป็นปึกแผ่นมั่นคงและสามารถรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติให้ดำรงอยู่ได้จนตราบเท่าทุกวันนี้

ด้วยเหตุนี้ กองทัพบกจึงได้อัญเชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับยืนขนาดเท่าพระองค์จริง หล่อด้วยสัมฤทธิ์มาประดิษฐาน ณ ห้องพระบารมีปกเกล้าฯ ซึ่งอยู่ชั้นสูงสุดของอาคารพิพิธภัณฑสถานและล้อมรอบด้วยภาพผู้บัญชาการทหารบกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติและเป็นสิริมงคลแก่ข้าราชการกองทัพบกทุกคน ซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณของพระบารมีจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันหาที่สุดมิได้ตลอดกาลนาน

การติดต่อขอเข้าชม

พิพิธภัณฑสถานกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ เปิดให้เข้าชมทุกวันราชการ ตั้งแต่เวลา 09.30-16.00 น. ผู้สนใจสามารถทำหนังสือติดต่อ ขอเข้าชมเป็นหมู่คณะล่วงหน้าอย่างน้อย 3 วัน โดยประสานรายละเอียดทางโทรศัพท์หมายเลข 0-2297-7859 และ 0-2297-7380 โทรสาร 0-2280-2320

อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ

ป้อมพระจุลจอมเกล้า

แนวทางการนำเยี่ยมชม อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ

1. กล่าวต้อนรับ

แนะนำสถานที่ ประกอบด้วย

1.1 พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 5

- สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นการน้อมถวายสักการะต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงที่พระองค์ทรงมีต่อประเทศชาติและพสกนิกรชาวไทย

- การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 ในปี 2535 บรรจบกับกาลเวลาที่สำคัญยิ่ง 2 ประการ

1. มหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

2. ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีอายุครบ 100 ปี

- พระบรมรูปฯ ทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบเต็มยศจอมพลเรือ สวมพระมาลา พระพักตร์หันไปทางพระนคร มีขนาดความสูง 4.20 เมตร หรือสองเท่าครึ่งของพระองค์จริง ส่วนฐานของพระบรมรูปฯ มีขนาดกว้าง 935 ตารางเมตร จัดเป็นห้องแสดงนิทรรศการป้อมพระจุลจอมเกล้า

1.2 ห้องนิทรรศการป้อมพระจุลจอมเกล้า

แสดงถึงประวัติความเป็นมาในสมัย ร.ศ. 112 ซึ่งมีให้ชมตั้งแต่

- แผนที่ฉบับเดิมก่อนที่จะสูญเสียพื้นที่ให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ

- พระราชหัตถเลขา รัชกาลที่ 5 ซึ่งแสดงถึงความหวังใยประเทศชาติ

- เหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสใช้เป็นข้ออ้างในการแทรกแซงและรุกราน จนเป็นชนวนนำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112

- ความเสียหายระยะหลังจากการรบ

- การพัฒนากองทัพหลังเหตุการณ์ ร.ศ. 112

- การบูรณะป้อมพระจุลจอมเกล้า

1.3 พิพิธภัณฑสถานเรือหลวงแม่กลอง

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับกองทัพเรือว่า ควรจะอนุรักษ์เรือรบเก่า ๆ ไว้ แล้วจึงทำเป็นพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ทหารเรือเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชน ดังนั้น เนื่องในมหาวโรกาสมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นปีที่ 50 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2535 กองทัพเรือจึงได้ดำเนินการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเรือรบไทย

ห้องบังคับการเรือหลวงแม่กลอง

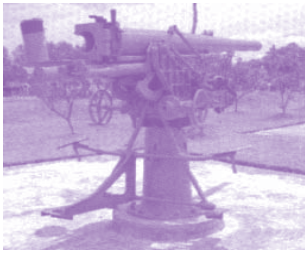

พิพิธภัณฑสถานเรือหลวงแม่กลอง

กำหนดให้นำเรือหลวงแม่กลองมาอนุรักษ์ ซึ่งเป็น 1 ใน 7 โครงการที่กองทัพเรือได้จัดให้มีขึ้นในขณะนั้น เพื่อจัดแสดงให้ประชาชนเข้าชม พร้อมทั้งปรับปรุงท่าเทียบเรือและพื้นที่โดยรวม จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งของกองทัพเรือ โดยให้เรือหลวงแม่กลองทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านพิพิธภัณฑ์สถานการยิงสุดในโรกาสสำคัญ การประดับธง และประดับไฟในพิธีการต่าง ๆ การรับรองแขกเมืองที่สำคัญ การแสดงกิจกรรมเกี่ยวกับทหารเรือ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์กองทัพเรือด้วย

1.4 อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ

กองทัพเรือได้จัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ

อาวุธยุทโธปกรณ์ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ

ป้อมพระจุลจอมเกล้าขึ้นเพื่อน้อมเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 โดยกองทัพเรือได้ดำเนินการจัดหาอาวุธประเภทต่าง ๆ

ซึ่งเดิมเก็บรักษาไว้มิได้นำมาแสดง นำมาตกแต่ง ซ่อมทำ และจัดแสดงตามยุคสมัยในรูปแบบพิพิธภัณฑ์อาวุธกลางแจ้ง โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มของปืนหลุมหรือปืนเสือหมอบ จำนวน 7 กระบอก
- กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มปืนและอาวุธสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 โดยเน้นกลุ่มอาวุธของเรือหลวงพระร่วง และการจัดหาเรือหลวงพระร่วง
- กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มปืนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุทธนาวีที่เกาะช้าง และในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2
- กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มปืนที่กองทัพเรือมีใช้ในหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อาวุธยุทโธปกรณ์ที่ใช้ในการต่อสู้กับ ผกค. ในยุทธการต่าง ๆ
- กลุ่มที่ 5 เป็นการจัดวางสิ่งก่อสร้างและส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของกองทัพเรือในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล

2. การนำชม แบ่งเป็น 4 กลุ่ม

- ห้องนิทรรศการใต้พระบรมราชานุสาวรีย์
- กลุ่มปืนเสือหมอบ
- พิพิธภัณฑ์เรือหลวงแม่กลอง
- อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือและสวนนก

3. ห้องนิทรรศการใต้พระบรมราชานุสาวรีย์

3.1 “ป้อมพระจุลจอมเกล้า” หรือที่นิยมเรียกขานกัน

โดยทั่วไปว่า “ป้อมพระจุลฯ” นั้น มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน กล่าวคือ ภายหลังจากองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ แล้วทรงมีพระราชปรารภว่าป้อมต่าง ๆ ที่เมืองสมุทรปราการ ซึ่งใช้เป็นที่ยืนในการป้องกันและตั้งรับข้าศึกที่จะเข้ามาทางทะเลนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นป้อมเก่า ล้าสมัย และชำรุดทรุดโทรมมาก อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้ในการป้องกันบ้านเมืองได้ อีกทั้งในช่วงเวลานั้นเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในแถบยุโรป ประเทศต่าง ๆ ได้แก่งแย่งกันขยายอำนาจ จนทำให้เกิดลัทธิล่าอาณานิคม และแน่นอนที่สุดประเทศในแถบเอเชีย ซึ่งมี

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิพิธภัณฑ์และห้องแสดงนิทรรศการใต้ฐานพระบรมราชานุสาวรีย์

ความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากร จึงตกเป็นเป้าหมายสำคัญของการล่าอาณานิคม โดยในขณะนั้นประเทศข้างเคียงโดยรอบประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นญวน เขมร ลาว พม่า ตลอดจนสิงคโปร์และมาเลเซีย ได้ถูกยึดครองไว้ทั้งหมด ซึ่งเมื่อมีเหตุการณ์ไม่น่าไว้วางใจเช่นนี้เกิดขึ้น ด้วยพระวิจลญาณและพระปรีชาสามารถแห่งองค์พระพุทธเจ้าหลวง จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้ปรับปรุงและซ่อมแซมป้อมเก่า ๆ และทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้จัดสร้างป้อมปราการที่ทันสมัยขึ้นมาอีกแห่งหนึ่ง ที่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการเร่งด่วน

และแล้วในต้นปี พ.ศ. 2427 ป้อมปราการแห่งนี้ก็ถูกจัดสร้างขึ้น กระทั่งแล้วเสร็จลงเมื่อต้นปี พ.ศ. 2436 และเมื่อวันที่ 10 เมษายนในปีเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินด้วยเรือพระที่นั่งมหาจักรี เพื่อทอดพระเนตรป้อม ทรงทดลองยิงปืนป้อมด้วยพระองค์เอง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อป้อมแห่งนี้ว่า “ป้อมพระจุลจอมเกล้า” ตามความในพระราชหัตถเลขาที่มีถึงเสนาบดีตอนหนึ่งว่า

“แต่มีความกำเริบทะเลยกทยานอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วเก้าปีเศษเดือนหนึ่งล่วงมาแล้ว ป้อมนี้ได้สร้างขึ้นใหม่แผ่นดินปัจจุบันนี้ ยากจะให้ชื่อ **ป้อมจุฬาลงกรณ์** ฤฯ

พระจุลจอมเกล้า คล้ายกับป้อมทั้งปวงซึ่งเขาใช้ชื่อเจ้าแผ่นดินมียู๋บ้าง เช่น ฟอตวิลเลียม เมื่อกัลกัตตา เป็นต้น ทั้งครั้งนี้จะได้สำเร็จเพราะทุนรอนซึ่งฉันจะอุดหนุนดังนี้ ก็ยิ่งมีความปรารถนาเกล้า ถ้าท่านทั้งปวงเห็นสมควรแล้วขอให้เลือกนามใดนามหนึ่งเป็นชื่อป้อมนี้ให้เป็นที่ยินดี และเป็นชื่อเสียงของฉันติดอยู่สืบไปภายหน้า”

3.2 มูลเหตุสำคัญของการสู้รบ สืบเนื่องมาจากในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ฝรั่งเศสซึ่งได้ญวนไว้ในอำนาจแล้วเริ่มแผ่อิทธิพลเข้ามาครอบคลุมเขมรมากขึ้น เพื่อแก่งแย่งกันแสดงอำนาจกับอังกฤษและเพื่อการครอบครองแม่น้ำโขงทั้งหมด ฝรั่งเศสจึงส่งกำลังทหารรุกเข้ามาทางดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2410 หลังจากฝรั่งเศสยึดเขมรส่วนนอกได้แล้วก็ได้มุ่งความสนใจไปที่การยึดครองดินแดนลาวซึ่งในขณะนั้นลาวยังคงเป็นประเทศราชของไทยอยู่ จึงทำให้รัฐบาลไทยมีความวิตกเกี่ยวกับปัญหาเรื่องพรมแดนที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากเขตแดนหัวเมืองลาวนั้นยังไม่มีกำหนดที่แน่นอน อีกทั้งยังมีสถานะเป็นเมืองสองฝั่งฟ้า คือ การที่เจ้าเมืองยอมรับอำนาจการปกครองทั้งจากญวนและไทย แต่ถึงกระนั้นต่างฝ่ายก็ไม่ได้มีการจัดการปกครองให้รัดกุมแต่อย่างใด

ส่วนเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าแทรกแซงและรุกรานหัวเมืองลาว คือ การรุกรานของพวกจีนฮ่อ (เป็นพวกกบฏไต้เผงที่หนีมาจากจีน) ระหว่างปี พ.ศ. 2418-2430 ซึ่งการปราบปรามฮ่อที่ยกมารุกรานนี้เปิดโอกาสให้ไทยได้แสดงสิทธิเหนือดินแดนลาว ด้วยการยกกองทัพไปจัดการหัวเมืองต่าง ๆ ของลาวให้เป็นระเบียบโดยในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพใหญ่พร้อมอาวุธทันสมัยไปยังลาว เพื่อปราบปรามพวกฮ่อให้สงบราบคาบและในเวลาเดียวกันนั้นฝรั่งเศสซึ่งกำลังปราบปรามพวกฮ่อในแคว้นตังเกี๋ยก็ได้ถือโอกาสส่งทหารเข้ามาในหัวเมืองลาวเช่นเดียวกัน โดยอ้างว่าเพื่อตามตีพวกฮ่อที่แตกกระจัดกระจายเข้ามาในบริเวณนี้ และปัญหาเรื่องเขตแดนที่คาบเกี่ยวกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นและทวีความรุนแรง จนกลายเป็นปัญหาที่เรียกว่า “การยุทธ์ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา” หรือ “วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” (กรณีพระยอดเมืองขวาง เจ้าเมืองคำม่วน)

3.3 การยุทธ์ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา (ชมวีดิทัศน์)

3.4 การพัฒนากองทัพหลังเกิดเหตุการณ์ ร.ศ.112

3.5 การบูรณะป้อมฯ และจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์

4. การทำงานของปืนเสือหมอบ

4.1 ชื่อปืนอาร์มสตรอง ผลิตที่ประเทศอังกฤษ จำนวน 7 กระบอก

4.2 คุณลักษณะ-ผลประจำปี

- การเปิดลูกเลื่อนท้ายปืนออกมาโดยใช้คันโยกหมุนมาทางด้านขวา แล้วดึงออกมา
- ใส่ลูกปืนเข้าไปแล้วปิดลูกเลื่อน โดยหมุนโยกไปที่เดิม แล้วมีเชือกสำหรับกระตุกเพื่อลั่นไก
- มีคันโยกปรับระดับปืนอยู่ทางด้านซ้ายของฐานปืนด้านท้าย
- มีวงล้อ 4 วง สำหรับใช้หมุนตัวปืนทางซ้ายขวา
- การยกปืนจะมีถังสำหรับบรรจุน้ำกับไนโตรเจนเพื่อยกปืนให้พ้นปากหลุม เมื่อยิงเสร็จแล้วปืนจะกลับมากอยู่ในลักษณะหมอบเหมือนเดิม
- วงล้อ 1 วง อยู่ด้านขวาของตัวปืน ทำหน้าที่กระดกปืน เพื่อปรับระดับปากกระบอกปืนขึ้นลง

5. พิพิธภัณฑสถานเรือหลวงแม่กลอง

5.1 ชมวีดิทัศน์

5.2 นำชมเรือตามแนวทางลูกศร

6. อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือและสวนนก

6.1 อาคารนิทรรศการ

6.2 กลุ่มปืนและอาวุธสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

6.3 กลุ่มปืนและอาวุธในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1

6.4 กลุ่มปืนและอาวุธในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน

6.5 บทบาทของกองทัพเรือในยามสงบ

เนื่องจากประเทศไทยนั้นได้มีชาวต่างประเทศติดต่อไปมาค้าขาย และเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่เสมอ และมีการนำความรู้ใหม่ๆ และศาสนาเข้ามาจนน่าเป็นห่วงดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ว่า

“การศึกษาสงคราม ข้างญวน ข้างพม่า ก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีก็แต่ข้างฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว”

พระราชดำรัสนี้แม้พระองค์มีสายพระเนตรไกล เตือนด้วยความห่วงใยถึงการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกที่ได้เข้ามาทางแถบเอเชีย และประเทศสยามดังกล่าวนั้นก็สุดที่จะแก้ไขได้ทัน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงยินยอมเปิดเมืองค้าขายกับฝรั่ง และยอมทำตามสนธิสัญญาในลักษณะที่เสียเปรียบ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือ ยอมให้ชาวต่างประเทศมีศาลกงสุลตัดสินความที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับของเขาได้ และยอมจำกัดสิทธิเก็บภาษีศุลกากรไม่เกินร้อยละ 3 เพื่อผ่อนหนักเป็นเบา ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้ยังไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของประเทศในขณะนั้นมากนัก พระองค์นั้นมีพระบรมราชโบาย

ที่จะเร่งรัดความเจริญให้เจริญทันประเทศตะวันตก แต่ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ขยายตัวกลับกลายเป็นความเสียเปรียบแทนที่สิทธินั้นจะมีเฉพาะชาวตะวันตกคู่สัญญา กลับกลายเป็นเรื่องว่าชาวตะวันออกเหล่านั้นได้ตกเป็นเมืองขึ้นของชาตินั้นไปด้วย ประกอบกับได้มีคนจีน คนไทย ต่างพากันไปขอจดทะเบียนเป็นคนในบังคับของกงสุลต่างประเทศที่มีอำนาจทางศาลกงสุล ดังนั้นการออกพระราชกำหนดและการปฏิบัติการปกครองของประเทศก็มักต้องถูกขัดขวางกันกับอำนาจศาลกงสุลอยู่เสมอ แม้จะมีการกำหนดสิทธิการจดทะเบียนคนในบังคับต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2442 และการจำกัดอำนาจศาลกงสุลต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2449 แล้ว ก็ยังมีเหตุที่ทำให้ไทยเสียอำนาจทางศาลไทยอยู่

ประกอบกับเหตุไทยมีพระราชอาณาเขตไม่แน่นอน จึงเป็นเหตุให้เกิดเหตุการณ์สำคัญมาบังคับให้ไทยจำเป็นต้องเสียดินแดนเพื่อรักษาเอกราช และพื้นที่ประเทศส่วนใหญ่ไว้ ดินแดนที่เสียในรัชกาลพระองค์มี 5 ครั้ง ดังนี้

1. เสียดินแดนสิบสองจุไทยหรือสิบสองเจ้าไทย 87,000 ตารางกิโลเมตร ให้ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2431 เหตุสืบเนื่องจากสภาพภูมิประเทศไทยไม่กำหนดแน่นอน ดินแดนนี้มีเมืองเล็กเมืองน้อยติดต่อกับญวน มีสภาพไม่ชัดเจนว่าขึ้นแก่ฝ่ายใด เมื่อฝรั่งเศสได้ญวนจึงดำเนินการส่งคนออกไปสืบสวนภูมิประเทศ เพื่อที่จะหาทางขึ้นไปประชิดติดกับประเทศจีน ซึ่งมีเหตุการณ์เกิดขึ้นดังนี้

เมื่อ พ.ศ. 2429 ฝรั่งเศสได้ขอไทยตั้งกงสุลที่เมืองหลวงพระบาง ซึ่งได้ส่งให้ ม.ปาวี ไปประจำที่นั่น ต่อมา พ.ศ. 2430 พวกฮ่อได้ยกกำลังเข้ามาปล้นเมืองหลวงพระบาง กองทัพไทยยกกำลังไปปราบโดยตกลงกับฝรั่งเศสที่จะช่วยปราบฮ่อในญวน ฝรั่งเศสจึงถือโอกาสเข้ามายึดครองในแคว้นสิบสองจุไทยแล้วไม่ยอมถอนทหารกลับ ทำให้ไทยเสียดินแดนส่วนนี้ไป

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2436 เกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ฝรั่งเศสจึงบังคับไทยให้ทำสัญญาสละดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดรวมทั้งแคว้นสิบสองจุไทยส่วนนี้ด้วย

2. เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง 143,000 ตารางกิโลเมตร เป็นดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศลาวให้ฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 จากกรณีวิกฤตการณ์ปากน้ำ ร.ศ. 112 ที่ฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทย เนื่องจากสาเหตุที่มีการปะทะกับฝรั่งเศสในบริเวณชายแดนด้านลาว โดยฝรั่งเศสได้ส่งกำลังทางเรือจากพนมเปญขึ้นไปทำร้ายเจ้าหน้าที่ไทยตามแนวแม่น้ำโขง เพื่อบีบบังคับให้ไทยยกดินแดนให้ แต่ไทยไม่ยอม เกิดการสู้รบและคดีพระยอดเมืองขวาง เจ้าเมืองคำม่วน (คือ เตียนเบียนฟู) จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้ฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา

เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 เพื่อบีบบังคับยื่นคำขาดให้ไทยถอนทหารจากชายแดน และยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงรวมทั้งเกาะต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส พร้อมกับเรียกร้องให้เสียค่าทำขวัญและค่าปรับเป็นเงินฝรั่งเศส 2 ล้านฟรังก์ กับอีกจำนวนหนึ่งเป็นเงินไทย 3 ล้านบาท บีบบังคับให้ไทยตอบภายใน 48 ชั่วโมง

ฝ่ายไทยได้ทำการโต้แย้ง ฝรั่งเศสจึงส่งกองทัพเรือรบมาปิดปากอ่าวไทย นำเรือเข้ามาถึงกรุงเทพฯ และมีการปะทะกันที่ปากน้ำ เรือนำร่องของฝรั่งเศสถูกยิงเสียหาย จึงบีบบังคับปรับเป็นเงินสดจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องนำเงินถุงแดง ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้าขายกับสินค้าเรือสำเภตาต่างชาติได้กำไรเก็บสะสมไว้ ออกมาใช้เป็นค่าปรับ และไทยต้องยอมปฏิบัติตามที่ฝรั่งเศสเรียกร้องดังกล่าว

เมื่อสิ้นการเจรจาตกลงกันแล้ว ฝรั่งเศสจึงถอนการปิดอ่าวไทยเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 แต่ยึดเมืองจันทบุรีเป็นประกันจนกว่าไทยจะทำตามข้อตกลงในการถอนทหารจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงภายใน 1 เดือน ในสภาพปิบัติดีของฝรั่งเศส ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2439 ม.เดอแวลล์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศฝรั่งเศสได้รายงานสรุปไว้ว่า

“ที่สุดเราได้ดินแดนกว้างถึง 225,000 ตารางกิโลเมตร เท่ากับครึ่งหนึ่งของประเทศฝรั่งเศสสามารถรวมกับอาณาจักรอินโดจีนของเราเด็ดขาด สรุปความง่าย ๆ ก็คือ เราได้แม่น้ำโขงทั้งหมดมาเป็นเขตของเรา แม่น้ำโขงซึ่งยาวถึง 2,500 กิโลเมตร ก็ได้ห้ามมิให้พาหนะที่ติดอาวุธสัญจรไปมา และเพื่อที่จะให้หมู่บ้านพื้นเมืองตั้งภูมิลำเนาทำมาหากินอยู่ได้โดยปกติสุข เราก็ได้ห้ามมิให้ไทยตั้งกองทหารประจำที่หรือไม่ประจำที่ไว้ในเขต 25 กิโลเมตร ในที่สุดเราได้กำหนดการบางอย่างไว้ในมณฑลพระตะบองและเสียมราฐ ก็เพื่อกำจัดภัยแห่งการรุกรานที่อาจมีมาสู่เมืองพนมเปญ อันอาจทำให้ราษฎรเสียขวัญ ทั้งนี้นับว่าความปลอดภัยของเขมรและโคชินไชนาจะมั่นคงยิ่งขึ้น”

การเสียดินแดนและค่าปรับจำนวนมากครั้งนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงกับประชวรทีเดียว

3. เสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ด้านตรงข้ามเมืองหลวงพระบาง และเมืองจำปาศักดิ์ หรือปากเซ 62,500 ตารางกิโลเมตร ให้ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 โดยข้างฝรั่งเศส ได้รุกร้าข้ามแดนเข้ามาแล้วอ้างว่าเป็นเขตลาว (ทำให้เขตไทยติดกับลาวโดยไม่มีแม่น้ำกั้นเหมือนเขตอื่น) กล่าวคือ หลังจากที่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงแล้ว ฝรั่งเศสยังคงยึดเมืองจันทบุรีเป็นเมืองประกันอยู่ถึง 10 ปี

จนไทยจำต้องยอมยกดินแดนอื่นเพื่อขอแลกเปลี่ยน โดยทำสัญญา 2 ฉบับ คือ สัญญาลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2445 ไทยต้องยอมยกเมืองมะโนไพร และจำปาศักดิ์ตรงข้ามปากเซ

ให้กับฝรั่งเศส หลังเซ็นสัญญาแล้วฝรั่งเศสยังคงยึดเมืองจันทบุรีต่อไปอีก 1 ปี จนต้องทำสัญญา ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446 ทำให้ไทยต้องยกดินแดนตรงกันข้ามกับเมืองหลวงพระบาง คือ ผังขวาแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีไปจนถึงวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2447 จึงได้ถอนทหารออกจากเมืองจันทบุรี แต่ฝรั่งเศสกลับไปยึดเมืองตราดแทน

4. เสียพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ 51,000 ตารางกิโลเมตร ให้ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2450 เพื่อแลกเปลี่ยนกับจังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรีที่ถูกฝรั่งเศสยึดไว้จากกรณีวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 กับแลกอำนาจศาลไทยที่จะบังคับคนในบังคับฝรั่งเศส เรื่องนี้ไทยได้ทำสัญญากับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2450 โดยยอมยกมณฑลบูรพาอันมีเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส (เดิมนั้นดินแดน 3 เมืองนี้บรรพบุรุษสกุลอภัยวงศ์ปกครองแยกจากเขมรมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์) เพื่อให้ฝรั่งเศสยอมคืนเมืองด่านซ้าย เมืองตราด และเกาะต่าง ๆ ได้แหลมสิงห์ลงไปจนถึงเกาะกูด เว้นแต่เมืองประจันตคีรีเขต (คือ เกาะกง) เพื่อแลกกับสิทธิอำนาจศาลไทยคือ ฝรั่งเศสต้องยอมให้ชาวเอเชียได้แต่งงานอำนาจไว้ว่า ศาลกงสุลของฝรั่งเศสยังมีอำนาจจะเรียกคดีจากศาลไทยไปพิจารณาใหม่ได้ จนกว่าไทยจะประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวฉบับเป็นเวลา 4 ปีแล้ว

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ เจ้าเมืองพระตะบอง ไม่ยอมอยู่เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส จึงพาครอบครัวอพยพมาอยู่ราชอาณาจักรสยามจนทุกวันนี้

5. เสียกanton ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส และเกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ โดยมีสัญญาลงวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2451 (บางแห่งว่าวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2452) ให้ไทยยกดินแดนทางหัวเมืองมลายู 4 เมือง ให้อังกฤษ คือ ไทรบุรี กanton ตรังกานู และปะลิส คิดเป็นเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 42,000 ตารางกิโลเมตร (บางแห่งว่า 80,000 ตารางกิโลเมตร) เพื่อแลกกับการที่อังกฤษยอมให้คนในบังคับที่ลงทะเลเปียนไว้กับกงสุลก่อน พ.ศ. 2451 ไปขึ้นศาลพิเศษของไทย คือ ศาลต่างประเทศซึ่งมีผู้พิพากษาชาวยุโรป 1 คน ร่วมพิจารณาด้วยทุกครั้ง ส่วนพวกที่ขึ้นทะเลเปียนหลังจากนี้ยอมให้ขึ้นศาลไทย โดยมีข้อแม้ว่าถ้าคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลยแล้วก็ขอให้มีการพิพากษาชาวยุโรปเข้าร่วมพิจารณาด้วย และกงสุลอังกฤษยังมีสิทธิเรียกร้องเอาคดีคนในบังคับไปพิจารณาได้ จนกว่าไทยจะใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวฉบับแล้ว 5 ปี นอกจากนี้อังกฤษให้ไทยกู้เงิน 4 ล้านปอนด์ โดยเสียดอกเบี้ยถูกเพื่อนำไปสร้างรถไฟสายใต้ไปเชื่อมกับสายสหพันธรัฐมลายา (มาเลเซีย ปัจจุบัน)

การเสียดินแดนในส่วนที่ไม่ได้เป็นของไทยแต่เดิมนั้น ก็เพื่อรักษาแผ่นดินสยามให้คงอยู่ จากกรณี ร.ศ. 112 และการต้องยอมเสียค่าปรับจำนวนมาก จนต้องนำเงินถุงแดง

ออกมานั้น เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสียพระราชหฤทัยอย่างมากถึงกับทรงพระประชวรไม่เสวยพระโสมก และโปรดให้ใคร่หาเข้าเฝ้าจนมีพระราชดำริว่า **“เห็นจะถึงที่สุดแห่งพระชนม์ชีพ”**

ด้วยพระองค์ทรงนำเอาเหตุการณ์ครั้งกรุงศรีอยุธยา มาเป็นพระอนุสติ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เสียดินแดน ด้วยพระองค์ทรงเปรียบเทียบตั้งขุนหลวงสองพระองค์ที่ไม่อาจจะรักษากรุงศรีอยุธยาไว้ได้ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์คำฉันท์ไว้ว่า

“เจ้านานนิกหนายินดี ยามระเห็จบำรุงกาย
ส่วนจิตบมีสบาย ศิริระลุ่มอุราตริ้ง
แม้หายก็พลันยาก จะลำบากทุกยั้ง
ตรีแต่จะถูกรั้ง อูระวัดและอตรา
กลัวเป็นทวิราช บดริบองอยุธยา
เสียเมืองจะนิทา บละเว่นถวางววย
คิดใดจะเกียงแก่ ก็พบซึ่งเงื่อนสาย
สบหน้ามนุษย์อายุ จึงจะอดและเลยสูญๆ”

ในเหตุการณ์ที่ทำให้พระองค์สูญเสียพระราชหฤทัยครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ปริวิตกถึงพระอาการประชวรของพระองค์จนเป็นที่น่าห่วงใยของหมู่อาณาประชาราษฎร์ จึงได้มีพระนิพนธ์ให้อนุสติไว้ว่า

ดูจเหล่าพลละนา วะเหวว่ากะปัตัน
นายท้ายฉงนงัน ทิศทางก็กลางแคลง
อึดอัดทุกหน้าที่ ทุกข์ทวิทุกวันวาร
เหตุห่างบดียาน อันเคยไว้หน้าใจชน

จากพระนิพนธ์บทนี้ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวยพระโสมก และทรงเกิดความหวังที่จะเอาชนะวิกฤตการณ์ของบ้านเมืองให้จงได้ พระองค์ทรงใช้พระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพเผชิญกับสถานการณ์ของการล่าอาณานิคมจากประเทศมหาอำนาจถึงกับต้องยอมเสียดินแดนบางส่วนเพื่อรักษาความเป็นประเทศเอกราชของชาติไทยไว้ ขณะนั้นประเทศเพื่อนบ้านต่างได้สูญเสียเอกราชไปแล้ว และยังคงเหลืออยู่ประเทศสยามเพียงประเทศเดียวเท่านั้น ที่ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจที่ออกล่าอาณานิคม

หนังสือบางกอกใหม่ได้พิมพ์ข้อความเทิดพระเกียรติพระองค์ไว้ว่า

พระองค์ทรง “เป็นสมเด็จพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ มวลชนทั้งหลายในโลกย่อมทราบว่พระองค์ทรงพระปัญญาอันสุขุมคัมภีรภาพ ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ และในพระราชหฤทัยรักความยุติธรรมเป็นอนุเคราะห์อย่างหาที่สุดมิได้ โดยที่เป็นประเทศมิได้มีความต้องการเขตแดนของใครในโลกนี้ และมีแต่ทรงบำรุงรักษาทางพระราชไมตรีกับประเทศใกล้เคียง”
ดังนั้นสัญญาที่ไทยทำไว้กับต่างประเทศนั้น จึงได้

มีการนำมาแก้ไขปรับปรุงใหม่ เพื่อให้ไทยมีอำนาจมากขึ้น ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีประเทศต่าง ๆ ส่งผู้แทนเข้ามาขอทำสนธิสัญญาทาง พระราชไมตรีว่าด้วยการค้าขาย การพิกัดอัตราภาษี การเมือง และการขอตั้งกงสุล เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษที่ได้เริ่มทำไว้ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4

การตั้งชื่อเรือหลวงใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

1. เรือพิฆาต ตั้งชื่อตามชื่อตัว ชื่อบรรดาศักดิ์ หรือชื่อสกุลของบุคคลที่เป็นวีรบุรุษของชาติ
2. เรือฟรีเกต ตั้งชื่อตามแม่น้ำสำคัญ
3. เรือคอร์เวต ตั้งชื่อตามเมืองหลวงหรือเมืองสำคัญ ในประวัติศาสตร์
4. เรือเร็วโจมตี
 - 4.1 เรือเร็วโจมตี (ปืน)
 - 4.2 เรือเร็วโจมตี (ตอร์ปิโด) ตั้งชื่อตามจังหวัดชายทะเล
5. เรือดำน้ำ ตั้งชื่อตามผู้มีฤทธิ์ในนิยายหรือวรรณคดี เกี่ยวกับการดำน้ำ
6. เรือทุ่นระเบิด ตั้งชื่อตามสมรภูมิที่สำคัญ
7. เรือยกพลขึ้นบก เรือลำเลียง และเรือลากจูง ตั้งชื่อตามชื่อเกาะ

8. เรือตรวจการณ์

8.1 เรือตรวจการณ์ (ปืน) ตั้งชื่อตามชื่ออำเภอ ชายทะเล

8.2 เรือตรวจการณ์ (ปราบเรือดำน้ำ) ตั้งชื่อ ตามเรือรบในลำน้ำสมัยโบราณที่มีความหมายเหมาะสม แก่หน้าที่ของเรือ นั้น ๆ

9. เรือสำรวจ ตั้งชื่อตามดาวที่สำคัญ

10. เรือหน้าที่พิเศษ ตั้งชื่อด้วยถ้อยคำที่มีความหมาย เหมาะสมแก่หน้าที่ของเรือ นั้น ๆ

หน่วยงานรับผิดชอบ

ฐานทัพเรือกรุงเทพฯ

เวลาทำการ

วันจันทร์-วันอาทิตย์ เวลา 08.00 น.- 20.00 น.

ค่าเข้าชม

ไม่เก็บค่าเข้าชม โทร. 0-2475-6100

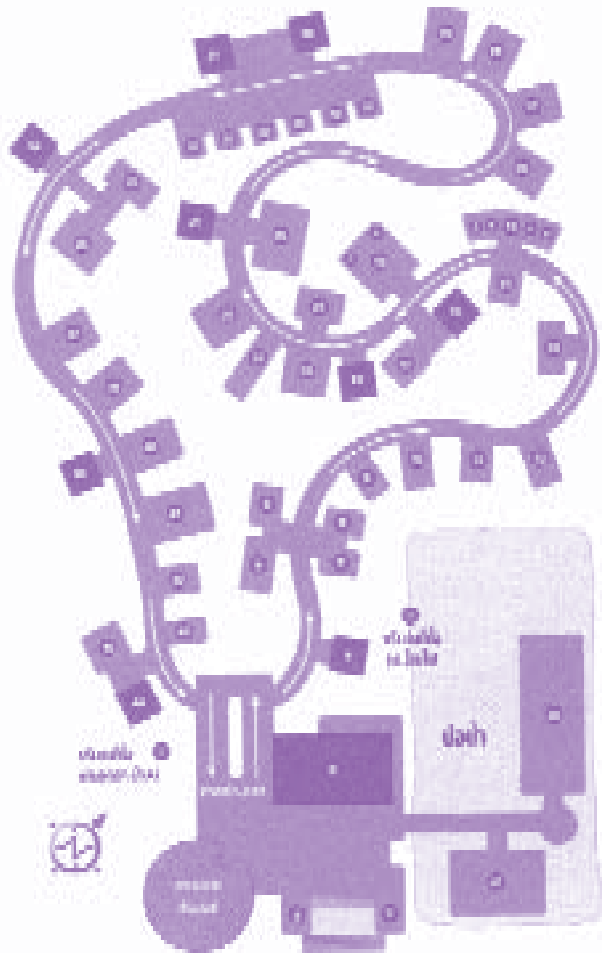
ระยะทาง

จากวงเวียนใหญ่ กรุงเทพฯ ระยะทาง 27 กิโลเมตร

การเดินทาง

รถยนต์โดยสารประจำทาง ปอ. 20 (ท่าดินแดง-พระสมุทรเจดีย์- ป้อมพระจุลจอมเกล้า)

แผนผังอุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ ป้อมพระจุลจอมเกล้า

- 1)-2) แท่นปืนใหญ่โบราณบนบรรจุทางปากกระบอก 3) อาคารนิทรรศการ 4) ศาลาอาวุธสมัยรัชกาลที่ 5 5) ปืน 120/40 มม. 6) ปืน 76/40 มม. 7) ปืน 57/40 มม. 8) ปืน 37/20 มม. แท่นเรือ 9) ปืน 47/40 มม. ล้อสนาม (ปืนเที่ยง) 10) ปืนกล 57/40 มม. ล้อสนาม 11) ปืน 37/20 มม. ล้อสนาม 12) ปืน 76 มม. ล้อสนาม 13) ตอร์ปิโดแบบ 45 ก. 14) ทู่นระเบิด (แบบหมวกแขก) 15) (A) ปืนกล 37 มม. แคตลิง 5 ลำกล้อง (B) ปืนกล 11 มม. แคตลิง 10 ลำกล้อง (C) ปืนกล 11 มม. แคตลิง 4 ลำกล้อง (D) ปืนกล 8 มม. สอทซ์กิส 16) ศาลาอาวุธสมัยรัชกาลที่ 6 17) ปืน 57/45 มม. (ญี่ปุ่น) 18) (E) ตอร์ปิโดแบบ 45 ข. (F) ตอร์ปิโดแบบ 45 ง. 19) ศาลาเรือหลวงพระร่วง 20) ปืน 102/40 มม. 21) ปล่องไฟเรือหลวงพระร่วง 22) ตอร์ปิโดแบบ 53 ก. 23) ปืน 40/40 มม. แท่นเดี่ยว 24) ศาลาอาวุธก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 25) ตอร์ปิโดแบบ 45 จ. 26) ปืน 76/40 มม. 27) ปืน 76/40 มม. แบบ 78 ยิงเร็วมุมสูง (ย.ร.ม.ส.) 28) ปืน 75/51 มม. 29) ปืน 76/25 มม. 30) ศาลายุทธรณีวิทยาที่เกาะช้าง 31) ศาลาอาวุธในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 32) ปืนกล 20 มม. MADSEN แบบ 77 33) ปืนกล 20 มม. MADSEN แบบ 80 34) ศาลาอาวุธสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 35) ปืน 75/51 มม. 36) ปืน 40/40 มม. แท่นคู่ 37) ปืน 75/41 มม. 38) ปืนยิงรถถัง 37 มม. ล้อสนาม 39) ศาลาอาวุธตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 40) ปืน 90 มม. ล้อสนาม 41) ปืน 102/45 มม. 42) เครื่องยิงลูกระเบิด 4.2 นิ้ว แท่นเรือ 43) ปืนไร้แสงสะท้อนถอยหลัง 75 มม. เอ็ม 20 (ปรส.) 44) ศาลาอาวุธสงครามเกาหลีและเวียดนาม 45) ปืนกล 20 มม. OERLIKON แท่นเดี่ยว 46) แท่นตั้งเรือ PBR 47) แท่นตั้งรถ LVT

ป้อมริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่สร้างสมัยรัตนโกสินทร์

เขตจังหวัดสมุทรปราการ

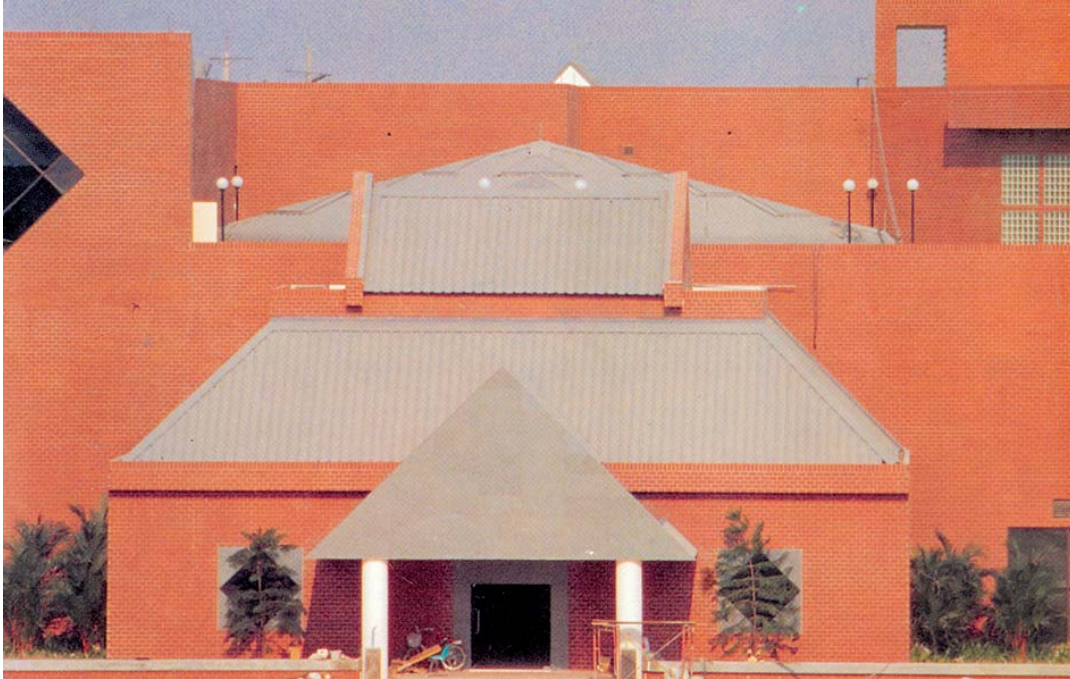
ชื่อป้อม	ที่ตั้ง	ปีที่สร้าง (พ.ศ.)
ป้อมประโคนชัย	ฝั่งตะวันออก	2362 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมนารายณ์ปราบศึก	ฝั่งตะวันออก	2362 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมปราการ	ฝั่งตะวันออก	2362 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมกายสิทธิ์	ฝั่งตะวันออก	2362 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมพระกาฬ	ฝั่งตะวันออก	2362 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมผีเสื้อสมุทร	ฝั่งตะวันออก	สร้าง ร.2 เสร็จ ร.4
ป้อมนาคราช	ฝั่งตะวันตก	สร้าง ร.2 เสร็จ ร.3
ป้อมคงกะพัน	ฝั่งตะวันตก	2370 (รัชกาลที่ 3)
ป้อมนารายณ์กวางกร	ฝั่งตะวันตก	2377 (รัชกาลที่ 3)
ป้อมเสือซ่อนเล็บ	ฝั่งตะวันออก	สร้าง ร.3 เสร็จ ร.5
ป้อมพระจุลจอมเกล้า	ฝั่งตะวันตก	2427 (รัชกาลที่ 5)

เขตอำเภอพระประแดง (เมืองนครเขื่อนขันธ์)

ชื่อป้อม	ที่ตั้ง	ปีที่สร้าง (พ.ศ.)
ป้อมวิทยาคม	ฝั่งตะวันออก	สร้าง ร.1 เสร็จ ร.2
ป้อมสมิงพราย	ฝั่งตะวันออก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมปีศาจสิง	ฝั่งตะวันออก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมราหูจร	ฝั่งตะวันออก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมพระจันทร์	ฝั่งตะวันออก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมพระอาทิตย์	ฝั่งตะวันออก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมแมลงไฟฟ้า	ฝั่งตะวันตก	2357 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมมหาสังหาร	ฝั่งตะวันตก	2358 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมศัตรูพินาศ	ฝั่งตะวันตก	2358 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมจักรกรวด	ฝั่งตะวันตก	2358 (รัชกาลที่ 2)
ป้อมเพชรหึง	ฝั่งตะวันตก	2365 (รัชกาลที่ 2)

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คำนำ

นิทรรศการกึ่งพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดง ณ อาคารศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ได้จัดแบ่งออกเป็น 3 ส่วน เพื่อให้ครอบคลุมสาระตามความเห็นของคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน คือ

1. นิทรรศการ พระบรมโพธิสมภาร (แสดง ณ อาคารชั้น 2 ด้านทิศตะวันตกและทิศเหนือ) มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อพสกนิกรของพระองค์ ในขณะที่เดียวกันก็ทรงเป็นร่วมโพธิ์ของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ในนิทรรศการส่วนนี้จึงมีพระบรมรูปครึ่งพระวรกายในฉลองพระองค์ครุฑประดิษฐานอยู่ด้วย

2. นิทรรศการ ประวัติมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง และมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (แสดง ณ อาคารชั้น 2 ด้านทิศตะวันออก) มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติและจริยวัตรของหลวงปู่ได้ฮงใจวซือ ทั้งในด้านการซ่อมสร้างถนน สะพาน เก็บศพไร้ญาติ ฯลฯ และต่อมาได้มีการก่อตั้งมูลนิธิปอเต็กตึ๊งในประเทศจีน จนต่อมาได้ขยายแนวคิด และกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ขึ้นในประเทศไทย ก่อเกิดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่เป็นสาธารณประโยชน์แก่สังคมไทย จนมาถึงการก่อตั้ง

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติในปัจจุบัน นิทรรศการส่วนนั้นนอกจากจะประดิษฐานรูปภาพขนาดใหญ่ของหลวงปู่ได้ฮงใจวซือแล้ว จะได้ติดตั้งรูปปั้นผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์สนับสนุนมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ในฐานะผู้ร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยด้วย

3. นิทรรศการ แสดงความสัมพันธ์ไทย-จีน (แสดง ณ บริเวณชั้นล่างของอาคาร) มีสาระเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีน ด้านต่าง ๆ คือ การทูต การค้า การถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิชาการ ศิลปกรรม ศาสนา และส่วนสุดท้ายคือ ภาพชุดสังคมจีน-ไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ซึ่งเป็นภาพถ่ายเก่าทั้งชุดที่หาดูได้ยาก

นิทรรศการทั้ง 3 ส่วนนี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันโดยตลอด ด้วยมีความประสงค์ที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ เพื่อให้เกิดความรักความเข้าใจต่อสายสัมพันธ์ไทย-จีนและสานต่อแนวคิดการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อหมู่มวลมนุษยชาติจากรากฐานความคิดและจริยวัตรแห่งหลวงปู่ได้ฮงใจวซือที่ครั้งหนึ่งเคยเกิดขึ้นในประเทศจีน และที่สุดได้มาแบ่งบานงอกงามอยู่ในดินแดนประเทศไทย ทั้งนี้ด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

แผนที่แสดงการกระจายของชาวจีนไปตามส่วนต่าง ๆ ทั่วโลก

ความสัมพันธ์ไทย-จีน ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิชาการ ซึ่งปรากฏครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ อาทิ ยารักษาโรค (จำลองร้านขายยาแผนโบราณ) เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม (จำลองที่กระตุก) อาหารการกิน (ภาพการทำสวนผักและจำลองพืชผักจีน)

ความสัมพันธ์ไทย-จีน

ความนำ

ชาวจีนเป็นนักเดินทาง กล่าวกันว่าที่ใดมีทะเล ชาวจีนจะพยายามดันดันไปให้ถึงที่นั่น นานมาแล้วที่ชาวจีนเดินทางท่องเที่ยวผจญภัย สร้างความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในเรื่องของการค้า ชาวจีนจำนวนมากได้ตัดสินใจฝังรากฝากชีวิต ณ ดินแดนเหล่านี้ ซึ่งหากมีการกำหนดจุดลงในแผนที่แล้ว จะเห็นว่ามีการกระจายตัวของชาวจีนไปเกือบทุกทวีปในโลก เช่น ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ เวียดนาม กัมพูชา ออสเตรเลีย อเมริกาเหนือ แคนาดา และทวีปยุโรปทั้งตะวันตก ตะวันออก เมื่อไปอยู่ ณ ภูมิภาคใดในโลก วัฒนธรรมจีนย่อมเจริญแพร่หลาย ณ ที่นั่น เพราะชาวจีนเป็นผู้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของตนอย่างแน่นแฟ้น ในทุกวันนี้ การเดินทางไปยังส่วนต่าง ๆ ของชนชาตินี้ ก็ยังคงดำเนินสืบเนื่องต่อมาแม้ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าผู้คนและวัฒนธรรมจีนได้แผ่กระจายไปอย่างกว้างขวาง

สำหรับสังคมไทย คนจีนและวัฒนธรรมจีน มิใช่เป็นสิ่งที่แสดงความแปลกแยกหรือความเหลื่อมล้ำทางชนชาติแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทย-คนจีน อย่างสมานฉันท์ เกิดสันติสุขและความร่วมมือร่วมใจที่จะช่วยพัฒนา ทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า จนในปัจจุบัน ประชากรชาวจีนบนผืนแผ่นดินไทยลดจำนวนลงไปเรื่อย ๆ ในขณะที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนมากขึ้นและเขาเหล่านี้ มีสิทธิ มีหน้าที่ตามกฎหมาย ในฐานะพลเมืองไทยโดยเสมอภาค ภายใต้พระบรมโพธิสมภารปกแผ่ให้ความร่มเย็นเป็นสุขสืบมาจนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีประเทศใดในโลกที่จะเกิดสังคมผสมผสานระหว่างไทยจีนได้อย่างกลมกลืนแจ่มใสมากเท่าที่เกิดในประเทศไทย

ความสัมพันธ์ด้านการทูต

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในดินแดนประเทศไทย โดยเฉพาะบันทึกของนักบวชชาวจีนและโบราณวัตถุจีนประเภทเครื่องถ้วยสมัยต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า การติดต่อระหว่างสองดินแดนนี้ดำเนินมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ดังปรากฏจากภาพแผนที่ประเทศไทยที่แสดงถึงแหล่งพบเครื่องถ้วยจีนสมัยต่าง ๆ กระจายไปตามภูมิภาคทั่วประเทศ โดยเฉพาะแถบแหลมไพล์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งพบโบราณวัตถุประเภทเครื่องถ้วยจำนวนมากเป็นของที่ผลิตในสมัยราชวงศ์ถัง อันตรงกับสมัยทวารวดีของไทยหรือเมื่อพันปีมาแล้ว จนถึงสมัยสุโขทัยที่มีการสร้างเตาเผาขึ้นเพื่อผลิตเครื่องถ้วยอย่างเป็นล่ำเป็นสัน โดยการถ่ายทอดความรู้จากช่างชาวจีนเช่นกัน แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่าง 2 อาณาจักร

ในสมัยอยุธยาซึ่งตรงกับราชวงศ์หมิง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนได้ดำเนินสืบต่อมาอย่างราบรื่น พระราชพงศาวดารราชวงศ์หมิงเรียกอาณาจักรอยุธยาว่า “เสียนหลอหู” หรือ “เสียนหลอ” ซึ่งภาษาจีนแต่จั่วออกเสียงว่า “เสียมลั่ว” ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย-จีน ยังดำเนินมาด้วยดี ดังจะเห็นว่าการถ่ายทอดจินตนาการ “คนไทย” โดยชาวจีนชื่อเซี่ยซุ่ย เมื่อ พ.ศ. 2305 ในภาพเดียวกันนี้ ยังมีข้อความภาษาจีนและภาษาแมนจู พรรณนาถึงประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรไทย โดยย้อนไปถึงตั้งแต่ พ.ศ. 1132-1161

แม้เมื่อบ้านเมืองเกิดภาวะวิกฤติในเวลาต่อมา จากการรุกรานของข้าศึกเมื่อ พ.ศ. 2310 คนจีนคนหนึ่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ได้มีส่วนต่อการกอบกู้บ้านเมืองให้คืนคงความเป็นเอกราช นั่นคือ พระยาตาก (สิน) ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยจีนยังดำเนินสืบต่อมาแม้ในบางยุคสมัยจะเกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดการขาดตอนลงบ้างก็เป็นเวลา ไม่นานนัก

เมื่อเทียบกับความสัมพันธ์ยาวนานที่เคยมีต่อกันในสมัยอดีต

ปัจจุบันความสัมพันธ์ไทยจีน ยิ่งทวีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เพราะมิใช่จำกัดแต่เฉพาะทางการทูตเท่านั้น แต่ยังขยายขอบข่ายไปถึงด้านการศึกษา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมร่วมจากเค้ามูลเดียวกัน เกิดความร่วมมือระหว่างนักวิชาการ 2 ฝ่าย เช่น การศึกษาเรื่องชนชาติจ้วงในมณฑลกุ้ยชาน ทำให้ได้แนวคิดที่แสดงถึงความเป็นพี่เป็นน้องที่ชัดเจนขึ้นว่า จ้วงเป็นพี่น้องเผ่าไทยที่เก่าแก่ที่สุด มีจำนวนมากที่สุดและสิ่งสำคัญคือมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับไทย หากพิจารณาจากบรรดาชนชาติไทยทั้งหลายที่อยู่ในประเทศจีน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมบางอย่าง การใช้เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เป็นต้น

มุมสินค้าจากจีนมาไทย ส่วนบนเป็นแผนที่ตำบลลำเพ็ญ อันเป็นย่านการค้าสำคัญมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ แผนที่ดังกล่าวได้ขอทำสำเนาจากต้นฉบับเดิมที่จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 120) ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ

ความสัมพันธ์ด้านการค้า

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเคยให้ความเห็นว่า “เหตุที่เมืองไทยจะเป็นมิตรกับกรุงจีนนั้น เกิดแต่ด้วยเรื่องไปมาค้าขายกันทางทะเล” ในสมัยกรุงศรีอยุธยาความสัมพันธ์ด้านการค้าไทยจีนดูเหมือนจะเห็นเด่นชัดมากที่สุด เพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่าส่งผ่านหรือเป็นสถานีการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญในเวลานั้น จากบัญชีสินค้าส่งออกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบุว่าสินค้าส่งผ่านที่ค้าขายกันนั้นส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากจีน เช่น ผ้า นานาชนิด อัญมณี เครื่องเคลือบและเครื่องยาต่าง ๆ ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จีนก็ยังคงครองความเป็นตลาดการค้าหลักของไทย แต่เป็นลักษณะที่ดำเนินไปภายใต้ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ และไทยได้รับอภิสิทธิ์ทางการค้าหลายประการจากรัฐบาลจีน ทำให้ไทยเป็นแหล่งรวมสินค้าจากจีนที่สำคัญแหล่งหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ขณะนั้น และได้รับผลประโยชน์มากกว่าชาติตะวันตกอื่น ๆ

สำหรับสินค้าเข้าและสินค้าออกนั้น สินค้าเข้าที่ไทยนำมาจากจีนมี อาทิ เครื่องกระเบื้อง เครื่องลายคราม ผ้าทวน ผ้าแพร ผ้าไหม ผ้านานกิง กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้น พัดงาสลัก พัดขนนก เครื่องประดับทำด้วยโลหะต่าง ๆ ร่มหวี หีบใส่ของ ภูผหอม กระจกเงา กระจกดาชชนิดต่าง ๆ หม้อทองคำ หม้อเงิน หม้อทองเหลือง หมึกจีน ทองแท่ง เงินแท่ง ขนมหวานานาชนิด ผักตบถ ผลไม้แห้งต่าง ๆ ใบชาและเครื่องยาจีน ส่วนสินค้าออกที่ไทยส่งไปขายในจีนนั้นมักเป็นของป่า เช่น ไม้ฝาง ไม้กฤษณา ไม้เนื้อแข็งต่าง ๆ หวาย ตะคา เปลือกปะโลง หนังสัตว์ต่าง ๆ เขากวาง กานพลู พริกไทย ดีปลี หมาก ฝ้าย ข้าว ยาสูบ น้ำตาลทราย น้ำมันมะพร้าว กุ้งแห้ง ปลาช่อนแห้ง ปลาเค็ม เนื้อสัตว์ตากแห้ง ดีบุก ตะกั่ว และเหล็ก หลังการทำสนธิสัญญาเบาวีริง ใน พ.ศ. 2398 รูปแบบการค้าระหว่างประเทศไทย-จีน ได้รับการพัฒนาต่อมา ด้วยระบบการค้าสี่เสาหรือการค้าระหว่าง 4 เมือง คือ กรุงเทพฯ สิงคโปร์ ฮองกง ชัวเถา ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่า ระบบการค้าสี่เสาเกิดจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ และสังคมที่ว่า ชาวจีนมีลักษณะเฉพาะตัวหลายอย่างคือ ความรักพวกพ้อง โดยความเป็นสายเลือดเดียวกัน ถิ่นกำเนิดเดียวกัน ตลอดจนการประกอบอาชีพเดียวกัน และมีการสะสมเงินทุน ทำให้ระบบการค้าสี่เสาดำเนินไปอย่างราบรื่น

หากกล่าวในส่วนของการค้าภายในแล้ว เราย่อมทราบดีว่า ชาวจีนมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการค้าในประเทศ เพราะสินค้าที่มีการซื้อขายกันนี้ เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งในส่วนที่เป็นของกินของใช้และงานบริการ ดังปรากฏย่านการค้าของชาวจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจากคำพรรณนามุขสถานพระนครหรืออยุธยาว่า

“...ย่านขนมจีน ทำขนมเปียกใหญ่น้อยขาย 1 ย่าน บ้านวัดน้อยประตูจีน ขายปรอททองเหลืองเคลือบ 1 ย่านใน ไก่เชิงสะพานประตูจีนไปเชิงสะพานประตูในไก่ เป็นย่านจีนอยู่ตึกทั้งสองฟากถนนหลวง นั่งร้านขายของสรรพเครื่องสำเภาครบ มีตลาดขายสุกร ปลา ของสด เข้าเย็น อยู่ในย่านในไก่ 1 ย่านสามมั่ว แต่เชิงสะพานในไก่ตะวันออกไปถึงหัวสาระภามุมกรุงเทพมหานคร จีนทำเครื่องเงินอับและขนมทำโต๊ะเตียง และถั่งน้อยใหญ่ และทำสรรพเครื่องเหล็ก”

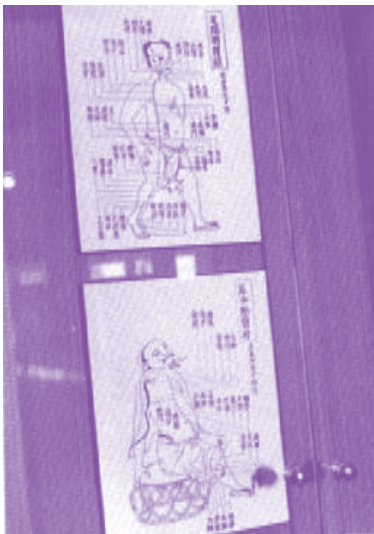
เมื่อย้ายเมืองหลวงมายังกรุงธนบุรี ชาวจีนจากกรุงเก่าได้ติดตามมาตั้งบ้านเรือนทำมาค้าขาย ทำให้เกิดย่านการค้าสำคัญเช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ เกิดย่านการค้าของชาวจีนที่เรียก “ลำเพ็ญ” และปัจจุบันยังคงสืบเนื่องความเป็นย่านการค้าของชาวจีน โดยครอบคลุมบริเวณตรอกบ้านพระยาอิศรานุภาพ สะพานหัน ศาลเจ้าเก่า กงสีลิ่ง (ราชวงศ์) วัดสามปลื้ม ตรอกเต้า ตรอกพระยาไกร ตรอกโรงกระทะ ตรอกอาจุม ตลาดน้อย ตลาดวัดญวน

ความสัมพันธ์ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ชาวจีนได้นำความรู้ต่าง ๆ ติดตัวเข้ามาสู่เมืองไทย และถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ไว้ในสังคมไทยหลายด้านหลายแขนง โดยเฉพาะในสิ่งที่เกี่ยวกับ ยา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

ร้านขายยาจีนแผนโบราณ

แสดงจุดฝังเข็ม ตามหลักวิชาการของจีน

การแพทย์

ธรรมชาติของสรรพสิ่งล้วนมีความโน้มเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง หรือที่ปรัชญาจีนเรียกว่า เป็นยิน หรือเป็นหยาง (เช่น อาหารรสขมเป็นยินหรือมีคุณสมบัติเป็นเย็น อาหารรสเผ็ดเป็นหยางหรือมีคุณสมบัติเป็นร้อน) ร่างกายมนุษย์ก็มีคุณสมบัติเป็นยินหรือเป็นหยาง (เช่น คนอ้วน ผู้หญิง คนชรา เป็นยิน คนผอม ผู้ชาย เด็ก เป็นหยาง) นอกจากนี้ ฤดูกาล (ร้อนเป็นหยาง ฝน หนาว เป็นยิน) ภูมิภาค (ประเทศเขตร้อนเป็นยิน ประเทศเขตร้อนเป็นหยาง) ก็เช่นกัน ล้วนมีการแบ่งเป็นยินหรือหยาง เมื่อเป็นเช่นนี้ การนำเอาคุณสมบัติที่เป็นยินหรือหยางที่แตกต่างกันของสิ่งของคือ อาหารหรือยาสมุนไพร ไปทำให้ยินหรือหยางของร่างกายที่เบี่ยงเบนไป

หรือขาดความสมดุลกลับสู่ความสมดุลใหม่ หรือที่แพทย์จีนเรียกว่าการปรับดุลของยิน-หยาง ซึ่งเป็นปรัชญาที่เป็นหัวใจ

ในนิทรรศการนี้ได้จำลองร้านขายยาจีน โดยให้ชื่อร้านว่า **“แห่งหลิมตั้ง”** ประวัติความเป็นมาคือ หมอต่งฟ่งเป็นนักพรตเต๋า รักษาโรคภัยโดยไม่เอาเงินทองจากคนไข้ ถ้าคนไข้อาการหนัก หลังจากรักษาหายแล้ว หมอจะให้ปลูกต้นเหียง 3 ต้น หากคนไข้มีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย เมื่อรักษาหาย หมอก็จะให้ปลูกต้นเหียง 1 ต้น หลังจากนั้นไม่กี่ปีบริเวณรอบ ๆ บ้านหมอต่งฟ่งได้กลายเป็นป่าต้นเหียง (ภาษาแต้จิ๋วเรียกว่าแห่งหลิม) ตั้งแต่นั้นมาจวบจนทุกวันนี้ ชาวจีนมักเรียกว่าคลินิก หรือร้านขายยา โดยขึ้นต้นคำว่าแห่งหลิม... เพื่อแสดงให้เห็นจิตใจในการรักษาโรคดั่งที่กล่าวมาแล้ว

การทำน้ำตาลทราย

ชาวจีนแต่จิ๋ว ได้นำความรู้ในการผลิตน้ำตาลทรายเข้ามาสู่เมืองไทยนานแล้ว อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังปรากฏในนิราศสุพรรณของนายมีว่า

“เห็นโรงหีบหีบอ้อยอ้อยอรส
น้ำอ้อยหยดหยาดหยดไม่ขัดขึ้น
กะทะโตเตาใหญ่ใส่ไฟพิน
ไม่ทำอื่นทำแต่การน้ำตาลทราย”

หีบที่กล่าวข้างต้นนี้ มีลักษณะเป็นลูกหีบคือเป็นเพื่องไม้ขนาดใหญ่เรียงกันบนรางไม้ เวลาจะรูดหรือหีบเอาน้ำออกจากลำอ้อยจะต้องสอดอ้อยในระหว่างลูกหีบนี้ แล้วใช้แรงควายดึงลูกหีบให้เพื่องขบกัน น้ำอ้อยที่ได้จะไหลลงสู่รางไม้ที่รองรับนั้น นำไปต้มเคี่ยวจนงวด แล้วจึงขึ้นฟอกด้วยดินเหนียวเปียกเพื่อให้ได้น้ำตาลค่อนข้างขาว เทคนิคการผลิตแบบไม่ซับซ้อนนี้ใช้กันทั่วไปในจีนตอนใต้ แล้วจึงแพร่เข้าสู่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยมแล้ว เทคนิคการผลิตน้ำตาลทรายด้วยวิธีการดั้งเดิมนี้อาจยังมีใช้กันอยู่ตามโรงงานน้ำตาลทรายเล็ก ๆ ในหลายท้องที่ เช่น ฉะเชิงเทรา พนัสนิคม จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเลิกไปเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรและวิธีการแบบตะวันตก

การทำเหมืองแร่

ลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเคยกล่าวไว้ว่า **“ไม่มีประเทศใดที่จะมีชื่อเสียงโด่งดังว่ามั่งคั่งด้วยเหมืองแร่เท่าประเทศสยามแล้ว มีพระพุทธรูปปฏิมากรเป็นอันมากกับวัตถุหล่อด้วยโลหะเหลือคณานับ...”**

ด้วยเหตุนี้ การทำเหมืองแร่ด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้านเพื่อนำมาใช้สอยภายในอาณาจักร จึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดำเนินการมานานแล้ว มีการสืบทอดจากสมัยหนึ่งไปยัง

อีกสมัยหนึ่ง และแร่ที่ผลิตขึ้นมานั้นเมื่อเหลือใช้ก็ได้ส่งไปขายต่างประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การทำเหมืองแร่ได้ขยายตัวมากขึ้นกว่าสมัยอยุธยาตอนปลาย ตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ผสมผสานกันอยู่ระหว่างเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง และเศรษฐกิจแบบตลาดในภาคกลางและหัวเมืองชายทะเลตะวันออก การเกิดเศรษฐกิจแบบตลาดทำให้เริ่มมีการผลิตสินค้าต่าง ๆ เพื่อการส่งออก โดยเฉพาะในกรณีของเหมืองแร่ มีการผลิตดีบุกและเหล็กในเชิงพาณิชย์เพื่อส่งไปขายต่างประเทศ อุตสาหกรรมเหมืองแร่บนพื้นฐานของเทคโนโลยีพื้นบ้านจึงเริ่มก่อตัวขึ้น มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยสมัยนี้มากพอควร และมีการพัฒนาอย่างสืบเนื่องต่อมาในสมัยเศรษฐกิจเงินตรา

ตามหลักฐานที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 1 การผลิตดีบุกเพื่อส่งออกมีแหล่งผลิตสำคัญอยู่ที่เมืองกลางบนเกาะภูเก็ต และมีปริมาณการผลิตไม่สูงมากนัก เพราะยังอยู่ในช่วงของการฟื้นฟูบ้านเมือง แม้ปริมาณจะไม่สูงแต่ดีบุกก็เป็นแร่ส่งออกที่สำคัญที่สุดของไทยในระยะนั้น และยังเป็นแร่ที่ไทยใช้และแลกเปลี่ยนสินค้าพวกอาวูกับพ่อค้าตะวันตกด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 3 รัฐบาลได้ส่งเสริมการผลิตดีบุกให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมโดยผ่านระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีน กล่าวคือ รัฐบาลจะให้ผู้ประมูลผูกขาดอากรดีบุก จัดการบำรุงการขุดแร่ รวมทั้งมีอำนาจที่จะซื้อขายแร่ และเก็บภาษีดีบุกส่งให้รัฐบาล การทำเหมืองแร่ดีบุกจึงเติบโตขยายตัวมากขึ้น มีการขยายแหล่งผลิตจากเมืองกลางไปยังเมืองอื่น ๆ เช่น ชุมพร ระนอง ไชยา ตะกั่วป่า พังงา ราชบุรี และปากพรก โดยดีบุกที่ผลิตได้จะส่งไปขายที่ป็นังสิงคโปร์ และเมืองท่าทางชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย เมื่อมีการพัฒนาแหล่งผลิตเพิ่มมากขึ้น การส่งดีบุกเป็นสินค้าออกจึงค่อย ๆ เพิ่มปริมาณสูงขึ้นตามไปด้วย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ที่ลงทุนทำเหมืองดีบุกในเชิงพาณิชย์เพื่อการส่งออกจึงมีเพียงพวกเจ้าภาษีนายอากรดีบุก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและพวกชาวจีนอพยพอื่น ๆ ที่พอจะมีทุนรอนอยู่บ้าง โดยพวกเจ้าภาษีนายอากรจะเกี่ยวข้องกับเรื่องดีบุกตั้งแต่การลงทุนทำเหมือง การสนับสนุนการผลิตด้วยการให้เงินกู้แก่ผู้ประกอบการอื่น ๆ การซื้อขายดีบุกและการเก็บภาษีดีบุกส่งให้รัฐบาล แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 การทำเหมืองแร่ดีบุกจะเจริญเติบโตมากขึ้นกว่าเดิม แต่เหมืองที่ทำก็ยังเป็นเหมืองขนาดเล็กและใช้เทคนิคการผลิตแบบง่าย ๆ กล่าวคือ ใช้กำลังคนขุดหาแร่เฉพาะบริเวณพื้นผิวดินเท่าที่จะขุดหาได้ แล้วใช้น้ำฉีดหลายหินและดินเพื่อล้างแร่ การใช้เทคนิคการผลิตแบบนี้ทำให้ผลิตดีบุกได้เฉพาะในช่วงฤดูฝน และต้องหยุดดำเนินการในฤดูแล้งเนื่องจากมีน้ำไม่เพียงพอช่วงเวลากการทำเหมืองแร่ในปีหนึ่ง ๆ จึงมีเวลาจำกัด

การพัฒนาสืบต่อของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทำให้การทำเหมืองแร่ดีบุกในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเข้าสู่ระบบทุนนิยมได้เติบโตขยายตัวมากขึ้น เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของโลกที่ได้เพิ่มปริมาณสูงขึ้น เนื่องจากมีการนำเอาดีบุกไปใช้เป็นส่วนผสมของบรรจุภัณฑ์ในอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง ด้วยเหตุนี้ในระบบทุนนิยมแบบพึ่งพาของไทย นอกจากข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่สุดแล้ว ดีบุกยังเป็นสินค้าสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่น่ารายได้จำนวนมากมาสู่ประเทศ

อุตสาหกรรมเหมืองแร่จึงเป็นอุตสาหกรรมที่มีประวัติยาวนาน และได้พัฒนาปรับเปลี่ยนตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การทำสวนผัก

คนไทยที่ทำมาหากินกับแผ่นดินด้วยการเพาะปลูกพอจะแบ่งออกได้เป็นการทำคือ ปลูกข้าวเจ้า ข้าวเหนียว อันเป็นอาชีพหลักของคนไทยเกือบทั้งประเทศ ถัดไปก็มี ทำไร่ทำสวน ส่วนใหญ่เป็นส่วนผลไม้ยืนต้นเก็บผลปีละครั้ง เช่น มะม่วง หน้อยหน้า ฯลฯ และพวกพืชที่ปลูกและเก็บผลในระยะเวลาสั้น ๆ เช่น ข้าวโพด แตง ฯลฯ ไม่นิยมปลูกผักที่เป็นอาหารประจำวันในครอบครัว ปล่อยให้ไปเสียหมดสิ้น คนไทยที่ทำสวนก็มี แต่เป็นส่วนย่อย ๆ ปลูกผักสวนครัว เช่น ข่า ตะไคร้ มะกรูด มะนาว กะชาย กะเพรา พริก ฯลฯ อันเป็นผักปรุงรสปรุงกลิ่นที่ขายไม่ค่อยได้ราคา ไม่มีกำไรเป็นกอบเป็นกำ เพราะแต่ละครัวเรือนใช้บริโภคแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นเอง

คนไทยส่วนมากบริโภคผักเป็นเครื่องแนมอาหารรสจัดอื่น ๆ เท่านั้น เช่น บริโภคผักสดหรือผักต้มกับน้ำพริก หรือหันใส่แกงส้มแกงเลียง จะเห็นว่าผักเป็นเพียงส่วนที่ใช้ประกอบเท่านั้น และผักที่คนไทยใช้นั้นก็ปลูกได้เองในบ้านหรือไม่กี่เดินหาเก็บหาเด็ดเอาได้ตามริมทางหรือในป่าละเมาะ เช่น กระถิน ดอกแค ผักบุ้ง ผักแว่น ผักตำลึง ยอดผักทอง สายบัว ฯลฯ ไม้ผลไม้ใบเหล่านี้ยิ่งเด็ดมากก็ยิ่งแตกยอดอ่อนงามขึ้นจึงเก็บกินไม่รู้จักหมด ไม่จำเป็นต้องปลูกเพราะหาง่ายดายอยู่แล้ว

คนจีนทำสวนผักเป็นล่ำเป็นสันก็เพราะว่าคนจีนบริโภคผักเป็นอาหารหลักนอกจากเนื้อหมู เนื้อปลา ผักเหล่านี้มีชื่อที่บังเป็นภาษาจีน เช่น คะน้า กวางตุ้ง กุฉ่าย คื่นฉ่าย เป็นต้น

การทำสวนผักของคนจีนในเมืองไทย มักทำแบบยกร่องสวนและจะเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ พรหมกันไปด้วย แถบถิ่นที่ชาวจีนนิยมเลือกทำสวนผักอยู่แถวตลิ่งชันตลาดพลูหรือในถิ่นที่มีน้ำตามธรรมชาติเข้าถึงร่องสวน เพราะเคล็ดลับของการปลูกผักนอกจากปุ๋ยตามธรรมชาติแล้ว น้ำก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิต

ภาพครุฑยี่หล่น ซึ่งเป็นชาวจีนที่ทางราชการส่งไปสอนการใช้ก๊กระตุกให้ชาวเกาะยอ จ.สงขลา และได้ใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างของผ้าที่ทอจากก๊กระตุก อาทิ ผ้าทอเกาะยอ จ.สงขลา ผ้าไหมบ้านคว่ำ กรุงเทพฯ เป็นต้น

การทอผ้าด้วยก๊กระตุก*

ชาวจีนแคะได้นำเทคนิคการใช้เครื่องทอแบบที่เรียกว่า “ก๊กระตุก” เข้ามาใช้ในประเทศไทยอย่างน้อยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ลักษณะเฉพาะของก๊กระตุกคือ การใช้กระตุกสายเชือกที่ยังไปยังกระสวยให้วิ่งพุ่งไปมาระหว่างด้ายยืน เป็นผลให้การทอผ้าด้วยเครื่องทอชนิดนี้เกิดความเร็วขึ้น ได้ปริมาณงานมากขึ้น ต่างจากการทอด้วยกี่พื้นเมืองหรือกึ่งมือ ซึ่งต้องใช้มือคอยจับกระสวยพุ่งโดยตรง ทำให้ได้ปริมาณงานน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการใช้ก๊กระตุกในเวลาเท่ากัน

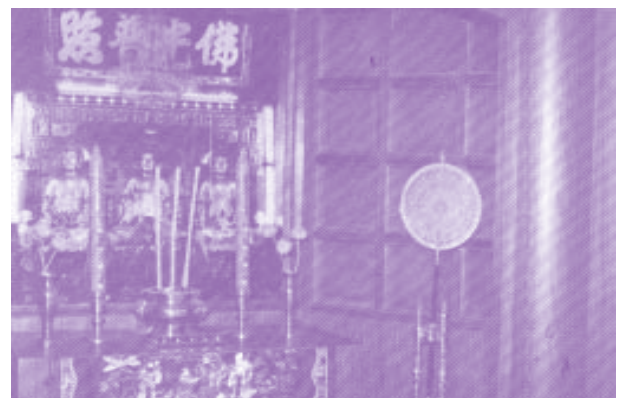
ก๊กระตุก น่าจะเป็นตัวอย่างหนึ่งของการใช้เครื่องมือในโรงงานอุตสาหกรรมยุคแรก ๆ ในสังคมไทย เพราะเดิมนั้นคนไทยใช้กึ่งมือหรือกึ่งพื้นเมืองในการทอผ้า เพื่อเก็บความประณีต ความสวยงาม ไม่ต้องทอด้วยความเร่งรีบ เพราะทอใช้กันเองในครัวเรือน อย่างที่กล่าวกันสืบมาแต่โบราณ “เมื่อเสร็จหน้านาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก”

ชาวจีนแคะรุ่นแรก ๆ ที่ผลิตเครื่องก๊กระตุกออกจำหน่ายในกรุงเทพฯ ชื่อนายว่องซุ่นยิด ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เมืองฮินหนั้น มณฑลทกวางตุ้ง ที่เมืองฮินหนั้นนี้ มีชาวจีนแคะอยู่มาก และมีความรู้ในเรื่องการย้อมผ้าด้วยถ่านหินให้เป็นผ้าสีเทา สีน้ำเงิน และที่สำคัญคือเป็นกลุ่มชาวจีนที่นำความรู้ในการสร้างก๊กระตุกเข้ามาสู่เมืองไทย แหล่งทอผ้าด้วยเครื่องก๊กระตุกในกรุงเทพฯ สมัยนั้นอยู่แถบถนนบรรทัดทอง สะพานเหลือง ก่อนจะขยายโรงงานไปแถบคลองเตยและพระประแดงตามลำดับ มีหลักฐานว่า ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางราชการได้ส่งครูจีน 2 ท่าน คือ นายยี่หล่นและนายฟุดดิน นำเทคนิคการทอผ้าด้วยก๊กระตุกไปสอนชาวเกาะยอ จ.สงขลา ที่ใช้สืบกันมาทุกวันนี้ นอกจากทางภาคใต้แล้ว ก๊กระตุกยังใช้แพร่หลายในภาคอีสาน ภาคกลางอีกด้วย ในกรุงเทพฯ แหล่งทอผ้าด้วยเครื่องก๊กระตุกที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลกอยู่ที่บ้านคว่ำ ริมคลองแสนแสบ ที่เรียกกันว่าผ้าไหมบ้านคว่ำ การใช้ก๊กระตุกจึงเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของพัฒนาการอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย

ความสัมพันธ์ด้านศิลปกรรม

การผสมผสานของศิลปกรรมไทย-จีน มีมาช้านานแล้ว อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ที่เห็นตัวอย่างเด่นชัดปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 ทั้งในส่วนที่เป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม และนาฏ-คีตกรรม **จิตรกรรม**

การผสมผสานกลมกลืนของงานศิลปะจิตรกรรมไทยจีน มีลักษณะที่ผสมผสานกันโดยตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาแล้ว

วัดเล่งเน่ยยี่ หรือวัดมังกรกมลาวาส เป็นวัดจีนที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 5 เพื่อให้ชาวจีนในเมืองไทยได้ประกอบศาสนกิจตามประเพณีของตน

* ขอขอบคุณ บริษัท จงสถิตย์ จำกัด ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนงานวิจัย เรื่อง การใช้ก๊กระตุกในประเทศไทยและยินดีให้เผยแพร่ข้อมูลบางส่วน สำหรับการจัดนิทรรศการดังกล่าว ด้วยเห็นประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นสำคัญ

ภาพถ่ายเก่าแสดงวิถีชีวิตของชาวจีนที่ปรากฏอยู่ตามที่ต่างๆ ในกรุงเทพฯ

การเชิดสิงโต จัดเป็นประเพณีของชาวจีนที่สืบเนื่องกันมานาน เชื่อกันว่านำความเป็นสิริมงคลมาให้ และเราสามารถพบเห็นโดยทั่วไปในเมืองไทย โดยเฉพาะเมื่อถึงเทศกาลตรุษจีน

ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวังมีตัวอย่างของการจัดโต๊ะบูชาแบบจีนปรากฏอยู่คือ พระแท่นบูชาพระสยามเทวาธิราช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวจีนที่สำเพ็ง เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2489

และเห็นเด่นชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังจะได้อธิบายเป็น ส่วน ๆ ต่อไปนี้

1. มิรูปลักษณ์ที่เป็นแบบจีน เช่น ภาพอาคาร บ้านเรือน ดังปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดมัชฌิมวาส จ.สงขลา ภาพธรรมชาติที่เขียน โชดเขา ต้นไม้ เป็นภาพ ตกแต่งมากกว่าจะเขียนให้เหมือนจริง เช่น ที่ปรากฏจาก สมุดข่อยวัดศิระกระเปือ ธนบุรี วัดโชดทิมธาราม จ.ระยอง หรือภาพฝาผนังที่วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ เป็นต้น ภาพของ ตัวละครที่เป็นชาวจีนแต่งกายไว้หางเปียแบบสมัยราชวงศ์ชิง เช่น ที่วัดคูสิดาราม วัดสุวรรณาราม ธนบุรี เป็นต้น

2. แสดงเรื่องราวพงศาวดารจีน ปรากฏที่วิหาร เก่งจีน วัดบวรนิเวศ กรุงเทพฯ เขียนเป็นเรื่องสามก๊กใน ลักษณะที่เป็นแบบจีนอย่างครบถ้วน เช่น การแต่งกาย หรือใบหน้าของตัวละคร สถาปัตยกรรม ฉากหรือส่วนประกอบ ต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิคการเขียนก็เป็นแบบจีนทั้งสิ้น

3. แสดงขนบธรรมเนียมและการดำเนินชีวิตอย่าง ชาวจีน เช่น ภาพเขียน เครื่องโต๊ะบูชาที่วัดภคินีนาถ ธนบุรี ส่วนภาพชีวิตชาวจีนนั้นมักปรากฏสอดแทรกในภาพฝาผนัง อยู่เสมอ เช่น จีนหาบของขาย จีนพายเรือขายของ เป็นต้น

4. การใช้เทคนิควิธีการเขียนแบบจีน ที่เรียกกันว่า พู่กันหนวดหนู เป็นพู่กันที่มีเส้นเล็กละเอียดทำให้ภาพดู อ่อนหวาน นุ่มนวล จิตรกรที่ใช้พู่กันหนวดหนูได้อย่างชำนาญ และฝีมือชื่อเสียงมากในหมู่นักเขียนไทยคือ ครูคงแป๊ะ ชาวจีนในเมืองไทยรัชกาลที่ 3

5. การใช้สี เดิมจิตรกรไทยมักระบายสีพื้นเป็นสีแดง แต่ต่อมาได้เปลี่ยนมานิยมพื้นสีดำตามคติภาพเขียนจริง ดังตัวอย่างที่วัดสุวรรณาราม วัดทองนพคุณ ธนบุรี เป็นต้น

6. แต่ต่อมาใช้ลวดลายประดับเป็นภาพมงคล เดิมจิตรกรรมฝาผนังของไทยนิยมเขียนลายดาวเพดาน แต่ ต่อมาได้เปลี่ยนมาเขียนเป็นภาพสัญลักษณ์แบบจีน อันเชื่อว่าเป็นเครื่องหมายสิริมงคล เช่น น้ำเต้า ค้างคาว หงส์ เป็นต้น

ประติมากรรม

ความผูกพันระหว่างศิลปะจีนกับไทย ยังคงมีต่อกันมา อย่างใกล้ชิดจนสมัยกรุงธนบุรีกับสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น ลายจำหลักไม้บนบานทวารอุโบสถหรือวิหารที่เป็นลาย ดอกพุดตาน รูปสัตว์จตุบาท ทวิบาท สัตว์ปีกได้เดินไปตาม ตัวลาย เหล่านี้มีที่มาจากศิลปะจีนทั้งสิ้น บ้างก็จำหลักรูป บานประตูเป็นทวารบาลที่เรียกว่า **“เขี้ยวกาง”** และปรับเปลี่ยน ต่อมาจนกลายเป็นรูปเทวดาแบบไทย ๆ

สมัยนั้น เมื่อส่งสินค้าไปขายกับจีน ชากลับได้ซื้อตุ๊กตา ศิลจากจีนส่งกลับเข้ามาตั้งประดิษฐานตามวัดวาอารามต่างๆ รูปศิลาหรือซีเมนต์แบบจีนนั้นเป็นงานอันสวยงามที่นายช่างจีน ได้ผลิตส่งเข้ามาขาย อันเป็นจังหวะพอดีกับที่เมืองไทย ซึ่งยับเยินจากพม่าเข้าศึกและกำลังตั้งตัวใหม่ มีการก่อสร้าง พระราชวังกับวัดวาอารามสินค้า ศิลปวัตถุของจีนจากรูปปั้น

ซีเมนต์เป็นรูปขุนนางจีนระดับต่าง ๆ รูปนางงามจีนรูปหอคอยแปดเหลี่ยม เก๋งจีน อันวิไลศมาหาราจึงเข้ามาปรากฏในช่วงนั้นพอดี

ความจริงศิลปะจีนเริ่มเป็นที่นิยมมาแต่แผ่นดินก่อนคือ สมัยรัชกาลที่ 2 แล้ว โดยพระองค์โปรดให้พระโอรสองค์ใหญ่คือ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ 3 ในเวลาต่อมา) อำนวยการสร้างสวนขวา ซึ่งเป็นศิลปะอย่างจีนแท้ๆนอกจากนี้ ยังปรากฏมีเจดีย์จีนที่เรียกว่า ตะ ดิตตั้งบนกำแพงแก้วชั้นนอก รอบพระวิหารหลวงพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม ด้านหน้าวิหารมีรูปเก๋งจีนขนาดใหญ่ รูปสัตว์หิมพานต์ รูปขุนนางจีน รูปกษัตริย์ รูปม้า แท่นศิลา อันเต็มไปด้วยลวดลายวิจิตร และรอบนอกพระระเบียงออกไป ยังมีการก่อศิลปะเป็นรูปโขดเขาแบบจีน มีเก๋งจีนประกอบ กลายเป็นงานมัณฑนศิลป์ที่เรียกว่า **เขามอ** และเป็นงานศิลปะที่ได้รับความนิยมต่อมาอีกนานในเมืองไทย

สถาปัตยกรรม

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบจีนตามโบสถ์วิหารของไทย ซึ่งเดิมจะตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ อันเป็นแนวนิยมมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาต่อรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2 ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพิจารณาเห็นว่า การตกแต่งอาคารแบบไทยนั้นต้องใช้เครื่องไม้จำหลักลวดลายทั้งหน้าบัน ช่อฟ้า คันทวย ทำให้มีอายุการใช้งานไม่นานปี จึงทรงให้เปลี่ยนแปลงโดยตัดส่วนที่เป็นเครื่องไม้ออกเสีย ใช้ปูนเข้ามาแทนที่ รายละเอียดของลวดลายเกิดจากการประดับด้วยกระเบื้องเคลือบหลากสี และการใช้ถ้วยชามเป็นใบ ตกแต่งหน้าบัน รูปแบบของศิลปกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่ช่างจีนนำเข้ามาเผยแพร่ดังปรากฏในเพลงยาวโบราณ โดยพระยาไชยวิชิต (เผือก) ว่า

“อันวัดวาอารามประหลาดสร้าง
ยกย้ายหลายอย่างโบสถ์วิหาร
ช่อฟ้าหางหงส์ทรงบูรณ
ไม่ทนทานว่ามักกะหักพัง”

ตัวอย่างของอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีนนั้นมีให้เห็นอยู่หลายวัด เช่น ทางฝั่งธนบุรีมีวัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนึ่ง วัดเศวตฉัตร เป็นต้น ทางกรุงเทพฯ มีวัดราชนันทาราม วัดเทพธิดาราม วัดมหรณพาราม เป็นต้น

วรรณกรรม

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นสมัยของการทำศึกสงคราม ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นกลยุทธ์ทางการสู้รบและฝึกไพร่พล สถิติปัญญา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลพงศาวดารจีนหลายเล่ม เช่น สามก๊ก อำนวยการแปลโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นับเป็นวรรณกรรมแนวพงศาวดารจีนที่คนไทยชื่นชอบมากที่สุด วรรณกรรมเล่มอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้มี อาทิ ไคเก็กห้องสิน ซ้องกั๋ง

วัฒนธรรมจีนได้แทรกซึมเข้ามาสู่สังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร การกิน พาหนะ โดยเฉพาะรถลาก ซึ่งคนไทยต้องรู้ชื่อสถานที่ที่จะไป เป็นภาษาจีนจึงจะสื่อสารกับคนลากได้

มุมมองบริเวณส่วนแรกของงานนิทรรศการความสัมพันธ์ไทย-จีน

มุมมองภาพถ่ายเก่าชุดจีน-ไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร และแผนที่เกาะกรุงรัตนโกสินทร์ แสดงการตั้งชุมชนของชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ภาพถ่ายเก่าสมาชิกสมาคมชาวเกากงชื่อเดิมของสมาคมวิเทศสัมพันธ์ ถ่ายเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2453 (ค.ศ. 1910) คุณสุวีร์ สุรรัตนโกวิท มอบให้ เมื่อวันที่อังคารที่ 12 ตุลาคม 2536

มองผ่านจากมุมความสัมพันธ์ด้านศิลปกรรมไปยังมุมความสัมพันธ์ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิชาการ

ส่วนหนึ่งของภาพถ่ายเก่าชุดจีน-ไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร และมุมที่แสดงความสัมพันธ์ด้านศาสนา

ชยุตม์ เป็นต้น การได้รู้วรรณกรรมจีนต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้คนไทยสามารถซึมซับศิลปกรรมด้านอื่น ๆ ของจีนได้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็น จิว หุ่นจีน ในสมัยต่อมาได้มีการเขียนนวนิยายโดยใช้ฉากเหตุการณ์ในเมืองจีนและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมากคือ ปักกิ่งนครแห่งความหลังของ สด กูรมะโรหิต เพราะใช้ฉากเหตุการณ์ช่วงที่เมืองจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ ข้อความหลายตอนในนวนิยายเรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางสังคมด้วยสำนวนเปรียบเทียบที่คมคาย ดังความตอนหนึ่ง กล่าวว่า “...เราพบกันที่พระราชวังฤดูร้อน ข้าพเจ้าคิดว่าจะพบวารยาได้อีกที่คาราซาร์ แต่ก็หาได้พบหล่อนไม่ หลายวันได้ผ่านไปโดยที่เราไม่ได้พบปะกันอีก ข้าพเจ้าคิดว่าวารยาเป็นตัวละครที่มีบทบาทน่าเอาใจใส่ในปักกิ่ง ข้าพเจ้าพบตัวละครหลายชนิด บางคนแสดงบทบาทของผู้รักชาติที่ริมฝีปาก...”

นอกจากนี้ นับเป็นนิมิตหมายอันดีต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงพระนิพนธ์หนังสือ ย่ำแดนมังกร และมุ่งไกลในรอยทราย ในวโรกาสเสด็จเยือนประเทศจีนและต่อมาได้มีการแปลบทพระนิพนธ์ภาษาไทยทั้ง 2 เล่มนี้ เป็นภาษาจีน

นาฏ-คีตกรรม

ความสัมพันธ์ ไทย-จีน ในด้านนี้ เป็นสิ่งที่แทรกเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตจนดูเหมือนจะมีสิ่งแปลกแยกเพราะมีเพลงไทยจำนวนมากที่มีสำเนียงจีน โดยนักดนตรีไทยอาจจะได้รับอิทธิพลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ได้ดู ได้เห็น ได้ยิน แล้วนำมาถักรองถ่ายทอดออกมาเป็นเพลงไทยสำเนียงจีน เพลงไทยสำเนียงจีนเท่าที่พบ เช่น จีนกระสัน จีนเก็บดอกไม้ จีนเก็บบุปผา จีนขลุ่ย จีนขวัญอ่อน จีนชายอ้อย จีนขิมเล็ก จีนขิมใหญ่ จีนเข้าห้อง จีนครวญ จีนไฉยอ จีนช้วน จีนดาวดวงเดียว จีนต้องเซียง จีนต่อยมะพร้าว จีนตุ้ม จีนไทยไมตรี จีนนอก จีนนำทัพ จีนนำเสด็จ จีนโน จีนบึงหลัง จีนรั้ว จีนรำพัด จีนรำหยา จีนลั่นถัน จีนเลือกคู่ จีนโล้ จีนวังหลวง จีนสองเลา จีนสายผี จีนแส จีนแสโตกา จีนหน้าเรือ จีนหลวง จีนเหาะ จีนใหญ่ จีนไหล จีนฮ่อเห่ จีนฮูลิน เป็นต้น

เพลงสำเนียงจีนจำนวนหนึ่งเป็นเพลงที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาบรรเลงอยู่ทั้งในวงราชสำนักและวงของชาวบ้านดนตรีจีนจึงไม่ใช่ดนตรีที่เพิ่งเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ก็เป็นดนตรีที่ผสมผสานอยู่ในสังคมสยามมาช้านาน

เครื่องดนตรีจีนที่อยู่ในสังคมไทยนั้นมีมากทีเดียว เครื่องดนตรีจำนวนหนึ่งไม่สามารถแยกใครเป็นเจ้าของ แต่เครื่องดนตรีเหล่านั้นผสมผสานกันอย่างแยกไม่ออก การแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของสังคม ไม่มีอะไรตายตัวแน่นอน การรับเอาเครื่องดนตรีของสังคมหนึ่งไปพัฒนาต่อในอีกสังคมหนึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมดา เครื่องดนตรีจีนที่ใช้ร่วมกันในวงดนตรีชาวสยาม เช่น ซอ ขิม ฉาบ ซ้อง กลอง ตีอก แตร เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีจิวซึ่งเป็นมหรสพจีนที่คนไทยคุ้นเคยมากที่สุด และหากจะมีคำถามว่า คนไทยดู้จิวรู้เรื่องหรือไม่ ก็คงจะได้รับคำตอบว่า ไม่รู้ตลอดเรื่อง อาจรู้จากการเดาหรือรู้จากวรรณกรรมจีนที่รู้มาก่อนแล้ว ในเมืองไทยมีจิวมาแสดงอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังที่เคยปรากฏในบันทึกของจดหมายเหตุลาลูแบร์ เพราะจิวมักจะเป็นมหรสพที่เล่นสมโภชเคียงกับการละเล่นอื่นๆ ของไทยเสมอมา เช่นเดียวกับหุ่นจีนที่จับเรื่องพงศาวดารจีนมาเล่นและในปัจจุบันก็ยังมีกรสืบทอดศิลปกรรมแขนงนี้โดยอาจารย์จักรพันธ์ โปษะยะกฤต ได้สร้างหุ่นชุดสามก๊กขึ้น นับเป็นการผสมผสานศิลปกรรมหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน เช่น ศิลปะการละเล่น ศิลปะการสร้างตัวหุ่น เข้าด้วยกันอย่างประณีต และมีชีวิตจิตใจอย่างยิ่ง

ความสัมพันธ์ด้านศาสนา ประเพณี

สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนาลัทธินิกายาน ในขณะที่ชาวจีนนับถือลัทธิมหายาน แต่ทั้งสองชนชาติต่างก็ได้มีการปรับวิถีการดำเนินชีวิตโดยรับเอาลัทธิความเชื่อของอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาไว้อย่างแนบเนียน เช่น การที่รัชกาลที่ 5 พระราชทาน

พระบรมราชานุญาตให้หลวงจีนสกลหนึ่ง สร้างวัดมังกกรมลาวาส หรือวัดเล่งเน่ยยี่ เพื่อใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจตามลัทธิ มหายานของชาวจีนในเมืองไทย พร้อมกันนี้พระสงฆ์ผู้ใหญ่ ฝ่ายจีนก็ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ และพัดยศอย่าง พระราชาคณะฝ่ายไทย ในด้านพิธีกรรมนั้นพระมหากษัตริย์ และชนชั้นสูงของไทย โปรดให้มีพิธีกึ่งเด็กในงานพระศพ เจ้านายอย่างลัทธิมหายาน โดยผสมเข้ากับพิธีสวดพระอภิธรรม ได้อย่างเหมาะสม ดังที่ปรากฏในภาพจากนิทรรศการจะเห็น พระสงฆ์ฝ่ายมหายาน ทำพิธี ณ ลานพระบรมมหาราชวัง และพิธีกึ่งเด็กที่ประกอบในพระบรมมหาราชวัง ครั่งล่าสุดคือ ครั้งที่ทำถวายสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2528

ในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้สร้างพระสยามเทวาธิราช ขึ้น และทรงให้จัดแทนบูชาอย่างเครื่องโต๊ะจีน เห็นจะทรง โปรดการจัดเครื่องโต๊ะอย่างธรรมเนียมจีนมาแต่ครั้งงาน บรมราชาภิเษกแล้ว (ปัจจุบันอยู่ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง) ดังปรากฏตามที่สมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพทรงบันทึกว่า

“เมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ เจ้าภาชี นายอากร พ่อค้า นายสำเภา จัดโต๊ะ เครื่องบูชาเข้ามาตั้งบริเวณพระราชมณเฑียร และที่วัด พระศรีรัตนศาสดาราม มีจำนวนถึงร้อยโต๊ะ...”

ในวิถีชีวิตอย่างสามัญชนนั้น ชาวจีนหลายครอบครัว มีศรัทธาต่อการนำบุตรหลานเข้าบวชเป็นพระสาวกตามคตินิยม อย่างคนไทย นอกจากนี้ในแถบสำเพ็ง เขาวราช เรายังพบว่า มีการทำบุญตักบาตรในยามเช้าอย่างคึกคักและสม่ำเสมอ การผสมผสานดังกล่าว ยังปรากฏเด่นชัดจากเทศกาลตรุษจีน ซึ่งมีกิจกรรมหลายอย่างที่คนไทยคุ้นเคย เช่น การเซตสังโต อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่จะนำความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรืองมาให้

จีน-ไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร

พระบรมโพธิสมภารปกแผ่ไปทุกชนชาติ ทุกศาสนา ที่เข้ามาพึ่งพาอาศัย โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น จะเห็นว่า มีนิคมหรือหมู่บ้านชนกลุ่มต่าง ๆ ทั้ง มอญ ลาว เขมร ญวน แขก จีน ฯลฯ อยู่ปะปนไปกับกลุ่มชาวไทย ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินด้วยความรัก ความสมานฉันท์ โดยเฉพาะ ราษฎรชาวจีน ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์มี พระมหากรุณาธิคุณเสด็จเยี่ยมชุมชนชาวจีน ดังรัชกาลที่ 5 เสด็จปากน้ำโพและปรากฏในบันทึกเสด็จประพาสต้นว่า “...ไปปากน้ำโพ ขึ้นริมห้างจีนสมบุญ...” หรือสิ้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 8 เสด็จเยี่ยมราษฎรจีนที่สำเพ็ง เป็นต้น

บรรพชนชาวจีน ได้มีโอกาสในการก่อร่างสร้างตัว บนผืนแผ่นดินไทยมาช้านาน สืบเชื้อสายวงศ์ตระกูลต่อมา

โดยมีปัญหาคความขัดแย้งทางชนชาติน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับ ประเทศในภูมิภาคแถบเดียวกัน กลุ่มชนเหล่านี้ปัจจุบันได้ชื่อว่าเป็นคนไทยอย่างเต็มภาคภูมิ

ด้วยความกตัญญูรู้คุณต่อแผ่นดิน ชาวไทยเชื้อสาย จีนจึงได้ร่วมมือร่วมใจกันก่อตั้งสมาคมและมูลนิธิเพื่อบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์แก่ทุกชนชั้น เชื้อชาติ และทุกศาสนา ที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยด้วยกัน เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง สมาคม แซ่ต่าง ๆ เป็นต้น

พิธีการ พระบรมโพธิสมภาร

พระนเรศวร “พระมหากษัตริย์” หมายถึง นักรบ ผู้ยิ่งใหญ่ด้วยในสมัยก่อน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพ ในยามบ้านเมืองมีศึกสงคราม พระมหากษัตริย์ของไทยมาก พระองค์ ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนี้อย่างสมบูรณ์ ทรงรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ได้ตลอดมา

ปัจจุบัน ในปัจจุบันสมัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย ทรงเป็นมิ่งขวัญของกองทัพ ทวยทหารหาญของชาติต่างมั่นใจและพร้อมที่จะพลีชีพเพื่อ รักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพ

ในอีกแง่มุมหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำ ไทยทั้งชาติสู้รบกับศัตรูแห่งยุคสมัยปัจจุบัน คือ ความยากจน ความไม่รู้ และความเจ็บไข้ได้ป่วย ด้วยพระวิริยาคิณอันเลิศ

- 1) นักพัฒนา
- 2) นักกีฬา
- 3) นักดนตรี
- 4) ศิลปิน (วาดรูป)

พระทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์

พระทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์

พระคือหวังของไทยรัฐทุกทั่วหน้า

พระคือแบบแห่งความดีจริยา

พระจึงเป็นยิ่งกว่าคำบรรยาย

ได้ร่มพระบรมสมภาร

ขึ้นบานเป็นสุขเสมอหน้า

ไทยเทศน้อมเกล้าวันทา

ปกเกล้าชาวประชานิรันดร

สวน

สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นร่มเกล้าของชัยของคนไทย สืบมาช้านาน แต่ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระภูมิพล- มหาราชนี้ บทบาทหน้าที่ของ **“สถาบันพระมหากษัตริย์”** แปรเปลี่ยนไปจากเดิม ด้วยผลแห่งพระเมตตาคุณ พระกรุณา- คุณ พระปัญญาคุณ และพระบิรุทธิคุณ อันมากไม่มีประมาณ พระเจ้าแผ่นดินกับประชาชนทุกวันนี้ จึงผูกพันใกล้ชิดกัน- อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนกาล

<p>ครองธรรมสำหรับพระจักรพรรดิ คือจักรวรรดิวัตรสิบสองสถาน สี่สิบแปดปีชัยในรัชกาล หกสิบล้านประชาชนล้วนยินดี</p>	<p>2509-2512 อยู่ห่างไกลกันดารสักปานไหน น้ำพระทัยท้าวเธอไปถึงที่ ชาวเขาทั้งสิ้นล้วนยินดี ถวายพรพระภูบดีภูมิพล</p>
<p>(1) ทรงอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย (2) ทรงผูกไมตรีกับประเทศอื่น</p>	<p>2513-2516 เหตุการณ์วันมหาวิปโยค ชาวโลกแซ่ซ้องไปทุกหน พระเมตตาอาทรประชาชน ดับทุกข์ที่ร้อนรนให้เยือกเย็น</p>
<p>(3) ทรงอนุเคราะห์พระราชาวงศานวงศ์ (4) ทรงเกื้อกูลพรหมณ์ คหบดี และคฤบดีชน คือ เกื้อกูลพรหมณ์และผู้ที่อยู่ในเมือง</p>	<p>2517-2520 โครงการพระราชดำรินับพัน สร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้ห่างเข็ญ พระบารมีเหมือนสุริยจันทร์อันส่องเพ็ญ พระจึงเป็นที่หนึ่งในใจประชา</p>
<p>(5) ทรงอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท (6) ทรงอนุเคราะห์สมณพรหมณ์ผู้มีศีล (7) ทรงรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์ (8) ทรงห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และ ทรงชักนำเป็นแบบอย่างให้อยู่ในกุศลสุจริต</p>	<p>2512-2524 ทั้งน้ำหนุนน้ำหลากล้นมากเหลือ น้ำพระทัยจุนเจือกลับเหนือกว่า ด้วยเดชพระบารมีที่เมตตา ไพร่ฟ้าได้พึ่งฟ้าจึงไพบูลย์</p>
<p>(9) ทรงเลี้ยงดูคนยาก เพื่อมิให้ประกอบทุกข์กุศล และอกุศลต่อสังคม (10) ทรงเข้าใกล้สมณพรหมณ์ เพื่อศึกษานูญและ บาปกุศลและอกุศลให้แจ้งชัด</p>	<p>2525-2528 ฉลองกรุงบำรุงเมืองกระเดื่องยศ พระเกียรติเกริกปรากฏไม่สิ้นสูญ ก็ร้อยปีจักรว้างจ้งจ่าบุญ อนุกุลนิกรไทยไปนิรันดร</p>
<p>(11) ทรงห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ ไม่ควรเสด็จ (12) ทรงดับความโลภมิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์ ไม่ควรจะได้</p>	<p>2529-2532 ฉลองรัชมังคลาภิเษกศรี แผ่นดินนี้สุขสว่างดั่งเมืองสวรรค์ เพราะพระบารมีพระทรงธรรม คุ้มเกล้าไทยนั้นเสมอมา</p>
<p>2485-2492 ท่วมกลางวิกฤตร้ายที่ไทยพบ พระเลิศลบลบชิวติประสิทธิ์สร้าง ทรงเป็นเหมือนโคมค่านำหนทาง รอยพระบาทยาตราสร้างเมืองไทย</p>	<p>2533-2536 ขอจงทรงพระเจริญจรรยาสุวิบัติ ขอร่มฉัตรปกเกล้าเทศา ขอจงเจริญพระชนมมา ขอพระเป็นร่วมฟ้านิรันดร</p>
<p>2493-2496 พระเสด็จนิวัตพระนครแล้ว ตั้งดวงแก้วแจ่มกระจ่างสว่างไสว เพื่อบรมราชาภิเษกชัย ประโยชน์สุขประชาไทยสถาวร</p>	<p>ความยากจน ด้วยอำนาจแห่งพระกรุณา สยามราชาภิเษก ได้มีอาชีพลีเลี้ยงตน ไร่นาสมบุญณพูนผล ชื่นหน้าประชาชน ชลประทานพระราชทานทำกิน</p>
<p>2497-2500 พระเนกขัมบารมีทวิกุศล มหาชนชื่นมนัสสโมสรร ทรงมีธรรมเป็นสง่าอาภรณ์ เหมือนโพธิสัตว์ดับร้อนประชาชน</p>	<p>ความไม่รู้ เด็กไทยใหญ่น้อยทั้งสิ้น พูนวิทย์ประสิทธิศิลป์ ประสาททสร้างความรู้พระราชทาน คุณธรรมนำวิชาการ เฟ่งพระภูบาล พึงดูเป็นเยี่ยงอย่างยล</p>
<p>2501-2504 เสด็จทูลศรมทางไปต่างประเทศ พระทรงเดชเผยเกียรติไทยไปทุกหน สัมพันธมิตรผูกสัมพันธ์มั่นคง ทุกชั้นชนเทศไทยใจปรีดา</p>	<p>ความเจ็บไข้ได้ป่วย เจ็บไข้ได้ป่วยทุกข์ทน พระเอื้อปวงชน เออาภรณ์ป้องกันบรรเทา เมตตาพร้อมเย็นดั่งเงา คุ้มศกเศียรเกล้า ชาวไทยร่วมเย็นสวัสดิ์</p>
<p>2505-2508 ยามราชาภิเษกให้พระทัยทุกข์ ยามราชาภิเษกสุขพระก็โสมนัส ก่อกำเนิดมูลนิธิราชประชา นุเคราะห์เกื้ออาณาประชาชี</p>	

ประวัติและพัฒนาการของมหาวิทยาลัย หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ อาจจัดแบ่งพัฒนาการช่วงสำคัญ ๆ ออกได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. โรงเรียนผดุงครรภ์อนามัย โรงพยาบาลหัวเฉียว (2485-2524)
2. วิทยาลัยหัวเฉียว (2524-2534)
3. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (2534-ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นวาระที่มูลนิธิปอเต็กตึ๊งดำเนินการมาครบ 80 ปี และตรงกับวาระครบทศวรรษของวิทยาลัยหัวเฉียว มูลนิธิฯ ซึ่งมีนโยบายแน่วแน่ที่จะส่งเสริมและขยายขอบข่ายงานด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับอุดมศึกษาจึงจัดทำ **“โครงการมหาวิทยาลัยของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง”** โดยมอบหมายให้ศูนย์บริการวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศึกษาถึงความเป็นไปได้ ซึ่งปรากฏว่ามีความเป็นไปได้สูงมากจึงสานการดำเนินงานต่อมาและได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยได้ ณ อาคารเลขที่ 18/18 ถนนบางนา-ตราด กม.18 ในเขตท้องที่ ตำบลบางโจด อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ บนพื้นที่ประมาณ 140 ไร่ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานชื่อ **“มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ”** เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 นับเป็นมิ่งมงคลสูงสุดแก่สถาบัน และมีความหมายต่อชาวจีนที่เข้ามาพึ่งไตรัมพระบรมโพธิสมภารอย่างยิ่ง ที่ได้ร่วมกันเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เพราะคำว่า หัวเฉียว นั้นเป็นคำเดียวกับคำหน้าของชื่อมูลนิธิ **“ฮั่วเคี้ยวปอเต็กเซียงตึ๊ง”** หมายถึง ชาวจีนโพ้นทะเล

ในปีการศึกษา 2535 อันเป็นปีแรกของการจัดตั้งนั้น มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี 5 คณะ คือ

- คณะพยาบาลศาสตร์
 - คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
 - คณะมนุษยศาสตร์ (สาขาวิชาภาษาจีน และสาขาวิชาภาษาอังกฤษ)
 - คณะวิทยาการจัดการ (สาขาวิชาการบัญชี และสาขาวิชาการจัดการ)
 - คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์และสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ)
- นอกจากนี้ได้เปิดสอนในระดับปริญญาโท หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสวัสดิการสังคมด้วย

และในปีการศึกษา 2537 ได้เปิดทำการสอนเพิ่มขึ้นอีก 4 คณะ คือ

- คณะเภสัชศาสตร์
- คณะเทคนิคการแพทย์
- คณะกายภาพบำบัด
- คณะสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

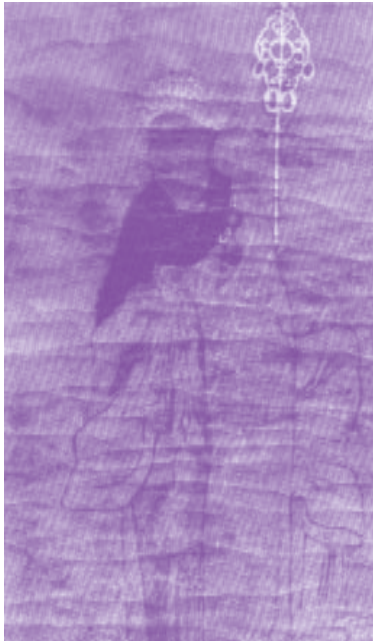
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ตั้งปณิธานแน่วแน่ที่จะผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพออกไปรับใช้สังคมบนพื้นฐานแห่ง **“เมตตาธรรม”** อันเป็นความหมายของรูปตัวเสียดซึ่งเป็นเครื่องหมายของมหาวิทยาลัย

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
18/18 ถนนบางนา-ตราด กิโลเมตรที่ 18 อ.บางพลี
จ.สมุทรปราการ 10540
โทร. 0-2312-6300-78 ต่อ 1339, 1534
<http://www.cul.hcu.ac.th>

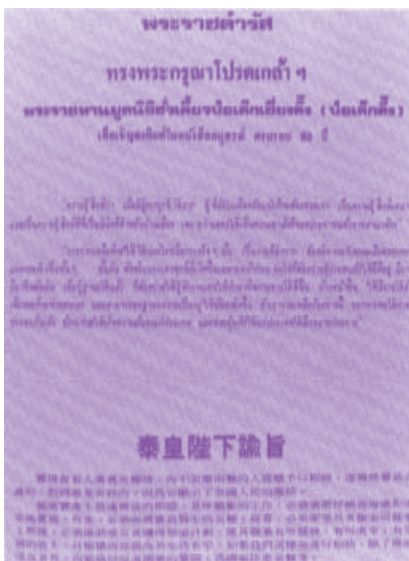
พระบรมรูปครึ่งพระวรกายในฉลองพระองค์ครุย ซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้างขึ้น โดยมี พันโทมาดล สุวรรณสมบัติ เป็นผู้อำนวยการปั้นหล่อ ปัจจุบันประดิษฐาน ณ บริเวณชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม) ทางทิศตะวันตก หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

ภาพหลวงปู่ไต้ฮงภิรักษ์ ผู้ก่อกำเนิดมูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊ง ในประเทศจีน และต่อมา เจริญออกงามขึ้นในประเทศไทยภายใต้ พระบรมโพธิสมภาร

ดร.อุเทน เตชะไพบูลย์ ประธานมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายประติมากรรม รูปหลวงปู่ไต้ฮงภิรักษ์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครั้งที่เสด็จทรงเปิดโรงพยาบาลหัวเฉียว พ.ศ. 2522

พระราชดำรัส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานมูลนิธิอริยเจ้าป่อเต็กตึ๊ง (ป่อเต็กตึ๊ง) เพื่อเฉลิมฉลองพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ครบรอบ 60 ปี

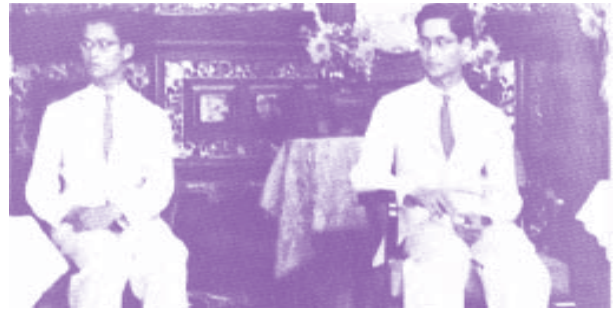
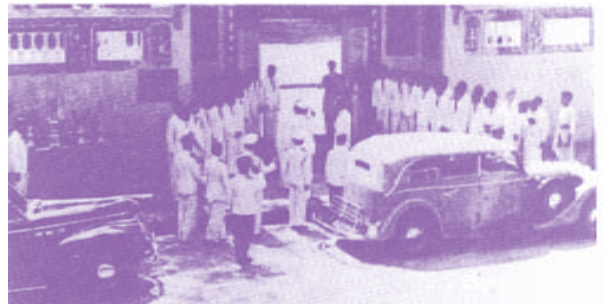
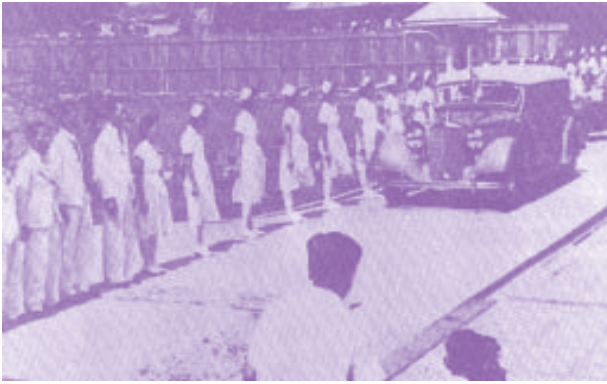

พระบรมฉายาลักษณ์ โปรดเกล้าฯ พระราชทานมูลนิธิอริยเจ้าป่อเต็กตึ๊ง ในวาระครบรอบ 60 ปี

พระบรมฉายาลักษณ์ โปรดเกล้าฯ พระราชทานมูลนิธิอริยเจ้าป่อเต็กตึ๊ง ในวาระครบรอบ 60 ปี

ภาพชุดพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล และสมเด็จพระอนุชาเสด็จเยี่ยมมูลนิธิปอเต็กตึ๊งและโรงพยาบาลหัวเจียว เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2489

พระมหากษัตริย์คุณ ที่พระราชทานแก่มูลนิธิฯ เสมอมา

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
โรงพยาบาลหัวเฉียววิมถนนบำรุงเมือง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2522

อยู่กลางเมืองโบราณ

“ภาพของเมืองโบราณ คือประวัติศาสตร์ของสยาม เต็มไปด้วยร่องรอยของประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ ไม่เวียนเฉพะชมและรำลึกถึงชะตากรรมของชาติ เรื่องราวของมนุษย์ที่ไม่แน่นอน จะอาวรณ์และเศร้าสลด ต่อช่วงเวลาที่ผ่านมาไป มีเชื้อชาติหนึ่ง วัฒนธรรมสูงส่ง สังคมสมบูรณ์พูนสุข ขาดการต่อเนื่องลง การอาวรณ์และสลดใจนี้ มิใช่มีส่วนได้มีส่วนเสียแก่ตัว แต่เป็นอาณาจักรไร้วัดตน”

เมืองโบราณ

พระแท่นที่ประทับ

พระแท่นที่ประทับนี้สร้างขึ้นตามแบบฐานปราสาทสมัยสุโขทัย ก่อด้วยปูนและศิลาแลง เมืองโบราณได้สร้างศาลาทรงไทยหลังเล็ก ๆ ขึ้นบนพระแท่นนี้ เพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพรหม ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองโบราณ

ศาลาหน้าเมือง

ตามประเพณีไทย มักนิยมสร้างศาลาไว้หน้าเมือง สำหรับผู้คนที่เดินทางผ่านไปมาได้พักอาศัย เพื่อรอเวลาประตูเมืองเปิด เพราะประตูเมืองจะเปิดและปิดเป็นเวลาเท่านั้น เมืองโบราณได้สร้างศาลาหน้าเมืองขึ้น ตามแบบสถาปัตยกรรมสุโขทัย ลักษณะเป็นจั่วทรงสูง มีช่อฟ้า ใบระกา โครงสร้าง ใช้ไม้กลม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสุโขทัย ปัจจุบันศาลาลังนี้ใช้เป็นที่พักหน่วยบัตร และให้บริการแก่ผู้เข้าชมเมืองโบราณด้วย

ประตูเมือง

ประตูทางเข้าเมืองโบราณ เป็นประตูที่ได้แบบอย่างมาจากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง เมืองสวรรคโลก สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นประตูที่ยังคงแบบสมบูรณ์และเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย มีความเชื่อกันมาแต่โบราณว่าเป็นประตูชัยที่ลอดเข้าสู่สุวิสัยคิมงคลก่อสร้างด้วยศิลาแลงเป็นแบบโบราณ หรือแบบซุ้มประตูค่ายสารทิศ มีเสาระเนียดปักเป็นแนวกำแพงก่อด้วยศิลาแลงเช่นกันตัวโครงนก่อเป็นเสากลมมีทับหลังเป็นซุ้มประตูยอดซุ้มปรางค์หุ้มด้วยปูนปั้น ทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีพักตร์ หมายถึง พระพุทธคุณ ที่แผ่ไปทั่วทุกสารทิศ ที่มุมด้านข้างเป็นจั่วแหลม จากลักษณะของประตูที่แปลกไม่เหมือนศิลปะใด ๆ นี้ ผู้สร้างซุ้มประตูล้อมพระปรางค์องค์นี้ คงจะได้แบบมาจากประตูที่ล้อมรอบสถูปสาญจีในประเทศอินเดีย สมัยพุทธศตวรรษที่ 3 อันเป็นประตูที่เก่าแก่ที่สุดทางพุทธศาสนา

อนำท่านเข้าสู่สถานที่อันเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะของสยาม ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของพวกเราชาวสยามตลอดกาล

จุดประสงค์ของการสร้างเมืองโบราณ

ในยุคของโลกไร้พรมแดนเช่นทุกวันนี้ ความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ไหนในโลกก็สามารถส่งผลกระทบต่อทั่วยุโรปท่ามกลางความบีบคั้นของสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงระหว่างวัฒนธรรมประเพณีของตะวันออกและของตะวันตก เราจะไม่ปฏิเสธว่าวิทยาศาสตร์มีคุณค่าให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุต่าง ๆ ได้ แต่เราเชื่อว่าวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นเฉพาะเทคโนโลยีไม่สามารถยกระดับจิตใจมนุษย์ได้ แต่กลับทำให้คนยอมรับนับถือลัทธิวัตถุนิยมมากขึ้น ต่างจากบทบาทของศิลปะและสุนทรียะความงามซึ่งไม่ผูกพันกับการเมือง ศาสนา และกาลเวลาที่ได้หล่อเลี้ยงจิตใจมนุษย์มาโดยตลอด

ด้วยความเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลนี้เกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้ด้วยความเหมาะสม ความมีสมดุลของทุกสิ่งทุกอย่าง และในจังหวะเวลาที่มีความพอเหมาะและความพอดี สิ่งสิ่งต่าง ๆ ภายในสังคมไทยจึงได้เกิดขึ้นบนแผ่นดินนี้ ให้เป็นความเหมาะสม-ความงดงามสำหรับสังคมสยาม แต่ดูเหมือนว่าเรากลับกำลังทอดทิ้งทำลายสิ่งดีงามและมีคุณค่าเหล่านี้เสีย

เมืองโบราณต้องการให้โลกรู้จักวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะของสยาม และวิธีมองโลกเข้าใจโลกแบบตะวันออก เพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่ทุกคน โดยที่ส่วนหนึ่งจะเป็นสิ่งเตือนใจให้คนที่กำลังหลงทางหรือไม่เข้าใจวิถีทางของตนเอง ให้ได้คิดเสียใหม่ บางทีเราอาจจะพบคำตอบสำหรับปัญหาต่าง ๆ ของปัจจุบันได้จากความเข้าใจที่ถูกต้องต่ออดีต แต่ความสำเร็จในเรื่องนี้ไม่ใช่หน้าที่หรือผลงานของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนต้องช่วยกัน และอาจต้องใช้เวลายาวนานเสมือนว่าดินก้อนหนึ่งก็มีคุณค่าของความเป็นดินก้อนหนึ่งในภูเขาใหญ่ใหญ่ ก้าวแรกของเราย่อมมีความสำคัญต่อการเดินทางของเราเสมอ และเมืองโบราณจะขอเป็นดินก้อนหนึ่งในภูเขาใหญ่ภูคนั้น และเป็นก้าวหนึ่งในการเดินทางครั้งนี้

“เมืองโบราณ” จึงได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นสิ่งที่เชื่อมอดีตและปัจจุบันของสยามประเทศให้ต่อเนื่องกัน เพราะหากคนเราในปัจจุบันดำเนินชีวิตโดยไม่รู้จักอดีตของตนเอง ก็เหมือนการเดินทางเรือไปในท้องทะเลโดยไม่มีเข็มทิศและหางเสือ ความเสียหายอันเนื่องมาจากความไม่รู้ก็จะเกิดขึ้นและจะยิ่งเสียหายไปมากกว่านี้ หากว่าความรู้ที่มีอยู่บ้างเป็นความรู้ไม่จริง ส่วนถ้าไม่รู้แล้วทำเป็นรู้ ก็จะเกิดเป็นความหายนะเลยทีเดียว

ข้อมูลทั่วไป

เมืองโบราณตั้งอยู่ที่กิโลเมตร 33 บนถนนสุขุมวิท สายเก่า ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ บนพื้นที่ประมาณ 600 ไร่ รูปร่างสัณฐานของเมืองโบราณคล้ายแผนที่ของประเทศไทย โดยเริ่มทำการปรับที่ดินและก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2506 และเปิดต่อสาธารณชนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2515 แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าเมืองโบราณยังคงดำเนินการก่อสร้างต่อไป ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) เมืองโบราณมีโบราณสถาน สิ่งก่อสร้าง และสถานที่ที่มีคุณค่าต่อการศึกษา 116 แห่ง เมืองโบราณเปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น. โดยคิดค่าชมสำหรับผู้ใหญ่ คนละ 50 บาท สำหรับเด็ก (อายุไม่เกิน 12 ปี) คนละ 25 บาท สำหรับรถยนต์นั่งส่วนบุคคลคันละ 50 บาท และรถบัสใหญ่คันละ 100 บาท ทางเมืองโบราณมีบริการให้เช่ารถจักรยานคันละ 50 บาทต่อวัน

หากสนใจบริการนำชม และบริการมัคคุเทศก์ หรือสอบถามข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม กรุณาติดต่อที่หมายเลขโทรศัพท์ (บางปู) 0-2323-9253 และ 0-2709-1644 สำหรับสำนักงานในกรุงเทพมหานคร 0-2224-1057 และ 0-2226-1936 หมายเลขโทรสาร 0-2323-9253 (บางปู) 0-2226-1227 (กทม.)

อ่านข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเพิ่มเติมได้ที่

WWW.ANCIENTCITY.COM

นำชมเมืองโบราณ

ก่อนเข้าชมเมืองโบราณ พึงระลึกว่า หากเรามุ่งมองแต่สิ่งก่อสร้าง ไม่ว่าจะเป็นพระราชวัง วัดวาอาราม บ้านเรือนรูปแบบของสถาปัตยกรรม หรือประติมากรรมที่มีอยู่มากมายในเมืองโบราณ เราก็จะเห็นเพียงภาพที่หยุดนิ่งของแต่ละยุคสมัย แต่ละกลุ่มชนที่เคยหรือกำลังอยู่อาศัยบนแผ่นดินสุวรรณภูมินี้ แม้ว่าสิ่งก่อสร้าง หรืองานทางศิลปะเหล่านี้จะสามารถบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ จากทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนในดินแดนที่เรียกว่า **“สยามประเทศ”** ก็ตาม แต่ก็อาจจะเป็นการยากที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต ที่มีตัวเราเป็นศูนย์กลางของเหตุการณ์ทั้งหลาย ฉะนั้นเราควรต้องให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลวดลายของการแกะสลักไม้ สีของภาพจิตรกรรมฝาผนัง เนื้อหาของงานพระราชพิธีสิบสองเดือนไปจนกระทั่งความสงบเรียบง่ายของสิ่งแวดล้อมภายในเมืองโบราณ กวางฝูงใหญ่ที่กระจัดกระจายหากินอย่างปราศจากความกลัวอยู่ทั่วไป กระทั่งการจัดวางก้อนหินภายในสวนวรรณคดี หรือการวางเรียง อิฐทางเดิน เรียกได้ว่า ต้องชมเมืองโบราณด้วยกันทั้งทางตาและทางใจ

(หมายเหตุ) การนำชมเมืองโบราณในที่นี้เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการชมเมืองโบราณเท่านั้น โดยจะพูดถึงเพียงบางสถานที่ และโดยสังเขปเท่านั้น

ก่อนเข้าไปภายในตัวเมืองเราควรจะแสดงความเคารพพระพรหมที่หน้าเมือง เพื่อบอกกล่าวเทพที่ดูแลคุ้มครองสถานที่ที่เข้ารับทราบ และขอให้ท่านอำนวยพรแก่เราก่อน อันเป็นประเพณีไทยที่ดี จากนั้นเราจะผ่านซุ้มประตูของเมืองซึ่งเมืองโบราณถ่ายแบบมาจากซุ้มประตูที่วัดพระบรมธาตุไชยง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย อันเชื่อกันว่าเป็นซุ้มประตูที่เก่าแก่ที่สุดที่พบบนผืนแผ่นดินสยามนี้ ผู้ลอดผ่านซุ้มประตูนี้จะประสบแต่สิ่งที่เป็นมงคล และซุ้มประตูศาลาในเมือง และศาลานอกเมืองก็เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเมืองด้วย

เมื่อเราขึ้นจากทางภาคใต้ ผ่านพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช เทวรูปอินเดียบราณ ศิลปะแบบปัลลวะและพระบรมธาตุไชยา อันสะท้อนถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมในศาสนาและนิกายต่าง ๆ ที่แพร่หลายอยู่ในประเทศไทย เราจะเข้าสู่ตลาดโบราณหรือตลาดบก ซึ่งเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คน โดยเฉพาะสินค้าประเภทพุ่มเพื่อที่เกินไปกว่าความจำเป็นในชีวิตประจำวัน ยิ่งกว่านั้นตลาดยังเป็นหน้าเป็นตาของชุมชนอีกด้วยเลยทีเดียว ในตลาดบกเราจะพบร้านเครื่องเงิน เครื่องดนตรี ร้านเหล้า โรงยาพื้น โรงละคร ปอนการพนัน แม้กระทั่งร้าน **“โคมเขียว”** (โรงหญิงงามเมือง) ออกจากชุมชนตลาดบกก็จะพบศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งมีประวัติเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน และในฐานะที่เพชรบุรีเป็นเมืองช่างมาแต่โบราณ ใกล้กันนั้นก็เป็นที่ทำงานของช่างหลายประเภทที่ผลิตผลงานให้แก่เมืองโบราณ

สวนขวา ซึ่งทางเมืองโบราณขอมาติดกรรมมาจากวัดไผ่เงิน ในเขตยานนาวา เดิมเคยตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ประกอบด้วยแผ่นหินจำหลักภาพจากพงศาวดารจีน

ภายในท้องพระโรงกรุงธนบุรีมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องตั้งแต่การเสียกรุงครั้งที่ 2 การกอบกู้เอกราชไปจนถึงการสถาปนากรุงธนบุรีของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นภาพที่ให้อารมณ์ต่อการรับรู้ถึงภัยพิบัติของสงคราม และความยากลำบากในการสร้างชาติบ้านเมืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ศูนย์กลางของการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของสยามประเทศในปัจจุบัน คือ กรุงเทพฯ ซึ่งหากไม่มีพระปฐมบรมกษัตริย์พระองค์แรก เราก็คงจะไม่มีวันนี้ เมืองโบราณได้ถ่ายแบบ**พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท**ขึ้นมาเพื่อนำเทิดพระเกียรติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยนำเสนอพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์ นอกจากนี้ยังได้

นำเสนอภาพสังคมไทยในแง่มุมของพระราชพิธีสิบสองเดือน ความเชื่อและโลกทัศน์ของคนไทย ด้วยเทคนิคทางศิลปะที่หลากหลายรูปแบบ

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีของไทยมานานกว่า 400 ปี ได้สะสมความรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่มาโดยตลอด ก็ต้องประสบกับความพินาศถึงกับแตกย่อยยับ ถูกทำลายเหลือแต่ซากปรักหักพัง จนมีอาจซ่อมแซมให้ดีขึ้นเหมือนเดิมได้ ทางเมืองโบราณได้ศึกษาทำการวิจัย จนสามารถนำความยิ่งใหญ่ วิจิตรตระการตากลับมาให้ปรากฏอีกครั้งหนึ่ง (องค์จริงถูกทำลายเหลือแต่เพียงซากฐาน) **พระที่นั่งสรรเพชญปราสาท** เป็นความภาคภูมิใจของเมืองโบราณ ณ ที่นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จมาต้อนรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งอังกฤษคราวเสด็จเยือนประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2515 ภายในพระที่นั่งองค์นี้นอกจากศิลปะสมัยอยุธยาที่งดงามอย่างโดดเด่น ซึ่งได้รับการรวบรวมไว้อย่างเหมาะสมแล้ว ยังมีภาพวาดเรื่อง **นารายณ์ ลีปาง** ในพระที่นั่งองค์กลางอีกด้วย พระนารายณ์ในฐานะที่เป็นเทพผู้รักษามีสถานะพิเศษในสังคมไทย เพราะเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด

ซากของวิหารพระศรีสรรเพชญและพระที่นั่งจอมทองที่ตั้งอยู่ไม่ไกลกันนักกับพระที่นั่งสรรเพชญปราสาท อาจทำให้ผู้มาเยือนเกิดความเห็นแจ้งต่อสังคม เข้าใจความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ และนักเรียนอาจถามถึงสาเหตุของความเสื่อมของอาณาจักรที่เคยยิ่งใหญ่แห่งนี้

กรุงศรีอยุธยาไม่ใช่มีแต่ความรุ่งเรืองทางการทหารหรือทางการปกครองเท่านั้น ศาสนาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ให้ความสำคัญ เพื่อให้พระองค์ได้ชื่อว่า ทรงเป็นผู้นำหรือศูนย์กลางทั้งในทางโลกและทางธรรม หอพระแก้ว หากดูอย่างไม่ตั้งใจอาจนึกว่าเป็นเก๋งจีน แต่แท้จริงเป็นอาคารสูงที่มีรูปทรงแปดเหลี่ยม (มีต้นแบบจากภาพสลักประตูคู่พระธรรมสมัยอยุธยา) ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากหัวเมืองต่าง ๆ เป็นสถานที่หนึ่งที่มีคุณค่าต่อการศึกษายิ่ง

มณฑลพระพุทธรบาทสระบุรี ซึ่งเมืองโบราณได้ถ่ายแบบมาไว้เช่นกัน เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทที่เมืองโบราณได้มาจากประธานาธิบดีแห่งประเทศอินเดียนุสาวรีย์วีรชนแห่งบ้านบางระจันเป็นบันทึกที่เราสามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในการต่อสู้กับศัตรูของชาติอย่างกล้าหาญและเสียสละ ชุมชนหมู่บ้านไทยภาคกลางเป็นหนึ่งในหลายชุมชนที่มีให้เห็นอยู่ในเมืองโบราณ บ้านเรือนที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศและภูมิประเทศ และตั้งอยู่รวมกัน แสดงให้เห็น

ถึงภูมิปัญญาที่รู้และเข้าใจ และมีวิถีชีวิตที่ได้ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว โกลักันนั้นเป็นบริเวณของตลาดน้ำ ซึ่งก็เป็นชุมชนอีกแบบหนึ่งของสังคมไทย คือเป็นชุมชนริมแม่น้ำและเป็นตลาดไปในตัวด้วย

ที่ตลาดน้ำนี้ ผู้มาเยือนจะสังเกตเห็นได้ด้วยตนเอง หากเดินชมอย่างตั้งใจไปรอบ ๆ บริเวณ จะเห็นว่า**หากสังคมและชุมชนต่างยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่นในเรื่องศาสนาได้ ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสันติสุข** ทั้งยังเป็นเสน่ห์ของชุมชนนั้นด้วย สังคมไทยในอดีตก็เคยมีและยอมรับความหลากหลายในทางวัฒนธรรมนั้นได้ ภายในตลาดน้ำนี้เอง ผู้มาเยือนสามารถนั่งพักผ่อน โดยไม่รู้สึกร้อนอบอ้าวเลย แม้ในวันที่อากาศร้อนเป็นพิเศษ สามารถเลือกรับประทานอาหาร หลากหลายรส ในราคาปกติหรือเลือกซื้อสินค้าแบบชาวบ้าน ๆ ได้

วิหารสุโขทัยเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของความพยายามของเมืองโบราณที่จะรวบรวมลักษณะเด่นทางศิลปะ และสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยไว้อย่างครบถ้วนเพื่อการศึกษา

สมัยแห่งความรุ่งเรืองของสุโขทัย ไม่ว่าจะเป็นการปกครองแบบโกลัจิตอย่างพอกับลูก การไม่แบ่งแยกกันระหว่างเรื่องทางโลกและทางธรรม (ระบบศีลธรรมยังคงมีความหมายและความสำคัญต่อกิจกรรมทางการเมือง) ความโอโง่งสง่างามของรูปทรงทางสถาปัตยกรรม พระพุทธรูปในแบบที่ได้ชื่อว่าสวยงามด้วยพุทธลักษณะทุกประการ ได้รับการถ่ายทอดให้เป็นรูปธรรมผ่านสัญลักษณ์ด้วยพระมหาธาตุเจดีย์ วิหารหลวงวัดมหาธาตุ เนินปราสาทและศาลาร้องทุกข์

พิพิธภัณฑ์หอคำเป็นที่รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุเก่า ที่หายากและมีค่าอย่างยิ่ง ที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือแผ่นไม้แกะสลักเรื่องพระพุทธรูปประวัติ อันมีคุณค่า จัดเป็นงานฝีมือชิ้นเอกสำหรับยุคกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 9 ได้ ชั้นล่างของหอคำเป็นที่ตั้งของร้านอาหารหอคำ

อุทยานเทวโลก นอกจากจะได้รับการตกแต่งด้วยเนินภูเขาน้อย ๆ น้ำตกและไม้ดอกไม้ยืนต้นหลากหลายพันธุ์ จนเหมาะจะเป็นสถานที่พักผ่อนสัมผัสความงามของธรรมชาติแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของประติมากรรมสำริดรูปเทพเจ้าต่าง ๆ (ฝีมือของศิลปินชั้นครู) แม้จะมีที่มาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่คนไทยก็รู้จักเทพเจ้าเหล่านี้เป็นอย่างดี การรับรู้รับทราบประวัติของเทพเจ้านอกจากจะสนุกและน่าสนใจแล้ว ยังทำให้เข้าใจในระบบความเชื่อส่วนหนึ่งของคนไทยด้วย

นอกจากนี้เมืองโบราณยังได้นำเสนอเรื่องราวจากวรรณคดีที่เป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทย ผ่านรูปแบบทางศิลปะประเภทต่าง ๆ มีทั้งเป็นประติมากรรม ภาพแกะสลักหิน ไม้แกะสลัก

จิตรกรรม ภาพเขียนสี ฯลฯ ส่วนในแง่ของเนื้อหาที่มานั้น ก็มีทั้งวรรณกรรมจากชาดก (เช่น สังข์ทอง มโนราห์) จากนิทานพื้นบ้าน (เช่น ผาแดงนางไอ่ ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน) จากต่างชาติ (เช่น สามก๊ก รามเกียรติ์) จากจินตนาการแต่สะท้อนโลกทัศน์แบบใหม่ ของคนไทยได้อย่างวิเศษ (เรื่องพระอภัยมณี) เป็นต้น

วิหารเมืองสะเมิง (จากเชียงใหม่) วิหารโถงวัดเชียงของ (จากจังหวัดเชียงราย) วัดจองคำ (จากอำเภอจาง จังหวัดลำปาง) โบสถ์น้ำ ล้วนเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะทางเมืองโบราณได้ขอทำผาติกรรม รื้อถอนมาจากที่ต่าง ๆ และนำมาประกอบขึ้นใหม่ บำรุงรักษาไว้เพื่อให้อนุชนได้เห็นตัวอย่างของงานสถาปัตยกรรมเครื่องไม้ในท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งมีเทคนิคและรายละเอียดต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

ความเป็นดินแดนแห่ง **“อุ่ออารยธรรม”** ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น จะเข้าใจและสังเกตเห็นได้ไม่ยาก หากมาเยือนเมืองโบราณ ข้อมูลจากการชมสถานที่ภายในเมืองโบราณจะบอกเล่าให้ผู้มาเยือนได้ภาพความต่อเนื่องของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ที่เคยมีอำนาจ เคยอาศัยอยู่หรือกำลังอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้สืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยหิน-สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย และทุกกลุ่มชนเหล่านั้นได้ทิ้งร่องรอยของการตั้งถิ่นฐานของความเชื่อ และของรูปแบบทางศิลปะไว้เป็นหลักฐาน เมืองโบราณได้รวบรวมและคัดเลือกหลักฐานเหล่านั้นมาจัดแสดงไว้อย่างมีนัยของความสัมพันธ์ต่อกัน จนเราจะได้เห็นภาพเช่นนั้นอย่างชัดเจน

บนพื้นที่ในเมืองโบราณตรงที่กำหนดไว้เป็นรอยต่อระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือบางทีก็เรียกว่า **พิพิธภัณฑ์ชาวณา** ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมเรื่องวิถีชีวิตของคนไทยแต่เดิมผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันจากทุกภาคของประเทศ ด้วยการสังเกตจนเป็นความรู้ความเข้าใจต่อธรรมชาติ และความต้องการมีชีวิตที่ดี ทำให้ผู้คนคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ขึ้นมา

เขาพระวิหารเป็นสิ่งก่อสร้างบนตำแหน่งที่สูงสุดของเมืองโบราณ กล่าวคือ สูง 54 เมตร บนภูเขาที่เมืองโบราณจัดสร้างขึ้น โดยมีความยาว 250 เมตร กว้าง 66 เมตร การก่อสร้างเขาพระวิหารนี้ต้องใช้เสาคอนกรีตเป็นโครงรองรับจำนวน 684 ต้น ใช้หินธรรมชาติที่ประกอบเป็นเขา 2,400 เทียงวลิลบลิ้อใช้ดินที่ขุดมาจากเนื้อที่กว่า 40 ไร่ขึ้นถม ขนาดของภูเขาย่อส่วนลงมา ประมาณ 1 ใน 10 แต่ขนาดของปราสาทหินถ่ายแบบมาในขนาด 1 ใน 3 ของของจริง และจากจุดบนยอดเขาพระวิหารนี้ เราสามารถมองเห็นทิวทัศน์ทั้งหมดของเมือง

โบราณกาลไปถึงอ่าวไทย (และสำหรับบางคน เขาอาจเห็นความแตกต่าง-ความจริงระหว่างอดีตและปัจจุบันของสังคมสยามด้วยก็ได้)

ในฐานะที่เมืองโบราณก็นับว่าเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง เมืองโบราณได้รวบรวมแบบทางสถาปัตยกรรมและลวดลายละเอียดต่างของเจดีย์จากยุคต่าง ๆ บนแผ่นดินสยามไว้ในบริเวณที่เรียกว่าป่าเจดีย์ด้วย และจากจุดหนึ่งในบริเวณใกล้เคียง เมื่อเวลาเย็นที่แดดเริ่มลมตก รถราและผู้คนไม่พลุกพล่านแล้ว เราจะสามารถมองเห็นเงาของพระเจดีย์หลากหลายรูปแบบทอดเงาลงในแหล่งน้ำใหญ่ในบริเวณนั้น มันช่างเป็นภาพที่งดงามยิ่งนัก บวกกับความสงบของบรรยากาศ เมืองโบราณอาจกลายเป็นที่สำหรับทำสมาธิพิจารณาหาสัจธรรมได้ดีที่สุดที่หนึ่ง

ทางด้านตะวันตกของเมืองโบราณ บนเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ ซึ่งเป็นบริเวณที่เรียกกันทั่วไปว่า **“ปลายานา”** เป็นสถานที่รวบรวมสรรพความรู้เกี่ยวกับศาสนา ระบบความเชื่อของคนไทยที่มีต่อโลก และจักรวาล ในบริเวณที่เป็นเขตใหม่นี้ เราจะพบกับ เสาชิงช้า โบสถ์พราหมณ์ เขาพระสุเมรุ ที่มีปลาอานนท์ขนาดใหญ่หนุนอยู่ ล้อมรอบด้วยสระอโนดาต มณฑปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (เจ้าแม่กวนอิม) พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปางแสดงปาฏิหาริย์ เรื่องรามเกียรติ์บนศาลาโถงที่มีลักษณะของเก๋งจีน มณฑปพระธาตุ มณฑปพระสี่ทิศ วิหาร 108 พระอรหันต์ ศาลาฤๅษีดัดตน ศาลาระลึกชาติ และขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ฯลฯ

หลังจากชมเมืองโบราณแล้ว เราจะพบว่าวัง-วัด-บ้าน/ตลาด เป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทย นั่นคือประกอบด้วยการปกครอง-ความเชื่อ/ระบบศีลธรรม-เรื่องของปากท้อง ทั้ง 3 ส่วนนี้ล้วนเป็นที่มา หรือเป็นเงื่อนไขของความมีอำนาจทั้งสิ้น ซึ่งในปัจจุบันเราเห็นได้ว่า มีการทำให้อำนาจนี้เป็นเป้าหมายของสังคมไป ทั้ง ๆ ที่ในอดีต อำนาจเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่มีความหมาย-ความสำคัญต่อชีวิตที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น (เช่น นิพพาน เป็นต้น)

ในเชิงปรัชญาเราอาจสรุปได้ว่า มนุษย์ทั้งหลายต่างต้องอยู่ท่ามกลางวัตถุ(กายภาพของสิ่งต่าง ๆ) และจิต/วิญญาณ (ความเชื่อในระบบศีลธรรม) และสองสิ่งนี้ต้องอยู่ในสถานะที่มีสมดุลจึงจะดี หากเน้นวัตถุมากเกินไปก็จะทำให้เห็นแก่ตัว หากเน้นจิต/วิญญาณมากเกินไปก็จะทำให้เกิดความขาดแคลน เมืองโบราณพยายามสื่อภาพของสังคมที่อยู่ในสถานะสมดุลซึ่งอาจจะกลายเป็นภาพของสังคมอุดมคติไปแล้วในโลกยุคปัจจุบัน

อีกมิติหนึ่งที่จะปรากฏชัดเมื่อได้ไปเห็นเมืองโบราณแล้วคือ มิติเรื่องเวลา ชื่อ **“เมืองโบราณ”** ชวนให้นึกถึงอดีต

แต่แท้จริงเราทุกคนผู้รับรู้ และกำลังสัมผัสมีประสบการณ์ก็ล้วนอยู่ในปัจจุบัน ความสำนึกเช่นนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาที่เรากำลังนึกถึงอดีต ส่วนความอยาก ความปรารถนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อได้สัมผัสกับเมืองโบราณแล้ว ก็สะท้อนมิติเวลาในอนาคต นั่นคือ....

เมื่อเที่ยวชมเมืองโบราณแล้ว มองเห็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน ก็จะเป็นเรื่องที่น่ายินดี และเมื่อเที่ยวชมไปในภาคต่าง ๆ แล้ว แม้จะเห็นวัฒนธรรมในรูปแบบที่ต่างกัน แต่ถ้าจะได้ทราบว่า ในความแตกต่างกันนั้น มีวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่กว่าเชื่อมประสานอยู่ ก็จะเป็นความเข้าใจที่มีความหมายอย่างยิ่ง เพราะจะไม่เห็นความเป็นเขา ความเป็นฉัน จะมีก็แต่ **“ความเป็นเรา”** และหากมองข้ามพรมแดนต่อไปอีก ในทุกทิศทุกทาง ความเป็นชาติเขา ความเป็นชาติฉัน ก็จะหมดความสำคัญลงไปทันที ถ้าจะเข้าใจได้อย่างมีสติถึงความเป็น **“ชาวสุวรรณภูมิ”** ในกรอบแห่งอารยธรรมใหญ่ของอินเดีย และของจีน บวกกับความมีลักษณะเฉพาะ-เอกลักษณ์ของแต่ละเผ่าพันธุ์

หากได้ขยายความคิดความเข้าใจทำนองนี้ต่อไปอีกเรื่อย ๆ ในระดับสุดท้าย เราก็จะสามารถมองเห็นภาพความเป็นเอกภาพในความหลากหลายของรูปแบบของจักรวาลได้โดยไม่ยาก (จาก **“อิตตา”** สู่ครอบครัว จากชุมชนสู่สังคม จากชาติพันธุ์ของตนสู่เผ่าพันธุ์ของประเทศเพื่อนบ้าน จากภูมิภาคสู่ความเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก จากมนุษย์สู่สัตว์โลกและสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย จากสรรพสิ่งทั้งหลายสู่จักรวาล และจากจักรวาลสู่ **“อนัตตา”**)

คุณค่าของเมืองโบราณ

จากจุดประสงค์ของการสร้างเมืองโบราณ อาจกล่าวในระดับกว้างได้ว่า **เมืองโบราณเป็นภาพของสังคมสยามในอดีตเพื่อเป็นกระจกเงาสำหรับอนาคตของมนุษยชาติ**

แต่ในระดับทั่วไปแล้ว เมืองโบราณเป็นภาพสะท้อนของวัฒนธรรมดั้งเดิมอันหลากหลายบนผืนแผ่นดินไทย ด้วยการนำเสนอในรูปแบบที่เป็นจริงและวิจิตรตระการตา ด้วยสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ ผสมผสานกับงานวิจิตรศิลป์และประณีตศิลป์ การจัดวางทางโครงสร้างและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่สอดคล้องและสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน **ก่อให้เกิดบรรยากาศที่โน้มนำให้ผู้มาเยือนได้รับรู้และเข้าใจถึงความสืบเนื่องของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปะ และขนบธรรมเนียมของคนไทยในอดีตตราบจนถึงปัจจุบัน**

เมืองโบราณจึงเป็นสถานที่ซึ่งคนไทยจะได้ทวนรำลึกถึงรากเหง้าแห่งความเป็นไทย มีความภาคภูมิใจในมรดกทาง

วัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม สืบทอด และส่งต่อให้แก่ชนรุ่นหลัง ในขณะที่ผู้มาเยือนต่างชาติต่างภาษาจะสามารถสัมผัสได้อย่างลุ่มลึกถึงวิถีชีวิตแบบไทย ๆ

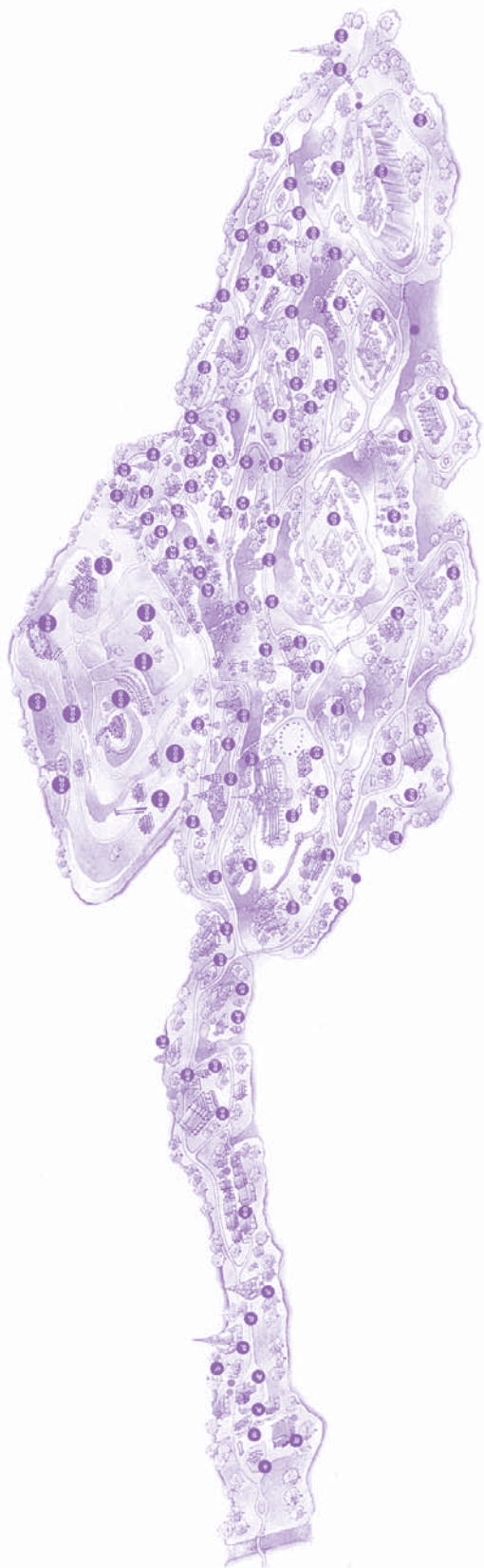
เมืองโบราณเปรียบเสมือนบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เปิดไว้ให้เรียนรู้ได้อย่างอิสระ ทำนองเดียวกันก็เปรียบดั่งบานประตูที่เผยออกให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทยอันถ่องแท้ยิ่งไปกว่านั้น การสร้างสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกันยังสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบ และความรู้สึกนึกคิดในสังคมและวัฒนธรรมไทยในอดีตเป็นอย่างดี แม้แต่การรังสรรค์แนวความคิดทางด้านศิลปะแบบอย่างใหม่ ๆ อาทิ เขาพระสุเมรุ ประติมากรรม พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

(เจ้าแม่กวนอิม) หรืออุทยานเทวโลกต่างก็ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงศาสนาระบบความคิดและระบบความเชื่อของผู้คนในสังคมไทยด้วย

ฉะนั้น จึงคงจะไม่ผิดนักถ้าจะกล่าวว่า **เมืองโบราณคือแหล่งรวมของอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของผู้คนบนพื้นแผ่นดินไทย**

สำหรับผู้ใดประสงค์จะหาคำตอบของความหมายของการมีชีวิตว่า **“แท้จริงมนุษย์คืออะไร?”** หลายแห่งภายในเมืองโบราณเป็นสถานที่ที่มีลักษณะ **“สัปปายะ”** (สบาย) เมืองโบราณก็น่าจะเป็นเงื่อนไขทางกายภาพที่ดีของการแสวงหาคำตอบ สำหรับคำถามที่มีคุณค่าต่อชีวิตเช่นนั้น

1. พระแท่นที่ประทับ
2. ศาลาหน้าเมือง
3. ประตูเมือง
4. สวนอินทนิล
5. ศาลาในเมือง
6. สวนมโนहरา
7. พระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช
8. เทวปฏิมาเจดีย์
9. พระบรมธาตุไชยา สุราษฎร์ธานี
10. ตลาดโบราณ
11. ศาลากลางบริเวณคูัดใหญ่สุพรรณจากา เพชรบุรี
- 12-13. หอพระไตรปิฎกและหอระฆัง
14. พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชบุรี
15. สวนขวา
16. หอพระโคงกรุงธนบุรี
17. พระพุทธนิรมิต
18. เรือนที่บึงขวัญ (เรือนไทยทวารวดี)
19. คู่มุขมณเฑียร (เรือนไทยอยุธยา)
20. อุโบสถวัดบ้านกรวด
21. อุโบสถวัดบ้านกรวด
22. ด้านเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี
23. พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท กรุงเทพฯ
24. เรือนต้น
25. วิหารพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา
26. พระที่นั่งจอมทอง
27. พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท
28. สวนสามกษัตริย์
29. พระตำหนักทักษิณราชที่
30. หอพระแก้ว
31. สวนกุหลาบทุ่งมณเฑียร
32. พระปรางค์ยอดกลีบบัวเมืองชัยนาท
33. มณฑปพระพุทธบาท สระบุรี
34. กุฏิพระสงฆ์
35. พระปรางค์สามยอด ลพบุรี
36. วิหารวัดโพธิ์เก้าต้น สิงห์บุรี
37. อุสารวิชัยภักดิ์ถนอมทรัพย์
38. หมู่บ้านไทยภาคกลาง
39. พระตำหนักอภัยนุรักษ์
40. สวนไกรทอง
41. พระปรางค์วัดจุฬามณี พิษณุโลก
42. วิหารสุโขทัย
43. เทวโลก
44. บิ่อมเมืองกำแพงเพชร
45. ตลาดน้ำ
46. วิหารวัดพริก ดาก
47. เจดีย์ยอดทรงดอกบัว
48. ศาลาหอเทวาลัยสุโขทัย
49. เนินปราสาท สุโขทัย
50. วิหารหลวงวัดมหาธาตุ สุโขทัย
51. พระมหาธาตุเจดีย์ สุโขทัย
52. สวนพระลอ แพร่
53. หอคำ ลำปาง
54. เจดีย์จามเทวี ลำพูน
55. วัดจองคำ ลำปาง
56. วิหารเมืองละมิง
57. เจดีย์เจ็ดอวด เชียงใหม่
58. วิหารวัดสุเมธังกร เชียงราย
59. นิลรัตน์
60. หมู่บ้านไทยภาคเหนือ
61. พระธาตุจอกมกิดิตี เชียงราย
62. ศาลเทพารักษ์
63. ผาแดงงาเงี้ยว
64. มณฑปพระพุทธบาทเย็น อุดรดิต์
65. ยมกปฏิมากรรม
66. พระธาตุบังพวน หลงคาย
67. ปราสาทเขาพระวิหาร ศรีสะเกษ
68. ผาแดงงาเงี้ยว
69. พระธาตุพนม นครพนม
70. ปราสาทเขาพระวิหาร มหาสารคาม
71. พระธาตุยาคู กาฬสินธุ์
72. กุฏิวิมิตลนา
73. พระนอน
74. วิหารล้านช้างและหอไตร
75. พิพิธภัณฑสถานธรรมพื้นบ้าน
76. พระธาตุยาคู กาฬสินธุ์
77. ปราสาทหินพนมรุ้ง บุรีรัมย์
78. ปราสาทหินหนองงู ร้อยเอ็ด
79. สวนสังข์ทอง
80. ปราสาทศรีเทพ เพชรบูรณ์
81. เทวรูปสวนหมอกเขาก
82. กุฏิวิมิตลนา
83. พระพุทธรูปนาคปรก
84. บ้านเชียง
85. พระธาตุสามหมื่น ชัยภูมิ
86. ปราสาทหินพิมาย นครราชสีมา
87. ปราสาทหินพนมรุ้ง บุรีรัมย์
88. ศาลาแปดเหลี่ยม
89. กรมเกษมธรรม
90. ปราสาทศีขรภูมิ สุรินทร์
91. วิหารทวารวดี
92. ป่าเจดีย์
93. ปราสาทหินพนมรุ้ง บุรีรัมย์
94. ทุ่งละคร
95. ศาลาโคงวัดนิมิตร์ ตราด
96. สวนพระอภัยมณี ระยอง
97. บิ่อมและกำแพงเมือง ฉะเชิงเทรา
98. ตึกแดง จันทบุรี
99. ศาลหลักเมือง
100. ศาลาเทศาภิบาล
101. เสาพระสุเมรุ
102. เขาพระสุเมรุ
103. ศาลาปิยัตดิน
104. ขบวนเสด็จพระยาศรีสุนทรโวหาร (งาม)
105. มณฑปพระโพธิ์ศรีอโศกโลกิยธรรม (เจ้าแม่กวานเอิม)
106. พระโพธิ์ศรีอโศกโลกิยธรรม (เจ้าแม่กวานเอิม)
107. มณฑปพระยาศรี
- เครื่องดื่ม
- อหาร-เครื่องดื่ม

พิพิธภัณฑ์ หุ่นขี้ผึ้งไทย

ที่ตั้ง 43/2 หมู่ที่ 1 ถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี (กม.31) ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120
โทรศัพท์ 0-1211-6261, 0-3433-2607, 0-3433-2061, 0-3433-2109
โทรสาร 0-3433-2607

เปิดทำการทุกวัน

วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 09.00-17.30 น.
วันเสาร์-วันอาทิตย์-วันหยุดราชการ เวลา 08.30-18.00 น.

พิพิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทย เกิดจากแรงบันดาลใจของผู้สร้างสรรคกลุ่มหนึ่ง นำโดย อาจารย์ดวงแก้ว พัทธการศิลป์ ที่สนใจการสร้างหุ่นขี้ผึ้ง และศึกษาค้นคว้าทดลองเป็นเวลานานกว่า 10 ปี จึงประสบความสำเร็จสามารถสร้างหุ่นขี้ผึ้ง ยุคใหม่จากไฟเบอร์กลาส ที่มีความคงทนประณีต งดงามเหมือนจริงที่สุด จนคณะผู้ร่วมงานเห็นสมควรที่จะสนับสนุนให้ก้าวหน้าต่อไป เพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทย และศิลปินไทย จึงเริ่มโครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทยขึ้น ในปี พ.ศ. 2525 เพื่อให้เป็นสถานที่สร้างและจัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งไฟเบอร์กลาส เพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของเยาวชน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทย เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2532 นับเป็นพิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไฟเบอร์กลาสแห่งแรกของประเทศไทย อันเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทย และความชื่นชมของชาวโลก

พิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทย ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย
2. เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าทดลอง ด้านประติมากรรม และศิลปะแขนงต่าง ๆ
3. เพื่อเป็นสถานที่ทัศนศึกษาของเยาวชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับชาวไทยและชาวต่างประเทศ

กว่าทศวรรษ บนเส้นทางสู่ความภาคภูมิใจในพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งแห่งแรกของไทย

ศิลปะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยแรงบันดาลใจที่ศิลปินเก็บสะสมเกือบทั้งชีวิต และพร้อมที่จะแสดงออกในมุมแห่งสุนทรีย์ภาพตามสภาพรูปธรรมที่กำหนดขึ้นในแต่ละผลงานที่มีครวรรองและขั้นตอน ตลอดจนเทคนิคทักษะซึ่งสะท้อนถึงประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน แต่สำหรับ **“หุ่นขี้ผึ้งยุคใหม่”** ผลงานของ อาจารย์ดวงแก้ว พัทธการศิลป์ และคณะนั้น นอกจากจะสะท้อนถึงประสบการณ์ชีวิตที่คร่ำหวอดกับประติมากรรมมานานแล้ว ยังชี้ชัดถึงแรงใจและแรงศรัทธาในการแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ให้กับวงการศิลปะ ด้วยการทุ่มเทพลังกาย พลังใจ ร่วมกันคิด ค้นคว้า และพัฒนาทักษะ ตลอดจนเทคนิคในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมตามแนวความคิดใหม่อย่างจริงจังตลอดมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปี

ความเป็นมา

พิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทยแห่งนี้ เกิดจากแรงดลใจของผู้สร้างสรรคกลุ่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะส่งเสริม เผยแพร่ อนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมประเพณีของไทย อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของเยาวชน

ในการสร้างสรรค์พิพิธภัณฑน์หุ่นขี้ผึ้งไทยนี้ เกิดจากผลงานของ อาจารย์ดวงแก้ว พัทธการศิลป์ ในด้านงานปั้นหุ่นขี้ผึ้งตามแบบของมาดาม ทุโซ แต่เนื่องจากว่าการดำเนินงานสร้างหุ่นขี้ผึ้งต้องประสบกับปัญหามากมาย เช่น สภาพอากาศของประเทศไทยไม่เหมาะสมกับการสร้างหุ่นด้วยขี้ผึ้ง กล่าวคือ มีอุณหภูมิร้อน ความชื้นสูง รวมทั้งมีฝุ่นละอองมาก และจุดที่สำคัญอีกประการ คือ ขี้ผึ้งเป็นวัสดุที่ไม่คงทน

ไม่คงสภาพ สามารถจะเสื่อมสลายลงได้ ถึงแม้ว่าจะได้มีการบำรุงดูแลรักษาเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม ดังนั้น อาจารย์ดวงแก้ว จึงได้พยายามคิดค้นหาวัสดุอื่นที่จะนำมาใช้แทนซีผึ้ง โดยที่วัสดุต้องมีความคงทนแข็งแรงทนทาน ข้อสำคัญคือจะต้องไม่ทำให้คุณลักษณะพิเศษของหุ่นซีผึ้งด้อยค่าลงไป อาจารย์ดวงแก้ว ได้ใช้เวลาค้นคว้าอยู่พอสมควร จึงได้ค้นพบวิธีการนำเอาไฟเบอร์กลาสมาสร้างเป็นหุ่นซีผึ้ง ซึ่งคุณสมบัติพิเศษของไฟเบอร์กลาสมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะว่ามีคุณสมบัติทนถาวรมาก รวมทั้งให้ความรู้สึกนุ่มนวล สวยงามมากกว่าซีผึ้ง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะประสบความสำเร็จในการสร้างหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาส แต่ก็ยังต้องประสบกับปัญหาในด้านการค้นคว้า ทดลอง รวมทั้งปัญหาทางด้านอุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ ซึ่งไม่สามารถที่จะหาได้ตามท้องตลาด จำเป็นที่จะต้องออกแบบคิดสร้างขึ้นมาเอง อีกทั้งระยะเวลาในการค้นคว้าจะต้องใช้ความพยายาม และความอดทนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นทางกลุ่มผู้ร่วมงานจึงได้ลงความเห็นว่าจะสมควรที่จะได้สนับสนุนโครงการนี้อย่างจริงจัง โดยการทุ่มเททั้งกำลังสมอง กำลังเงิน กำลังกาย และเวลาทั้งหมดให้กับผลงานชิ้นนี้ จนกระทั่งอาจารย์ดวงแก้ว สามารถคิดค้นวิธีการต่าง ๆ ในด้านการสร้างสรรค์รูปปั้นหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาส ให้มีลักษณะเหมือนคนจริงที่สุด ซึ่งหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาสรูปแรกที่สร้างเสร็จ

ก็คือ หุ่นซีผึ้งรูปพระราชสังวรวิมล (หลวงปู่โต๊ะ) ซึ่งเริ่มดำเนินการก่อสร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. 2525 และสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2527 ใช้ระยะเวลาสร้างรวมทั้งสิ้น 3 ปี หลังจากที่ประสบความสำเร็จในการสร้างรูปหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาสแล้ว คณะผู้ร่วมงานได้เล็งเห็นว่าผลงานชิ้นนี้สมควรที่จะได้รับการสนับสนุนให้ก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง เพราะเป็นผลงานที่จะสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยได้ ดังนั้นราวปี พ.ศ. 2527 ทางคณะผู้ร่วมงานจึงได้วางโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาสขึ้น ใช้ชื่อว่า **พิพิธภัณฑสถานหุ่นซีผึ้งไทย (THAI HUMAN IMAGERY MUSEUM)** โดยทางคณะผู้ร่วมงานได้ทำการซื้อที่ดินจำนวน 12 ไร่ ริมนถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม สำหรับดำเนินการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ โดยเริ่มต้นดำเนินการก่อสร้างตัวอาคารในปี พ.ศ. 2529 และก่อสร้างเสร็จสิ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2531 รวมระยะเวลาก่อสร้างทั้งสิ้น 2 ปี ถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาสแห่งแรกของประเทศไทยและในระหว่างที่ทางพิพิธภัณฑสถานดำเนินการก่อสร้างอยู่นั้น ทางกลุ่มผู้ร่วมงานและอาจารย์ดวงแก้ว ก็ยังคงสร้างสรรค์ผลงานหุ่นซีผึ้งรูปอื่น ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งปัจจุบันคณะที่มิงานสามารถสร้างสรรค์ผลงานหุ่นซีผึ้งไฟเบอร์กลาสได้ถึง 37 รูป ซึ่งหุ่นซีผึ้งทั้งหมดนี้ จะได้รับการนำออกแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานหุ่นซีผึ้งไทย

ผลงานเทิดพระเกียรติ

“ชุดพระบรมรูปอดีตพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี”

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงสร้าง

พระราชธานีในปี พ.ศ. 2325 มาจนบัดนี้

เป็นเวลากว่า 200 ปี และตลอดเวลากว่าสองศตวรรษที่ผ่านมา

ชาวไทยได้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขด้วยพระบารมี

ของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทั้ง 9 พระองค์

ซึ่งทุกพระองค์ทรงปกครองประเทศและทำนุบำรุงบ้านเมือง

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณ ทรงนำชาติไทย

ผ่านพ้นภัยอันอันตราย รักษาเอกราชของชาติไทยให้ประชากรราษฎร

ได้อยู่อย่างสุขสงบมาทุกกาลสมัยตราบเท่าทุกวันนี้

เพื่อรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี

เราจึงได้สร้างสรรค์ “ประติมากรรมชีวิต” ชุด “พระบรมรูปอดีตพระมหากษัตริย์

ราชวงศ์จักรี” จำลองพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 1-8 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

“พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช” พระนามเดิมว่า “ทองด้วง” พระราชสมภพที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เมื่อพระชนมได้ 45 พรรษา กับ 2 เดือน

เมื่อขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว ทรงมีพระราชบัญชาให้สร้างพระราชธานีใหม่นี้ใช้เวลาก่อสร้าง 3 ปีชื่อนามว่า “กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยามหาดิลกภพ นรรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” ตลอดรัชสมัยของพระองค์ แม้จะทรงทำศึกกับพม่าตลอดเวลา และที่สุดขับไล่พม่าไปพ้นดินแดนไทยสำเร็จพระองค์ก็ยังทรงฟื้นฟูการศาสนาโปรดให้สังคายนาชำระพระไตรปิฎกและจารึกเป็นฉบับหลวง ทรงปฏิสังขรณ์วัด โปรดฯ ให้ชำระกฎหมายแล้วปิดตราราชสีห์คชสีห์และตราบัวแก้วเป็นกฎหมายตราสามดวงทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมศิลปะอักษรศาสตร์ และวรรณคดี ทรงฟื้นฟูพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระราชพิธีพืชมงคล พระราชพิธีอาพาธพินาศ และโปรดให้เปลี่ยนธรรมเนียมถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2352 ที่ พระที่นั่งไพศาลีทศกษัตริย์ทรงอยู่ในราชสมบัติ 27 ปีเศษ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระนามเดิมว่า “ฉิม” พระราชสมภพเมื่อวันพุธ เดือน 4 ขึ้น 7 ค่ำ ปีกุน ที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 ณ บ้านอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (นาค) เป็นพระราชมารดา พ.ศ. 2325 ทรงได้รับสถาปนาพระเกียรตินยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ประทับ ณ พระราชวังเดิม เมื่อปี พ.ศ. 2331 ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเสด็จไปประทับจำพรรษาที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) พระชนมายุได้ 43 พรรษา เสด็จขึ้นเสวยราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2352

ในรัชสมัยของพระองค์ การศึกษาศาสนาเบาบางลง จึงทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองในทุก ๆ ทาง โดยเฉพาะวรรณคดีศิลปการละคร การดนตรี และการช่างศิลป์ต่าง ๆ จนเป็นที่กล่าวกันว่าสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นยุคทองแห่งวรรณกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์โดยแท้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 อยู่ในราชสมบัติ 15 ปีเศษ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระนามเดิมว่า “ทับ” ประสูติเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2330 ที่พระราชวังเดิม ทรงเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระมารดา คือ เจ้าจอมมารดาเรียม ซึ่งปรากฏพระนามบัดนี้ว่า สมเด็จพระศรีสุลาลัย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. 2368 พระชนมายุ 37 พรรษา

เหตุการณ์ที่สำคัญในรัชกาลนี้ คือ การเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ได้ส่ง รอ.เฮนรี เบอร์นี เข้ามาเป็นทูตเจรจากับไทย ขอให้บริษัทอินเดียของอังกฤษเข้ามาทำการค้าขายกับไทย และประเทศอเมริกาได้ส่งพวกมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย ซึ่งเป็นการนำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงมาสู่ไทย ทางด้านการแพทย์และการพิมพ์ ทรงประกอบกิจการค้าขายข้ามทะเลไปยังต่างประเทศ เช่น จีน ทรงเป็นผู้นำชาวไทยประกอบการค้าตั้งแต่นั้นมา

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2394 อยู่ในราชสมบัติ 27 ปี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้ามงกุฎ” เป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระราชสมภพเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 ณ พระราชวังเดิม พระชนมายุได้ 21 ทรงอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และประทับจำพรรษา ณ วัดมหาธาตุ ทรงผนวชอยู่เป็นเวลาถึง 27 พรรษา ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมจนได้เทียบเป็นถึงพระราชาคณะและได้ทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จสวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ทูลให้ทรงลาผนวชขึ้นครองราชย์ถวายพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” และได้ทรงสถาปนาพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ เป็นพระมหาอุปราช ยกย่องพระอิสริยยศเสมอพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ในรัชกาลนี้ไทยได้มีการติดต่อกับอารยประเทศทางตะวันตกมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 สิริพระชนมายุ 65 พรรษา อยู่ในราชสมบัติ 18 ปี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์” ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 4 ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ต่อมาได้สถาปนาเป็นสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากพระบรมชนกนาถเมื่อปี พ.ศ. 2411 ขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา โดยมีเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

เมื่อได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองเป็นอันมาก เช่น ในด้านการคมนาคม ทรงสร้างถนน จัดตั้งกรมไปรษณีย์ และกรมโทรเลข ในด้านการปกครอง ทรงแก้ไขระเบียบราชการใหม่และจัดระเบียบการมีทหารป้องกันประเทศ โดยจัดตั้งโรงเรียนนายทหารขึ้น คือ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุด คือ การเลิกทาส ทรงเป็นที่รักของปวงชนชาวไทยเป็นอย่างมาก จึงถวายพระนามว่า “สมเด็จพระปิยะมหาราช”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ครองราชสมบัติได้ 42 ปีเศษ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ” พระราชสมภพเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2432 ทรงเป็นสมเด็จพระราชโอรสองค์ที่ 2 ของ สมเด็จพระนางเจ้า เสวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เสด็จไปทรงศึกษาวิชาการต่อณประเทศอังกฤษ ได้เสด็จเข้าศึกษาในโรงเรียนทหารบกที่แซนด์เฮิสต์ ทรงได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปี พ.ศ. 2437 เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 30 พรรษา เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2453 ทรงพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่สำคัญแก่ประเทศชาติหลายอย่างหลายประการ เช่น ทรงจัดตั้งกองลูกเสือ และกองเสือป่ารักษาดินแดน ทรงริเริ่มการคลังออมสิน ฯลฯ ทรงเป็นปราชญ์ นักประพันธ์และกวี ได้ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรองเป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมทั้งสิ้นมากกว่า 200 เรื่อง ที่นับว่าสำคัญยิ่งคือ ทรงตราพระราชบัญญัตินามสกุล และโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนธงชาติไทยจากธงช้างเผือกพื้นแดงเป็นธงไตรรงค์ เช่นปัจจุบัน

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาตินานาประการ จนได้รับการเทิดทูนยกย่องจากปวงชนชาวไทยทั่วไปว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 รวมระยะเวลาที่ทรงอยู่ในราชสมบัติ 15 ปี

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์” ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 76 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชมาตุจฉา คือ สมเด็จพระนางเจ้าเสวภาผ่องศรีพระบรมราชินีนาถ ได้รับทรงกรมเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมสุโขทัยธรรมราชา

ในรัชกาลนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และในวันที่ 10 ธันวาคมปีเดียวกัน ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เริ่มระบอบปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อรักษาพระเนตร และทรงสละราชสมบัติในปี พ.ศ. 2477 ทรงอยู่ในราชสมบัติ 9 ปี และสวรรคต ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2494 พระชนมายุได้ 48 พรรษา

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี

“พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” พระนามเดิมว่า “พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล” ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2468 ที่เมืองไฮเดนเบอร์ก ประเทศเยอรมนี ทรงเป็นโอรสองค์ที่ 2 ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลภายใต้การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญได้อัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อปี พ.ศ. 2477 ทรงพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแก้ไขเปลี่ยนแปลงใหม่ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 และในวันที่ 1 มิถุนายน ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดการประชุมพหุมติสภาและสภาผู้แทนฯ เป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2459

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงเอาพระราชหฤทัยในทุกข์และสุขของอาณาประชาราษฎร์ประชาชนต่างด้าวในเขตสำเพ็งก็ได้รับพระมหากุณคุณคุณโปรดเกล้าฯ ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระชนมายุได้ 20 พรรษาเศษ อยู่ในราชสมบัติ 12 ปี

ผลงานจากจินตนาการ “บุคมุบทหนึ่งของชีวิต”

ศิลปินเป็นนักสะสมแง่มุมของชีวิตที่นิยมเก็บภาพและลีลาของเพื่อนมนุษย์ สัตว์ และสรรพสิ่งรอบตัวด้วยจินตนาการละเอียดอ่อน ทุกลีลาชีวิตที่เวียนผ่านไปพร้อมกับกาลเวลา จะได้รับการบันทึกไว้อย่างรู้ค่าอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ และพร้อมที่จะสะท้อนออกมาในรูปของงานศิลปะ เมื่อเวลาและโอกาสมาถึงสมดังที่ปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า **“ชีวิตสะท้อนศิลปะ และศิลปะสะท้อนชีวิต”**

“เราเกิดที่นี่ เราควรทำสิ่งที่เราเห็นที่นี้ให้คนรุ่นใหม่ดู” คำพูดสั้น ๆ แต่มีความหมายที่ชี้ชัดถึงการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยสุนทรียภาพบนรอยผसानของศิลปะและชีวิตไทย ๆ ตามเจตจำนงของศิลปินผู้สร้างสรรค์ **“ประติมากรรมแห่งมุมหนึ่งของชีวิต”**

ประติมากรรม “หมากรุกลงไทย”

ถ่ายทอดลีลาชีวิตมนุษย์ที่มีธาตุไฟผูกมากับนิสัยซิงดีซิงเด่น และใจที่ไขว่คว้าความเป็นผู้นำ ชุนชายชราในทีท่าและแววตาขมขื่นของคนที่กำลังได้เปรียบอยู่ในเกม ชุนชายหนุ่มคู่ต่อสู้เสียเปรียบในท่าครุ่นคิดที่จะแก้เกมให้ได้ พร้อมทั้งชุนชายอ้วนผู้ชมที่กำลังจดจ้องเอาใจช่วยเสมือนจะเปิดฉากหนึ่งของชีวิตที่เราคุ้นเคยแต่ยากจะมองข้าม

ประติมากรรม “สนใจในข่าว”

ผลงานรุ่นแรกจากจินตนาการท่ามกลางการแสวงหารอยผसानแห่งศาสตร์และศิลปะสะท้อนชีวิตมนุษย์ในมุมสงบแต่คุกรุ่นด้วยความใคร่รู้ ชุนคนอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับนี้นับเป็นชุนขี้ผึ้งแห่งความสำเร็จขั้นแรกของอาจารย์ดวงแก้วและทีม ในการทดลองทำนัยน์ตา ปลุกผม และผิวหนังธรรมชาติให้ชุน

ประติมากรรม “เหน้อยนัก พักก่อน”

ความเหน้อยล่า อ่อนเพลีย ที่เกิดขึ้น แม้อกำลังนั่งพักผ่อนก็ผลอหลับไปได้ ภาพชีวิตจากชุนที่เต็มไปด้วยเม็ดเหงื่อที่ผุดตามใบหน้าจนแทบจะไหลหยด กับน้ำลายที่ดูตึงจะไหลย่อยออกมาจากมุมปาก เหมือนกับจะบอกว่านอนหลับพักผ่อนกาย เพื่อตื่นขึ้นมาสู่ชีวิตใหม่

ประติมากรรม “ครอบครัวไทย”

ชุนเด็กชายอ้วนจ้ำม่ำกำลังยืนนิ่งทำท่าอ่อน หึงสาวและหญิงชรา ซึ่งนั่งมองดูอยู่ด้วยดวงตาที่ฉายแววเอื้ออาทรสะท้อนภาพชีวิตในมุมอันอบอุ่นด้วยความรักและความผูกพันระหว่างสายเลือดเดียวกันได้อย่างลึกซึ้ง โดยไม่ต้องอาศัยคำบรรยายถึงความสัมพันธ์ของแม่-ยาย-หลาน แต่อย่างไร

เบื้องหลังของศาสตร์และศิลป์แห่งชุนขี้ผึ้งยุคใหม่

เพราะชุนขี้ผึ้งยุคใหม่ที่อาจารย์ดวงแก้ว และทีมสร้างสรรค์ขึ้นนี้ เป็น **“ประติมากรรมแห่งชีวิต”** จากการหล่อหลอมศาสตร์และศิลป์ด้วยไฟศรัทธาอันแรงกล้าเป็นเวลากว่าทศวรรษ ของทีมงานที่ประสานเป็นหนึ่งเดียวด้วยสายใจที่ยึดมั่นในอุดมคติเดียวกัน กว่าที่จะสำเร็จเป็นผลงานแต่ละชิ้นแต่ละชุดทุกขั้นตอน ต้องอาศัยความอดทน เพียรพยายาม และพิถีพิถันเป็นอย่างสูงตลอดระยะเวลาอันยาวนาน

ขั้นเตรียมการ

ก่อนจะลงมือปั้น ทีมงานจะทำการค้นคว้าหาข้อมูลของบุคคลต้นแบบ หรือสิ่งที่จะเป็น เช่น ประวัติ พื้นเพเดิม อายุ บุคลิก ลักษณะพิเศษ อุปนิสัย รูปร่างสัดส่วนอย่างละเอียดด้วยการถ่ายรูป ถ่ายวิดีโอเก็บภาพต้นแบบในทุกมุม รวมทั้งตรวจสอบลักษณะและสีของผิว นัยน์ตา ผม ใฝ่ต่าง ๆ ฯลฯ ถ้าบุคคลต้นแบบเป็นผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ก็ต้องขวนขวายหาภาพถ่ายและเอกสารต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่ ตลอดจนจณสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิด หรือผู้รู้ประวัติความเป็นมาให้ได้ข้อมูลมากที่สุด

รวบรวมมาศึกษาจนเข้าใจถึงลักษณะของต้นแบบนั้น ๆ ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาถึงอุปนิสัยใจคอของบุคคลต้นแบบ ชวนให้สามารถจัดทำทางสอดใส่บุคคลิกให้หุ่นแต่ละรูปมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกลายเป็นประติมากรรมที่เหมือนมีชีวิตและวิญญาณ เมื่อได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว จึงทำการสกัดภาพจากข้อมูลที่ได้มา ผสมกับจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ ออกมาเป็นแบบต่าง ๆ จนได้แบบที่ดีที่สุดสำหรับทำแบบจำลองด้วยดินเหนียวหรือดินน้ำมันต่อไป

ขั้นขึ้นโครงหุ่น

ใช้หลักการเกี่ยวกับการขึ้นโครงดินในงานปั้นทั่ว ๆ ไป โดยตั้งโครงเหล็กผูกครอส(ไม้รูปกากบาท)สำหรับยึดดินเหนียวไม่ให้แตกร้าว หรือหล่นลงมา แล้วนำดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปทั้งสัดส่วน และรูปร่างลักษณะต้องเป็นไปตามความเป็นจริง จึงต้องคำนึงถึงหลักกายวิภาค และสรีรวิทยาเป็นอย่างมาก

ขั้นทำพิมพ์

เมื่อปั้นโครงดินเสร็จสมบูรณ์แล้ว ต่อไปก็ต้องนำมาทำพิมพ์ ซึ่งเราเรียกว่า พิมพ์ทูป โดยทำจากปูนปลาสเตอร์เป็นแม่พิมพ์สำหรับใช้หล่อหุ่น ทั้งนี้จะต้องทำแบบเป็นชิ้นเพื่อให้สะดวกในการที่จะแกะแบบออกจากรูปดินเหนียว โดยการใช้ฟิล์มหรือแผ่นสังกะสีบาง ๆ แบ่งพิมพ์ออกเป็นชิ้นตามความเหมาะสมของรูปดินในแต่ละงาน

ขั้นหล่อขี้ผึ้ง

ก่อนอื่นต้องนำแบบพิมพ์ที่แกะออกจากรูปดินเหนียวมาล้างด้วยน้ำสบู่ แล้วประกบพิมพ์เข้าไปใหม่ตามรอยเดิม จากนั้นจึงเทขี้ผึ้งซึ่งเคี่ยวไว้จนได้ที่ลงไปพิมพ์ รอจนกระทั่งขี้ผึ้งจับตัวหนาประมาณ 1 เซนติเมตร ก็เทขี้ผึ้งเหลวออก

ใช้ปูนปลาสเตอร์ยาทำโครงขึ้นในขี้ผึ้ง แล้วจึงทูปพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ออก ก็จะได้รูปหล่อขี้ผึ้ง

ขั้นตกแต่งหุ่น และหล่อไฟเบอร์กลาส

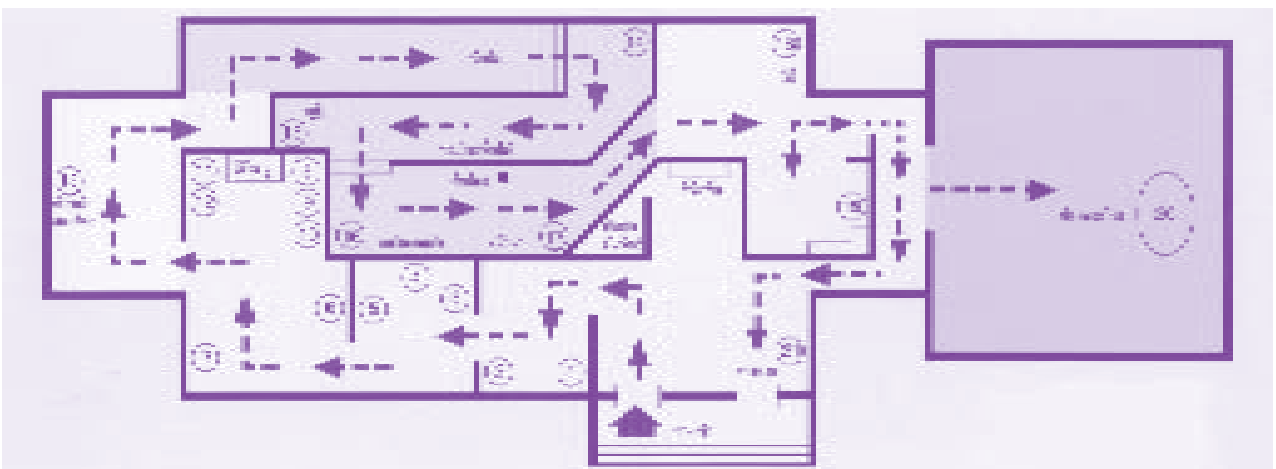
นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งต้องอาศัยเวลาและความละเอียดอ่อน ทำการปั้นแต่งปรับแก้ไขส่วนต่าง ๆ จากรูปหล่อขี้ผึ้ง เก็บรายละเอียดต่าง ๆ เช่น การทำผิว รอยย่น เส้นเอ็น เส้นเลือด ปรับแต่งส่วนของนัยน์ตา อย่างประณีตบรรจง แล้วถอดพิมพ์อีกครั้งหนึ่งจากรูปขี้ผึ้ง ซึ่งตกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำไปหล่อด้วยไฟเบอร์กลาสซึ่งได้ผสมสีไว้แล้ว จากข้อมูล ซึ่งฝ่ายหาข้อมูลได้เตรียมไว้ให้เรียบร้อยงานที่หล่อออกมาเป็นไฟเบอร์กลาสแล้ว ต้องนำมาตกแต่งความเรียบร้อยอีกครั้งหนึ่งพร้อมทั้งทำการปรับประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ ให้เข้าที่ ใช้สว่านเจาะรูเล็ก ๆ เท่าจำนวนเส้นผม เรียงตามองศาที่เป็นเหมือนผมคนจริง แล้วเสียบเส้นผมลงในรูเส้นละหนึ่งรู โดยใช้กาวยึดไว้ทุกเส้น เมื่อปลุกเส้นผมเต็มเศียรแล้ว งานต่อไปใช้ลูกนัยน์ตาที่ได้เตรียมไว้จากข้อมูลในครั้งแรกโดยอาศัยสีของนัยน์ตาดำ นัยน์ตาขาว เส้นเลือดของนัยน์ตาขาวเป็นหลัก ในการปรับประกอบนัยน์ตาหุ่นจะต้องให้เหมือนจริงที่สุด แม้กระทั่งการปรับจุดมองของสายตา ซึ่งต้องอาศัยหลักทางวิชาการและศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำหุ่นนั้นไปลงสี เก็บรายละเอียดตามข้อมูลที่ได้รับ รวมถึงการลงรายละเอียดของผ้า เส้นเลือด ริ้วรอยกระต่าง ๆ ก่อนทำการตัดแต่งทรงผม ตลอดจนการนุ่งห่มเสื้อผ้า ริ้วรอยย่น รอยยับของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มให้สอดคล้องตามหลักการของศิลปะ ตรวจตรา ดูแลความถูกต้องความสวยงามของรูปหุ่นเป็นครั้งสุดท้ายก่อนจะนำออกแสดง

แผนผังห้องแสดงหุ่น ตัวเลขตามรายชื่อ

1. หุ่นสนใจในข่าว
2. หุ่นเลขาน่ารัก
3. พระครูภาวนารังสี (เปลื้อง เรืองเชียร) วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดอยุธยา
4. พระธรรมญาณมุนี กิตติทินฺนเถร (ทองย้อย บัวอ่อน) วัดกวีศราราม จังหวัดลพบุรี
5. พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี
6. ครูบาชัยวงศาพัฒนา (ครูบาวงค์) วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
7. หลวงจันทน์คนาณัติจันทพรต (ได้ชื่อเย็นบุญ) วัดทิพย์วารีวิหาร กรุงเทพฯ
8. พระมงคลเทพมุนี สด จนฺทสโร (หลวงพ่อดอกน้ำ) วัดปากน้ำ กรุงเทพฯ
9. พระราชสังวรวิมลเถร (หลวงปู่โต๊ะ อินทสุวณฺโณ) วัดประดู่ฉิมพลี กรุงเทพฯ
10. พระสุพรหมญาณเถร (ครูบาพรหม พรหมจกโก) วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
11. พระนิโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย
12. หลวงพ่อเกษม เขมโก สุสานไตรลักษณ์ จังหวัดลำปาง
13. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพฯ
14. พระครูวิมลคุณากร(หลวงปู่ศุข)วัดปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท
15. พระราชมนีสามีรามคุณูปมาจารย์ “สามีราโมภิกขุ” (หลวงปู่ทวด) วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี
16. พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต (ภูริทัตตเถระ) วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร
17. ครูบาศรีวิชัย (สิริวิชัยภิกขุ) วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
18. หุ่นเหนือนักฟักก่อน
19. หุ่นชุดหมากрукไทย
20. ห้องพระโรง พระบรมรูปอดีตพระมหากษัตริย์ พระบรมราชจักรีวงศ์ รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 8
21. หุ่นชุดครอบครัวไทย

บ้านพิพิธภัณฑ์

บ้านพิพิธภัณฑ์
HOUSE OF MUSEUMS

พิพิธภัณฑ์นี้อนุญาตให้ถ่ายรูปได้
Photography is allowed at the House of Museums

บ้านพิพิธภัณฑ์
THE HOUSE OF MUSEUMS

บ้านพิพิธภัณฑ์ คือภัณฑาคารหรือสถานที่เก็บข้าวของ
ของชาวเมืองชาวบ้าน ทั้งของเก่าและของใหม่ กับเป็นที่
รับบริจาคของยุค 2500 ขึ้นไป สร้างอยู่ในพื้นที่
ขนาด 58 ตารางวา เป็นอาคารสมัยใหม่
กว้าง 3 คูหา สูง 3 ชั้นครึ่ง

“เก็บวันนี้ พรุ่งนี้ก็เก่า”

ข้อมูลทั่วไป

บ้านพิพิธภัณฑ์อยู่ที่ไหน

อยู่ที่บ้านเลขที่ 170/17 หมู่ที่ 7 หมู่บ้านคลองโพแลนด์
ซอยคลองโพ 2 ถนนศาลาธรรมสพน์ (ถนนต่อจากถนน
พุทธมณฑลสาย 2 ด้านทางรถไฟ) เขตทวีวัฒนา กทม. 10170
โทร. 0-2869-6281 กด 1

บ้านพิพิธภัณฑ์คืออะไร

บ้านพิพิธภัณฑ์คือภัณฑาคารหรือสถานที่เก็บข้าวของ
ของชาวเมืองชาวบ้าน ทั้งของเก่าและของใหม่ กับเป็นที่รับ
บริจาคของยุค 2500 ขึ้นไป ของส่วนหนึ่งนำมาจัดแสดง
ในร้านค้าจำลองต่าง ๆ เช่น ร้านของเล่น ร้านกาแฟ
ร้านขายยา ฯลฯ ผู้สนใจจะได้เดินชมสบาย ๆ เหมือนเดิม
เที่ยวตลาดยุคเก่า

เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวหรือไม่

ไม่ใช่ เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อส่วนรวม สร้างจากเงินบริจาค

ใช้งบประมาณทั้งสิ้นเท่าไร

ประมาณ 6 ล้านบาท

เปิดเป็นทางการเมื่อใด

วันเสาร์ที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

เปิดให้เข้าชมวันไหนบ้าง

เปิดเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 10.00-17.00 น.

เก็บค่าเข้าชมหรือไม่

เก็บเพียงน้อยนิดเพื่อช่วยค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าบำรุงรักษา
และค่าพนักงานดูแล

ผู้ใหญ่ คนละ 30 บาท

เด็กสูงเกิน 150 ซม. คนละ 10 บาท

ถ่ายรูปได้หรือไม่

ยินดีให้ถ่ายได้ตามสบาย ไม่หวงห้าม เพราะเป็น
การศึกษาอย่างหนึ่ง เพียงแต่ไม่สามารถหยิบของแต่ละชิ้น
ออกมาจากตู้มาให้ถ่ายได้ เพราะไม่มีกำลังคนพอและ
ไม่สะดวกแก่การปฏิบัติงาน

การถ่ายรูปผ่านตู้กระจก อย่ายื่นถ่ายแบบ 90 องศา
หน้าของนั้นโดยตรง ควรถ่ายเฉียง 45 องศา เพื่อแสงแฟลช
จะได้ไม่สะท้อนเข้ากล้องเป็นดวง

ไปบ้านพิพิธภัณฑ์อย่างไร

ไปไม่ยาก มีที่จอดรถสะดวก โปรดดูแผนที่
หากมาทางรถเมล์ นั่ง ปอ.16 (อนุสาวรีย์ชัยฯ-ศาลายา) ปอ.17
(เทเวศร์-บางบัวทอง) สาย 19 (เทเวศร์-ตลิ่งชัน-พุทธมณฑล
สาย 2) 123 (สนามหลวง-หนองแขม) 127 (สะพานกรุงธนฯ-

โครงการบ้านพิพิธภัณฑ์เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เมื่อ
ร.อ.อภิลักษณ์ อนุมาศ บริจาคที่ดินให้สร้างพิพิธภัณฑ์
ตามรูปแบบที่อยากให้มีขึ้น การดำเนินงานใช้เวลายาวนาน
ถึง 10 ปีเต็ม จึงเป็นรูปเป็นร่างพอจะเปิดให้สาธารณชนเข้าชม
ได้ใน พ.ศ. 2544 นี้

บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นบ้านของส่วนรวม และทุกคนที่มา
ช่วยกันสร้างก็อุทิศแรงกายแรงใจเพื่อส่วนรวม เป็นที่น่า
ประทับใจยิ่ง

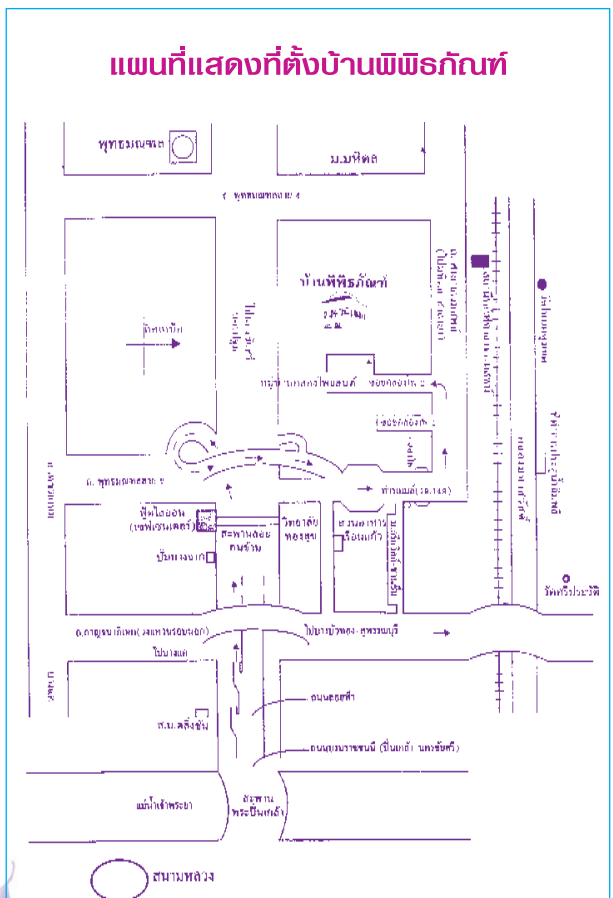
ศาลายา) 149 (ตลิ่งชัน-กล้วยน้ำไท) หรือสายอื่นที่มาทางถนนบรมราชชนนี (ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี) ออกมาไม่ไกลจากสนามหลวงเท่าใด

เมื่อถึงทางแยกถนนกาญจนาภิเษก (ถนนวงแหวนที่แยกซ้ายไปบางแค แยกขวาไปบางบัวทอง) ลอดใต้สะพานต่างระดับจิมพลีแล้วสักครู่จะมีป้ายบอกให้รู้ว่าอีก 1 กม. ถึงถนนพุทธมณฑลสาย 2 และที่กัลป์รถ (ถัดแยกพุทธมณฑลสาย 2 ไปสัก 10-20 เมตร เป็นสะพานไม้กัลป์รถและเลี้ยวขวาไปฝั่งที่ตั้งบ้านพิพิธภัณฑ)

ผ่านปั๊มน้ำมันบางจากแล้วเตรียมลงหน้าศูนย์การค้าฟู้ดโลดออนไลน์ฝั่งซ้ายมือ (ดูแผนที่) ซึ่งเป็นป้ายสำคัญ รถเมล์ทุกสายจะจอดเสมอ (หากเป็นสาย 19 กับ 149 จะข้ามไปจอดที่คิวริมถนนพุทธมณฑลสาย 2 ฝั่งตรงกันข้าม ที่จะไปบ้านพิพิธภัณฑเลย)

จากนั้นขึ้นท้ายมอเตอร์ไซด์ตรงนั้น หรือขึ้นสะพานลอยข้ามถนนไปใช้บริการรถมอเตอร์ไซด์อีกฟากหนึ่ง เข้าไปทางถนนพุทธมณฑล สาย 2 ฝั่งทิศเหนือ (ฝั่งทางรถไฟ) ราวครึ่งกม. สองข้างทางมีต้นไม้ปลูกไว้ร่มรื่น มีสวนผักเล็ก ๆ น่ารักให้ชม

ข้ามคลองโพแล้วจะเห็นป้ายสีเขียวข้างหน้า บอกว่าเส้นทางลัดไปทิวทัศน์า เลี้ยวซ้ายไปตามถนนนั้นสัก 100 เมตร จะพบซอยคลองโพ 1 และ 2 อยู่ติด ๆ กัน เลี้ยวซ้ายเข้าซอยคลองโพ 2 ไปราว 20 เมตร จะเห็นอาคารสีเขียว เหลืองแดงข้างใน นั่นคือ บ้านพิพิธภัณฑ

มือโไรในบ้านพิพิธภัณฑ

พื้นที่จัดแสดง

บ้านพิพิธภัณฑสร้างอยู่ในพื้นที่ขนาด 58 ตารางวา เป็นอาคารสมัยใหม่ กว้าง 3 คูหา สูง 3 ชั้นครึ่ง

ชั้นล่าง แบ่งเป็นร้านค้าจำลองต่าง ๆ เพื่อย้อนบรรยากาศเมื่อ 40 ปีก่อน ได้แก่

1. ร้านขายกาแฟ
2. ร้านขายแบบเรียน เครื่องเขียน ให้เช่าหนังสือ
3. ร้านขายของเล่น
4. ร้านขายยา
5. ร้านตัดผม

ทั้งหมดนี้ถือเป็นนิทรรศการถาวร แต่อาจเพิ่มเติมหรือหมุนเวียน จัดแสดงของอื่น ๆ อีกบ้างตามความเหมาะสม

ชั้นที่ 2 จัดนิทรรศการของบริจาด หากมากพอรวมเป็นหมวดหมู่ได้ก็จัดไว้ในพื้นที่ที่สมมติเป็นร้านถ่ายรูปบ้าง เป็นครัวบ้าง เป็นร้านขายเหล้าบ้าง เป็นบ้านเก่าบ้าง พอให้เห็นเป็นเลา ๆ ไม่เจตนาจะสร้างบรรยากาศสมจริงเหมือนชั้นล่าง ของบริจาดที่ไม่มากนักหรือเป็นของหลากหลายประเภทก็จัดไว้เป็นกลุ่ม ๆ ในตู้แยกตามผู้บริจาด

เมื่อเวลาผ่านไปพอประมาณพื้นที่ชั้นนี้จะปรับใช้จัดนิทรรศการหมุนเวียนเปลี่ยนหัวข้อไปเรื่อย ๆ

ทั้ง 2 ชั้นนี้เปิดให้ชมได้

ชั้นที่ 3 ไม่ได้เปิดให้เข้าชม เพราะเป็นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่และที่เก็บของ

ชั้นลอย ไม่ได้เปิดให้เข้าชม เพราะเป็นที่เก็บของนำของมาจัดแสดงทั้งหมดแล้วหรือไม่

เกือบหมด ที่เหลือต้องเก็บไว้เฉพาะบางหัวข้อ บางโอกาสบ้าง ขอให้ท่านคอยติดตามข่าว หรืออาจแวะเวียนมาช่วยจัดก็ยินดีอย่างยิ่ง

หากมีของมาเพิ่ม จะพยายามจัดใหม่ไปเรื่อย ๆ เหมือนจัดบ้าน

ของบางอย่างไม่รู้รายละเอียด ต้องค่อย ๆ คั่นคว้ามาบอก

ดูอย่างไรจึงจะสนุก

ความรู้ที่อยู่ในการสังเกต เดินดูสบาย ๆ ค่อย ๆ สังเกตของแต่ละชนิด โดยเฉพาะการออกแบบ

เชื่อมโยงเปรียบเทียบกับของยุคอื่น ภูมิภาคอื่น หรือประเทศอื่นที่เคยเห็น หรือเคยรับรู้มาว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ร้านขายของเล่น

ของเล่นของเด็กไทยแต่โบราณเป็นของเล่นจากธรรมชาติ มักใช้ดิน หิน หรือกิ่งก้านดอกเปลือกของต้นไม้ ผลไม้ใกล้มือมาเล่น เช่น หมากเก็บใช้ก้อนหินเล็ก ๆ อีตักใช้เม็ดมะขาม หรือเม็ดน้อยหน่า ม้าก้านกล้วยใช้ก้านกล้วยตัดเป็นม้า ปืนอีโพละใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นตัวปืนและใช้ดิน

หรือเมล็ดพืชเป็นกระสุน หม้อข้าวหม้อแกง ปั่นด้วยดิน ปั้นเองบ้าง พ่อแม่ปู่ย่าตายายปั้นให้บ้าง ด้วยเหตุนี้ร้านขายของเล่นแต่โบราณจึงไม่มี

หากจะมีของเล่นขายบ้างก็คงเป็นของเล่นจากเมืองจีนหรือฝรั่งที่นำเข้ามาพร้อมเรือสำเภาก็หรือเรือกำปั่น

ของเล่นจำพวกตุ๊กตาไหลลานจากฝรั่งคงมีขายตามห้างฝรั่ง มากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เจ้านายบางพระองค์ชอบเล่นตุ๊กตาเหล่านี้ ดังเช่นในหนังสือชื่อราชินีกุลรัชกาลที่ 5 หน้า 143-144 บอกว่ากรมหมื่นนงนุชราชินี (ต้นสกุล กปิตลา พุดง่าย ๆ) ว่าเป็นน้องคนหนึ่งของรัชกาล 4) ทรงชอบสะสมของแปลก ๆ ต่าง ๆ ซึ่งมีเงิน “ชั้นเครื่องเล่น เครื่องกล เครื่องตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ลิงใส่เสื้อสีชอยยกหน้าไปมา และนกร้องในกรง เป็นต้น”

สมัยรัชกาลที่ 5 มีการประกาศขายของเล่นในช่วงใกล้คริสต์มาสและปีใหม่ของฝรั่ง และเคยมีข่าวลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอก-สมัย ฉบับวันที่ 25 กันยายน ร.ศ.118 พ.ศ. 2442 ว่าเย็นวันที่ 23 รัชกาลที่ 5 กับ สมเด็จ พระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรงลงเรือประพาส ออกแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงแวะแจกันเลี้ยงซึ่งทำของเล่นด้วย “เหล็กวิลาด” หรือสังกะสีขายอยู่ที่ปากคลองผดุงกรุงเกษม และทรงอุดหนุนเงินเลี้ยงจำนวนหนึ่ง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหนังสือ ของเล่นแสนรัก โดยเอนก นาวิกมูล)

ร้านขายเครื่องเขียน แบบเรียน ให้เช่าหนังสือ

ตระกูล “ลิขิตพรสวรรค์” บริจาคเงินอุปถัมภ์การจัดร้านในร้านมีนียบายผู้ใหญ่ 1 ผู้ ล้วนแต่เป็นนิยายที่มีชื่อเสียง และวาดปกได้สวยประทับใจ นิยายเหล่านี้ อ.วิมลมาศ บรรยายกิจบริจาคให้ 1 คัน รด 6 ล้อ เพราะที่บ้านเดิมเล็กทำกิจการให้เช่านิยายและกำลังขยับขยายบ้าน ไม่มีที่เก็บ นิยายจำนวนหนึ่งขึ้นและขึ้นราคาสุดที่จะเยียวยาได้จำต้องตัดทิ้ง แต่แม้กระนั้นก็ยังคงเหลือนิยายปกสวยอีกเป็นจำนวนมาก มีตู้หนังสือแบบเรียน ตู้อุปกรณ์การเรียน ใสสมุด หนังสือปากกา ดินสอ ยางลบ กระดาษขนวน ฯลฯ

บนฝาผนังด้านใน แขนงรูป ม.ล.บุบผา นิมมานเหมินท์ หรือ “ดอกไม้สด” เจ้าของนิยายหลายเรื่อง เช่น ผู้ดี หนึ่งในร้อย ศัตรูของเจ้าหล่อน ความผิดครั้งแรก ชัยชนะของหลวงนฤบาล ฯลฯ (ภาพนี้ถ่ายที่วังบ้านหม้อเมื่อ พ.ศ. 2495 คุณยุวดี ภูษธรณ อยุธยา เป็นผู้บริจาค) ดอกไม้สด เกิดที่วังบ้านหม้อ เป็นธิดาของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน ภูษธร)

แบบสอนอ่านพยัญชนะ ก ไก่

โปสเตอร์สอนอ่านพยัญชนะ ก ถึง ฮ (ไม่มีคำกลอนกำกับ) ของบริษัทประชาช่าง จำกัด พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2509 จากคุณกานต์ รัตนจุล

แบบเรียน ก ไก่ ของประชาช่างที่ขึ้นต้นว่า ก เอ๋ย ก ไก่ ข ไข่ ในเล่า ข ขวดของเรา เริ่มพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2490 และโปสเตอร์ ก ไก่ ก็คงเริ่มมีตั้งแต่ราว พ.ศ. นั้น

(ดูหนังสือ แกะรอย ก ไก่ โดย เอนก นาวิกมูล)

กลอน ก ไก่ ของประชาช่าง ที่พิมพ์เป็นเล่ม เป็นกลอนที่ได้รับความนิยมมาก คุณโอภาส นาคบัลลังก์ นักวาดอาวุโส เคยบอกกับผู้เขียน (เอนก) ว่า คนแต่งชื่อ ครูชิน แต่ครูชินนามสกุลอะไร เป็นคนแต่งจริงหรือไม่ยังสืบไม่ได้

โปสเตอร์ ก ไก่ รุ่นแรกของประชาช่าง (ตัวหนังสือบนพื้นดำ มีภาพกำกับได้พยัญชนะแต่ละตัว) ปัจจุบันกลายเป็นของหายาก ขณะนี้ยังหาไม่ได้

ตุ๊กตานานาชาติ

ตุ๊กตาชาติต่าง ๆ ทำด้วยพลาสติกและผ้า วสุวรร เมืองแมน (ตุ้) นักแสดงหญิงจากบางขุนนนท์ บริจาค

เป็นของรุ่น 2500 ที่เก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี มอบให้บ้านพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวนมากเมื่อ พ.ศ. 2541 พร้อมชุดขนาดเล็ก (จัดแสดงในร้านของเล่น)

ส.ค.ส.สามมิติ

รูปสามมิติผู้หญิงสามารถกระพริบตาได้ยุค 2510 อยู่ในตู้ทรงสูงซึ่งแสดงข่าวของที่ได้รับบริจาคจาก คุณสุวรรณา อนันต์วรณชัย อ.หาดใหญ่ โดยเฉพาะ (เตรียมส่งมาให้ก่อนน้ำท่วมใหญ่ที่หาดใหญ่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 แต่ยังไม่ทันส่งก็ถูกน้ำท่วมเสียก่อนของจึงเสียหายไปหลายชิ้น)

ภาพสามมิติแบบนี้เคยเป็นที่นิยมช่วง พ.ศ. 2510 เคยมีผู้ถ่ายภาพเมืองไทยจำหน่ายในช่วงนั้นไม่ต่ำกว่า 20 แบบ แต่จะพิมพ์ไว้ทั้งสิ้นเท่าไรแน่ยังสืบไม่ได้ (เช่น ภาพวัดอรุณ ตลาคาน้ำวัดไทร วัดโพธิ์ วัดพระแก้ว ตัวการ์ตูน ฯลฯ)

ภาพสามมิติไม่ใช่ของใหม่ หากเริ่มมีการถ่ายและอัดขายพร้อมถ้ำมอง สำหรับดูตั้งแต่ยุคดาแกร์ประกาศวิชาถ่ายรูป (พ.ศ. 2382) หรือสมัยรัชกาลที่ 3 ของไทยแล้ว

เมื่อ พ.ศ. 2398 ที่เซอร์ จอห์น เบาริง เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีระหว่าง ไทยกับอังกฤษ (สมัยรัชกาลที่ 4) ก็ได้นำถ้ำมองมาทูลเกล้าฯ ถวายด้วย

สมัยรัชกาลที่ 5 ก็มีการเล่นถ้ำมองและถ่ายรูปแบบสามมิติ แต่รูปสามมิติชนิดอัดภาพซ้อนกันลงไป สามารถดูได้เลยโดยไม่ต้องใช้ถ้ำมองนั้น เข้ามาในยุครัชกาลปัจจุบัน

กลักไม้ขีดไฟ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 คนไทยและนักสะสมทั่วโลกนิยมเล่นสะสมหน้าไม้ขีด หรือฉลากบนกลักไม้ขีดทำนองเดียวกับที่เล่นรูปยาชิก้าแร็ตจากกล่องบุหรี่

บางคนก็คิดเก่ง สะสมกระดาดษมนุหรีรี่ห้อยต่าง ๆ ไปด้วย เพราะบนกระดาดษมนุหรีรี่นั้น มีชื่อบริษัทหรือตราบริษัทพิมพ์แตกต่างกันมากมาย ล้วนแต่ออกแบบได้สวยๆ (วิธีสะสม คือ ทะลวงยาเส้นออกแล้วเอากระดาดษปิดลงสมุด)

ญี่ปุ่นเป็นชาติที่ผลิตหน้าไม้ขีดออกมามากมาย หลายพันแบบชนิดติดลงสมุดบัญชีกันเป็นหลายร้อยหน้า แม้ตราไก่ ตราลิง ตราช้าง ตราม้า ฯลฯ ก็ยกย้ายให้ผิดแปลก

แตกต่างกันไปหมวดละหลายสิบแบบ ทำให้ดูน่าทึ่งและ น่าตื่นตาตื่นใจ(ทำไมต้องออกแบบมากมายขนาดนั้นไม่ทราบ) ของไม้ขีดไฟสมัยใหม่ (ทำเป็นแผง) ชนิดที่โรงแรม ใหญ่ ๆ ใช้ ได้รับบริจาคจากคุณชูชาย กาญจนะ (ทำพระจันทร์)

ควายกล่อม

แม่บัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติ (แม่เพลง เพลงช้อย เพลงอีแซว ฯลฯ ชาว อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง เกิดเมื่อ พ.ศ. 2463 ปัจจุบันอายุ 81 ปี (พ.ศ. 2544) อยู่ที่ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี บั้นมาฝากเมื่อ พ.ศ. 2536

เป็นการเล่นของเด็กแถบอ่างทอง สุพรรณ สมัยก่อน เมื่อบั้นหัวควายและตากแดดจนแห้งแล้ว ก็นำมาใส่ในผืนผ้า แล้วกล่อมหรือแกว่งผ้าให้ควายในท้องผ้าชนกัน ใครเขาหัก ก่อนคนนั้นก็แพ้

การเล่นแบบนี้ทำให้นึกถึงการเล่นชนวัวทางบ้าน อ.ระโนด จ.สงขลา สมัยผู้เขียนเป็นเด็ก คือบั้นวัวแบบค่อนข้างเต็มตัว แล้วเอามาใส่ในผ้าขาวม้า ให้ชนกันจนกว่าใครจะ เขาหักก่อนคนนั้นก็แพ้

ตุ๊กตาจุก แกละ

แม่บัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติ (แม่เพลง) บั้นมา ฝาก พ.ศ. 2536

แสดงให้เห็นคติชาวบ้านภาคกลางสมัยก่อนว่า เมื่อเด็กเล็กคนใดเจ็บออด ๆ แอด ๆ ผู้ใหญ่จะเอาดินเหนียว บั้นเด็กเป็นรูปเด็กผมจุก ผมแกละ ผมเกี๊ยะ หรือผมเปีย หลายอย่างแล้วแต่สะดวก วางให้เด็กเลือก เมื่อเด็กคลานมา หยิบตุ๊กตาไว้ผมแบบไหน ก็ถือว่าถูกใจลูกกับทรงผมแบบนั้น ให้ไว้ผมแบบนั้น ว่ากันว่าเมื่อไว้แล้วเด็กมักหายเจ็บ

ร้านตัดผม

ในหนังสือชีวญาณวิเศษ เล่ม 6 ฉบับวันที่ 9 กับ 16 กรกฎาคม ร.ศ.110 พ.ศ. 2434 ผู้ใช้นามแฝงว่า ล.บ. ซึ่งเป็น ชื่อย่อของใครไม่ทราบเขียนเรื่อง "วิถีตัดผม" บอกไว้ว่าโบราณ

เมืองไทยไม่มี "ร้านตัดผม" เป็นหลักเป็นฐาน มีแต่แบบช่าง เคลื่อนที่ไปหาลูกค้าเอง

ช่างตัดผมชายเอาเครื่องมือห่อผ้าหรือใส่ล่วม ช่างหญิงเอาเครื่องมือใส่กะโล่หรือกระทายเที่ยวเดินไปตามที่ ต่าง ๆ ใครเรียกที่ไหนก็แวะตัดที่นั่น

ล.บ.ว่าเครื่องมือตัดผมของช่างชายและหญิงมี เหมือน ๆ กัน ได้แก่ ตะกรไทย มีดโกนจีน หวี ขี้ผึ้ง น้ำมันตานี กระจก แต่ของผู้หญิงนั้นมีเพิ่มพิเศษออกไปอีกหน่อย คือ เขม่า (ละอองดำ เอามาผสมกับน้ำมันตานีทาผมให้ดำ) ไม่สอยโรกับฝุ่นเซ็ดโร

สมัยรัชกาลที่ 5 ชายไทยเริ่มตัดผมแบบฝรั่ง พบ หลักฐานในวชิรญาณวิเศษ เล่ม 2 หน้า 18 ว่าช่วง พ.ศ. 2429 ที่ถนนบำรุงเมืองมีร้านตัดผมและโกนผมชาย 6 ร้าน ในขณะที่ ช่างหญิงยังคงกระเดียดกระทายเหมือนเดิม (ดูรายละเอียด ในหนังสือประวัติชีวิตไทย โดย เอนก นาวิกมูล)

ความรู้อื่น ๆ

- ภาพเขียนสมัยรัชกาลที่ 3 ในพระอุโบสถวัดทอง- ธรรมชาติ อนุบุรี มีรูปช่างชาวจีนยืนตัดผมให้ลูกค้าในท้องแถวไม้ นี่เป็นการตัดผมแบบจีนแสดงว่าจีนรู้จักตั้งร้านตัดผมก่อนไทย

- สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี มีการส่งอาสาชีพให้คนไทยได้ทำบ้าง และอาสาหนึ่งที่ส่งวน ไว้คือ อาชีพตัดผม

- ยุค 2500 เรานิยมตั้งชื่อร้านตัดผม โดยมีคำว่า เกศา ประกอบอยู่ด้วย เช่น สวัสดิ์เกศา เป็นต้น ต่อมาคำว่า เกศา ค่อย ๆ หายไป กลายเป็นบาร์เบอร์แทน ก่อนมาเป็น ซาลอน และคัท ในปัจจุบัน

รูปพระอาทิตย์ หน้าร้านตัดผมในบ้านพิพิธภัณฑ ์จำลองจากร้านตัดผมในตลาดคลองสวน ริมคลองประเวศ- บุรีรัมย์ เขต อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ ซึ่งเป็นตลาดเก่า ที่น่าเที่ยวชมแห่งหนึ่งของเมืองไทย

*ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านพิพิธภัณฑ์ได้จากหนังสือเที่ยวบ้านพิพิธภัณฑ์ เขียนโดย คุณเอนก นาวิกมูล

ปฏิทินเทศกาลงานประเพณีทั่วไทย

มกราคม

- ❖ งานกาชาดและงานร่วมเผ่าไทยมุกดาหาร มะขามหวานชายโขง จังหวัดมุกดาหาร
- ❖ งานเทศกาลร่วมก่อสร้างและศิลปวัฒนธรรมสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานวันวีรกรรมทหารเรือไทยในยุทธนาวีที่เกาะช้าง จังหวัดตราด
- ❖ ประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์
- ❖ งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ และงานกาชาด จังหวัดสุพรรณบุรี
- ❖ งานไม้แกะสลักบ้านถวายเป็น จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานเทศกาลอาหารและผลไม้ นครปฐม จังหวัดนครปฐม

กุมภาพันธ์

- ❖ งานกาชาด ดอกฝ้ายบาน มะขามหวานเมืองเลย จังหวัดเลย
- ❖ งานมหกรรมหุ่นฟางนก งานของดี และงานกาชาด จังหวัดชัยนาท
- ❖ งานเมืองสามหมอก จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ งานพระนครคีรีเมืองเพชร จังหวัดเพชรบุรี
- ❖ เทศกาลไม้ดอกไม้ประดับ จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานสะโตกช้างลำปาง จังหวัดลำปาง
- ❖ งานไหว้พระธาตุซอแฮเมืองแพร่แห่งทุ่งหลวง จังหวัดแพร่
- ❖ งานมนัสการพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก
- ❖ งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี
- ❖ งานมนัสการองค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- ❖ งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี
- ❖ งานมหกรรมโปงลางแพรวา และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์
- ❖ งานบุญเบิกฟ้าและกาชาด จังหวัดมหาสารคาม
- ❖ งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จังหวัดสมุทรสงคราม
- ❖ งานวันมะพร้าวหวานและของดีที่นครนายก จังหวัดนครนายก
- ❖ งานวันวีรชนค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

- ❖ งานมนัสการรอยพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี
- ❖ งานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ❖ งานนบพระเล่นเพลงและฉลองมรดกโลก จังหวัดกำแพงเพชร

มีนาคม

- ❖ เทศกาลอนุรักษ์เต่าทะเล จังหวัดพังงา
- ❖ งานมหกรรมแข่งขันนกเขาชาวเสียมอเชียย จังหวัดยะลา
- ❖ ประเพณีเผาเทียนศรีสะเกษและเทศกาลดอกกล้วยวน จังหวัดศรีสะเกษ
- ❖ เทศกาลว่าวนานาชาติ กรุงเทพมหานคร
- ❖ งานฉลองวันแห่งชัยชนะที่ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา
- ❖ ประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด
- ❖ งานโลกทะเลชุมพร จังหวัดชุมพร
- ❖ งานวันตรารำลึก จังหวัดตราด
- ❖ งานสัปดาห์อุ้งน้หวาน และตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- ❖ งานเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ จังหวัดอ่างทอง

เมษายน

- ❖ งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
- ❖ งานบวชพระแห่หน้าคด้วยช้างของชาวหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย
- ❖ งานสรงหลวงเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
- ❖ งานประเพณีสงกรานต์ เทศกาลดอกคูณ-เสียงแคน จังหวัดขอนแก่น
- ❖ งานประเพณีสงกรานต์และงานล้านนาไทยในอดีต จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานเทศกาลพื้ยา จังหวัดชลบุรี
- ❖ งานประเพณีสงกรานต์ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
- ❖ งานประเพณีกองข้าว จังหวัดชลบุรี
- ❖ งานวันแคนตาอูปลและของดีเมืองอรัญ จังหวัดสระแก้ว
- ❖ งานประเพณีสงกรานต์ชาวรามัญ จังหวัดนนทบุรี
- ❖ งานวันอนุรักษ์มรดกไทยและมหกรรมชิงแชมป์หน้าหนึ่งตะลุง จังหวัดปัตตานี
- ❖ งานปอยส่างลอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พฤษภาคม

- ❖ เทศกาลผลไม้และของดี จังหวัดระยอง
- ❖ งานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร
- ❖ เทศกาลลั่นจี่และของดีเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- ❖ งานประเพณีสงกรานต์พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
- ❖ งานวันเกษตรและของดี จังหวัดปราจีนบุรี

มิถุนายน

- ❖ งานประเพณีการละเล่นผีตาโขน จังหวัดเลย
- ❖ งานวันระกำหวานและผลไม้เมืองตราด จังหวัดตราด
- ❖ เทศกาลของดีเมืองจันทน์วันผลไม้ จังหวัดจันทบุรี
- ❖ งานวันสุนทรภู่ จังหวัดระยอง
- ❖ งานวันทุเรียนโลก จังหวัดจันทบุรี
- ❖ งานบุญบั้งไฟ จังหวัดหนองบัวลำภู

กรกฎาคม

- ❖ ประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี
- ❖ ประเพณีตักบาตรดอกไม้อัน จังหวัดสระบุรี
- ❖ งานพิทยามาราธอน จังหวัดชลบุรี
- ❖ งานแข่งขันแคนและเทศกาลของดี จังหวัดนครนายก

สิงหาคม

- ❖ งานวันเงาะโรงเรียน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ❖ เทศกาลลำไยและของดีเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
- ❖ งานล้านนาพฤษชาติ จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานส้มโอยักษ์นาท จังหวัดชัยนาท
- ❖ งานวันผลไม้หลังสวน จังหวัดชุมพร
- ❖ งานเทศกาลขนมเค้ก จังหวัดตรัง

กันยายน

- ❖ งานแข่งขันเรือยาวประเพณี จังหวัดพิจิตร
- ❖ เทศกาลกลางสาดหวาน และ มหกรรมของดีเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์
- ❖ เทศกาลโคมไฟไหว้พระจันทร์ จังหวัดสงขลา
- ❖ งานแข่งขันเรือยาวประเพณี ชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดพิษณุโลก
- ❖ งานของดีเมืองนราฯ และการแข่งขันเรือกอลและชิงถ้วยพระราชทานหน้าพระที่นั่ง จังหวัดนราธิวาส
- ❖ งานประเพณีสารทไทย กลัวยี่เมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
- ❖ งานแข่งขันเรือยาวประเพณี จังหวัดสิงห์บุรี
- ❖ เทศกาลหมุย่างเมืองตรัง จังหวัดตรัง
- ❖ ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์
- ❖ เทศกาลถือศีลกินเจ จังหวัดตรัง
- ❖ ประเพณีสารทเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตุลาคม

- ❖ งานฉลองมรดกโลกบ้านเชียง 5,000 ปี จังหวัดอุดรธานี
- ❖ ประเพณีกินผัก จังหวัดภูเก็ต
- ❖ งานแข่งเรือประเพณีจังหวัดน่าน จังหวัดน่าน
- ❖ งานประเพณีวิ่งควาย จังหวัดชลบุรี
- ❖ งานประเพณีออกพรรษาแห่งปราสาทผึ้ง และแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดสกลนคร

- ❖ งานประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ❖ ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม
- ❖ ประเพณีตักบาตรเทโว จังหวัดอุทัยธานี
- ❖ ประเพณีแข่งโพนลากพระ จังหวัดพัทลุง
- ❖ ประเพณีจองพารา จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ งานประเพณีแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดปราจีนบุรี

พฤศจิกายน

- ❖ งานประเพณีแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดบุรีรัมย์
- ❖ เทศกาลเที่ยวพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
- ❖ งานล่องสะเปาจาวเวียงละกอน จังหวัดลำปาง
- ❖ ประเพณีลอยกระทงสาย เผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย
- ❖ งานประเพณีโคมยี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานลอยกระทงตามประเพณีปศุศุณย์ศิลป์ปาชีพบางไพร่แข่งเรือยาวประเพณีชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ❖ ประเพณีลอยกระทงสาย จังหวัดตาก
- ❖ เทศกาลดอกบัวตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ งานแสดงช้าง จังหวัดสุรินทร์

- ❖ งานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี
- ❖ เทศกาลอาหารหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ❖ เทศกาลไหมประเพณีผูกเสี่ยว จังหวัดขอนแก่น
- ❖ งานจัดเลี้ยงโต๊ะจีนลิง จังหวัดลพบุรี
- ❖ งานมนัสการองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
- ❖ งานกระบี่เบิกฟ้าอันดามัน จังหวัดกระบี่

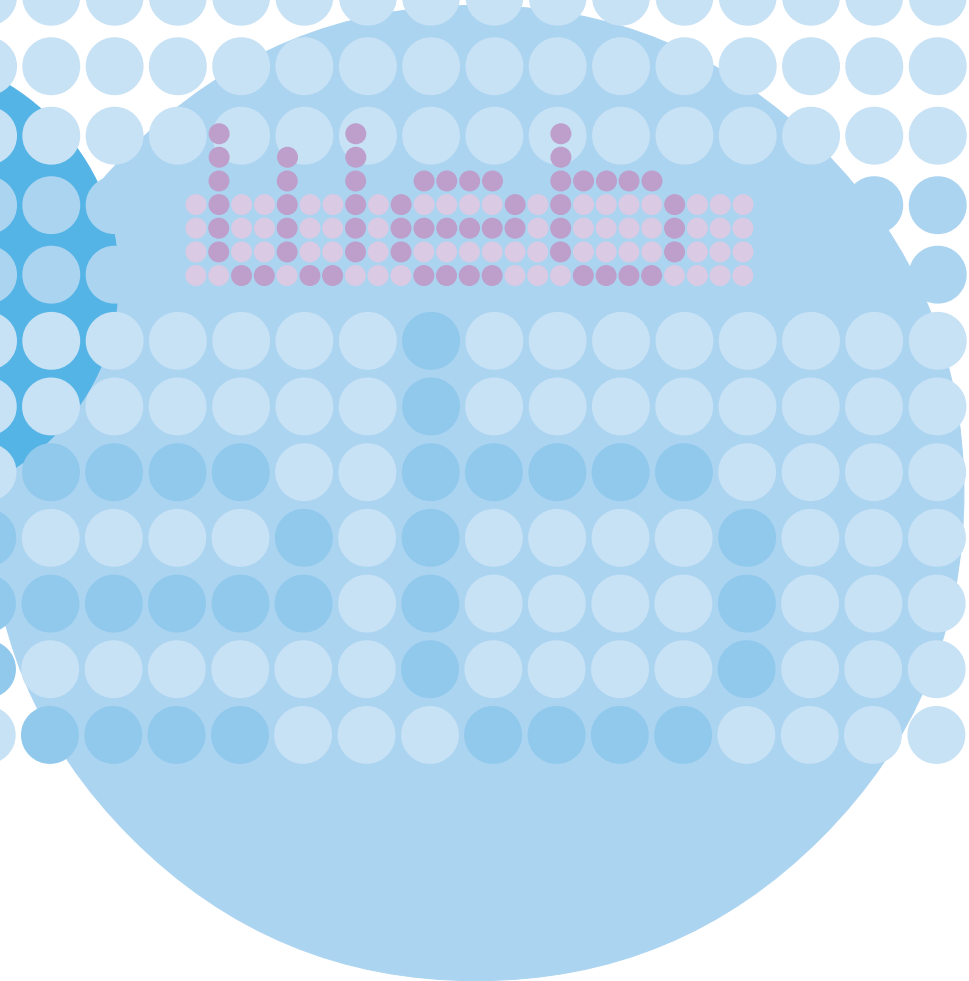
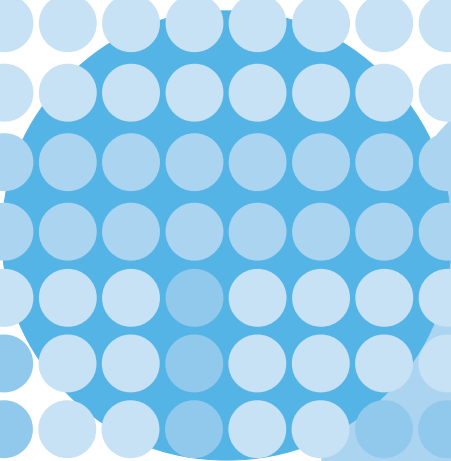
ธันวาคม

- ❖ งานประเพณีฮีตสิบสองและงานกาชาดจังหวัดอำนาจเจริญ
- ❖ งานแข่งขันเรือใบชิงถ้วยพระราชทาน จังหวัดภูเก็ต
- ❖ งานมหกรรมว่าวอีสาน และงานขึ้นปล่องภูเขาไฟ จังหวัดบุรีรัมย์
- ❖ งานอยุธยา mundiworld จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ❖ งานมหกรรมอาหาร จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ งานตากสินมหาราชานุสรณ์และกาชาด จังหวัดตาก
- ❖ งานแร่นองทะเลทองอันดามัน จังหวัดระนอง

WEB SITE

ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และบุคคลสำคัญ

1. Thailand : Book : Tales from Thai Childhood (Rouam Rueang Yao Lao Soo Gun)

รวมเรื่องเยาว์...เล่าสู่กันหนังสือที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กไทยสมัยก่อน รวมทั้งบทเพลงกล่อมเด็ก ตั้งแต่แรกเกิด ตั้งไข่ (หัดเดิน) จำเรียววัย เริ่มใส่เสื้อผ้า เล่นสนุกสนาน จนกระทั่งฝากตัวเข้ารับการศึกษา กับพระที่วัด
<http://www.design.in.th/children/>

2. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ความรู้และเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย
<http://www.kanchanapisek.or.th/kp8/>

3. บวชช้างที่หาดเสี้ยว

ไฮมเพจน่าเที่ยวประเพณีบวชช้างที่หาดเสี้ยว
<http://www.thai.net/hadsio/>

4. Esan : Northeastern region of Thai

ข้อมูลภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ลักษณะภูมิประเทศ ประเพณี พิธีพื้นเมืองอีสาน เช่น ประเพณีผีตาโชน ประเพณีไหลเรือไฟ บุญบั้งไฟ สุภาสิตอีสาน แนะนำชีวิตความเป็นอยู่ที่คนท้องถิ่นอีสาน ที่ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมภาคอีสาน
<http://members.mweb.co.th/northeast/>

5. Isangate.com : Gateway to Noreast part of Thailand.

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนอีสาน ศิลปวัฒนธรรม และเพลงพื้นเมือง ให้ความรู้เรื่องอักษรโบราณอีสาน สุภาสิต คำคม แนะนำภาษาอีสานวันละคำ
<http://www.isangate.com>

6. Lanna Update

ลานนาอัปเดต ดอทคอม ให้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของภาคเหนือ สนทนาผ่าน Forum และ Chat เรียนรู้เรื่องราวและวิถีชีวิตชาวเหนือในปัจจุบัน ศิลปวัฒนธรรมล้านนา พร้อมบริการ Free Down Load รูปภาพวัดและประเพณีของภาคเหนือที่น่าสนใจ
<http://www.lannaupdate.com>

7. Phuket Culture

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดภูเก็ต อาทิ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งศิลปกรรม และประเพณีของจังหวัดภูเก็ต แนะนำข้อมูลของมูลนิธิทิวเทพกระษัตริ์ หรือวัฒนธรรมภูเก็ต หมู่บ้านถลุงภาษาไทยศึกษาวัฒนธรรมศึกษาปฏิทินการท่องเที่ยวเทศกาล
<http://www.phuketculture.net>

8. Silicon Valley

นำเสนอเกี่ยวกับสาระพุทธสัมพันธ์ ดนตรีไทย และบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
<http://www.geocities.com/SiliconValley/Lakes/4600/>

9. Siam Collection

ข้อมูล ประวัติ และรูปภาพของบุคคลสำคัญของไทย และเหตุการณ์สำคัญ
<http://www.siamcollection.com/>

10. THAI HISTORY AND ARCHAEOLOGY

เผยแพร่ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในแง่ต่าง ๆ ให้สำหรับผู้สนใจได้รับทราบ และใช้เป็นแหล่งข้อมูลในแง่ของการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์
<http://www2.50megs.com/shalawan/>

11. Lanna Architecture Center

ศูนย์สถาปัตยกรรมล้านนา ข้อมูล ประวัติศาสตร์ ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ทวารวดี ศรีวิชัย สุโขทัย อยุธยา แนะนำเกี่ยวกับ การดำเนินงานต่าง ๆ ของศูนย์ และรวมถึงด้านศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
<http://www.web.arc.cmu.ac.th/Lanna/index.html>

12. Sabuy Homepage

ประวัติศาสตร์ไทย สารานุกรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย และวัดต่าง ๆ ของไทย ศึกษาประวัติพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง พระยาพิชัยดาบหัก พระสุพรรณกัลยา อภรรพัสยาม วัฒนาอาราม ที่มีมาแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี อารามหลวงแห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระนครศรีอยุธยาเหตุการณ์วันเสียดังศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 พระที่นั่งสรรเพชญมหาปราสาท พยุหยาตรา ชลมารค อาณาจักรอยุธยาศรีรามเทพนคร อาณาจักรที่ถูกลืม ศิลปกรรมแห่งอาณาจักรอยุธยาและอยุธยา
<http://www.geocities.com/TheTropics/Coast/7708/index.html>

13. กรุงศรีอยุธยา

ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา สภาพความเป็นอยู่ของกรุงศรีอยุธยา พระพุทธศาสนา การสงครามกับอริราชศัตรู อวสานของกรุงศรีอยุธยาหลังกรุงแตก ศิลปวัตถุจากกรุง บัจฉัยด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้ง บัจฉัยด้านศิลปวัฒนธรรม บัจฉัยทางด้านการปกครอง และการเมือง พื้นเพคนท้องถิ่น ทัศนกรรมกรุงเก่า เทศกาล และประเพณี พุทธปฏิมากร
<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/nation/ayutaya/ayutaya.htm>

14. กรุงเทพฯมาศ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หลักเมือง เทพารักษ์ ประจำพระนคร กลองประจำพระนคร ป้อมรอบกำแพง ภูเขาทอง เสาชิงช้า ท้องสนามหลวง พระบรมรูปทรงม้า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กระทรวงกลาโหม ปืนใหญ่โบราณหน้ากระทรวงกลาโหม
<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/nation/bangkok/index1.htm>

15. การรบที่เกาะช้าง

ย้อนอดีตการรบที่เกาะช้าง ในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศส พ.ศ. 2483-2484 มีภาพประกอบด้วย

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/nation/military/marine/index1.htm>

16. จอมทัพไทย

จอมทัพไทย ธงชัยราชกระบี่ยุทธ-ธงชัยพระครุฑพ่าห์ คทาจอมพล พระคทาองค์แรก พระคทาองค์ที่สอง พระคทาองค์ที่สาม พระคทาองค์ที่สี่ สายงอยศจอมทัพไทย กระบวนพยุหยาตรา พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/commander/index0.htm#top>

17. กีฬากริมฝั่ง

รวมบทความต่าง ๆ เช่น ศาสนา ประวัติศาสตร์ ในมุมมองที่แตกต่าง

<http://www.geocities.com/Nashville/opry/3009>

18. กรมศิลปากร

ข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โบราณวัตถุ นิทรรศการ และกิจกรรมต่าง ๆ ของกรมศิลปากร

<http://www.moe.go.th/finearts>

19. Rama IX Art Museum

พิพิธภัณฑ์ศิลปะไทย ร่วมสมัยบนเว็บ มีประวัติความเป็นมา และแสดงผลงานของศิลปินด้วย รวมแกลลอรี่แสดงภาพต่าง ๆ

<http://www.rama9art.org>

20. The National Museum

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ในจังหวัดต่าง ๆ ของไทย

<http://www.members.spree.com/sukhothai/museum.htm>

21. Wat Muang Folk Art Museum

เปิดให้บริการวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 9.00 น.-17.00 น.

<http://www.su.ac.th/organ/watmuang/>

22. จังหวัดนนทบุรี

ให้รายละเอียดของแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ในจังหวัดนนทบุรี

<http://www.sirthepp.fineart.go.th/db/MAIN-NONTHABUREE.html>

23. บ้านเชียง

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางโบราณคดีของบ้านเชียง รวมภาพของภาชนะต่าง ๆ

http://www.members.mweb.co.th/northeast/banchiang/ban_chiang.htm

24. ปราสาทพิมาย

ให้ข้อมูลทางประวัติ ลักษณะทางกายภาพ ความเป็นมา แผนผัง และโครงสร้างของปราสาทพิมาย

<http://www.geocities.com/WallStreet/Floor/3409/>

25. ปราสาทเขาพนมรุ้ง

ประวัติความเป็นมาของปราสาทเขาพนมรุ้ง บอกถึงก่อสร้างที่เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ มีภาพประกอบ และบอกวิธีการเดินทางไปเยี่ยมชมปราสาทเขาพนมรุ้ง

<http://www.thaifolk.com/doc/panomrung.htm>

26. พระราชวังพญาไท

บอกประวัติความเป็นมาของพระราชวังพญาไท ชมภาพถ่ายส่วนต่าง ๆ ของวัง

<http://www.amed.rta.mi.th/palace/index.html>

27. พระราชวังไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับพระบรมมหาราชวัง แนะนำการเยี่ยมชม พระที่นั่งวิมานเมฆ และพระราชวังบางปะอินเสมือนจริง

<http://www.palaces.thai.net/>

28. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

แหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม เป็นศูนย์จำหน่ายหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของกรมศิลปากร และสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

<http://www.members.spree.com/sukhothai/tsawan-me.htm>

29. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่

ศูนย์กลางการศึกษา การอนุรักษ์ และการบริการข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ จัดแสดงนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิหลังแผ่นดินล้านนา เป็นเรื่องราวทางธรณีวิทยา และชีวิตดึกดำบรรพ์ แสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรล้านนา นครเชียงใหม่ ได้ร่วมอาณาจักรสยาม ตั้งแต่การกอบกู้เอกราชจากพม่า รวมถึงการค้าและเศรษฐกิจระยะแรก

<http://www.members.spree.com/chiangmai/index.htm>

30. พิพิธภัณฑ์คุณหญิง

พิพิธภัณฑ์รถเก่าในประเทศไทย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรถเก่า ภาพรถเก่า สถานที่ตั้ง การบริการ ตระเวนชมรถ และกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก

<http://www.thaiclassicar.com>

31. พิพิธภัณฑ์หินแปดง ประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์หินแปดง ที่ธรรมชาติได้เสกสรรค้ำปั้นแต่งไว้อย่างวิจิตรงดงามตระการตากว่า 100,000 ชิ้น ฟอสซิล ไซไดโนเสาร์ และหินแร่ธาตุชนิดต่าง ๆ ของแปดงโบราณที่เก็บสะสมไว้อย่างมากมาย นับพัน ๆ ชิ้น อาทิเช่น ที่เข็ญบุรี และไฟแช็ครูปแบบแปลก ๆ กล้องยาสูบชนิดต่าง ๆ รูปพิมพ์ฉลากยาสูบสมัยเก่า

<http://www.rarestonemuseum.com>

32. ศูนย์วิจัยชาวเขา

เป็นศูนย์แสดงศิลปะ วัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวเขา หนังสือด้านสังคม วัฒนธรรมชาวเขา

<http://www.chmai.com/tribal/>

33. สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร เป็นส่วนราชการใหม่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดตั้งเมื่อ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2536 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งกลางในการสะสมรวบรวมรักษาและจัดแสดงอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นศูนย์การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเกษตร สนับสนุนการอนุรักษ์ ฟืนฟู่ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติทุกสาขา

<http://www.ku.ac.th/org/oamac/index.html>

34. ทอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถาบันส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะร่วมสมัย ข้อมูลประวัติของหอศิลป์ ศิลปะในไทย ศิลปินไทย ศิลป์ พีระศรี ชาวศิลปะ นิทรรศการ ปฏิทินออนไลน์ และศิลปินประจำเดือน

<http://www.art-centre.su.ac.th/MainT.htm>

35. แอนติคซิตี

พิพิธภัณฑสถานศิลปะวัตถุโบราณ รวมภาพและข้อมูลพระพุทธรูป ศิลปะยุคต่าง ๆ ของไทย ลาว เขมร และพม่า เครื่องเงินโบราณ เครื่องเงินสังคโลก จิตรกรรม หอสมุดศิลปะและวัฒนธรรม ร้านขายของเก่า รวมทั้งเครื่องเงิน และของตกแต่งบ้าน

<http://www.antiquecity.net>

36. โบราณสถาน

ให้รายละเอียดของโบราณสถานต่าง ๆ ที่ขึ้นทะเบียนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

<http://www.srithep.fineart.go.th/db/Main-.html>

37. Sunida

ให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของกษัตริย์รัชกาลที่ 1-9 แนะนำพระราชวังต่าง ๆ พร้อมทั้งรายละเอียดความเป็นมา และให้ส่งการ์ดภาพแหล่งท่องเที่ยวของเมืองไทย

<http://www.geocities.com/Heartland/Village/2015/>

38. Thailand Information

บอกประวัติความเป็นมาของชาติไทย มีแผนที่ประเทศไทย และภาคต่าง ๆ ของไทย และมีการศึกษาเรื่องประชากรของไทย ให้ข้อมูลเป็นภาษาอังกฤษ

<http://www.csmngt.com/thailand1.htm>

39. The Thai Heritage Page

บอกประวัติความเป็นมาของประเทศไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บอกประวัติความเป็นมาของวัดพระแก้ว บอกพระราชประวัติและพระปรีชาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

<http://www.cs.ait.ac.th/wutt/wutt.html>

40. World Comments

รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งจัดอันดับความเลวที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศไทยเอง และต่างประเทศ

<http://www.worldcomments.com>

41. ครอบครัวจีน

ประวัติความเป็นมาสกุลของคนจีน แยกเป็นหมวดหมู่ตามลำดับอักษร และ 10 อันดับแซ่ของจีนที่มีผู้ใช้มากที่สุดในประเทศไทย

<http://www.geocities.com/Hollywood/Makeup/7073>

42. จังหวัดปทุมธานี

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานี

<http://www.srithep.fineart.go.th/db/MAIN-PHATHUMTHANEE.html>

43. จังหวัดสมุทรปราการ

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการ

<http://www.srithep.fineart.go.th/db/MAIN-SAMUTPHAKARN.html>

44. จังหวัดสมุทรสาคร

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร

<http://www.srithep.fineart.go.th/db/MAIN-SAMUTSAKORN.html>

45. บุญเสริม สาตราภัย

คนเก็บอดีตล้านนา นักหนังสือพิมพ์คนเมืองหนึ่งในคณะนุกเบิกชนเผ่าที่ลี้ภัยในแดนล้านนา (ผีตองเหลือง) รวมภาพเก่าแก่อันอดีตของเชียงใหม่และล้านนา

<http://www.geocities.com/naijen2001/index.htm>

46. ประวัติศาสตร์

เว็บรวมข้อมูลเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เยอะที่สุด โดยสามารถค้นหาประวัติจากวันที่และเดือนได้ หากต้องการทราบวันที่คุณเกิดมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง นอกจากนั้นยังมีแยกให้ว่าวันปัจจุบันที่คุณเปิดโฮมเพจมีเหตุการณ์ใดบ้างที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

<http://www.historychannel.com/tdih/index.html>

47. ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย

วิวัฒนาการปกครองของไทย ลักษณะการปกครองของไทย แต่เดิม การปกครองสมัยสุโขทัย การปกครองสมัยอยุธยา การปกครองรัตนโกสินทร์

<http://www.dola.go.th/history/polith.htm>

48. ประวัติศาสตร์ชาติไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย ตั้งแต่สมัยปฐมบรมกษัตริย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

<http://www.bandhit.com/History/History.html>

49. ประวัติศาสตร์สยาม

รายงานข่าวสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และแนะนำรายชื่อนั่งเรือประวัติศาสตร์

<http://www.siam.to/history410club>

50. ประวัติเมืองลี

ประวัติความเป็นมาของเมืองลีในสมัยอดีต บอกถึงการปกครอง และความเป็นอยู่

<http://www.user.school.net.th/~yongyut/his-lee.htm>

51. ปราสาทเมืองต่ำ [บุรีรัมย์]

ให้รายละเอียดของสถานที่ตั้ง และประวัติความเป็นมาของปราสาทตั้งแต่อดีต

<http://www.viteethai.50megs.com>

52. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชนิพนธ์และบทความที่น่าสนใจ

<http://www.geocities.com/Tokyo/Shrine/6611/index.htm>

53. พระอภัยมณี

ประวัติของท่านกวีเอกสุนทรภู่ หรือพระศรีสุนทรโวหาร บทกลอนจากเรื่องพระอภัยมณี และบทกลอนอื่นๆ เช่น กวैयाเห็นม เครื่องคาวหวาน กากี บุษบาสรงสนาน และระเด่นลันได ฯลฯ

<http://www.geocities.com/>

[Tokyo/Garden/8938/prapapai000.htm](http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/8938/prapapai000.htm)

54. พีระมิด และความลึกลับ

ให้ความรู้เกี่ยวกับดินแดนแห่งความลึกลับของอียิปต์ รวมถึงพีระมิด สุสานฟาโรห์ เทพเจ้าไอยคุปต์ มัมมี่ สฟิงค์ และอาถรรพ์ค้ำเสา

<http://www.kmitl.ac.th/photo/egypt>

55. ภูมิหลังของประเทศไทย

ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยในด้านภูมิศาสตร์ประชากรรัฐบาล การปกครอง เศรษฐกิจประวัติศาสตร์ การค้า การลงทุน ธุรกิจ และการท่องเที่ยว

<http://www.usa.or.th/relation/bgnotes.htm>

56. มัมมีไอยคุปต์

ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำมัมมี UFO และเรื่องผี

<http://www.geocities.com/room13rd/>

57. รวบรวมไทย

ให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ รวมภาพสถานที่ต่าง ๆ ของไทย

<http://www.thailandmix.cjb.net>

58. ราชอาณาจักรไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยขนบธรรมเนียม ประเพณี อาหารการกิน และวัฒนธรรมไทย

<http://www.kingdom-of-thailand.com>

59. ล้านนา

ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประวัติบุคคลสำคัญ เช่น พระราชชายาเจ้าดารารัศมี เป็นต้น และบอกประวัติศาสตร์ล้านนาเชียงใหม่

http://www.geocities.com/lanna_thai

60. ล้านนาไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวัฒนธรรมของล้านนา อ่านบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสอนภาษาล้านนา

<http://www.lannathai.hypermart.net>

61. สมาย ๆ กับนายบีต

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย และประวัติวัดวาอาราม รวมทั้งรวบรวมภาพโบราณสถานในพระนครศรีอยุธยา

<http://www.geocities.com/wncnm.geo/index.html>

62. สังคโลก

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ศิลปวัฒนธรรมของกำแพงเพชร สุโขทัย และศรีสัชนาลัย แนะนำข้อมูลการท่องเที่ยว

<http://www.siam.to/sangkhalok>

63. หอมรดกไทย

เป็นโครงการเพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติของชาติไทย ซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแต่ครั้งโบราณกาล เผยแพร่ศาสนาประจำชาติไทย รวมทั้งเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบรมกษัตริย์ราชทุกพระองค์

<http://www.heritage.thaigov.net/>

64. อุทยานประวัติศาสตร์เมืองศรีเทพ [เพชรบูรณ์]

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองศรีเทพ การค้นพบ การสำรวจขุดค้นและผลการศึกษาจากหลักฐานโบราณคดี ข้อมูลต่าง ๆ ของอุทยาน

<http://www.srithep.fineart.go.th>

65. เครื่องบายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนต่าง ๆ ในประเทศไทย เขื่อนในต่างประเทศ ข้อมูลเครื่องบายความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์ แม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

<http://www.searin.org>

66. แหล่งข้อมูลในอินเทอร์เน็ต

รวมลิงค์แหล่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ทั่วโลก

<http://www.lib.cmu.ac.th/human8.html>

67. แหล่งมรดกโลกของไทย

แหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและสภาพธรรมชาติของสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยที่ได้รับการยกย่อง จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

<http://www.geocities.com/thaiheritage>

68. โครงการโบราณคดีเกี่ยวกับจุดกำเนิดของนครวัด

เป็นโครงการนำเสนอผลงานการวิจัยศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของนครวัด

<http://www.otago.ac.nz/Antropology/Angkor/index.html>

69. โบราณคดีใต้น้ำในประเทศไทย

กองโบราณคดี กรมศิลปากร จัดตั้งกว่า 20 ปี เก็บรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การพาณิชย์นาวีของไทย สถานที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่ค่ายเนินวง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

<http://www.geocities.com/sinchala>

70. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร

เป็นศูนย์ที่รวบรวมแหล่งค้นคว้า และข้อมูลทางด้านมานุษยวิทยาที่มีอยู่ในประเทศไทย ทางด้านชาติพันธุ์ ภาษามานุษยวิทยากายภาพ วัฒนธรรม และศิลปะ ให้บริการสืบค้นข้อมูลห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

<http://www.sac.or.th/>

71. Learn More About Thailand

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ภาษา ผู้คน วัฒนธรรม และเพลงไทย

<http://www.geocities.com/Heartland/5226/>

72. Thai My Way

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย โปรแกรมที่จะจัดแสดงรายการโชว์ต่าง ๆ ตามศูนย์วัฒนธรรม บทความ และภาพถ่าย

<http://www.thaimyway.com/>

73. คนไทยดอากอม

นำเสนอการดำเนินชีวิต การให้บริการคนไทยในด้านต่าง ๆ การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ได้แก่ การตั้งชื่อ พิธีโกนผมไฟ โกนผมจุก การบวชเณร การบวชพระ การละเล่นของไทย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย

<http://www.khonthai.com>

74. งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา (อุบลราชธานี)

ให้ความรู้เกี่ยวกับเทียนพรรษา เทียนพระราชทาน ตำนานการแห่เทียน ตลอดจนประมวลภาพการประกวดการแห่เทียนพรรษา การแกะสลักเทียนพรรษา ประกวดธิดาเทียนพรรษา ประจำปี 2543

<http://www.candlefestival.com/>

75. บ้านจะบู่สี

ข้อมูลลักษณะการตั้งบ้านเรือนลักษณะเครื่องนุ่งห่ม ประเพณี และวัฒนธรรม การแต่งกาย หัตถกรรมของชาวเขาเผ่าลาหู่ บ้านจะบู่สี หมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอแดง จังหวัดเชียงราย

<http://www.thai.net/jabuse>

76. ประเพณีตามเทศกาล ฤดูกาล

ความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทยในเดือนต่าง ๆ และประเพณีที่ชาวบ้านนิยมทำ เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค เป็นต้น

<http://www.kularbnon.hsin.ac.th/skl/project/prapane/S3-1.htm>

77. ประเพณีลอยกระทง

แนะนำประเพณีลอยกระทง วันเพ็ญเดือนสิบสอง พร้อมรูปภาพประกอบ

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9425/kratong000.htm>

78. พระราชพิธีสิบสองเดือน จากจิตรกรรมฝาผนัง

พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำในแต่ละเดือน ในรอบปี มีทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ บางพระราชพิธีมีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระราชกำหนดกฎมณเฑียรบาล ซึ่งตราไว้ตั้งแต่สมัยแรกตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/ceremony/index.htm>

79. พุทธศิลป์ (Buddhistic Art)

รวมผลงานจิตรกรรมจากหนังสือ จิตรกรรมพุทธศิลป์ 17 ปี ของเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ พ.ศ. 2519-2535

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9510/art001z.htm>

80. มาลัยไทย

นำเสนอศิลปะ และวัฒนธรรมของไทย วิถีไทย รวมภาพของเมืองไทย มีเพลงไทยให้ฟังในรูปแบบของมิดี จำหน่ายสินค้าไทยออนไลน์

<http://www.malaithai.com>

81. ลูกทุ่งเวทียไทย

เพลงลูกทุ่ง ประวัตินักร้อง ประวัตินักแต่งเพลง เนื้อเพลง ให้ความบันเทิงมิดี ศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรม E-card vedio การแสดงบนเวที เครื่องเล่นดนตรีไทย อันดับเพลงดัง

<http://www.veteethai.com/index.html>

82. ลานนาอินเตอร์

นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีล้านนา ภาษาท้องถิ่น ให้ข้อมูลข่าวสารของเชียงใหม่และภาคเหนือตอนบน มีกระดานประกาศให้ซื้อขายสินค้าต่าง ๆ

<http://www.lannainter.com>

83. วันสงกรานต์

ประวัติความเป็นมาของเทศกาลสงกรานต์ ความหมายของวันมหาสงกรานต์ ความเป็นมาของนางสงกรานต์

<http://www.geocities.com/>

Tokyo/Garden/8135/songkran000.htm

84. ศาษาไทย

เว็บไซต์รวมความรู้เกี่ยวกับประเทศไทย ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาพุทธ การเขียนธรรมะ ภาพวาดลายไทย การนวดแผนโบราณ มวยไทย และวิวัฒนาการของภาษาไทย การใช้ภาษาไทย การเรียนภาษาไทย

<http://www.sarathai.com/thaiculture>

85. ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านไทย

บอกการละเล่นต่าง ๆ ของไทย นางในวรรณคดีไทย แนะนำเครื่องมือจับปลาตามภูมิปัญญาชาวบ้าน มีเครื่องแต่งกายไทย บอกประเพณี 12 เดือน และประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรี

<http://www.kularbnon.hsin.ac.th/skl/wattanas/INDEX.HTM>

86. สกาลอยเมฆ

บอกประวัติความเป็นมาของการทำปราสาทผึ้ง และประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชาวสกลนคร

<http://www.sakon.cjb.net/>

87. สะออน

เว็บไซต์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนอีสาน เสนอเรื่องราวของท้องถิ่นอีสาน ทั้งทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิต และความเป็นอยู่ รวมทั้งภาษาพูด และความหมายของคำที่น่าสนใจ ให้ข้อมูล คำ ผญา สุภาษิต คำคม ธรรมะ หลวงพ่อชา งานบุญ และงานประเพณี

<http://www.thai.net/sa-on/>

88. หมู่บ้านศิลปาชีพ

หมู่บ้านไทยสี่ภาค ที่รวบรวมบ้านไทย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนกรรม และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจากสี่ภาคของไทยไว้ในที่เดียวกัน

<http://www.bangsai.net>

89. หลักรเมืองนครศรีธรรมราช

บอกลำดับขั้นตอนการก่อสร้างศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช

<http://www.thai.net/citypillar>

90. อนุรักษ์มรดกนครศรีธรรมราช

แนะนำมรดกของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งนับวันจะหาชมได้ยากเต็มทีแล้ว เราพาไปรู้จักเครื่องดนตรี ผ้ายกนคร และมาสัมผัสขนบธรรมเนียม ประเพณีเมืองนคร ถ่ายทอดให้ท่านได้รับชมโดย คุณลุงบุญยั้ง ผู้สืบตระกูลปรมาจารย์ช่างถมเมืองนคร

<http://www.nakhon.com/bunying>

91. อีสานภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คนท้องถิ่น อีสานใต้ ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม และประเพณี

<http://www.crosswinds.net/~esanthai/index.html>

92. เกียรติความเชื่อ

ให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการทำบุญ ประตูนคร น้มนนต์ แมวดำ น้มนพราย และความเชื่อเรื่องวัน

<http://www.geocities.com/partofbelieve>

93. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย การขอพระราชทาน หลักเกณฑ์ในการขอ ขั้นตอนการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประจำปีให้แก่ข้าราชการ และลูกจ้างประจำ ประเภทของเครื่องราช พร้อมภาพประกอบบรรยายถึงความหมาย การเก็บรักษา วิธีการทำ ความสะอาด

<http://www.tu.ac.th/org/ofrector/person/record/main.htm>

94. เทศกาลประจำปีของประเทศไทย

แนะนำเทศกาลประจำปีของไทยแต่ละเดือนว่าจัดกันช่วงวันใด และที่จังหวัดใด

<http://www.travexnet.com/festival.html>

95. เฟรนด์ ออนไลน์ (Friend's online)

ประชาสัมพันธ์งานประเพณีต่าง ๆ การท่องเที่ยวของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง

<http://www.geocities.com/tokyo/springs/7571/>

96. เมืองจีนแดนสยาม

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ศิลปะ วิถีชีวิตคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีน

<http://www.thai-d.com/siam-china/>

97. เรือนไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อในเรื่องต่างๆ ของคนไทย

<http://www.vcharkarn.com/reurnthai/index.php>

98. เรือนไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเรือนไทยในภาคต่าง ๆ มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมในท้องถิ่น

<http://www.203.148.237.177/homethai/>

99. เรือพระราชพิธีและกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

ให้ความรู้เกี่ยวกับเรือพระราชพิธี กระบวนพยุหยาตราทางชลมารคบอกประวัติความเป็นมาของเรือนารายณ์ทรงสุบรรณ แนะนำประเพณีกฐิน มีภาพเรื่องต่าง ๆ ให้ชม

<http://www.geocities.com/Royalbarge2001>

100. โครงการสืบปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย

ฐานข้อมูลวัฒนธรรมของประเทศไทย จัดขึ้นตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ การดำเนินวิถีชีวิต เอกสารสำคัญ และบอกธรรมชาติวิทยาของแต่ละท้องถิ่นทุกภาค

<http://www.kanchanapisek.or.th/kp8/ptwww.html>

101. โลกล้านนา

เรื่องราววัฒนธรรมของชาวไทยล้านนา บอกวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี อาหารการกิน และชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญในล้านนา

<http://www.lannaworld.com>

102. ไทยเวิลด์วิว

เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทย ในด้านประเพณี วัฒนธรรมไทย ศาสนา สถาปัตยกรรมไทย ธุรกิจ ตลอดจนงานการท่องเที่ยว

<http://www.thaiworldview.com>

103. ไทลื้อ

อธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวไทลื้อ ชมภาพการแต่งกายของชาวไทลื้อโบราณ ภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แนะนำการเลือกซื้อผ้าไทลื้อ

<http://www.connect.to/tailue>

104. ศาสนา

ข้อมูลประวัติความเป็นมา และความรู้ ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา กฎหมายของพระสงฆ์ของไทย พระไตรปิฎก พระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ และความรู้ต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา

<http://www.heritage.thaigov.net/religion/religion.htm>

105. BUDSIR

แนะนำและพัฒนาซอฟต์แวร์เกี่ยวกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และพระไตรปิฎก โดยศูนย์คอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

<http://www.mahidol.ac.th/budsir/>

106. Buddhism

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า

<http://www.thaibuddhism.hypermart.net/>

107. First Lord Buddha

ให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระศรีอารยเมตตรา รวมพระและหลวงปู่ คณาต่าง ๆ ถามตอบคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

<http://www.geocities.com/RainForest/Jungle/7530/>

108. Liverpool FC

ถามตอบปัญหาพระเจ้ามิลินท์ แนะนำหลักธรรมตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา มีบทความทางไอที ข้อสอบวัดความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ รวมถึงเว็บไซต์

<http://www.thcity.com/i.am/liverpoolfc>

109. Meditation Thailand

ให้รายละเอียด และข้อมูลของวัดทั่วประเทศไทยที่สอนเกี่ยวกับการทำสมาธิ วิปัสสนา

<http://www.meditationthailand.tripod.com>

110. Polo Thai

รวมธรรมะคำกลอนของท่านพุทธทาส ภิกขุ และเผยแพร่หนังสือ “หัวใจธรรมในคำกลอน” ของธรรมสภา

<http://www.polo thai.com/>

111. Rabob

ให้ข้อมูลวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก

<http://www.members.tripod.com/~rabob>

112. Thai Buddhism

รวมลิงค์เว็บไซต์ข้อมูลต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

<http://www.geocities.com/vichai1111/>

113. Thai Language Buddhism Page

ให้ความรู้เกี่ยวกับพระสูตร อริยสัจ และคำกลอนสอนธรรม

<http://www.geocities.com/Athens/Agora/3232>

114. กฎแห่งกสุม

ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม เหตุต้นผลกรรม รวบรวมเรื่องราวมาจากประสบการณ์ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และสอนวิธีการทำสมาธิ

<http://www.geocities.com/actiongb/>

115. กฎแห่งกสุม

ธรรมบรรยาย และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมจากหนังสือกฎแห่งกรรม-ธรรมปฏิบัติของพระราชสุทธิญาณมงคล (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักกรรม และรวมบทสวดมนต์

<http://www.geocities.com/piyapan>

116. กัลยาณมิตร

รายงานข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ ของกัลยาณมิตร มีบทความและให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา

<http://www.kalyanamitra.org>

117. กายทิพย์โลกวิญญาณ

เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา การรูดคงคิโนปา ฝึกสติปัญญาฐานสี่ ฝึกถอดกายทิพย์และการท่องเที่ยวในโลกแห่งวิญญาณ

<http://www.geocities.com/gaytiplokvilan/>

118. การศึกษาปริยัติธรรม

ศูนย์รวมการศึกษาปริยัติธรรม ในพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจทั่วไป

<http://www.pariyat.org>

119. คติธรรมนำชีวิต

สาระธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ โดยพระพิพิธธรรมสุนทร วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ

<http://www.come.to/katitham>

120. จิตวิญญาณ สมานธิ และพลังแห่งจักรวาล

รวบรวมคติธรรมต่าง ๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับสมาธิ จิตวิญญาณ และพลังแห่งจักรวาล เผยแพร่ประสบการณ์ทางจิตที่นำสนใจ

<http://www.thaibear.bizland.com>

121. ชมรมนิสิตมหาจุฬาลงกรณ์

รายงานข่าวสารของชมรม ให้ความรู้เรื่องพุทธประวัติ รวมนื่องานเกี่ยวกับพุทธศาสนา มีบอร์ดแสดงความคิดเห็น

<http://www.mccuity.tripod.com>

122. ชมรมพุทธศาสนา “กัลยาณมิตร” บริษัท เอไอเอ จำกัด

ติดตามกำหนดการบรรยายธรรมของชมรมพุทธศาสนา บทความทางพระพุทธศาสนา และฟังเพลงไพเราะ ดึงค์ไปยังเว็บไซต์ของพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ

<http://www.come.to/bnt>

123. ชาวพุทธ

ให้ความรู้เกี่ยวกับการนำพุทธศาสนาไปใช้ในการบริการงาน และในชีวิตประจำวัน มีสำนวนทางพุทธศาสนา

<http://www.members.thaicentral.com/buddhist/>

124. ตะวันธรรม

เว็บไซต์ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัดธรรมกายรายงานข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด สอนหลักธรรมะ

<http://www.go.to/tawandhamma>

125. กตสอธรรม

แบบทดสอบความรู้ทางพุทธศาสนา ธรรมะพื้นฐาน ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ และธรรมวิภาค

<http://www.geocities.com/Athens/Atrium/6379>

126. ทางนฤพาน

วรรณกรรมทางพุทธศาสนา มีห้องสนทนา แนะนำเว็บไซต์ และให้ความรู้อื่น ๆ ทางด้านพุทธศาสนา

<http://www.geocities.com/narupan/>

127. ธรรมศึกษา

แนวทางการศึกษาพระไตรปิฎก ตามพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนาหรือการอบรมเจริญสติปัญญาในชีวิตประจำวัน

<http://www.dhammastudy.com/>

128. ธรรมสมาคม'43

เผยแพร่หลักคำสั่งสอนของพุทธศาสนา สนทนาธรรมะเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติธรรม

http://www.geocities.com/ppi_econo

129. ธรรม

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับธรรมศึกษาขั้นตรี รวมวิชาที่เปิดสอน รายชื่อคณะผู้บริหาร และให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะทั่วไป สอนคติธรรมประจำใจ

<http://www.thai.net/thamma>

130. ธรรม: จากพระป่า

รวมธรรมเทศนาของพระสุปฏิปันโน รวมถึงหลวงพ่อและพระอาจารย์อื่น ๆ แจ่งตารางการแสดงธรรมโดยพระกรรมฐานในกรุงเทพฯ

<http://www.geocities.com/Tokyo/Gulf/4126/>

131. ธรรม: บอร์ด

บอร์ดสำหรับสนทนาธรรมะในแวดวงผู้สนใจเสวนาเรื่องธรรมะทั้งหลายของเมืองไทย

<http://www.geocities.com/pusit222>

132. ธรรมะเบ็ด

บอกประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า แนะนำพิธีกรรมต่าง ๆ และบทสวดมนต์ที่ชาวพุทธควรทราบ ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะที่ควรปฏิบัติ และสอนการฝึกสมาธิ
<http://www.dhamma.net>

133. ธรรมะไทย

รายงานกิจกรรมและข่าวสารทางพุทธศาสนา ให้ความรู้เกี่ยวกับศีล ทาน สมาธิ วิปัสสนากรรม และกวีธรรมะ มีธรรมะพุทธศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรม ประเพณีไทย รวมทั้งแนะนำวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
<http://www.dhammathai.org/>

134. ปกิณกะภาพ : พุทธประวัติ

รวมภาพ และพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน
http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/6667/bd_history.html

135. ประวัติและพระเครื่องหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ปี พ.ศ. 2479

ประวัติหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ประวัติพระอาจารย์ทิม ผู้สร้างพระเครื่องหลวงปู่ทวดเมื่อวันที่ 2497 ตลอดจนประวัติอันน่าสนใจของพระเครื่องหลวงปู่ทวดปี พ.ศ. 2497
http://www.members.xoom.com/pound_amorn

136. ประวัติและหลักธรรมของหลวงพ่อบุญ ฐานิโย

ประวัติของหลวงพ่อบุญโดยละเอียด รูปภาพ หนังสือและเทพธรรมะ หลักธรรม ประวัติวัดป่าสาลวัน งานพระราชทานเพลิงศพ
<http://www.geocities.com/thaniyo/>

137. ปากองธรรม

รวมภาพของพระพุทธเจ้า หลวงปู่และพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเกร็ดประวัติครูอาจารย์ รวมพระธรรมโอวาทต่าง ๆ ให้ความรู้ คาวานีโหด เพลงพุทธคุณ และพระธรรมคำสั่งสอน
http://www.geocities.com/thitima_2000

138. ปัญญาบัณฑิตธรรม

เผยแพร่ธรรมะ และหลักคำสอนของหลวงปู่ปัญญา นันทิกุ
<http://www.panya.org>

139. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญา นันทิกุ)

รวบรวมไฟล์เสียงปาฐกถาธรรมะของพระธรรมโกศาจารย์ วัดชลประทานรังสฤษดิ์ นนทบุรี
<http://www.panya.iirt.net/>

140. พระบรมธาตุแก้วเมืองไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับพระบรมธาตุ บอกประวัติความเป็นมาของพระธาตุที่สำคัญในเมืองไทย รายงานข่าวสารเกี่ยวกับพระบรมธาตุ ชมภาพพระธาตุเจดีย์ และพระอรหันตธาตุ
<http://www.geocities.com/wnich>

141. พระพุทธศาสนา

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า พระอริยเจ้า พระศรีอาริยมุตโดย แนะนำมงคลชีวิต และหลักธรรมะสำหรับการดำเนินชีวิต
<http://www.go.to/sattatum>

142. พระมหาวิชัย ปุญญาโน

บอกประวัติและแนะนำผลงานของพระมหาวิชัย ปุญญาโน ตามตอบปัญหาทางพุทธศาสนา รวมถึงเว็บไซต์ศาสนา
<http://www.thai.net/winai>

143. พระราชพรหมยาน

บอกประวัติหลวงพ่อบุญพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีลิ่งคำ) สอนวิธีปฏิบัติกรรมฐานและการทำสมาธิ
<http://www.teenagezone.com/kamatan>

144. พระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)

บอกประวัติและผลงาน รวมไปถึงกติกธรรมและธรรมเทศนาของพระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล)
<http://www.geocities.com/pudule/index.htm>

145. พระอริยสงฆ์

บอกประวัติความเป็นมาของพระอริยสงฆ์ที่สำคัญของไทย
<http://www.kularbnon.hsin.ac.th/skl/project/monk/index.htm>

146. พระแก้วมรกต

บอกประวัติความเป็นมาของพระแก้วมรกต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีภาพประกอบให้ดู
<http://www.geocities.com/Tokyo/9149/prakaew.html>

147. พระไตรปิฎกออนไลน์

ข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ตั้งแต่เล่ม 1-45 มีบทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น
<http://www.geocities.com/tipitakaonline/>

148. พุทธศาสตร์

บอกประวัติและผลงาน รวบรวมบทความ หลักธรรม กระบวนการธรรมะในคำกลอน หนังสือแนะนำ และธรรมบรรยายต่าง ๆ ของท่านอาจารย์พุทธศาสตร์
<http://www.geocities.com/buddhadasa2001>

149. พุทธศาสนิก

บอกประวัติของท่านพุทธทาสภิกขุ แนะนำสวนโมกข์พลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี รวมคำสอนของท่านพุทธทาส ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนา และพระอริยสงฆ์

<http://www.geocities.com/Athens/Olympus/3495>

150. พุทธธรรม

ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม หัวข้อธรรมะ ศึกษาเปรียบเทียบ ธรรมพิจารณา มีบทความ และภาพพุทธธรรม

<http://www.navy.mi.th/>

misc/Dhamma/adham1/budham.htm

151. พุทธบุตร

ธรรมะคำสอนและประวัติของหลวงปู่ พระราชพรหมยาน (หลวงปู่ฤาษีลิงดำ) กรรมฐาน 40 สันทนาธรรม รวมคำสอน ประสบการณ์เจอผี หลวงพ่อตอบปัญหาธรรม พระโพธิสัตว์ คำสอนพระสุปฏิปันโน ช่างานบุญ กำหนดการธัมมวิโมกข์ และนานาสาระ ต่าง ๆ อีกมากมาย

http://www.geocities.com/buddha_family

152. พุทธศาสนา

มีบทความ และสอนหลักธรรมะ รวมลิงค์เว็บไซต์เกี่ยวกับ พุทธศาสนา

<http://www.anont.8m.com>

153. พุทธศาสนา

ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา คำสอน และรับฟังธรรมะออนไลน์

<http://www.thaibuddhism.org/>

154. พุทธศาสนิก

รวมหลักคำสอนของพุทธศาสนา ภาพปริศนาธรรม บทความ ธรรมะ แจกเทปและหนังสือธรรมะ

<http://www.geocities.com/wisuttipom/Buddhist.html>

155. พุทธโถก

รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รับฟังเพลงธรรมะ ฟังเทศน์ อ่านบทกวี ข้อคิดสอนใจทางพุทธศาสนา

<http://www.sanook.to/buddhait/>

156. ฟรี อีเมล บริการรวดเร็วทันใจ ศิลปะ วัฒนธรรมไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา รวมลิงค์ ของฟรี และความรู้ ต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ต แจกฟรีอีเมล ชื่อคุณ@budzba.com

<http://www.budzba.com>

157. กัญญา

โฮมเพจของนิสิตมหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม รวมลิงค์เว็บไซต์ต่าง ๆ

<http://www.thai.net/pigku>

158. มงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับธรรมกาย

ให้ข้อมูลมงคลชีวิต 38 ประการ แนะนำคติธรรม และคำสอน ที่ควรปฏิบัติตน

<http://www.mongkhon.cjb.net/>

159. มาฝึกสมาธิกันเถอะ

ให้ความรู้เกี่ยวกับสมาธิ ประโยชน์ของการฝึกสมาธิ แนะนำ สถานที่สำหรับฝึกสมาธิ

http://www.come.to/maditation_2g

160. บัณฑิตปัญหา

รวมมิลินทปัญหา ฉบับแปลในนามกุฎราชวิทยาลัย

<http://www.krisdika.go.th/~komsant>

161. มูลนิธิมหาสมุทรวิद्याลัย

รวบรวมความรู้ทางพระพุทธศาสนา ธรรมะ หนังสือธรรมะ และประวัติของสมเด็จพระสังฆราช 1-19 พระองค์ รวมลิงค์เว็บไซต์ พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

<http://www.mahamakuta.inet.co.th>

162. รัตนะตรัย

คำสอนแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยพระราชพรหมยาน (หลวงปู่ฤาษีลิงดำ) บทความเสียงธรรมกว่า 100 ไฟล์ ห้องภาพจิตรกรรมไทย และลิงค์เว็บไซต์ต่าง ๆ ของหลวงปู่พระราชพรหมยาน เช่น ศรัทธาธรรม (นีนรกกกรรมฐาน 40 อื่น ๆ) สมเด็จพระสังฆราช (เรื่องจริงอิงนิทาน เช่น พระเจ้าตากสิน ขุนช้างขุนแผน พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย)

<http://www.chaichana.com/ruttanatri/>

163. ลานธรรมเสนา

กระดานสนทนาธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร พระไตรปิฎก พระสูตรต้นตปิฎกออนไลน์ และพจนานุกรมพุทธศาสนา

<http://www.dharma.school.net.th>

164. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ประวัติ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ตลอดถึงบทความ กิจกรรมของทางวัด และสารธรรมจากทางวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

<http://www.watrajabopit.com>

165. วัดหัวกระบือ [วัดศีรษะกระบือ]

วัดหัวกระบือ เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อโต ซึ่งชาวบ้านบริเวณฝั่งธนบุรี ให้ความเคารพนับถือ และศรัทธาเป็นอย่างมาก

<http://www.geocities.com/wathuakrabaue/>

166. วัดเขาสุกิม [เจันทุริ]

เว็บไซต์เผยแพร่พระพุทธศาสนา คำสอน และประวัติ พุทธศาสนา บอกประวัติความเป็นมา และกิจกรรมต่างๆ ของวัดเขาสุกิม

<http://www.khaosukim.org>

167. วิถีแห่งธรรมะ

เว็บไซต์พุทธศาสนา ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติของพระอริยวงศะ 10 องค์ การกัมมวิเสส และเกร็ดธรรมะ
<http://www.vithi.hypermart.net>

168. ศาลาธรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนา ธรรมะ ข้อมูลการเตรียมตัวพิธีการบวชแบบต่าง ๆ ข้อห้ามการเตรียมตัวในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนบวช บทสวดมนต์ และคาถาการฝึกสมาธิภาวนา หลักศีลธรรมควรรู้ ประชาสัมพันธ์ข่าวกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรืองานบุญต่าง ๆ
<http://www.salatham.com/>

169. ศาลเจ้าพ่อเสือ [กรุงเทพฯ]

ให้ความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อเสือ บอกประวัติความเป็นมา แสดงแผนที่การเดินทาง
<http://www.geocities.com/sanjaoporsua>

170. ศูนย์รวมพระพุทธรูป

รวมลิงค์เว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา
<http://www.geocities.com/piyainta/>

171. สวนโมกข์ (สุราษฎร์ธานี)

เว็บไซต์ สวนโมกข์ จ.สุราษฎร์ธานี ให้ความรู้ ข้อมูลคำสอน ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
<http://www.ksc.goldsite.com/Suanmokkh/>

172. สารบัญธรรมปฏิบัติ

เว็บไซต์รวมลิงค์ เผยแพร่พระพุทธรูปนิกายเถรวาทเพื่อการปฏิบัติธรรม รวมหมวดบทสวดมนต์ คำอาราธนาและคาถากระทำสมาธิ วิปัสสนากกรรมฐาน บรรยายธรรม แหล่งข้อมูลพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา
<http://www.geocities.com/Tokyo/Ginza/9697/bpindex.html>

173. สำนักข่าวชาวพุทธ

แนะนำธรรมะสำหรับดำเนินชีวิตประจำวัน รวมเรื่องข่าวทันตามตอบปัญหา และบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนา
<http://www.budpage.com>

174. หยกน้ำบนใบบัว

ให้รายละเอียดของหนังสือ “หยกน้ำบนใบบัว” ออนไลน์ รวมรวมคติธรรมและชีวประวัติของพระราชญาณวิสุทธิโสภณ (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) วัดป่าบ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี
<http://www.geocities.com/luangtabua/>

175. หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด

เว็บไซต์ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คำเทศนาต่าง ๆ รูปหลวงตา และแนะนำหนังสือธรรมะของหลวงตา
<http://www.luangta.com>

176. หลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร

บอกประวัติความเป็นมา รวมรูปภาพของหลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร และพระกรรมฐานทายาทธรรม
<http://www.geocities.com/luangpumun>

177. หลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร

เว็บไซต์ที่ให้รายละเอียดประวัติความเป็นมา รวมหลักคำสอน และรูปภาพต่าง ๆ ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร กับศิษยานุศิษย์
<http://www.geocities.com/luangpumun/index.html>

178. หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ

รวบรวมประวัติความเป็นมา ภาพและธรรมะของหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ พระวัดอรัญญบรรพต ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
<http://www.geocities.com/nattachai1024/worralapo.html>

179. ห้องสมุดธรรมะ

รวบรวมความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ และฉบับปาล์ม ค้นหาคำศัพท์จากพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์
<http://www.geocities.com/SouthBeach/Terrace/4587/>

180. ห้องสมุดธรรมะ

ให้ความรู้ และเผยแพร่คำสอนตามหลักพุทธศาสนา มีเทปคำสอน แนะนำรายการธรรมะทางวิทยุ และรวมลิงค์ต่าง ๆ ของพุทธศาสนา
<http://www.i.am/budish>

181. อมิจัง

ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา รวมพระไตรปิฎกออนไลน์ ฉบับต่าง ๆ ให้อ่านและค้น
<http://www.geocities.com/thaiok1/index.htm>

182. เกี่ยวกับธรรมะ

รวมบทธรรมะ เป็นแนวคิดสำหรับการดำเนินชีวิต
<http://www.thai.net/tayat/>

183. เมตตา

รวมพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อดังต่าง ๆ ที่น่าสนใจ อาทิเช่น หลวงพ่อชา สุภัทโท หลวงพ่อจรัญ จ.สิงห์บุรี หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ และธรรมะอื่น ๆ
<http://www.geocities.com/metharung>

184. เสถียรธรรมสถาน

ให้รายละเอียดนิตยสารสาวิกา เผยแพร่ธรรมะ รวมลิงค์พุทธศาสนา รายงานข่าวสารและกิจกรรมของเสถียรธรรมสถาน
<http://www.savika.org>

185. เสียงธรรม

เสียงธรรมะจากพระสงฆ์ต่าง ๆ อาทิเช่น พระราชพรหมยาน หลวงพ่อชา หลวงพ่อพุธ หลวงปู่ฝั้น หลวงปู่สิม หลวงพ่อจวน พระอาจารย์แบน หลวงปู่บุดดา และอื่น ๆ ซึ่งเป็นไฟล์เสียงธรรมคำสอน สามารถเปิดได้โดยโปรแกรม Real Player <http://www.crosswinds.net/~seangtum/index.html>

186. โคมเพจพุทธศาสนา

ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม นิทานธรรม มีตำนานพระพุทธรบาท สี่รอย และเรื่องพระมาลัย ผู้เปิดประตูนรกสวรรค์ให้อ่าน <http://www.geocities.com/Tokyo/Temple/1144/>

187. รายชื่อวัดที่ราชอาณาจักไทย

รวบรวมรายชื่อวัดต่าง ๆ ของไทย แยกตามจังหวัด แบ่งไว้เป็นภาค <http://www.angelfire.com/nm/analai2/parknana.html>

188. วัดขุนจันทร์ [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน พุทธประวัติ พุทธภาษิต คติธรรม คำกลอน บทสวดมนต์ และคาถาอาคมต่าง ๆ <http://www.wat-khunchan.hypermart.net>

189. วัดชลประทานรังสฤษฎ์ [นนทบุรี]

เว็บไซต์ที่บอกถึงกิจกรรม ประวัติความเป็นมาของวัด รวมภาพพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าพร้อมคำอธิบายประกอบ ให้ความรู้เกี่ยวกับพระธรรมนำชีวิต และบอกประวัติย่อของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาันทิกขุ) <http://www.thai.net/tayat>

190. วัดคันสน [อ่างทอง]

ให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัด มั่นสการสมเด็จ พระศรีเมืองทอง ศาสนวัตถุต่าง ๆ ในวัด การปฏิบัติธรรม และรับฟังเทศธรรมะด้วยโปรแกรม Real Player นอกจากนี้ให้ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนา <http://www.thaiwish.com>

191. วัดท่าแพด [กาญจนบุรี]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด และเจ้าอาวาส แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในวัด รวบรวมความรู้เรื่องเหล็กไหลและการจัดสร้างวัดอุ้มงคล <http://www.watthamfad.com>

192. วัดท่าตอ [เชียงใหม่]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด แนะนำเจ้าอาวาสรายละเอียด การก่อสร้างพระบรมธาตุรัชมังคลาจารย์ สมนานันท์ มีแผนี่ การเดินทาง แนะนำโรงเรียนพระปริยัติธรรม http://www.geocities.com/wat_thaton

193. วัดธรรมมงคล เกาญจนุทวิหาร [กรุงเทพฯ]

โคมเพจนี้จัดทำขึ้นเกี่ยวกับโครงการประทีปเด็กไทยของ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล และได้ รวบรวมสาระ ข้อคิดเห็น ประวัติวัดธรรมมงคล ตลอดถึง การทำสมาธิต่าง ๆ ของหลวงพ่อ <http://www.geocities.com/dhammasala>

194. วัดนาคปรก [กรุงเทพฯ]

ตั้งอยู่ที่ 342 ถ.เทอดไท 49 แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ โทร. 0-2467-2380, 0-2869-1699, 0-1857-7293 <http://www.watnakprok.org>

195. วัดบวรนิเวศวิหาร [กรุงเทพฯ]

ประวัติความเป็นมาของวัด ข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ของ วัด ปฏิทินกิจกรรมทางศาสนา และภาพถ่าย <http://www.watbowon.org/>

196. วัดบัวงาม [ราชบุรี]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด แนะนำเจ้าอาวาส ให้ รายละเอียดเกี่ยวกับการบรรพชาสามเณร และการบวช เนกขัมมจารี <http://www.geocities.com/watbuangam/>

197. วัดบึงพระลานชัย

ตั้งอยู่ที่ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด บอกให้ทราบประวัติ และกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด แนะนำหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนา <http://www.geocities.com/Paris/Cafe/3337/>

198. วัดปัญญานันทาราม

ประวัติความเป็นมาของวัด กิจกรรมสำหรับเยาวชน บุคคล ที่สนใจทั่วไปพร้อมภาพกิจกรรมของวัด แนะนำหนังสือธรรมะ ใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และธรรมโอวาทของท่านปัญญานันทิกขุ <http://www.panya.iirt.net/watpanya>

199. วัดปากน้ำภาษีเจริญ [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด และมูลนิธิหลวงพ่อวัดปากน้ำ แนะนำหลวงพ่อดัดปากน้ำ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี <http://www.watpaknam.org/>

200. วัดป่าเชิงเลน [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมา แผนที่ รวมภาพ และรายงาน ข่าวสารของวัด มีธรรมะและประวัติหลวงปู่เทศก์ เทศรังสี <http://www.geocities.com/watpakangkung/index.htm>

201. วัดพระธรรมกายและมูลนิธิธรรมกาย

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ธรรมะหลัก คำสอนต่าง ๆ กิจกรรม และโครงการ อบรมต่าง ๆ ของวัด รวมทั้งแนะนำสถานที่สำคัญของวัด <http://www.dhammadakaya.or.th>

202. วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร

เว็บไซต์ที่มีเรื่องราวมหัศจรรย์ ปาฏิหาริย์มากมาย
<http://www.geocities.com/prathatpanom/>

203. วัดพระปฐมเจดีย์ [นครปฐม]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด มีตำนานการสร้างพระปฐมเจดีย์ และสวนต่าง ๆ ของพระเจดีย์ ประวัติเจ้าอาวาส นับแต่รูปแรกจนถึงรูปปัจจุบัน นอกจากนี้มีสถานที่ท่องเที่ยวและน่าสนใจในจังหวัด เช่น พระราชวังสนามจันทร์ สวนสามพราน พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยวัดไร่ขิงบอกรายละเอียดในการเดินทางมาเยี่ยมชม
<http://www.geocities.com/TheTropics/Shores/7648>

204. วัดพระพุทธรูปสำราญ [เชียงใหม่]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด และเจ้าอาวาส รวมทั้งให้ข้อคิดทางพุทธศาสนา
<http://www.members.tripod.com/~stinp/1.htm>

205. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม [กรุงเทพฯ]

เว็บไซต์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติวัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง พระแก้วมรกต มีแบบสอบถามความเห็นของชาวต่างชาติต่อศาสนาพุทธ
<http://www.welcome.to/fortunesiam>

206. วัดมาบจันทร์ [ระยอง]

ประวัติความเป็นมาของวัดและประวัติความเป็นมาหลวงพ่อชา สุภัทโท ผู้ก่อตั้งวัดหนองป่าพง ทั้งสอนหลักธรรมะ และพุทธสุภาษิต
http://www.geocities.com/mapjun_rayong

207. วัดราชสิทธาราม [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมา และลำดับเจ้าอาวาสของวัด ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะ และพุทธศาสนา
<http://www.geocities.com/watplub>

208. วัดราษฎร์ศรัทธาราม [ปทุมธานี]

ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดราษฎร์ศรัทธาราม และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและลิงค์เกี่ยวข้อง
<http://www/thai.to/rstr/>

209. วัดวรามาตยกันดาราราม [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น พุทธสุภาษิต พุทธประวัติ และคำสอนตามหลักพุทธศาสนา
<http://www.khunchan.hypermart.net/>

210. วัดศรีนครสุนทราราม [สวีตเซอร์แลนด์]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด แผนที่วัด รายงานข่าวสาร เผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอน
<http://www.wat.thai.ch>

211. วัดศรีนวลรัฐ ทุ่งเสียว [เชียงใหม่]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติของเจ้าแก้วนวลรัฐ และให้ข้อมูลพระเจ้าสักกคันธัน แนะนำกิจกรรม และประเพณีของวัด
<http://www.srinawaratt.com/>

212. วัดศาลาแดง [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด และเจ้าอาวาส แสดงบัญชีรายชื่อพระภิกษุ สามเณรที่ประจำพรรษา รวมถึงเว็บไซต์วัด และความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา
<http://www.thai.net/watsaladang>

213. วัดสังฆาน [นนทบุรี]

บอกถึงประวัติความเป็นมา ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัด และกิจกรรมทางศาสนาของหลวงพ่อดอน กตปุญโญ
<http://www.vimokkha.com/>

214. วัดหนองกุ่ม [พิจิตร]

รวมภาพ ประวัติความเป็นมา แผนที่ของวัด ประวัติและผลงานของพระกฤตยา อาภากรโร รวมไปถึงโปรแกรมให้ดาวน์โหลด
<http://www.go.to/saangdham1>

215. วัดหลวงพ่อดอนธรรมกายาราม

โฮมเพจอย่างเป็นทางการของวัดหลวงพ่อดอนธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี มีข้อมูลเกี่ยวกับวัดหลวงพ่อดอนปากน้ำ วิชาธรรมกาย ฯลฯ
<http://www.dhammadakaya.org>

216. วัดหัวตะพาน [ชัยนาท]

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอน กิจกรรมวัด ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า สอนการเดินทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนา
<http://www.thai.net/wathuataparn>

217. วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของวัด รายละเอียดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของวัด แนะนำงานเทศกาลของวัด มีแผนที่ภาพกิจกรรม วิถีชีวิตสมัยรัชกาลที่ 5 กิจกรรมทางศาสนา และรายงานข่าวสารต่าง ๆ ของวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร
<http://www.watarun.org/>

218. วัดอินทร์วิหาร

บอกประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติสมเด็จพระพุฒาจารย์โต พรหมรังสี รายงานข่าวสาร และกิจกรรมของวัด มีบทสวดคาถาชินบัญชร
<http://www.watindhara.org/>

219. วัดอ้อมน้อย [นครปฐม]

บอกประวัติความเป็นมา รายงานข่าวสาร แนะนำ และเผยแพร่กิจกรรมของวัด มีรายละเอียดเกี่ยวกับมูลนิธิธรรมะอิสระ และรวบรวมหนังสือ เกียรติความรู้ เทปธรรมบรรยายของหลวงปู่พุทธะอิสระ

<http://www.dhamma-isara.org>

220. วัดเจติยาศรีวิหาร [หนองคาย]

รวมภาพของวัด ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะ รวมถึงเว็บไซต์ที่น่าสนใจ

<http://www.thai.net/easyji/>

221. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม [กรุงเทพฯ]

ให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ และการปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐานสูตร รวมถึงการศึกษา และตอบปัญหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา

<http://www.geocities.com/watbenchama/>

222. วัดโสมนัสวิหาร [กรุงเทพฯ]

ประวัติวัดโสมนัสวิหาร และหนังสือธรรมะที่น่าสนใจ คติธรรมหลักการฝึกสมาธิเบื้องต้น

<http://www.geocities.com/TheTropics/Lagoon/9856/>

223. วัดไตรมิตรวิทยาราม

ประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติหลวงพ่อทองคำผู้ทำกิจกรรมของวัด การศึกษา การเรียนการสอนในวัด

<http://www.siam.to/sawasdee>

224. วัดไตรมิตรวิทยาราม [กรุงเทพฯ]

ประวัติความเป็นมาของวัด พระพุทธรูปทองคำ กิจกรรมของวัด และธรรมะประจำใจ

<http://www.siam.to/trimit>

225. สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปฐม วัดท่าซุง [อุทัยธานี]

<http://www.members.thaicentral.com/sananj/>

226. สอนโมกข์พลาาราม [สุราษฎร์ธานี]

ธรรมะสำหรับพุทธศาสนิกชน ประวัติความเป็นมาของสอนโมกข์ประวัติและคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ

<http://www.suanmokkh.org>

227. โรงเรียนพระพุทธรักษาวันอาทิตย์วัดจักรวรรดิราชาวาส [กรุงเทพฯ]

บอกประวัติความเป็นมาของโรงเรียน และคณะผู้บริหาร รายงานข่าวสาร และรวมภาพกิจกรรมของนักเรียน

<http://www.ckw7.tripod.com>

228. คนตรีไทย

เว็บไซต์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย ประวัติเครื่องดนตรีไทย ศิลปินในสาขาดนตรีไทย เพลงไทยเดิม วงดนตรีไทย

<http://www.dontrithai.com/>

229. ClassicalThai.com

ให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยมีเพลงไทยให้ดาวน์โหลดจำหน่ายเพลงไทยออนไลน์

<http://www.classicalthai.com/>

230. คนตรีพื้นบ้านล้านนา

อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา แนะนำวิธีการเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายพินเปียะ ซะล้อ ซอ และซึง รวมทั้งมีเพลงเกี่ยวสาว สอนการเขียนอักษรล้านนา มีฟอนต์ให้ดาวน์โหลด

<http://www.lanna20.com/>

231. คนตรีพื้นบ้านแห่งประเทศไทย

บอกประวัติความเป็นมาของดนตรีไทย จำหน่ายเทปและซีดีเพลงพื้นบ้านล้านนา รวมถึงเว็บไซต์ดนตรีไทย และล้านนา

<http://www.thaimusik.com/>

232. คนตรีไทยเดิม

รวมความรู้ บอกประวัติความเป็นมา และสาระที่หลากหลายเกี่ยวกับดนตรีไทย เพลงไทยเดิม และเครื่องดนตรีของไทย

<http://www.mitethai.tripod.com>

233. นาฏศิลป์ไทย

ให้ข้อมูลทางด้านนาฏศิลป์ไทย อาทิ ตำนานนาฏศิลป์ ทำรำแม่บท การละครไทย ระบุว่า รำ ฟ้อน โขน ประเพณีไหว้ครู โขน ละคร โดยมีภาพวิดีโอ ตัวอย่างการแสดงต่าง ๆ ให้ดาวน์โหลดได้

<http://www.thaidances.com/>

234. บ้านดนตรี

เว็บไซต์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย นาฏศิลป์ สาขานุกรมเพลงไทย และบอกประเภทของเพลงไทย

<http://www.geocities.com/dear21110/dontrithai.html>

235. ราชสดุดี

รวบรวมผลงานการประพันธ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ มีเพลงพระราชานิพนธ์ให้ดาวน์โหลด

<http://www.geocities.com/rajchasadudee>

236. วงดนตรีไทยเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

บอกประวัติความเป็นมา และกิจกรรมต่าง ๆ ของวงดนตรีรวมประวัติความเป็นมาของวงดนตรีไทย

<http://www.dontrithai-sf.org/>

237. สวัสดิ์เพลงไทย

รวบรวมเนื้อเพลงไทยลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งอมตะต่าง ๆ มากมาย

<http://www.geocities.com/SunsetStrip/Club/6639/>

238. สืบสวนดนตรีไทย

วิทยาลัยเทคนิคลำพูนนำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับดนตรีไทย เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ฟังเพลงไทยเดิมในรูปแบบ Real Player และดาวน์โหลดเพลงไทยเดิมในรูปแบบ MP3
<http://www.dovelpht.moe.go.th/thaimusic>

239. ห้องสมุดดนตรีไทย

ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของเพลงไทย การจัดวงดนตรีไทย มีโน้ตเพลงใหม่โรง เพลงเถา เพลงตับ และเพลงเกร็ด เกร็ดน่ารู้ แวดวงดนตรีไทย มีเพลงไทยเดิมมาให้ดาวน์โหลดไปฟังได้
<http://www.siam.to/tcmlibrary/>

240. เพลงไทยเดิม

ฟังเพลงไทยเดิม เช่น เพลงเขมรไพรีสัตว์ แยกสาหร่าย เขมรไทรโยค ปลายข้าว ภารตะ ญี่ปุ่นลำลึก ลำตัด ดนตรี เขมรอมุญบางขุนพรหม เพชรน้อย
<http://www.members.spree.com/thaimidi/>

241. โน้ตดนตรีไทยเดิม

ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโน้ตดนตรีไทยเดิม มีความรู้เกี่ยวกับ โน้ตดนตรีไทยเดิม แนะนำโปรแกรมช่วยสอนโน้ตดนตรีไทยเดิมบอกสถานที่สำหรับซื้อหนังสือหรือโปรแกรมโน้ตดนตรีไทยเดิม และมีตัวอย่างเพลงไทยเดิมให้ฟัง
<http://www.geocities.com/drsben>

242. โทมโฮม

เกี่ยวกับดนตรีไทย เพลงไทย เพลงพระราชนิพนธ์ เพลงไทยเดิม ซึ่งมีทั้งโน้ตเพลงและบทร้อง เช่น เพลงเขมรไทรโยค ค้างคาว กินกล้วย พม่าจำจวน นอกจากนี้ยังมีสนทนาเกี่ยวกับ เพลงไทยด้วย
<http://www.fly.to/homerong>

243. ไทยคิด

เนื้อหาเกี่ยวกับเพลงและดนตรีไทย เช่น ซิม และระนาด การสอนและวิธีการเล่นดนตรีไทย และเหตุการณ์ในอดีตของ ดนตรีไทย
<http://www.thaikids.com>

244. ศูนย์รวมของชำร่วยจากมือคนไทย

ศูนย์รวมของชำร่วยทุกชนิด เหมาะทุกโอกาสสำคัญ จากฝีมือคนไทยทำเอง
<http://www.bkkgift.com>

245. สยามกิฟฟ์ หัตถกรรมไทย เป็นของขวัญสำหรับโอกาสต่าง ๆ

หัตถกรรมพื้นบ้านของไทย ใช้สำหรับเป็นของขวัญ สำหรับคนพิเศษ มีทั้งของตกแต่ง ของใช้ ทำจากกระดาษสา ไม้ เซรามิก และเทียน
<http://www.siamgifts.hypermart.net>

246. เครื่องเงินชาวเขา

เครื่องเงินชาวเขาผลิตจากเงินแท้เป็นหัตถกรรมประสานศิลปะ ทำเป็นลูกปัดเงิน กำไลเงิน แหวน สร้อยคอ และจี้เงิน รับสั่งทำตามแบบ
<http://www.easybuythai.com>

247. เปเปอร์มาเช่

ผลิตภัณฑ์งานฝีมือจากกระดาษสา ได้แก่ กรอบรูป การ์ด
<http://www.ecombot6.com/store4483/>

248. ไทยเทรดพอยต์ คอต คอม

ไทยเทรดพอยต์ คอต คอม จัดตั้งขึ้นที่เชียงใหม่ เป็นโครงการนำร่องของ สวทช. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสินค้าที่ผลิตจากฝีมือชาวบ้านโดยตรง ให้ได้มีโอกาสก้าวไกลสู่ตลาดไทย และตลาดโลก ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ปัจจุบันมีสินค้ากว่า 1,200 รายการ จาก 80 ผู้ผลิตตัวจริง
<http://www.thaitradeport.com>

249. ไทยแมกมา

ศูนย์รวมสินค้าไทย ๆ ที่ผลิตด้วยฝีมือคนไทย เช่น ผ้าบาติก อลูมิเนียม ดีไซน์ และเบ็ดตกปลาดีไซน์
<http://www.thaimaxmall.com>

250. ตามรอยพระบาทรัชกาลที่ 5

บอกพระราชประวัติความเป็นมาของรัชกาลที่ 5 แนะนำสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 5
http://www.leisure.mweb.co.th/map_piyamaharaj/

251. พระราชประวัติพระมหากษัตริย์ไทย

ข้อมูลพระราชประวัติพระมหากษัตริย์ของไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบัน
http://www.kids.mweb.co.th/learn_kids/d_king.htm

252. 100 ปี สมเด็จพระเจ้า

100 ปี สมเด็จพระเจ้า ข้อมูลพระราชกรณียกิจ ประวัติโดยละเอียด และรวมลิงค์เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้า
<http://www.cmri.ac.th/award2001/samarn/award.html>

253. The Siamese Royalty

เว็บไซต์ชีวประวัติ และข้อมูลเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของไทย
<http://www.geocities.com/three-b.geo/>

254. คุสออบ 100 ปี ชาตกาสรัฐบุรุษอาวุโส

โฮมเพจนี้จัดทำเพื่อร่วมฉลองครบ 100 ปี ชาตกาสรของท่านรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ประกอบด้วย ชีวประวัติของท่านรัฐบุรุษอาวุโส บทความเกี่ยวกับท่านรัฐบุรุษอาวุโส รวมทั้งบทความและข้อเขียนของท่านรัฐบุรุษอาวุโส
<http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2466/>

255. จอมทัพไทย

ข้อมูลเกี่ยวกับจอมทัพไทย ศาขจอมพล สายงยศ กระบวนพยุหยาตรา พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพิธีพระราชทานเครื่องราช

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/commander/index0.htm#top>

256. น้ำอภิเษก

การทรงรับน้ำอภิเษกเป็นขั้นตอนที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ไทย เพื่อแสดงความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในแว่นแคว้นทั้ง 8

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/water/index.htm>

257. ประวัติชาวต่างชาติในแดนสยาม

รวบรวมประวัติของชาวต่างชาติที่เคยเข้ามามีบทบาทในแดนสยาม นับตั้งแต่อดีตจนถึงเกือบปัจจุบัน อาทิเช่น หมออบรัดเลย์ เจกอะหมัด ชั้นที่แต่เฮอ คาร์ล เดอหริง จิมป์ ทอมสัน และรวบรวมบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

<http://www.209.164.103.81/history>

258. ประวัตินักวิทยาศาสตร์เอกของโลก

รวบรวมประวัติ และผลงานที่น่าสนใจบางส่วนของนักวิทยาศาสตร์จากทั่วโลก พร้อมชมภาพสิ่งประดิษฐ์เก่า ๆ

<http://www.geocities.com/jomp69>

259. พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

พระราชประวัติโดยย่อ

<http://www.kmitl.ac.th/information/king4.html>

260. พระนิพนธ์มหาราช

บอกพระราชประวัติและพระเกียรติคุณ มีภาพพระบรมฉายาลักษณ์ให้ดู

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9425/kns001.html>

261. พระบรมราชจักรีวงศ์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชประวัติพระมหากษัตริย์ไทย กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบัน

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/jugree/rama.htm#top>

262. พระบรมมหาราชวัง

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หมู่พระมหามณเฑียร หมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งบริเวณสวนศิวาลัย พระที่นั่งบรมพิมาน ประตูรอบกำแพง พระบรมมหาราชวัง และป้อมรอบกำแพงพระบรมมหาราชวัง

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/grdpalace/index1.htm>

263. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชประวัติและพระราชนิพนธ์

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9425/piya001.html>

264. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

บอกพระราชประวัติ และผลงานพระราชนิพนธ์ ทั้งมีภาพพระบรมฉายาลักษณ์

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9425/piya001.html>

265. พระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย

ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรสุโขทัยและข้อมูลประวัติ การครองราชสมบัติ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย อาทิเช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบาลเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระเจ้าเลอไท พระเจ้าลิไท พระเจ้าไสยลือไทย พระมหาธรรมราชาที่ 3 และพระมหาธรรมราชาที่ 4

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/sukhotai/sukhotai.htm#suktop>

266. พระมหากษัตริย์ไทย

พระราชประวัติพระมหากษัตริย์ของไทย ชีวประวัติบุคคลสำคัญในราชวงศ์ และข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับราชวงศ์ไทย

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king.htm>

267. พระราชดำรัสในรัชกาลที่ 5

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/speech/>

268. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจ และพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/speech/speech1.htm>

269. พระราชประวัติ-พระประวัติของพระบรมวงศ์

พระประวัติ พระราชประวัติ พระบรมฉายาลักษณ์ พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในหลวงรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษี กรมพระปิยะราชบพิตร เจ้าฟ้าเยาวมาลย์ เจ้าฟ้ายุคล เจ้าฟ้ามาลินี เจ้าฟ้าภาณุ และหม่อมแม่

<http://www.se-ed.net/debhistory/DShis5story.html>

270. พระราชประวัติ รัชกาลที่ 5

บอกพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างละเอียด

<http://www.kmitl.ac.th/information/king5.html>

271. พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้า

พระราชประวัติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และพระราชกรณียกิจ

<http://www.kanchanapisek.or.th/kp6/M10-00/kmother/chap/chap.htm>

272. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ความเป็นมา ขั้นตอน พิธีการของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/rajapisek/index.htm>

273. พระราชลัญจกร ประจำรัชกาลที่ 1-9

พระราชลัญจกร คือ ตราที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ประทับกำกับพระปรมาภิไธยและประทับกำกับเอกสารสำคัญ ที่ออกในพระปรมาภิไธย เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงพระราชอำนาจ และพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินหรือประจำรัชกาลนั้น

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/lanjakorn/lanjakorn.htm>

274. พระสุพรรณกัลยา

บอกประวัติความเป็นมา และสถานที่สำหรับสักการะบูชา

<http://www.stang.li.mahidol.ac.th/text/kalaya.htm>

275. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

ชีวประวัติ และผลงานของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

<http://www.rajchavit.com/HAL/Narathip.html>

276. พ่อยุทธรามคำแหงมหาราช

บอกประวัติความเป็นมาของพ่อขุนรามคำแหง ล่าดับราชวงศ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และมรดกทางวัฒนธรรม

http://www.members.xoom.com/phirayut/ram_web/

277. ราชวงศ์จักรีไทย

พระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9

<http://www.mahidol.ac.th/Thailand/monarchy/chakri.html>

278. ราชวงศ์ไทย

พระราชประวัติของราชวงศ์ไทยทุกพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9

<http://www.thaimain.org/eng/monarchy/family.html>

279. วันสุนทรภู่

บอกประวัติความเป็นมาของสุนทรภู่ และผลงานทางด้านวรรณกรรม

<http://www.kularbnon.hsin.ac.th/skl/project/nirat/index.htm>

280. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

ให้รายละเอียดพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

<http://www.thaimain.org/eng/monarchy/bhumi6Q.html>

281. สมเด็จพระบรมราชชนนี

พระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้า และพระราชกรณียกิจ

<http://www.thaimyway.com/article/Princess%20Mother/PM.htm>

282. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

<http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9510/tnk001.html>

283. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พร้อมข้อมูล พระราชกรณียกิจด้านมหาดไทย พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา และพระราชกรณียกิจด้านอื่น ๆ

<http://www.geocities.com/SoHo/Museum/3451/his.htm>

284. สามัญชน

ประวัติของคนที่เป็นสามัญชน ที่มีผลต่อสังคมไทย ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อ.ปรีดี พนมยงค์ จิตร ภูมิศักดิ์ นายผี อัศนี พลจันทร สืบ นาคะเสถียร นำเสนอประวัติและผลงาน

<http://www.geocities.com/thaifreeman/>

285. สุนทรภู่ : มหากวีแห่งรัตนโกสินทร์

แหล่งอ้างอิงเกี่ยวกับชีวประวัติ และรวมบทประพันธ์ของท่าน สุนทรภู่ นิราศ นิทาน งานนิพนธ์อื่น ๆ

<http://www.geocities.com/Paris/Library/7749>

286. อาจารย์จันทน์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต

ชีวประวัติ และผลงานของอาจารย์ จันทน์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ลงนามอวยพร สารความรู้ และตอบปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย และศัพท์ทางศาสนา

<http://www.tpschamnong.iirt.net/>

287. เครื่องราชกกุธภัณฑ์

ข้อมูล พร้อมรูปภาพเกี่ยวกับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระมหาเศวตฉัตร พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร วาลวิชนี และฉลองพระบาทเชิงงอน

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/benjaraj/benja.htm>

288. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

ข้อมูล เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี และรายชื่อพระนามและรายนามผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

<http://www.203.154.104.10/service/mod/heritage/king/kuangrai.htm#top>

289. เจ้าฟ้ามหิดลอุดรเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์

พระราชประวัติ ของเจ้าฟ้ามหิดลอุดรเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์

[http://www.thaimyway.com/
article/Prince%20Mahidol/MS.html](http://www.thaimyway.com/article/Prince%20Mahidol/MS.html)

290. วีรกรรมท้าวสุรนารี

<http://www.tcomsrv.nec.rit.ac.th/yamo>

291. ตุ๊กตุนไทยศิลปะไทยนำรู้

<http://www.tookkatoon.com>

292. วันจักรี และพระราชประวัติราชวงศ์จักรี (9 ธงกา)

[http://www.geocities.com/
Tokyo/Garden/9425/jakree001.html](http://www.geocities.com/Tokyo/Garden/9425/jakree001.html)

293. พระบรมมหาราชวัง

<http://www.palaces.thai.net>

294. พระราชวังพญาไท

<http://www.kanchanapisek.or.th/kp4/palace.htm>

295. เฉลิมพระเกียรติ 100 ปี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

<http://www.come.to/somdeiva>

296. พระราชวัง

[http://www.geocitites.com/
Heartland/village2015/king/frame-p.htm](http://www.geocitites.com/Heartland/village2015/king/frame-p.htm)

297. กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

<http://www.moe.go.th/main2/wfad.htm>

298. ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

<http://www.bma.tnet.co.th>

299. หลวงพ่อปัญญา นันทิกัญ

<http://www.panyanandha.com>

300. พระปฐมเจดีย์

<http://www.geocities.com>

301. รร.พุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดชลประทานรังสฤษดิ์

<http://www.chaichanacom/buddhait>

302. อะเมซิ่งไทยแลนด์

<http://www.amazingthailand Siamu.ac.th>

303. ห้องสมุดธรรมะ

<http://www.members.tripod.com/budish/>

304. สารานุกรมสำหรับเยาวชน

<http://www.kanchanapisek.or.th/kr6/index.html/>

305. การทางพิเศษแห่งประเทศไทย

<http://www.eta.or.th>

306. องค์การรถไฟฟ้ามหานคร

<http://www.mrta.or.th>

307. การรถไฟแห่งประเทศไทย

<http://www.srt.mote.go.th>

308. การท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย

<http://www.airportthai.or.th>

309. องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ (ขสมก.)

<http://www.bmta.mote.go.th>

310. การประปานครหลวง

<http://www.mwa.or.th>

311. การไฟฟ้านครหลวง

<http://www.mea.or.th>

312. ข่าวสารทันเหตุการณ์กับ อ.ส.ม.ท.

<http://www.mcot.or.th>

**ทำนียบแหล่งเรียนรู้
ในเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล**

ทำเนียบแหล่งเรียนรู้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
กรุงเทพมหานคร		
เขตพระนคร		
สำนักงานเขตพระนคร	อาคารเลขที่ 78 ซ.สามเสน 3 แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2628-9060
ศูนย์บริการสาธารณสุขสะพานมอญ	3/5 เชียงสะพานมอญ ถ.เจริญกรุง แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2226-5897
โรงพยาบาลกรุงเทพ	ตั้งอยู่ที่ 2 ซอยศูนย์วิจัย 7 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กรุงเทพฯ 10320	
ศูนย์เยาวชนเทเวศร์	ถ.กรุงเกษม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2281-1070
ศูนย์เยาวชนวัดมหาธาตุ	ถ.พระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2222-4135
ตึกถาวรวัตถุ	ศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยสังคมศึกษา ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นที่เก็บหนังสือตัวพิมพ์ รูปถ่าย และหนังสือพิมพ์ข่าว	0-2221-6830
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	ถนนราชบพิธ ใกล้กระทรวงมหาดไทย เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นวัดประจำรัชกาลที่ 5	
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	ในพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นพระอารามหลวงที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 1 และประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญนามณีรัตนปฏิมากร	
เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์)	268 ถ.บ้านดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2222-6951
ป้อมมหากาฬ	ถ.ราชดำเนินกลาง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
ธนาคารออมสินลอยน้ำ	ธนาคารออมสิน สาขาปากคลองตลาด (เคลื่อนที่)	0-2225-5863-4
โรงละครเฉลิมกรุง รอยัลเธียเตอร์	ถ.เจริญกรุง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นโรงละครที่ทันสมัยสำหรับการแสดงหลากหลายประเภท	
พระบรมมหาราชวัง	ถ.หน้าพระลาน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2224-3328
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	ถ.หน้าพระลาน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2222-8181
พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1	เชิงสะพานพุทธ ฝั่งกรุงเทพฯ ถ.ตรีเพชร เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 3	มุมถนนราชดำเนินกลาง แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ	113 กองบัญชาการกองทัพบก ถ.ราชดำเนินนอก เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2297-8121-2
พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย	273 ถ.สามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิวัฒนาการเงินตราไทย	0-2283-5286
พิพิธภัณฑ์ปั้นใหญ่โบราณ	กระทรวงกลาโหม ถ.สนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2226-3814
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร	ถ.หน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2224-1333
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี	ถ.หน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นอนุสรณ์แด่ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรและเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาศิลปะ	0-2223-6162
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์	ถ.เจ้าฟ้า แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 รวบรวมงานศิลปะสมัยใหม่ของศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งในอดีตและปัจจุบัน	0-2282-2639
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	รวมรวมงานศิลปะสมัยใหม่ของศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งในอดีตและปัจจุบัน	
ย่านบางลำพูและถนนพระอาทิตย์	ถ.หน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2221-6111-20
มหาวิทยาลัยศิลปากร	ถ.พระอาทิตย์ แขวงบางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ	31 ถ.หน้าพระลาน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2623-6115-21
โรงละครแห่งชาติ 2	2 ถ.หน้าพระลาน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
วิทยาลัยนาฏศิลป์	ถ.ราชินี แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2221-0174
พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 3	ถ.ราชินี แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2225-0197
วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร	ลานแจ้งภูผาจันทร์ ถ.ราชดำเนิน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นงานปฏิมากรรม พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ สถาปัตยกรรม ใช้สำหรับต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง	
วัดเทพธิดาวชิรวิหาร	ถ.จักรพงษ์ แขวงบางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เพื่อเทอดพระเกียรติทหารชาวมอญในกองทัพสมเด็จพระบวรราชเจ้า-มหาสุรสิงหนาท ซึ่งทำการรบร่วมกับทหารไทย	0-2281-8244
วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร	70 ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2222-5067
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	248 ถ.สุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินสีห์	0-2281-2831-3
	2 ถ.สนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นแหล่งเผยแพร่พระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชนและชุมชน	0-2222-5910

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร วัดราชนัดดารามวรวิหาร วังท่าพระ	3 ถ.มหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 2 ถ.มหาไชย แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นแหล่งในการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป	0-2221-5999 0-2224-8807
พระราชวังบวรสถานมงคล	ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 อนุรักษ์โบราณสถานของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งให้การศึกษา และการท่องเที่ยวสำหรับประชาชน	
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร แหล่งหัตถกรรมโบราณ	2 ถ.เพ็ญนคร แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ร้านลานทอง 207 ถ.สามเสน 5 (ถ.พายัพ) แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่อนุรักษ์งานหัตถกรรมที่ผลิตจากโบราณ	0-2222-3930
วัดราชบูรณะราชวรวิหาร	119 ถ.จักรเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป จำนวน 162 องค์ ที่นำมาจาก หัวเมืองต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 1	0-2221-3936
แหล่งหัตถกรรมเครื่องถม	ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลไทยนคร 79 ถ.ประชาธิปไตย แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่อนุรักษ์และฟื้นฟูงานหัตถกรรมประเภทเครื่องถมไทย	
แหล่งหัตถกรรมเครื่องทอง	ตรอกกุสุเหรา ถ.จักรพงษ์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่อนุรักษ์ศิลปการทำเครื่องทองตามแบบช่างทองหลวง	
วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร	2 ถ.สราญรมย์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เพื่ออุทิศถวายพระสงฆ์ คณะธรรมยุติกนิกาย (ภาพสุริยุปราคา)	0-2223-8215
วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร	146 ถ.บำรุงเมือง แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นวัดกลางพระนครและใหญ่โตเท่ากับวัดพนัญเชิงที่จังหวัด พระนครศรีอยุธยา และประดิษฐานพระศรีศากยมุนี	0-2224-9845
วัดอินทรวินิจฉัย สนามหลวง สวนรมณีนาถ สวนสราญรมย์	114 ถ.วิสุทธิกษัตริย์ แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ถ.ศิริพงษ์ แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ระหว่าง ถ.เจริญกรุงตัดกับ ถ.ราชินี แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2628-5550-2 0-2221-5181 0-2221-0195
สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เสาชิงช้า ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าพ่อหลวง	ถ.พระอาทิตย์ บางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 หน้าวัดสุทัศนฯ ถ.บำรุงเมือง แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ถ.มหาไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 468 ถ.บ้านตะนาว แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 กรมการรักษาดินแดง ถ.ริมคลองคูเดิม แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2224-2110 0-2222-3347
พระราชวังสราญรมย์	ถ.สนามไชย เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 สร้างขึ้นในสมัย รัชกาลที่ 4 เพื่อพระราชทานให้สมเด็จพระ เจ้าฟ้ากรมพระยา กานทุพันธ์วงศ์วรเดช	
ศาลาเฉลิมกรุง	66 ศาลาเฉลิมกรุง ถ.เจริญกรุง แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	0-2222-1854
วิทยาลัยในวังหญิง	ในพระบรมมหาราชวัง ถนนหน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 สร้างขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพฯ ผู้ทรงก่อตั้ง และเป็นแหล่งการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม	
หอนาฬิกา วัดมหรณพาราม	ถ.ริมคลองคูเดิม แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 ถ.ตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นที่ประดิษฐาน “หลวงพ่อร่วง” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหล่อสมัยสุโขทัย	
อุทกทาน	ถ.ราชดำเนิน เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1	เยื้องหน้าโรงละครแห่งชาติ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ เป็นสถานที่ปฏิสังขรณ์ให้เป็นวัดสำหรับกรุงเทพฯ เป็นสถานที่ สังคายนาพระไตรปิฎก รัชสมัยรัชกาลที่ 1	
อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถ.ราชดำเนินกลาง แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นอนุสรณ์ในการที่คณะราษฎรได้พระราชทานรัฐธรรมนูญปกครอง ราชอาณาจักรไทย	
พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1	เชิงสะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฝั่งพระนคร ถ.ตรีเพ็ชร เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
สวนหย่อมสิบสามห้าง	ถ.สิบสามห้างเชื่อมกับถ.พระสุเมรุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสวนหย่อมขนาดใหญ่ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด	
ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาทางสังคมศาสตร์	ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นห้องสมุดที่ให้บริการข้อมูลสารสนเทศทางด้านสังคมศาสตร์	
แหล่งหัตถกรรมผลิตทองคำเปลว	หลังที่ทำการไปรษณีย์ราชดำเนิน สีแยกคอกวัว ถ.ตีทอง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เพื่อเป็นสถานที่ผลิตทองคำเปลวใช้ในงานประณีตศิลป์ของไทย	
เขตคลองเตย		
สำนักงานเขตคลองเตย	อาคารเลขที่ 599 สามแยกกล้วยน้ำไท แขวงคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	
ศูนย์บริการสาธารณสุขสุขุมวิท	ถ.สุขุมวิท ปากซอย 30 (สันตินฤมาน) แขวงคลองตัน เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2258-4892
ศูนย์เยาวชนวัดธาตุทอง	ถ.สุขุมวิท เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2390-0699
พิพิธภัณฑ์นาฬิกากรรมไทย	40 ซ.สันติสุข (สุขุมวิท 39) กรุงเทพฯ 10110	0-2391-6243
สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)	924 ถ.สุขุมวิท เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2712-1627-8
ศูนย์บริการสาธารณสุขคลองเตย	หลังอาคารสงเคราะห์ลอค 1 ถ.อาจณรงค์ แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2392-4021
ตำหนักปลายเนิน	1164 ถ.พระราม 4 แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110 เป็นสถาปัตยกรรมของพระตำหนักและเรือนไทยที่ประทับ	0-2249-1385
ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์	60 ถ.รัชดาภิเษก แขวงคลองเตย เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2249-4280
ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติ อุทยานเบญจสิริ	928 ถ.สุขุมวิท แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2229-3000
	ถ.สุขุมวิท 22-24 แขวงคลองตัน เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110	0-2392-5951-9
		0-2262-0810
เขตคลองสาน		
สำนักงานเขตคลองสาน	อาคารเลขที่ 861 ถ.ลาดหญ้า กรุงเทพฯ 10600	0-2437-5279
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวัดเศวตฉัตร)	ถ.เจริญนคร แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2437-7181
ศูนย์บริการสาธารณสุขกรุงธนบุรี	124/16 ถ.กรุงธนบุรี แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2860-8201
โรงพยาบาลตากสิน	543 ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2437-0123
บ้านพาทย์กุล	770-ถ.เจริญรัก แขวงลำตันไทร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2281-9857
ป้อมป้องปัจจุามิตร	ซ. 21 ถ.ลาดหญ้า เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	
พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	วงเวียนใหญ่ แขวงคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	
วัดทองธรรมชาติวรวิหาร	141 ถ.เชียงใหม่ แขวงคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2438-8840
วัดพิชยญาติการารววิหาร	32 ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2861-4489
วัดอนงคารามวรวิหาร	41 ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2437-3315
อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้า	ซ.สมเด็จพระเจ้าพระยา 3 ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600	0-2437-7799
เขตคลองสามวา		
สำนักงานเขตคลองสามวา	อาคารเลขที่ 57/1 หมู่ที่ 1 ถ.นิมิตรใหม่ แขวงทรายกองดิน กรุงเทพฯ 10510	0-2543-7725
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนบางชัน)	ถ.พระยาสุเรนทร์ แขวงบางชัน เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ 10510 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2517-0380
แหล่งเพาะพันธุ์ปลาสวยงาม	หมู่ที่ 5 ถ.ประชาวิมวใจ ซ.ตาหวาน เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ 10510	0-2916-9944
เขตคันนายาว		
สำนักงานเขตคันนายาว	เลขที่อาคาร 5/5 ถ.รามอินทรา แขวงคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพฯ 10230	0-2510-2690
วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม	25 หมู่ที่ 55 ถ.รามอินทรา แขวงคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพฯ 10230	0-2512-0207
โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี	109 หมู่ที่ 5 ถ.รามอินทรา กม.12 แขวงคันนายาว กรุงเทพฯ 10230	0-2517-4270-9
สวนสยาม	99 ถ.เสรีไทย (สุขาภิบาล 2) เขตคันนายาว กรุงเทพฯ 10230	0-2919-7200-19

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
เขตจตุจักร สำนักงานเขตจตุจักร	อาคารเลขที่ 5 ซ.วิภาวดีรังสิต 34 ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2513-3444
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนประชานิเวศน์ประถม)	ประชานิเวศน์ 1 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร 10900 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2588-4231
ศูนย์สาธารณสุขประชานิเวศน์	บริเวณหน้าหมู่บ้านประชานิเวศน์ 1 ถ.เทศบาลรังรักษ์ใต้ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2489-5768
ศูนย์สาธารณสุขบางเขน	ริมถนนพหลโยธิน ปากซอย 45 ติดกรมป่าไม้ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2579-1342
โรงพยาบาล พญาไท 2	ถ.พหลโยธิน กรุงเทพฯ	0-2617-2444
สถานที่ตั้งส่วนราชการกรมวิชาการเกษตร	ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2579-0151-8
สถานที่ตั้งส่วนราชการกรมส่งเสริมการเกษตร	ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-25790-0121-8
สถานที่ตั้งส่วนราชการกรมประมง	เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2562-0600-15
สวนรถไฟ	ถ.กำแพงเพชร แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2279-2080
องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร	101 ถ.กำแพงเพชร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2279-2014-5
องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย	103 ถ.กำแพงเพชร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	
สถานที่ตั้งส่วนราชการกรมป่าไม้	61 ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2561-4292-3
ธนาคารเชื้อพันธุ์พืชแห่งชาติ	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ฯ (วท.) 196 ถ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2579-1121-30
พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย	9 ถ.รัชดาภิเษก แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2544-4462-3
ธนาคารไทยพาณิชย์	จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้านการเงินการธนาคารของชาติ และเป็นแหล่งค้นคว้าทางวิชาการการเงินการธนาคาร	
พิพิธภัณฑ์การเกษตร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ 10900	0-2294-2871-2
พิพิธภัณฑ์กายวิภาคศาสตร์ทางสัตวแพทย์	ตึกกายวิภาคศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ 10900	
พิพิธภัณฑ์ประมง	จัดเก็บโครงกระดูกสัตว์ต่าง ๆ ตัวอย่างสัตว์ที่มีวิวัฒนาการผิดปกติ ชั้นล่าง ตึกคณะประมง เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ 10900	
พิพิธภัณฑ์แมลง	จัดเก็บโครงกระดูกปลา เปลือกหอย เครื่องมือการประมง ตัวอย่างสัตว์ฟิ ชั้น 2 ตึกจัดสวนทาสี เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ 10900	
พิพิธภัณฑ์มด	เก็บรวบรวมและรักษาตัวอย่างแมลง	
พิพิธภัณฑ์เด็กแห่งกรุงเทพฯ	ตึกทวนศาสตร์ 60 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ 10900	0-2579-0176
พิพิธภัณฑ์อัยการไทย	เก็บรวบรวมตัวอย่างมดจากในประเทศและต่างประเทศ	
สถานที่แสดงพิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด	สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ถ.กำแพงเพชร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2541-2951
สถานที่แสดงพันธุ์ปลาน้ำจืด	เป็นสถานที่จัดกิจกรรมและจัดแสดงนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ของเด็ก	
สวนจตุจักรและตลาดนัดจตุจักร	ชั้น 11 อาคารสำนักงานอัยการสูงสุด ถ.รัชดาภิเษก แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2562-0600#5118
หอพรรณไม้	รวบรวมเก็บรักษาทรัพยากรพันธุศาสตร์ที่มีค่าของประเทศ	
สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์	กรมประมง แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2562-0600#5118
ศูนย์หัตถกรรมทองลงหิน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2579-2861
	เป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ปลาน้ำจืดของไทยชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ	
	ถ.กำแพงเพชร 3 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2272-4575
	กรมป่าไม้ ถ.พหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	
	รวบรวมพรรณไม้ในประเทศไทยที่ได้จากการสำรวจของนักพฤกษศาสตร์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ	
	อาคารเดินรถและโทรคมนาคม 820 ถ.ย่านพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2272-4358-9
	เป็นสวนพฤกษศาสตร์ พันธุ์ไม้ดอก ไม้ประดับ พันธุ์ไม้หายาก และเป็นศูนย์ศึกษาต้นไม้ขนาดใหญ่	
	ชุมชนประดิษฐ์โทรการ 13 ซ.พหลโยธิน 47 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900	0-2579-2861
	เป็นสถานที่อนุรักษ์และส่งเสริมหัตถกรรมเครื่องทองลงหิน	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
เขตจอมทอง		
สำนักงานเขตจอมทอง	อาคารเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ถ.พระราม 2 ซ.3 แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2427-1240
ศูนย์เยาวชนธนบุรี	ถนนธนบุรี-ปากท่อ เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2416-5040
วัดแก้วไพฑูรย์	9 หมู่ที่ 10 ซ.เอกชัย 14 ถ.เอกชัย แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2415-6527
วัดไทรและตลาดน้ำวัดไทร	11 หมู่ 2 ซ.ถาวรวัฒนา ถ.เอกชัย แขวงบางขุนเทียนเขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2415-7173
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	258 ซ.เอกชัย 4 ถ.เอกชัย แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2415-2286
วัดนางนองวรวิหาร	76 ถ.วุฒากาศ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2468-6876
วัดหนึ่งราชวรวิหาร	200 ซ.วุฒากาศ 42 ถ.วุฒากาศ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150	0-2476-7246
เขตดอนเมือง		
สำนักงานเขตดอนเมือง	อาคารเลขที่ 157/152-155 ถ.ช่องอากาศอุทิศ แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210	0-2929-5450
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวัดเวฬุวนาราม)	56 ถ.แจ้งวัฒนะ แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210	0-2573-4956
ศูนย์สาธารณสุขรสสุคนธ์ มโนชญากร	ถ.สรงประภา แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210	0-2565-5258
ทำอากาศยานกรุงเทพ	ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210	0-2535-1111
พิพิธภัณฑ์กองทัพอากาศ	171 กองทัพอากาศ ถ.พหลโยธิน แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10120 รวบรวมและเก็บรักษาอากาศยาน เครื่องมือสื่อสาร อาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ	0-2534-1764
เขตดินแดง		
สำนักงานเขตดินแดง	อาคารเลขที่ 99 ถ.มิตรไมตรี แขวงดินแดง กรุงเทพฯ 10400	0-2245-3316
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวิสุทธิ)	4095/1 ถนนประชาสงเคราะห์ แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400	0-2246-1551
ศูนย์สาธารณสุخذินแดง	แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	
ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย-ญี่ปุ่น)	99/23 ถ.ประชาสงเคราะห์ แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400	0-2246-1591
	ถ.มิตรไมตรี แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10320	0-2245-3360
เขตดุสิต		
สำนักงานเขตดุสิต	อาคารเลขที่ 317 ถ.สุขโขทัย แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	
โรงพยาบาลมิชชั่น	430 ถ.พิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2243-5311-5
ศูนย์สาธารณสุขสโสมรัตนธรรมหญิง	ตรงข้ามสนามม้านางเลิ้ง ถ.พิษณุโลก แขวงสีแยกมหาราช เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2282-8493
ศูนย์เยาวชนสวนอ้อย	ถ.สุขโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2243-2706
วิทยาลัยแพทยศาสตร์และเวชพยาบาล	เพื่อส่งเสริมด้านกีฬา นันทนาการและศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชน	
วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์	681 ถ.สามเสนนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2243-0151-79
ทำเนียบรัฐบาล	131/5 ถ.ขาว แขวงวชิระ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2243-7860-2
พระตำหนักสวนจิตรลดาธารุฐาน	ถ.นครปฐม แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2281-2240
พระที่นั่งอนันตสมาคม	ถ.พระราม 5 แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2280-4200
พระที่นั่งวิมานเมฆและหมู่พระตำหนัก 11 องค์	ถ.อุทธรณ์ แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2244-1557-60
พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 5	16 ถ.ราชวิถี แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2628-6300-9
พิพิธภัณฑ์สถานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย	ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10303	
	ร.ร.นายร้อยพระจุลจอมเกล้า (เดิม) ทำเนียบรัฐบาล ถ.พิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2281-2240
พิพิธภัณฑ์กองทัพปกเฉลิมพระเกียรติ	ถ.ราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2297-7859
	เป็นสถานที่รวบรวมอนุรักษ์ เก็บรักษา และจัดแสดงประวัติการรบของกองทัพไทย	
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น	บริเวณรัฐสภา ถ.อุทธรณ์ แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2282-3336
พิพิธภัณฑ์เครื่องราชูปโภค	ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	
	เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงและให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องราชูปโภคและภาพเขียนสีน้ำมัน	
ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทย	183 ถ.พิษณุโลก แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	0-2628-1810-5

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
<p>พิพิธภัณฑ์สถาน ร.1 พัน 2 รอ.</p> <p>วังสุโขทัย พระราชวังดุสิต พิพิธภัณฑ์นาฬิกาโบราณ</p> <p>พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณ</p>	<p>กองทัพที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว</p> <p>เป็นสถานที่รวบรวม จัดแสดง และให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกองทัพทหารราบแก่ผู้สนใจทั่วไป</p> <p>ถ.สุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ถ.อุทธรณ์ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงนาฬิกาโบราณของยุโรป</p> <p>ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>จัดแสดงเกี่ยวกับผ้าโบราณรวมทั้งเผยแพร่ความรู้สำหรับประชาชนชาวไทยและต่างประเทศ</p>	
<p>พิพิธภัณฑ์ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ รัชกาลที่ 9</p> <p>รัฐสภา</p>	<p>ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่จัดแสดงภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนฯ 2 ถ.อุทธรณ์ แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p>	0-2244-1000
<p>วัดคอนเซ็ปชัน</p> <p>วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์</p> <p>วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร</p>	<p>167 ซ.มิตาคาม ถ.สามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>94 ซ.11 ถ.สามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>69 ถ.พระราม 5 แขวงจตุจักร เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นวัดประจำรัชกาลที่ 5 สร้างด้วยหินอ่อนจากประเทศอิตาลี พิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงพระพุทธรูปปางต่าง ๆ</p>	<p>0-2243-2617</p> <p>0-2243-0060-2</p> <p>0-2282-7413</p>
<p>วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร</p>	<p>658 ซ.9 ถ.สามเสน แขวงวชิระ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ศาลาการเปรียญ มีความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมว่า</p> <p>“เป็นอาคารไม้ที่สวยงามและมีขนาดใหญ่ที่สุดในตะวันออก”</p>	0-2243-2125
<p>วังจันทร์เกษม</p> <p>วังพญาไท</p>	<p>ถ.ราชดำเนินนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นการอนุรักษ์วังและสถานที่เสด็จประพาสและสำหรับทดลองปลูกพันธุ์พืชต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว</p>	0-2282-9893
<p>วังปารุสกวัน</p> <p>ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ</p>	<p>323 ถ.ศรีอยุธยา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>พระราชวังสวนจิตรลดา ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่ฝึกอาชีพเสริมแก่เกษตรกรหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และเป็นแหล่งอนุรักษ์การช่างด้านหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ</p>	0-2280-3193
<p>สวนสัตว์ดุสิต</p>	<p>71 ถ.พระราม 5 แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่อนุรักษ์และรวบรวมสัตว์ป่านานาชนิด</p>	0-2282-7111-5
<p>หมุดคณะราษฎร</p>	<p>เป็นแหล่งบริการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์บกและสัตว์น้ำ</p> <p>ลานข้างพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10303</p> <p>เป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ที่คณะราษฎรยื่นอ่านแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง</p>	
<p>พิพิธภัณฑ์ตำรวจ</p>	<p>323 วังปารุสกวัน ถ.ราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลและวัตถุของกลางในการกระทำความผิดทั่วราชอาณาจักร</p>	
<p>หอสมุดแห่งชาติ</p>	<p>ถ.สามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เปิดให้บริการหนังสือหลากหลายประเภท เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา นวนิยาย ฯลฯ</p>	0-2281-5215
<p>ห้องสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9</p>	<p>ภายในหอสมุดแห่งชาติ ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นศูนย์รวบรวมและเผยแพร่บทเพลงพระราชนิพนธ์ และเป็นศูนย์ค้นคว้าทางด้านดนตรี</p>	
<p>หอสมุดดนตรีหูลกระหม่อมสิรินธร</p>	<p>บริเวณหอสมุดแห่งชาติ ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เป็นสถานที่อนุรักษ์ต้นฉบับเพลงไทยและเพลงสากล ไว้เป็นมรดกสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ</p>	
<p>หอจดหมายเหตุแห่งชาติ</p> <p>หอภาพยนตร์แห่งชาติ</p>	<p>ภายในหอสมุดแห่งชาติ ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>เก็บรักษาเอกสารประวัติศาสตร์ของประเทศ และเปิดให้บริการ “จดหมายเหตุ” เพื่อการค้นคว้าและงานวิจัย</p> <p>ภายในหอสมุดแห่งชาติ ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ทำหน้าที่คัดเลือก ตรวจสอบ รวบรวมและเก็บรักษา ภาพยนตร์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์</p>	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
<p>หอวิชาฐานุสรณ์ หัตถกรรมประดิษฐ์เรือรบจำลอง</p> <p>พิพิธภัณฑ์รถม้าพระที่นั่ง</p> <p>ศูนย์ภูมิภาคโบราณและวิจิตรศิลป์</p>	<p>ภายในหอสมุดแห่งชาติ ถ.สามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 150/4 ชุมชนพระยาประสิทธิ์ ซ.องค์กรฯ 10 ถ.สามเสน 28 เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300</p> <p>ถ.ราชวิถี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงรถม้าพระที่นั่ง</p> <p>อาคารสปาฟา เขตดุสิต กรุงเทพฯ เพื่อส่งเสริมความชำนาญทางวิชาชีพในสาขาโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ จากหลักสูตรและกิจกรรมในภูมิภาค</p>	<p>0-2241-3563</p>
<p>เขตตลิ่งชัน</p> <p>สำนักงานเขตตลิ่งชัน</p> <p>สถานพยาบาลนิติจิตเวช</p> <p>ศูนย์สาธารณสุขชัชวาทย์พงษ์มาลา</p> <p>ศูนย์เยาวชนชัชวาทย์พงษ์มาลา</p> <p>ตลาดน้ำตลิ่งชัน</p> <p>วัดเกาะ</p> <p>วัดรัชฎาธิฐานาราชวรวิหาร</p> <p>ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร</p>	<p>อาคารเลขที่ 324 ถ.ซั๊กพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>3/20 หมู่ที่ 8 แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>ช.วัดชัยพฤกษ์มาลา ถ.บางกอกน้อย-ตลิ่งชัน แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>ถ.ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี</p> <p>ทำน่าน้ำ สนง.เขตตลิ่งชัน แขวงตลิ่งซั๊กพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>15 หมู่ที่ 10 แขวงบางเข็อกหนึ่ง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>692 ซ.35 ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงคลองซั๊กพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>20 ถ.บรมราชชนนี แขวงคลองซั๊กพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170</p> <p>เป็นศูนย์วิชาการข้อมูลทางมานุษยวิทยา โบราณคดีประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ จารีตประเพณีวิถีชีวิตของคนไทย</p>	<p>0-2424-2515</p> <p>0-2889-9191</p> <p>0-2425-9410</p> <p>0-2433-4597</p> <p>0-2424-1712</p> <p>0-2410-7801</p> <p>0-2418-3445</p> <p>0-2880-9429</p>
<p>เขตทวีวัฒนา</p> <p>สำนักงานเขตทวีวัฒนา</p> <p>ถนนอุทยาน</p> <p>พิพิธภัณฑ์พระ กำนันชูชาติ</p> <p>อุทยานแมงไทยโบราณ</p>	<p>อาคารเลขที่ 46/1 หมู่ที่ 9 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170</p> <p>ถ.อุทยาน แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170</p> <p>5/9 ถ.พุทธมณฑลสาย 2 แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170</p> <p>103 หมู่ที่ 10 ถ.ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170</p>	<p>0-2441-1005</p> <p>0-2448-1795</p>
<p>เขตทุ่งครุ</p> <p>สำนักงานเขตทุ่งครุ</p> <p>ศูนย์สาธารณสุขทัศนีย์เยี่ยม</p> <p>ศูนย์สาธารณสุขทุ่งครุ</p> <p>สัมบางมด</p> <p>สวนธนบุรีรมย์</p>	<p>อาคารเลขที่ 122/673-682 หมู่ที่ 2 ซ.ประชาอุทิศ 91/2 แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140</p> <p>ถ.พุทธบูชา แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140</p> <p>ตรงข้ามแฟลตข้าราชการ กทม. แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140</p> <p>ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม เขตทุ่งครุ 122/673-682 หมู่ที่ 2 ซ.ประชาอุทิศ 91/2 เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140</p> <p>ถ.พุทธบูชา แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140</p>	<p>0-2426-0760</p> <p>0-2426-3514</p> <p>0-2463-5621</p> <p>0-2426-3210</p>
<p>เขตธนบุรี</p> <p>สำนักงานเขตธนบุรี</p> <p>ศูนย์สาธารณสุขเจ้าคุณพระประยุรวงศ์</p> <p>ศูนย์สาธารณสุขจันทร์จิมโพลี</p> <p>โรงพยาบาลกรุงธนบุรี 1</p> <p>ศูนย์เยาวชนเวฬุราชิน</p> <p>ชลู่บ้านลาว</p> <p>บ้านศิลป์ไทย</p> <p>มัสยิดบางหลวง</p> <p>วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร</p> <p>วัดช่างดาครุฑ</p> <p>วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร</p>	<p>อาคารเลขที่ 160 ถ.เทอดไท แขวงบางซื่อ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>ถ.เทศบาลสาย 1 ซ่างวัดประยุรวงศ์ แขวงวัดกัลยาณณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>1011 ถ.เทิดไทย ตรงข้ามวัดกลาง แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>337 ถ.ตากสิน แขวงบุคโล เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>ถ.เทอดไท เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>343 หลังราชภัฏบ้านสมเด็จฯ ซ.อิสราภาพ 15 ถ.อิสราภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>539/1 หลังราชภัฏบ้านสมเด็จฯ ซ.อิสราภาพ 15 ถ.อิสราภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>ถ.เทศบาลสาย 1 แขวงวัดกัลยาณณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>371 แขวงวัดกัลยาณณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>112 ถ.เทศบาลสาย 1 แขวงวัดกัลยาณณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p> <p>24 ถ.ประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600</p>	<p>0-2465-0025</p> <p>0-2465-0014</p> <p>0-2465-0028</p> <p>0-2438-0040</p> <p>0-2465-5138</p> <p>0-2465-2880</p> <p>0-2465-0420</p> <p>0-2466-6159</p> <p>0-2466-5018</p> <p>0-2472-0153-4</p> <p>0-2465-0439</p>
<p>เขตบางกอกน้อย</p> <p>สำนักงานเขตบางกอกน้อย</p>	<p>อาคารเลขที่ 31/1 ซ.เจริญสนิทวงศ์ 32 ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700</p>	<p>0-2424-0056</p>

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
โรงพยาบาลธนบุรี	34/1 ถ.อิสรภาพ ซ.44 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2412-0022
ศูนย์สาธารณสุขวัดเจ้าอาาม	164/79 ถ.บางกอกน้อย แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2424-7241
ศูนย์เยาวชนอัมพวา	ถ.อิสรภาพ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2412-0712
คลองบางกอกน้อย	คลองบางกอกน้อย แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2225-6179
พระราชวังเดิม	ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2225-6179
วัดอรุณราชวราราม	เป็นการอนุรักษ์พระราชวังหลวงที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ถ.อรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือราชพิธี	เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระปฐมบรมมหาราชวัง ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2424-0004
พิพิธภัณฑ์ศิริราช	โรงพยาบาลศิริราช ถ.พราวณิก แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2419-7000
วัดชินวรารามวรวิหาร	3 ซ.อิสรภาพ 35 ถ.อิสรภาพ แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2411-3369
วัดคูสิดารามวรวิหาร	7 เจริญเกษมสมเด็จพะปิ่นเกล้า ถ.พระปิ่นเกล้า เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2424-4778
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	250 ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2411-2255
วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร	เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ มีเศวตฉัตร 9 ชั้น 33 ซ.เจริญสนิทวงศ์ 32 ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2434-7790-1
วัดอมรินทรารามราชวรวิหาร	566 ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2411-1318
แหล่งทำชันลงหินบ้านบุ	ชุมชนบ้านบุ ซ.เจริญสนิทวงศ์ 32 ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700	0-2424-1689
แหล่งหัตถกรรมบ้านช่างหล่อ	แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 เป็นสถานที่ผลิตงานปั้นหล่อประติมากรรมตามแบบโบราณของไทย	
เขตบางกอกใหญ่		
สำนักงานเขตบางกอกใหญ่	อาคารเลขที่ 1 ถ.รัชดาภิเษก แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2457-0069
*ศูนย์บริการสาธารณสุขวัดหงส์รัตนาราม (บางกอกใหญ่)	บริเวณวัดหงส์รัตนาราม ถ.อิสรภาพ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2472-5895
ศูนย์เยาวชนโรตารีธนบุรี	ถ.อิสรภาพ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2465-1616
กุฎีเจริญพาสน์	เชิงสะพานเจริญพาสน์ ถ.อิสรภาพ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2466-7949
ป้อมวิชัยประสิทธิ์	กองทัพเรือ พระราชวังเดิม ถ.วังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	
พระราชวังเดิม	กองทัพเรือ พระราชวังเดิม ถ.วังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2475-4117
มัสยิดต้นสน	447 ถ.วังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2466-5322
วัดเครือวัลย์วรวิหาร	36 ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2466-3653
วัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร	2 ถ.วังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2475-5038
วัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร	3 ซ.อิสรภาพ 23 ถ.อิสรภาพ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2465-4527
วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร	เพื่อถวายเป็นวัดสำคัญฝ่ายอรัญวาสี และเป็นที่พักของสมเด็จพระญาณสังวรเถร (สุก) 102 ถ.วังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2466-8126
วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร	34 ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600	0-2891-1149
พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน	วงเวียนใหญ่ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600 เกิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ทรงกู้เอกราชและสถาปนา กรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง	
เขตบางกะปิ		
สำนักงานเขตกะปิ	อาคารเลขที่ 189 หมู่ที่ 3 ถ.ลาดพร้าว แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	0-2377-5495
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนบ้านบางกะปิ)	93 ถ.สุขาภิบาล 1 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	0-2374-1312
โรงพยาบาลรามคำแหง	2138 ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	0-2374-0200-16
โรงพยาบาลเวชธานี	111 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	0-2734-0000
ศูนย์สาธารณสุขหัวหมาก	ช.เสริมมิตร ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ	0-2374-3550

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
การกีฬาแห่งประเทศไทย บึงกอกเปิดน้ำ หมู่บ้านดีสมโชค พิพิธภัณฑสถานปราสาท	2088 ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 293 หมู่บ้านดีสมโชค ซ.3 ถ.ลาดพร้าว 107 เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 9 ซ.กรุงเทพกรีฑา 4A ถ.กรุงเทพกรีฑา แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240	0-2318-0940 0-2377-9010 0-2253-9772
ศูนย์กีฬาหัวหมาก สวนพฤกษชาติการเคหะแห่งชาติ	2088 ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 เป็นสถานที่เพาะพันธุ์ไม้พันธุ์หายากชนิดทั้งไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับ และสวนสาธารณะสำหรับประชาชน	0-2318-0940-1
เขตบางขุนเทียน สำนักงานเขตบางขุนเทียน	อาคารเลขที่ 59 หมู่ที่ 6 ถ.พระราม 2 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	0-2415-1522
ศูนย์สาธารณสุขชนบท ท้องสีมา	ตึกเขตบางขุนเทียน ถ.ธนบุรี-ปากท่อ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	0-2415-2052
ศูนย์เยาวชนแสมดำ ป่าชายเลนที่บางขุนเทียน วัดกก วัดบางกระดี พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาชาวบ้าน	ถ.พระราม 2 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 หมู่ที่ 9 และ 10 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 55 หมู่ที่ 1 ถ.พระราม 2 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 41 หมู่ที่ 8 ถ.พระราม 2 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 54/2 หมู่ที่ 10 อาคาร 3 ร.ร.คลองพิทยาลงกรณ์ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	0-2416-5739 0-2316-5506 0-2415-1392 0-2452-1486 0-2462-8258
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญรวมมหาวิทยาลัย	12 ซ หมู่ที่ 9 ซ.บางกระดี ถ.พระราม 2 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150	0-2416-1260
เขตบางเขน สำนักงานเขตบางเขน โรงพยาบาลเซ็นทรัลเอนอร์วัล สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร สถานแสดงพันธุ์ปลาน้ำจืด	อาคารเลขที่ 14 ถ.พหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 362/114 หมู่ที่ 8 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถานที่ให้บริการด้านวิชาการแก่สังคมเรื่องวิวัฒนาการและ วัฒนธรรมการเกษตรและพรรณพืชประจำท้องถิ่น กรมป่าไม้ ถ.พหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงตัวอย่างพืชต่าง ๆ และให้บริการ การศึกษาหาความรู้แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ถ.พหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 กรมป่าไม้ ถ.พหลโยธิน บางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงสัตว์จำพวกแมลงและให้การศึกษา หาความรู้แก่ประชาชนทั่วไป	0-2521-0551 0-2552-8777 0-2562-0600-15 ต่อ 5212, 5213, 5118
พิพิธภัณฑสถานผลิตภัณฑ์ของป่า	คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงสัตว์น้ำ สัตว์บก และเป็นแหล่ง ให้การศึกษาหาความรู้แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป	
ศูนย์เยาวชนเขตบางเขน พิพิธภัณฑสถานกีฬาวินัยป่าไม้	ถ.พหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 กรมป่าไม้ ถ.พหลโยธิน บางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงสัตว์จำพวกแมลงและให้การศึกษา หาความรู้แก่ประชาชนทั่วไป	0-2521-0271
พิพิธภัณฑสถานการประมง	คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงสัตว์น้ำ สัตว์บก และเป็นแหล่ง ให้การศึกษาหาความรู้แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป	
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร สถานเก็บรวบรวมตัวอย่างเห็ด	1 หมู่ที่ 1 ถ.พหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 ภายในกรมป่าไม้ ถ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 เป็นสถานที่รวบรวมตัวอย่างเห็ดรา และเป็นแหล่งความรู้จากห้องสมุด เอกสาร หนังสือ รูปภาพ และภาพนิ่ง	0-2521-5974
เขตบางคอแหลม สำนักงานเขตบางคอแหลม ศูนย์สาธารณสุขแก้ว สิบญูเรื่อง	อาคารเลขที่ 193 ถ.พระราม 3 เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120 ซ.วัดสุ่มเจริญศรัทธาธรรม ถ.จันทร์ แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120	0-2292-0631 0-2211-2353
ศูนย์สาธารณสุขมงคลวอน วังตาล ศูนย์สาธารณสุขจันทร์เที่ยงฯ โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ วัดวรจรยาวาส	ซ.วัดไผ่เงิน ถ.จันทร์ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120 ซ.ประตู 1 ถ.เจริญกรุง แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120 8 ถ.เจริญกรุง แขวงบางคอแหลม เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120 1020/20 ซ.เจริญกรุง 72 ถ.เจริญกรุง แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120	0-2211-0860 0-2291-7637-9 0-2289-1153-5 0-2289-0415
สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา วัดราชสิงขร	เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120 2114 ถ.เจริญกรุง 74 แขวงวัดพระยาไกร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ 10120	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
สะพานกรุงเทพ	สี่แยกถนนตก แขวงบางคอกแหลม เขตบางคอกแหลม กรุงเทพฯ 10210	
เขตบางแค สำนักงานเขตบางแค	อาคารเลขที่ 8/68-73 ถ.กาญจนาภิเษก แขวงบางแค เขตบางแค กรุงเทพฯ 10160	
ศูนย์สาธารณสุขตวงรัชฎี ศตะนาวิน-ภักดี บึงนกน้ำธรรมชาติ ศิลปกรรมทองเหลือง แหล่งปลูกกล้วยไม้ แหล่งหัตถกรรมผลิตทองคำเปลว	ช.กำนันแมน ถ.พัฒนาการ แขวงบางแค เขตบางแค ถ.พุทธมณฑลสาย 3 แขวงบางไผ่ เขตบางแค กรุงเทพฯ 10160 250/ช หมู่บ้านเศรษฐกิจ ซ.22-17 แขวงบางแค เขตบางแค กรุงเทพฯ 10160 ใกล้วัดศาลลาแดง ถ.สายบางแวก เขตบางแค กรุงเทพฯ 10160 ช.หมู่บ้านเศรษฐกิจ เขตบางแค กรุงเทพฯ 10160 เป็นสถานที่ผลิตทองคำเปลวใช้ในงานประณีตศิลป์ของไทย	0-2455-1771 0-2421-0176 0-2421-6687
เขตบางซื่อ สำนักงานเขตบางซื่อ	อาคารเลขที่ 99 ซ.กานต์ประภา ถ.ริมคลองประปา แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	0-2586-9971
สถานพยาบาลบางโพ ศูนย์สาธารณสุขบางซื่อ	95 ประชาราษฎร์สาย 2 เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 ริมคลองเปรมประชาฝั่งซ้าย ถ.เดชะวณิช เยื้องตลาดบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	0-2587-0138-55 0-2587-0618
ศูนย์สาธารณสุขวงศ์สว่าง พิพิธภัณฑ์สถานพลาธิการทหารบก	ถ.วงศ์สว่าง แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 กรมพลาธิการทหารบก แขวงบางโพ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ เป็นสถานที่รวบรวมจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การทหารและ ให้การศึกษาหาความรู้แก่ผู้สนใจทั่วไป	0-2545-0633
ศูนย์เยาวชนเดชะวณิช แหล่งหัตถกรรมงานช่างไม้	ถ.เดชะวณิช เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 ถ.ประชาชนภูมิตร 24 เชื่อมกับ ถ.ประชาราษฎร์สาย 1 เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	0-2587-0689
การทำหัวโขนที่ชุมชนสะพานไม้	เป็นสถานที่สืบทอดงานหัตถกรรมช่างไม้ประเภทงานต่าง ๆ ของไทย 602 ชุมชนสะพานไม้ ซ.ประชาชื่น 18 ถ.ประชาชื่น แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	0-2585-7693
เครื่องไม้แกะสลักที่ซอยประชาชนภูมิตร	ชุมชนประชาชนภูมิตร ซ.ประชาชนภูมิตร ถ.ประชาราษฎร์ แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	
บ้านเปรมใจ	7ฉ หมู่ที่ 14 ซ.ประชาชื่น 37 ถ.ประชาชื่น แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	0-2587-8969
สะพานพระราม 6	แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800	
เขตบางนา สำนักงานเขตบางนา	อาคารเลขที่ 120/18 ถ.บางนา-ตราด แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2399-1444
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนศรีเอี่ยมอนุสรณ์)	111 มังกรยาวภา แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2393-5306
โรงพยาบาลศิริรินทร์	4/29 ถ.ศรีนครินทร์ เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2383-440
โรงพยาบาลไทยนครินทร์	345 ถ.บางนา-ตราด กรุงเทพฯ 10260	0-2361-2727
ศูนย์สาธารณสุขบุญรอด รุ่งเรือง	119 ถ.สุขุมวิท ซอย 103 แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2361-6760-2
ศูนย์เยาวชนบางนา	ช.สรรพาวุธ ถ.สุขุมวิท เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2393-7414
วัดบางนานอก	18 ถ.สรรพาวุธ แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2393-3340
ศิลปะการแกะสลัก	100 ซ.ตรงข้ามวัดบางนานอก ถ.สรรพาวุธ แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2398-7862
ศูนย์นิทรรศการและการประชุม (ไบเทค) กรมอุตุนิยมวิทยา	8 ถ.บางนา-ตราด (กม.1) แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260 4353 ถ.สุขุมวิท แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260	0-2749-3939 0-2399-4568-72 0-2565-3744
เขตบางบอน สำนักงานเขตบางบอน	อาคารเลขที่ 115 หมู่ที่ 44 ถ.เอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10150	0-2415-5806
ห้องเรียนสีเขียว ร.ร.พระยามนธสุวราชศรีพิจิตร	ถ.เอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10150 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2415-3589
วัดบางบอน	33 หมู่ที่ 3 ถ.เอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10160	0-2415-0249

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
แหล่งผลิตไม้ดอก	ถ.บางบอน 3 และ ถ.บางบอน 5 ถ.เอกชัย แขวงบางบอน กรุงเทพฯ 10150	0-2415-5968
เขตบางพลัด สำนักงานเขตบางพลัด	อาคารเลขที่ 39 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบางอ้อ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2885-4640-9
โรงพยาบาลตา หู คอ จมูก	585 ถ.สีรินทร แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2886-6600-16
โรงพยาบาลยันฮี	454 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 90 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบางอ้อ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2879-0300
ศูนย์สาธารณสุขเข็บบ-จิตร ทั้งสุบุตร	238/138 ถ.จรัญสนิทวงศ์ ดัดโรงเรียนบางอ้อศึกษา แขวงบางอ้อ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2424-5367
ศูนย์เยาวชนวัดฉัตรแก้วจกกลณี วัดคฤหบดี	ถ.จรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2424-5792
วัดบรมวงศศราชมงคล	952 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 44 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2423-0264
วัดบรมวงศศราชมงคล	1265 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 44 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2424-8074
หัตถกรรมเครื่องประดับไขนและละคร	ศูนย์ฝึกอบรมวัดเทพากร ซ.จรัญสนิทวงศ์ 68 ถ.จรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700	0-2482-0546
แหล่งหัตถกรรมทองคำเปลว	ซ.จรัญสนิทวงศ์ 42 เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 เพื่อเป็นสถานที่ผลิตทองคำเปลวใช้ในงานประณีตศิลป์ของไทย	
เขตบางรัก สำนักงานเขตบางรัก	อาคารเลขที่ 5 ถ.นเรศ แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2236-1395
โรงพยาบาลเลิดสิน	190 ถ.สีลม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	
ศูนย์สาธารณสุขสี่พระยา	ตรอกเพชรพลอยตรงข้ามวัดแก้วแจ่มฟ้า ถ.สี่พระยา แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2236-4055
ศูนย์เยาวชนวัดหัวลำโพง	ถ.พระราม 4 เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2233-3954
พิพิธภัณฑสถานบางกอก	273 ซ.เจริญกรุง 43 ถ.เจริญกรุง แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2233-7027
วัดพระศรีมหาอุมาเทวี	2 ถ.บ้าน แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2238-4007
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	1048-1054 ถ.เจริญกรุง เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2236-5666, 0-2236-5655
วัดมหาพฤฒารามวรวิหาร	5/7 ถ.มหาพฤฒาราม แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2236-5678
โรงแรมโอเรียลเต็ล	48 ซ.เจริญกรุง 40 ถ.เจริญกรุง แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2236-0400
ห้องสมุดเนี่ยลสัน เฮนส์	195 ถ.สุรวงศ์ แขวงสุรวงศ์ เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500	0-2233-1731
เขตบึงกุ่ม สำนักงานเขตบึงกุ่ม	อาคารเลขที่ 999 ถ.เสรีไทย แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240	0-2374-6000
ศูนย์สาธารณสุขบึงกุ่ม	ถ.สุขาภิบาล 2 ใกล้สถานีรถไฟ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240	0-2375-2897
สวนเสรีไทย	ถ.เสรีไทย แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240	0-2379-7884
สวนบึงกุ่ม	ถ.สุขาภิบาล 2 แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240	
เขตปทุมวัน สำนักงานเขตปทุมวัน	อาคารเลขที่ 216/1 จุฬาราชโย 5 ถ.พระราม 4 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2215-3818
ศูนย์สาธารณสุขจุฬาลงกรณ์	อยู่ระหว่างซอยสวนหลวง 3 จุฬาราชโย 9 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2214-1057
ศูนย์สาธารณสุขลุมพินี	ซ.ปูลูกจืด 3 ถ.พระราม 4 แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2251-2970
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์		0-2252-8181-9
โรงพยาบาลตำรวจ	492/1 ถ.พระราม 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2252-8111-25
ศูนย์เยาวชนบ่อนไก่	ซ.ปูลูกจืด 3 ถ.พระราม 4 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2252-9028
ศูนย์เยาวชนลุมพินี	ถ.พระราม 4 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2252-8035
บริติช เคาน์ซิล	สยามสแควร์ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	เป็นศูนย์วัฒนธรรมและเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างไทย-อังกฤษ ถ.พญาไท แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2218-3200
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทางภาพ	คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2218-5581-3

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์วิทยาในสัตว์	ตึกเก่า ชั้น 2 ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	0-2218-3200
พิพิธภัณฑ์พืช ศาสตร์อาจารย์กลิ่น สุธตะพันธ์	เป็นที่จัดแสดงพืชมงคลในสัตว์และเป็นแหล่งอ้างอิง ตึกพฤกษศาสตร์ ชั้น 4 ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
พิพิธภัณฑ์สถานธรณีวิทยา	เป็นที่รวบรวมตัวอย่างพันธุ์ไม้ ตึกธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา	จัดแสดงเกี่ยวกับวัฏจักรของหิน แร่ ซากดึกดำบรรพ์ต่าง ๆ และทรัพยากร เชื้อเพลิงของประเทศ	
พิพิธภัณฑ์กายวิภาคศาสตร์	ตึกชีววิทยา 1 ชั้น 2 ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ท้าวมหาพรหม โรงแรมเอราวัณ นารายณ์กัณฑ์	รวบรวมสะสมตัวอย่างสิ่งมีชีวิต ตึกกายวิภาคศาสตร์ ชั้น 1 ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
พิพิธภัณฑสถานไทย จิม ทอมสัน วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร วัดปฐมวนารามราชวรวิหาร สถานเสาวภา สถานีรถไฟกรุงเทพ (หัวลำโพง) สนามมวยเวทีลุมพินี สวนลุมพินี พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	ตึกกายวิภาคศาสตร์ ชั้น 1 ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
เขตประเวศ สำนักงานเขตประเวศ	รวบรวมชิ้นเนื้อและอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ หุ่นจำลองทางการแพทย์ และแผ่นภาพอวัยวะ	
ห้องเรียนสี่เขียว (โรงเรียนสุวิทย์เสรีอนุสรณ์)	494 ถ.ราชดำริ แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 127 อาคารนารายณ์กัณฑ์ ถ.ราชดำริ แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2252-8754 0-2252-4670-9
*ศูนย์บริการสาธารณสุขบุญเรือง ล้ำเลิศ บริติช เคาน์ซิล	6 ซ.เกษมสันต์ 2 ถ.พระราม 1 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 2 ถ.พระราม 1 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 969 ถ.พระราม 1 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 1871 ถ.พระราม 4 แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 ถ.พระราม 4 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 ถ.พระราม 4 แขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 ถ.พระราม 4 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 สวนลุมพินี ถ.ราชดำเนิน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330	0-2216-7368 0-2214-0708 0-2254-2545 0-2252-0161-4 0-2220-4268 0-2251-4303 0-2252-7006
นิคมอุตสาหกรรมอัญธานี บริษัท ไอจีเอส จำกัด (มหาชน) สวนหลวง ร.9	สวนลุมพินี 1 ถ.ราชดำเนิน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์	
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	อาคารเลขที่ 9 หมู่ที่ 8 ถ.เฉลิมพระเกียรติ ร.9 แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250	0-2328-7149
*ศูนย์บริการสาธารณสุขชนาครศรีนคร	หมู่ที่ 17 ซ.อ่อนนุช แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2321-3738
โรงพยาบาลกลาง	ช.103 (อุดมสุข) ถ.สุขุมวิท แขวงหนองบอน เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10260 ตรงข้ามอาคารซีคอนสแควร์ ถ.ศรีนครินทร์ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10260 เป็นศูนย์วัฒนธรรมและเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างไทย-อังกฤษ	0-2396-1866
ส่วนราชการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ศูนย์เยาวชนวัดโสมนัส ชุมชนบ้านบาตร 71	47/31 หมู่ที่ 4 ถ.สุขาภิบาล 2 เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10260	0-2727-0022
แหล่งหัตถกรรมงานช่างไม้	103 แขวงหนองบอน เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10260	0-2328-1972
	อาคารเลขที่ 50 ถ.ศุภมิตร แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	0-2281-3010
	29/1 ซ.เฉลิมเขต 2 ถ.ยุคผล แขวงวัดเทพศิรินทร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	0-2223-0004
	514 ถ.หลวง แขวงวัดเทพศิรินทร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10110	0-2221-6141-54
	76 ถ.ราชดำเนินนอก เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	0-2282-3243
	ถ.กรุงเกษม เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	0-2281-1081
	ช.บ้านบาตร ถ.บริพัตร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	0-2223-7970
	ถ.บำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เป็นสถานที่สืบทอดงานหัตถกรรมช่างไม้ประเภทต่าง ๆ ของไทย	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
พิพิธภัณฑ์วังวรดิศ และหอสมุดตำรงราชานุกาฬ วังวรดิศ วัดราชนันทคาราม	182 ถ.หลานหลวง แขวงคลองมหาราช เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 ถ.หลานหลวง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เพื่อเป็นการอนุรักษ์วังที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราชทาน เจ้าฟ้าหญิงโสมนัสวัฒนาวดี พระราชชนนี	0-2282-9110
วัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร วัดเทพธิดาราม	423 ถ.หลวง แขวงยศเส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราชทาน พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ	0-2221-8877
ห้องสมุดตำรงราชานุกาฬ แหล่งหัตถกรรมหัวโขน นายชิต แก้วดวงใหญ่	วัดวรดิศ ถ.หลานหลวง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เป็นแหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์โบราณคดี ใสดศึกษา ถ.บริพัตร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เพื่ออนุรักษ์งานประณีตศิลป์ประเภทนี้ให้ยังคงสืบทอดต่อไปตาม วิธีการแบบช่างประณีตศิลป์โบราณ	
แหล่งหัตถกรรมรูปหอม ถนนมหาไชย แหล่งหัตถกรรมผลิตน้ำอบไทย	ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เป็นสถานที่อนุรักษ์กรรมวิธีการผลิตรูปหอมของไทย ร้านนางลอย ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100	
แหล่งหัตถกรรมบ้านบาตร	เป็นสถานที่อนุรักษ์วิธีการผลิตเครื่องหอมของไทยด้วยวิธีโบราณ ถ.บริพัตร แขวงสำราญราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 เป็นสถานที่สืบทอดการทำบาตรพระตามโบราณ	
เขตพญาไท		
สำนักงานเขตพญาไท	อาคารเลขที่ 13 ซ.อารีย์สัมพันธ์ 2 ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400	0-2619-6061
โรงพยาบาลศูนย์มะเร็งกรุงเทพ ศูนย์สาธารณสุขประดิพัทธ์ ศูนย์สาธารณสุขวัดไผ่ตัน	44 ซอยอารีย์ 1 ถนนพหลโยธิน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 ซ.ร่วมมิตร ถ.ประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 ซ.พหลโยธิน 15 (วัดไผ่ตัน) ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400	0-2785-716-21 0-2271-1122 0-2279-8972
วังสระปทุม พิพิธภัณฑ์ตราไปรษณียากร	ถ.พระราม 1 กับถ.พญาไท เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 อาคารสำนักงานการสื่อสารไปรษณีย์นครหลวง ถ.พหลโยธิน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400	0-2506-3344
พิพิธภัณฑ์ธนาคารออมสิน พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	ธนาคารออมสินสำนักงานใหญ่ อาคาร 72 ปี ถ.พหลโยธิน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 ลานหน้าเสาธง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท กรุงเทพฯ 10400 เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระมหากษัตริย์ผู้ทรงก่อกำเนิดและบุกเบิก การศึกษาชั้นอุดมศึกษา	0-299-8000
เขตพระโขนง		
สำนักงานเขตพระโขนง	อาคารเลขที่ 1792 ถ.สุขุมวิท 54 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2311-4287
ศูนย์สาธารณสุขมารัช ดินตุ้มลึก	ถ.สุขุมวิท ซ.64/1 (วัฒนารามบัตติ) ลึกประมาณ 700 เมตร แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2331-1773
ศูนย์สาธารณสุขโพธิ์ศรี	ซ.56 (สายทิพย์) ลึกประมาณ 1 กม. ถ.สุขุมวิท แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2331-9938
สถานที่ตั้งส่วนราชการ บริษัท ไม้อัดไทย จำกัด สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์	548 ถ.สรรพาวุธ-บางนา เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260 131 ซ.อโศก ถ.สุขุมวิท 21 เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10260 รวมของผู้ที่มีความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ ภาษา ประวัติศาสตร์ ทั้งไทยและต่างประเทศ	0-2398-9164
โครงการดูนกบางจากและการกลั่นน้ำมัน	โรงกลั่น บริษัทบางจาก (มหาชน) ซ.สุขุมวิท 64 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2301-2750
โครงการอนุรักษ์ขนมหไทย	677 ซ.วชิรธรรมสาริต 11/9 (สุขุมวิท 101/1) แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2393-3149
โรงกลั่นน้ำมัน บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)	ถ.สุขุมวิท 64 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
วัดธรรมมงคลเถาบุญนนทิวหาร	132 ซ.ปิ่นน 6 ถ.สุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพฯ 10250	0-2332-8226
เขตภาษีเจริญ		
สำนักงานเขตภาษีเจริญ	อาคารเลขที่ 399/9 หมู่ที่ 9 ซ.เพชรเกษม 54 แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2413-0565
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวัดนิมมานรดี)	หมู่ที่ 15 ถ.เพชรเกษม แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2413-1218
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวัดอ่างแก้ว)	หมู่ที่ 2 ถ.เพชรเกษม 27 แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2467-0514
ศูนย์สาธารณสุขคลองขวาง	หมู่ที่ 2 ซ.พาดิษยการณบุรี ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงคลองขวาง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2410-1814
โรงพยาบาลพญาไท 3	แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	
วัดคูหาสวรรค์วรวิหาร	541 แขวงคูหาสวรรค์ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2467-2000
วัดนางชีโชติการาม	312 ถ.เทิดไท แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2467-4540
วัดอัปสรสวรรค์วรวิหาร	174 ถ.เทิดไท แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160	0-2467-5392
เขตมีนบุรี		
สำนักงานเขตมีนบุรี	อาคารเลขที่ 11 หมู่ที่ 1 ถ.สีหปรานุกิจ เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10510	0-2543-7157
การทำรงนกและลอบดักปลา	42/110 หมู่ที่ 4 ชุมชนคลองตโนด ถ.สุวินทวงศ์ แขวงแสนแสบ เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10510	0-2914-8763
เครื่องทองลงหิน	7/2 ซ.บำรุงสุข ถ.พระยาสุเรนทร์ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10510	0-2517-1533-4
พิพิธภัณฑ์เรือจิวและอู่เรือจิว	2/173-177 หมู่บ้านบัวขาว ซ.22 ถ.สุขาภิบาล 3 แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10150	0-2517-2010
ว่าวไทย	9/9 หมู่ที่ 7 ชุมชนสามัคคี คลองสองต้นนุ่น ถ.รามคำแหง แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10150	0-2914-5832
สวนบึงกระเทียม	หมู่ที่ 3 แขวงมีนบุรี กรุงเทพฯ 10510	0-2906-0406
ซาฟารีเวิลด์	99 ถ.รามอินทรา กม.9 มีนบุรี กรุงเทพฯ 10510	0-2518-1000
	เป็นสวนสัตว์เปิด ซึ่งมีสัตว์หายากจากทั่วโลก อยู่ตามธรรมชาติ และเป็นสถานที่แสดงของสัตว์น้ำ เช่น ปลาโลมา	0-2914-4100
เขตยานนาวา		
สำนักงานเขตยานนาวา	อาคารเลขที่ 209 ถ.ช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	0-2294-2393
ศูนย์สาธารณสุขบุญมี ปุรุราชรังสรรค์	663 ถ.สาธุประดิษฐ์ แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	0-2284-0559
ศูนย์สาธารณสุขเดชะสัมพันธ์	ถ.รัชดาภิเษก หน้าสมาคมเดชะสัมพันธ์ แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กรุงเทพฯ	0-2294-3247
สถานที่ตั้งส่วนราชการองค์การสะพานปลา	211 ซ.เจริญกรุง 58 เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10210	0-2211-2054
ศูนย์เยาวชนวัดดอกไม้	ถ.สาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	0-2294-1533
วัดช่องนนทรี	463 ซ.19 ถ.สาธุประดิษฐ์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	0-2284-1667
วัดโพธิ์แมนคุณาราม	323 ซ.19 ถ.สาธุประดิษฐ์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120	0-2211-7885
เขตราชเทวี		
สำนักงานเขตราชเทวี	อาคารเลขที่ 10 ถ.พญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2246-8980
ศูนย์สาธารณสุขราชปรารภ	90/54-57 ซ.โรงพยาบาลนตรี โอเอ ถ.ราชปรารภ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2245-9147
โรงพยาบาลพญาไท 1	364 ถ.ศรีอยุธยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2245-2620-1
โรงพยาบาลรามาริบัติ	ถ.พระราม 6 เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2201-1536
โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า	315 ถ.ราชวิถี เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	
โรงพยาบาลราชวิถี	2 ถ.พญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2248-3213-4
โรงแรมไพบยภักศกาย (อาคารไพบยภัก 2)	222 ถ.ราชปรารภ เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2656-3000
		0-2656-3456
สถานที่ตั้งส่วนราชการกรมปศุสัตว์	ถ.พญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2653-4450-57
ชุมชนบ้านครัวเหนือ	ริมคลองแสนแสบ ซ.เกษมสันต์ 3 ถ.พญาไท แขวงพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2216-6517

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
บางกอกคอลล์	85 ซ.รัชฎาภิเษก (หมอเหล็ก) ถ.ราชปรารภ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2235-3008
พระราชวังพญาไท พิพิธภัณฑ์ไทย	315 ถ.ราชเทวี แขวงพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400 352-354 ถ.ศรีอยุธยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400 เป็นที่รวบรวมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยประเภทไทยและเป็นสถาน เผยแพร่ความรู้ทางหัตถกรรมของช่างฝีมือไทย	0-2246-1400-17
พิพิธภัณฑ์ทรัพยากรธรณี	75/10 กรมทรัพยากรธรณี ถ.พระราม 6 เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2202-3670
พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด	352-354 ถ.ศรีอยุธยา แขวงพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2245-0568
พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย	ถ.มักกะสัน แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2251-3173
สวนสันติภาพ	ถ.ราชเทวี แขวงพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	0-2245-2461
อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ	บริเวณจุดบรรจบของ ถ.ดินแดง ถ.พหลโยธิน ถ.ราชเทวี และ ถ.พญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400	
แหล่งหัตถกรรมทอผ้า	ชุมชนบ้านครัว เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400 เป็นสถานที่อนุรักษ์วิธีการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	
เขตราชบุรีบูรณะ		
สำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ	อาคารเลขที่ 23 หมู่ที่ 3 ถนนราชบุรีบูรณะ แขวงราชบุรีบูรณะ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	0-2428-4884
ห้องเรียนสีเขียว (โรงเรียนวัดบางปะกอก)	86/1 หมู่ที่ 1 ซ.สุขสวัสดิ์ 19 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	0-2427-2607
วัดแจรงร้อน	2 ถ.ราชบุรีบูรณะ แขวงราชบุรีบูรณะ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	0-2463-6581
วัดบางปะกอก	86 หมู่ที่ 1 ซ.สุขสวัสดิ์ 19 ถ.สุขสวัสดิ์ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	0-2427-7895
วัดประเสริฐสุทธาวาส	10 หมู่ที่ 4 ถนนสุขสวัสดิ์ 27 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	0-2427-4591
สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา	เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	
เขตลาดกระบัง		
สำนักงานเขตลาดกระบัง	อาคารเลขที่ 190 หมู่ที่ 1 ถ.อ่อนนุช-ลาดกระบัง แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2326-9014
ศูนย์สาธารณสุขกันตารัตติ อุทิศ	ถ.อ่อนนุช (สุขุมวิท 77) หมู่ที่ 6 แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2329-0320
โรงพยาบาลลาดกระบัง	190/15 ถ.อ่อนนุช เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2326-7711
ศูนย์เยาวชนลาดกระบัง	ถ.สุขุมวิท 77 เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2326-6828
สวนอนุรักษ์นก "พุ่มขาว"	ตตินิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง (โครงการ 3) แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2749-5259
สวนพระนคร	หมู่ที่ 1 ถ.อ่อนนุช แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2326-9994
วัดลาดกระบัง	520 ถ.ลาดกระบัง-อ่อนนุช แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10530	0-2737-0266
สวนลาดกระบัง	อยู่ในนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520 เป็นแหล่งความรู้ที่รวบรวมเกี่ยวกับชนิดต่าง ๆ ธรรมชาติวิทยา นิเวศวิทยา ชีววิทยาและพรรณไม้หายากชนิด	
อุทยานปลา	วัดลานบุญ 1 หมู่ที่ 7 กม.15 แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520	0-2329-0252
หอสมุดแห่งชาติ 4 มุมเมือง	ภายในโรงเรียนพรตพิทยพยัต เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520 เพื่อให้บริการในสาขาวิชาต่าง ๆ และกระจายความรู้ให้แก่ประชาชน ที่อยู่รอบนอก	
เขตลาดพร้าว		
สำนักงานเขตลาดพร้าว	อาคารเลขที่ 77 หมู่ที่ 8 ถ.นาคนิวาส แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10310	0-2530-6641
ตำนกพระแม่กวนอิม	4/37 ซ.สุขสันต์ 7 ถ.ลาดพร้าว 53 แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230	0-2539-3951
เขตวังทองหลาง		
สำนักงานเขตวังทองหลาง	อาคารเลขที่ 2539 ศูนย์การค้าอิมพีเรียลเวิลด์ลาดพร้าว ถ.ลาดพร้าว เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310	0-2934-9151
โรงพยาบาลลาดพร้าว	2699 ถ.ลาดพร้าว แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310	0-2530-2244
พิพิธภัณฑ์เจ้าพระยาบดินทรเดชา	ร.ร.บดินเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ถ.ลาดพร้าว 112 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310	0-2538-3964

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
เขตวัฒนา		
สำนักงานเขตวัฒนา	อาคารเลขที่ 99 อาคารโมเดิร์นทาวน์เวอร์ ถ.สุขุมวิท 63 (ซอย 3) เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110	
ศูนย์สาธารณสุขวัดธาตุทอง ศูนย์มะเร็ง โรงพยาบาลสมิติเวช	อยู่ในวัดธาตุทอง ถ.สุขุมวิท แขวงพระโขนงเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคมะเร็ง สาเหตุและการป้องกัน แนะนำเกี่ยวกับการให้บริการ	0-2391-6082
ศูนย์เด็ก โรงพยาบาลสมิติเวช	ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การรักษาพยาบาลเด็ก แจ้งตารางการตรวจให้บริการ	
โรงพยาบาลสมิติเวช	133 สุขุมวิท 49 คลองเตยเหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110	0-2392-0011
โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์	33 สุขุมวิท ซอย 3 (นานาเหนือ) วัฒนา กรุงเทพฯ 10110	0-2667-1000
บ้านช่างไทย	38 ซ.สุขุมวิท 63 ถ.สุขุมวิท แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110	0-2391-3807
สถาบันปริทัศน์ มนยงค์	65/1 ซ.สุขุมวิท 55 ถ.สุขุมวิท แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110	0-2381-3860-1
สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์	131 ถ.สุขุมวิท 22 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 เป็นศูนย์รวมผู้ที่มีความรู้ด้านต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ ภาษาวรรณคดี ประวัติศาสตร์	0-2661-6470-77
สวนพฤกษศาสตร์วัฒนาวิทยาลัย	โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย 67 ซ.สุขุมวิท 19 ถ.สุขุมวิท แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110	0-2254-7991-5
เขตสวนหลวง		
สำนักงานเขตสวนหลวง	อาคารเลขที่ 2998 ถ.พัฒนาการ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250	0-2322-6688
ศูนย์สาธารณสุขวัดปากบ่อ	อยู่ใกล้บริเวณวัดปากบ่อ ซ.สุขุมวิท 77 (อ่อนนุช) แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง	0-2321-2683
ศูนย์สาธารณสุขประสงค์-สุตสาครฯ ชมรมผู้เลี้ยงไก่แจ้อ่อนนุช	ถ.พัฒนาการ กม.4 แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 64 ซ.อ่อนนุช 43 ถ.สุขุมวิท 77 แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250	0-2321-2984 0-2721-5473
วัดมหาบุศย์	749 หมู่ที่ 11 ซ.อ่อนนุช 7 ถ.สุขุมวิท 77 แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250	0-2311-2183
เขตสะพานสูง		
สำนักงานเขตสะพานสูง	อาคารเลขที่ 122 ถ.รามคำแหง แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240	0-2373-0989
วัดลาดบัวขาว	33 หมู่ที่ 9 แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10250	0-2373-8899
เขตสาทร		
สำนักงานเขตสาทร	อาคารเลขที่ 33 ซ.เซ็นทรัลพลาซ่า 3 แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120	0-2212-8112
ศูนย์สาธารณสุขสมาคมแต่จิว ย่านบ้านเก่าริมถนนสาทร	ซ.วัดประชา 1 ถ.จันทน์ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120 บริเวณริมถนนสาทรเหนือ ถ.สาทรใต้ แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120	0-2675-9945-6
สมาคมฝรั่งเศส	ถ.สาทร เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120 เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมฝรั่งเศสและไทย	
วัดยานนาวา	1648 ถ.เจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120	0-2211-9317
สะพานปลากรุงเทพ	211 ถ.เจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120	0-2211-0300
เขตสายไหม		
สำนักงานเขตสายไหม	อาคารเลขที่ 49/34-40 ถ.สายไหม แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220	0-2991-4923-7
ห้องเรียนสี่เขียว (โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย)	17/1 ซ.ท่าดินแดง 3 ถ.พหลโยธิน แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220	0-2531-4608
ศูนย์สาธารณสุขสังวาลย์ ทัศนารมย์	แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	
งานประดิษฐ์จากดินหอม	ถ.สุขาภิบาลสายไหม-หนองใหญ่ แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220	0-2536-0163
วัดปลาสวายที่คลองหกวา	65 ซ.4 หมู่บ้านชื่อตรงทาวน์เฮาส์ ซ.พหลโยธิน 52 ถ.พหลโยธิน เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220	0-2972-1065
	โรงเรียนวัดสายไหม แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10210	0-2991-4923-7

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
วัดอมราวราราม	1/13 หมู่ที่ 5 ซ.ทหารอากาศ แขวงคลองสาน เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10210	0-2552-5020
เขตสัมพันธวงศ์ สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ ศูนย์สาธารณสุขไมตรีวานิช ธนาคารพาณิชย์แห่งแรกของประเทศไทย	อาคารเลขที่ 37 ถ.โยธา แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10100 ตรอกอาเนี้ยเก็ง ถ.ราชวงศ์ แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10100 ธนาคารพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110	0-2234-3460 0-2224-5436
สาขาทลาดน้อย โบสถ์กาลหว่าร์ เยาวราช วัดจักรวรรดิราชาวาส วรมหาวิหาร	1318 ซ.วานิช 2 ถ.โยธา แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110 ถ.เยาวราช แขวงเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110 225 ถ.จักรวรรดิ แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110 เป็นที่ประดิษฐานพระบาง	0-2266-4849 0-2221-8906
วัดชัยชนะสงคราม วัดไตรมิตรวิทยาราม วรวิหาร วัดปฐมคงคา ราชมหาวิหาร	83 ถ.จักรวรรดิ แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110 661 ถ.เจริญกรุง แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110 1620 ถ.ทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10110	0-2221-6981 0-2225-9775 0-2235-9206
เขตหนองแขม สำนักงานเขตหนองแขม ศูนย์สาธารณสุขนาควัชรอุทิศ	อาคารเลขที่ 28 หมู่ที่ 7 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160 ถ.อินทาบึง แยกจาก ถ.เพชรเกษม กม.1 แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160	0-2421-4817 0-2421-2147-9
โรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโร อุทิศ ศูนย์เยาวชนวัดม่วง	39 หมู่ที่ 4 แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160 ถ.เพชรเกษม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160	0-2429-3574-81 0-2413-0613
เขตหนองจอก สำนักงานเขตหนองจอก	อาคารเลขที่ 1 ถ.เชื่อมสัมพันธ หมู่ที่ 2 แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530	0-2543-1144
โรงพยาบาลหนองจอก การทำกรงนกจากเขาสัตว์	48 หมู่ที่ 2 ถ.เรียบวารี แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530 28 ชุมชนหมู่ที่ 4 ถ.สังข์สันติสุข แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530	0-2988-4100-1 0-2988-3530
ไก่ไทยพันธุ์พื้นเมือง	ฟาร์มไก่ชนก้านวิเชียร 3 หมู่ที่ 9 ถ.เชื่อมสัมพันธ แขวงหนองจอก เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530	0-2543-1425
มัสยิดคารุญคมุดตะกิน ลิเกเรียบ	18 หมู่ที่ 11 ถ.คูขัว แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530 ร้านอาหารครัวบึงเตย 8/6 หมู่ที่ 3 ถ.ประชาสำราญ เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530	0-2543-1153 0-2543-2939
สวนหนองจอก	หมู่ที่ 2 ถ.เลียบวารี แขวงกระทุ่มราย เขตหนองจอก กรุงเทพฯ 10530 เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้สมุนไพร และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สำหรับประชาชนทั่วไป	0-2543-1082
เขตหลักสี่ สำนักงานเขตหลักสี่ ศูนย์สาธารณสุขทุ่งสองห้อง	อาคารเลขที่ 999 ถ.แจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ถ.วิภาวดีรังสิต แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210	0-2982-2081 0-2573-0729
โรงพยาบาลมงกุฎวัฒนะ การทำหัวโขนที่ชุมชนตลาดบางเขน การทำว้าวไทย	ถ.แจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 55/2 หมู่ที่ 1 ชุมชนตลาดบางเขน ถ.วิภาวดีรังสิต เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 304/286 หมู่ที่ 3 การเคหะแห่งชาติบางบัว พหลโยธิน 49/1 เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210	0-2574-5000 0-2953-0259 0-2561-4212
การประปานครหลวง	400 ถ.ประชาชื่น เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210	0-2504-0123
เขตห้วยขวาง สำนักงานเขตห้วยขวาง ห้องเรียนสี่เขียว (โรงเรียนพระราชานุวัตรบำเพ็ญ)	อาคารเลขที่ 2 ถ.ประชาอุทิศ แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 500 ถ.พระราชานุวัตรบำเพ็ญ แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 แหล่งเรียนรู้ทางด้านไฟฟ้าและพลังงานรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับ อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3	0-2277-2672 0-2277-3353
โรงพยาบาลปิยะเวท โรงพยาบาลพระรามเก้า	998 ถ.พระราม 9 แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 99 ซ.โรงพยาบาลพระรามเก้า ถ.พระราม 9 แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320	0-2641-4499 0-2248-8020
ศูนย์สาธารณสุขลาดพร้าว	ซ.ลาดพร้าว 41 (ภาวนา) ถ.ลาดพร้าว แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310	0-2541-8382

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
<p>ศูนย์สาธิตารณสุขห้วยขวาง ศูนย์สาธิตารณสุขสามเสนนอก</p> <p>โรงพยาบาลคลองตัน โรจนครกรุงเทพฯ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย</p> <p>หอศิลป์ตาดู</p> <p>หอไทยนิทัศน์</p> <p>บริษัทเทเลคอมเอเชีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)</p>	<p>ถ.ประชาราษฎร์บำเพ็ญ แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 ใกล้ตลาดห้วยขวาง ถ.ประชาสงเคราะห์ แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310</p> <p>3284 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 2884/2 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310</p> <p>ถ.รัชดาภิเษก แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310 เป็นแหล่งกลางในการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย และชาวต่างประเทศ</p> <p>ชั้น 2 อาคารพาวเลียเนน วาย โรยัล ซิตี อเวนิว 31/4 ซ.ศูนย์วิจัย ถ.พระราม 9 เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310</p> <p>สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ถ.รัชดาภิเษก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310</p> <p>เป็นสถานที่ส่งเสริมความรู้ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชา ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี สังคมศึกษา</p> <p>ชั้น 20 เลขที่ 18 อาคารเทเลคอมเอเชียทาวเวอร์ ถ.รัชดาภิเษก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320</p>	<p>0-2277-2660 0-2277-6112</p> <p>0-23192101-5 0-2319-7641-4 0-2247-0028</p> <p>0-2203-0929</p> <p>0-2669-2040</p>
<p>จังหวัดนนทบุรี</p> <p>พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติ วัดเขมาภิรตาราม วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดชมพูเวก วัดชลประทานรังสฤษดิ์ วัดปรมัยยิกาวาส วัดปราสาท วัดโพธิ์บางไผ่ วัดสวนแก้ว วัดอัมพวัน สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ อุทยานกาญจนาภิเษก กวนอิมมาน โหลยสี่ร้อยเตอร เกาะเกร็ด ตลาดน้ำบางคูเวียง แหล่งหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา</p> <p>จังหวัดปทุมธานี</p> <p>พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติ ร.9</p> <p>การพัฒนาทางการศึกษา</p> <p>องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ</p> <p>พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ</p> <p>พิพิธภัณฑ์โรงเรียนคณะราษฎรบำรุงปทุมธานี พิพิธภัณฑ์เรือโบราณ วัดไผ่ล้อม</p> <p>ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนชัยสิทธิ์ธาวาส “พัฒนีสายบัวรุ่ง”</p> <p>ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนหัตถสารเกษตรวิทยาการ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ร.ร.ปทุมธานี “นันทมนีนบัวรุ่ง” หอจดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติ อนุสรณ์สถานแห่งชาติ ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี</p>	<p>ศาลากลางจังหวัดนนทบุรี อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 ตำบลบางคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางกร่าง จังหวัดนนทบุรี 11120 อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130 อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140 ตำบลบางใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 หลังกระทรวงสาธารณสุข อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 ปากคลองบางคูเวียง ตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130 เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120</p> <p>กม.46-48 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180</p> <p>โรงเรียนบัวแก้วเกษตร ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 12140</p> <p>อาคารพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลคลองข่อยที่ 5 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120</p> <p>ภายในอาคารวิจัย และบริการทางวิชาการ เลขที่ 49 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180</p> <p>85 ถนนติวานนท์ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000</p> <p>วัดชัยสิทธิ์ธาวาส อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 12160</p> <p>ตำบลบ้านจิว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 12160</p> <p>เป็นแหล่งที่ “นกกปากห่าง” จะอพยพมาอาศัยอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมิถุนายน</p> <p>โรงเรียนชัยสิทธิ์ธาวาส “พัฒนีสายบัวรุ่ง” อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 12160</p> <p>โรงเรียนหัตถสารเกษตรวิทยาการ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120</p> <p>โรงเรียนปทุมธานี “นันทมนีนบัวรุ่ง” ตำบลคลองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000</p> <p>ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180</p> <p>เลขที่ 9 หมู่ที่ 16 ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12130</p> <p>หมู่ที่ 1 ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110</p>	<p>0-2203-0929</p> <p>0-2669-2040</p> <p>0-2557-1688</p>

แหล่งศึกษาเพื่อการเรียนรู้	สถานที่ตั้งแหล่งเรียนรู้	โทรศัพท์
<p>จังหวัดสมุทรปราการ ป้อมพระจุลจอมเกล้า พิพิธภัณฑ์ทหารเรือ หอวัฒนธรรมสมุทรปราการ และพิพิธภัณฑ์ 100 ปี เมืองโบราณ วัดบางพลีใหญ่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ม.หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ฟาร์มจระเข้ และสวนสัตว์ วัดอโศการาม สถานตากอากาศบางปู ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ</p>	<p>ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ 10290 ถนนสุขุมวิท ตรงข้ามโรงเรียนนายเรือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10280 ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540 18/18 ถนนบางนา-ตราด กม.18 ตำบลบางโจรง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540 อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10280 ถนนสุขุมวิท ตำบลท้ายบ้าน ซอยสุขาภิบาล 58 อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10280 164 หมู่ที่ 2 ตำบลบางปูใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 10280 กม.15 ถนนบางนา-ตราด อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540</p>	<p>0-2703-4891 0-2323-9983</p>
<p>จังหวัดสมุทรสงคราม วัดเขายี่สาร วัดอัมพวันเจติยาราม วัดบ้านแหลมหรือวัดเพชรสมุทรวรวิหาร พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ โรงเรียนวัดบางกระพ้อม อำเภออัมพวา อุทยานพระบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ 2</p>	<p>ตำบลบางยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 75110 อำเภออัมพวัน จังหวัดสมุทรสงคราม 75110 ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม 75000 ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 75110 อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 75110 ตำบลอัมพวา บางนกแขวก อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 75110</p>	
<p>จังหวัดสมุทรสาคร ป้อมอิวีเชียรโขง วัดราษฎร์ศรัทธากะยาาราม วัดใหญ่จอมปราสาทหรือวัดใหญ่สาครบุรี หอศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร</p>	<p>ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000 ตำบลหลักสาม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร 74120 ตำบลท่าจีน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000 ภายในวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร 137 ตำบลบางพญาแพรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000</p>	
<p>จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดโสธรวรารามวรวิหาร วัดจีนประชาสโมสร วัดอุภัยภาติการาม วัดพยัคฆอินทาราม วัดเมือง</p>	<p>เขตเทศบาลเมือง ริมแม่น้ำบางปะกง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 ถนนศุภกิจ ตำบลท่าใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 ถนนศุภกิจ ตำบลท่าใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 หน้าตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000</p>	
<p>จังหวัดนครปฐม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร พระราชวังนครปฐม พิพิธภัณฑ์ ร.6 พุทธมณฑล ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน วัดไร่ขิง สวนสามพราน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (วิทยาลัยในวัง) พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทย อุทยานปลา สวนป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน</p>	<p>อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 สำนักงานเทศบาลนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 พระราชวังสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 ริมถนนเพชรเกษม กม.30 อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73100 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73120 ริมถนนเพชรเกษม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110 ริมถนนศาลายา-บางภาษี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 43/2 หมู่ที่ 1 ถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี กม.31 ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120 บ้านหลานแหลม หมู่ที่ 4 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยพลู อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120 ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140 ถนนมาลัยแมน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม</p>	<p>0-3431-1384 0-3429-53216 0-3429-7264-6 0-3432-2061 0-3429-6086 0-3420-4044 0-2942-8010</p>

חכמות

เกร็ดความรู้และข้อควรปฏิบัติ

ในการเดินทางนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่

ทุกครั้งที่มีการจัดทัศนศึกษาออกสถานที่ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ ควรจะต้องมีการสำรวจพื้นที่จริงทุกครั้ง เพื่อนำข้อมูลมาเตรียมการก่อนปฏิบัติกิจกรรม ไปปฏิบัติกิจกรรมและหลังจากการปฏิบัติกิจกรรม เช่น

- สำรวจสภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ สาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย เส้นทางการเดินทาง ข้อควรระมัดระวัง
- ความเหมาะสมด้านต่าง ๆ เช่น ภัย เพศ สุขภาพ จำนวน ระยะเวลาที่ใช้ ความคุ้มค่า และงบประมาณ
- รูปแบบการจัดกิจกรรมทั้งด้านวิชาการ การเตรียมความพร้อมของนักเรียน ที่ครูจะต้องมีการเตรียมการกับนักเรียนก่อนที่จะไปศึกษาจากของจริง อาจจะใช้เวลา 5-10 วัน ในการทำกิจกรรมเตรียมความพร้อม
- ครูจะต้องมีการวางวัตถุประสงค์ร่วมกันและสามารถบูรณาการสัมพันธ์กับกลุ่มวิชาต่าง ๆ ได้ และในการจัดทัศนศึกษาทุกครั้ง ครูควรตั้งคำถามว่า เด็กจะได้อะไรในครั้งนี มีกระบวนการเรียนรู้อะไรที่จะเกิดขึ้นบ้าง สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ แบบบูรณาการได้หรือไม่ ครูได้ใช้กิจกรรมในครั้งนี้วัดผลตามสภาพจริงที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในรายวิชาที่ได้สอนหรือไม่ ถ้าได้ จุดประสงค์ใดบ้างที่สามารถวัดได้
- กิจกรรมที่ต้องเตรียมไว้เมื่อกลับจากการทัศนศึกษาทุกครั้ง เช่น กิจกรรมการเผยแพร่ผ่านนิทรรศการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่คิดว่าเป็นประโยชน์กับนักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรม เช่น ภาพถ่ายต่าง ๆ ความรู้สึกของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง การประชาสัมพันธ์ถึงความสำเร็จในการไปในครั้งนี้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้สนับสนุน
- การประเมินผลความคุ้มค่าในการทัศนศึกษา ในหลาย ๆ ด้าน เช่น งบประมาณกิจกรรมที่จัดในรูปแบบต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ความปลอดภัย การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

การเตรียมความพร้อมในการไปทัศนศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ

การตั้งค่าย

- ◎ แจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทราบล่วงหน้า
- ◎ เตรียมถุงนอน เปลสนาม ผ้าใบกันฝน และเต็นท์โดม ที่ไม่ต้องใช้ลมอบก
- ◎ เตรียมอุปกรณ์เครื่องครัว เช่น หม้อสนาม เตาแก๊ส ช้อน มีด อาหารแห้ง ฯลฯ
- ◎ เตรียมน้ำดื่ม รองเท้าผ้าใบ หมวกให้พร้อม
- ◎ ไม่ทิ้งขยะมูลฝอย บริเวณที่พัก
- ◎ ตรวจสอบทิศทางลมก่อนกางเต็นท์ กางเต็นท์ดินลม ส่วนกองไฟ ห้องส้วม ต้องอยู่ใต้ลม กางเต็นท์บนเนินหรือที่สูง
- ◎ กวาดเศษหญ้า เศษใบไม้ ก่อนตั้งค่าย เพราะอาจเป็นที่อยู่ของแมลง สัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ
- ◎ ควรตั้งที่พักให้เสร็จก่อนค่ำเพื่อความสะดวก
- ◎ หาเชื้อไฟจากเศษไม้ในป่า ดับกองไฟให้เรียบร้อยก่อนเข้านอน
- ◎ ดูแลความสะอาดทุกครั้งที่เกิดค่าย เพื่อให้เหมือนสภาพเดิม

เดินป่า/ดูนก

- ◎ สอบถามข้อมูล/จองที่พักกรมป่าไม้หรืออุทยานฯ ล่วงหน้า 30 วัน
- ◎ ขอเจ้าหน้าที่นำทางจากอุทยานฯ (เส้นทางซับซ้อน/ป่าทึบ)
- ◎ ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด
- ◎ ศึกษาฤดูกาลของธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ นกอพยพ
- ◎ ในฤดูแล้งควรระวังไฟไหม้เป็นพิเศษ เพราะจะเป็นเหตุให้เกิดไฟไหม้ป่า
- ◎ เตรียมกล้องส่องทางไกล สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา แผนที่ เข็มทิศ
- ◎ เตรียมไฟฉาย กระติกน้ำดื่ม อาหารแห้ง กระดาษชำระ ถุงใส่ขยะ นกหวีด (ใช้ตอนหลงทาง)

- ⊙ เตรียมของใช้ส่วนตัว เช่น ยา เสื้อกันฝน หมวก รองเท้าผ้าใบ ถุงเท้า
- ⊙ ดื่มน้ำให้อิ่มก่อนเดินทาง 30 นาที
- ⊙ ศึกษาเส้นทางตรวจดูแผนที่และเข็มทิศก่อนออกเดินทาง
- ⊙ เลือกลงเส้นทางเดินตามสันเขาจะเดินง่ายกว่าเดินตามหุบเขา
- ⊙ เดินทางตามเส้นทางที่กำหนดหรืออนุญาตเท่านั้น
- ⊙ เดินเรียงเดี่ยวควรทิ้งระยะห่างพอสมควร และต้องอยู่ในสายตาตลอดเวลา
- ⊙ เดินด้วยความเร็วสม่ำเสมอแบบอ้อมกำลัง พักทุก ๆ ชั่วโมง ครั้งละประมาณ 5-10 นาที เดินชมเมือง/ชุมชน/ตลาด
- ⊙ ศึกษาเส้นทาง ข้อมูล รายละเอียด สถานที่ต่าง ๆ ก่อนเดินทาง
- ⊙ เริ่มเดินในช่วงเช้า หรือช่วงบ่าย ๆ อากาศจะได้ไม่ร้อนจัด
- ⊙ เตรียมอุปกรณ์ แผนที่สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป หมวก น้ำดื่ม
- ⊙ ใส่เสื้อผ้าที่กระชับ รัดกุม
- ⊙ พุดคุยสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านระหว่างเดินทาง
- ⊙ เดินบนบาทวิถีเพื่อความปลอดภัย ให้ระมัดระวังอันตรายจากรถยนต์
- ⊙ ไม่ควรทิ้งขยะลงบนพื้น/ตามทางเดิน
- ⊙ ไม่เดินในขณะฝนตก/ลมแรง

เขตวัด/พิพิธภัณฑ์/โบราณสถาน

- ⊙ ศึกษาเส้นทาง ข้อมูล รายละเอียด สถานที่ต่าง ๆ ก่อนเดินทาง
- ⊙ แต่งกายให้สุภาพ สำนวมกิริยาวาจา
- ⊙ ถอดรองเท้าและเก็บให้เรียบร้อยก่อนเข้าโบสถ์หรือเขตศาสนสถาน
- ⊙ เดินตามทางเดินที่อนุญาต
- ⊙ ติดต่อวิทยากรที่ให้ความรู้ เช่น พระ ชาวบ้านท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ดูแล
- ⊙ ระมัดระวังไม่ให้ไปถูกโบราณวัตถุ โบราณสถาน แดกหักเสียหาย
- ⊙ เตรียมเทปบันทึกคำบรรยาย สมุดจดบันทึกและวาดภาพที่น่าสนใจ
- ⊙ ทิ้งขยะในบริเวณที่จัดไว้
- ⊙ ขออนุญาตผู้ดูแลสถานที่ก่อนถ่ายภาพ
- ⊙ ไม่เดินย่ำเข้าไปในเขตหวงห้าม หรือบนโบราณสถาน
- ⊙ ไม่จับ สัมผัส อาคารโบราณสถาน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นลวดลายแกะสลักหรือภาพเขียนสี
- ⊙ การถ่ายภาพไม่ควรใช้แฟลช เพราะอาจทำให้โบราณสถานเสียหายได้
- ⊙ ไม่นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นชิ้นส่วนของโบราณวัตถุ โบราณสถาน กลับไปเป็นของที่ระลึก

ข้อควรปฏิบัติในการเดินทางโดยรถยนต์เพื่อนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ โดยให้
 ผู้รับผิดชอบตรวจสอบความปลอดภัยทั้ง 10 รายการ โดยใส่เครื่องหมาย ลงใน () เมื่อได้
 ตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (ควรรหัสข้อมูลแก่พนักงานขับรถก่อนล่วงหน้า)

1. () เตรียมหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อของจุดหมายปลายทาง หรือสถานีตำรวจในเส้นทางที่ผ่าน
 กรณีฉุกเฉิน (ผู้นำการเดินทางควรมีโทรศัพท์มือถือหรือวิทยุสื่อสารประจำรถทุกคัน)
2. () เตรียมแผนที่เดินทาง เพื่อป้องกันการหลงทางและสิ้นเปลืองน้ำมัน
3. () ตรวจสอบแบตเตอรี่ น้ำกลั่น ขั้วไฟ น้ำมันเกียร์ น้ำมันเบรก สภาพยางและลมยาง ยางอะไหล่
4. () ตรวจสอบค้ำยันน้ำฝนว่าใช้งานได้เป็นปกติหรือไม่
5. () ตรวจสอบไฟฉายประจำรถ ยังใช้งานได้ดีหรือไม่ ถ่านแบตเตอรี่หมดอายุหรือยัง
6. () ควรมีอุปกรณ์สำรองไว้เพื่อกรณีฉุกเฉินไว้ประจำรถ เช่น แผ่นสะท้อนแสงแจ้งเหตุฉุกเฉิน กรณีต้องจอดข้างทาง หรือ
 ไฟฉายแบบกระพริบ
7. () เติมน้ำมันรถให้ได้ตามกำหนด (หรือแข็งกว่ากำหนดเล็กน้อย) และอย่าลืมเติมน้ำมันยางอะไหล่ด้วย ส่วนอุปกรณ์
 สำหรับเปลี่ยนยางรถยนต์ ควรอยู่ท้ายรถเสมอ
8. () ตรวจสอบหน้าயางรถยนต์ว่ามีเศษแก้ว เศษหินเกาะอยู่หรือไม่และควรเช็ดออก ถ้าเป็นตะปูฝังอยู่ต้องถอนและ
 ซ่อมรูที่รั่ว
9. () ตรวจสอบไฟหน้า ไฟเลี้ยว ไฟเบรก กระจกหน้า กระจกข้างว่ายังทำงานปกติหรือไม่
10. () ผู้ขับขี่ควรมีการพักผ่อนอย่างเพียงพอก่อนขับรถเดินทางไกล ระวังอย่าให้หิวเกินไปหรืออิมเกินไป และห้ามรับประทาน
 ยาทุกชนิดที่มีผลข้างเคียงทำให้ง่วงซึม หรือยาประเภทกระตุ้นต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ขับรถกระฉับกระเฉง เพราะยาพวกนี้
 ทำให้ผู้ขับขี่หลับในอาจเกิดอุบัติเหตุและไม่ควรดื่มแอลกอฮอล์ใด ๆ ก่อนเดินทาง

บันทึกผลการตรวจสอบ ผ่านจำนวน.....รายการ ไม่ผ่านจำนวน.....รายการ

รายละเอียดรายการที่ไม่ผ่าน.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ตรวจสอบ

ลงชื่อ.....ผู้บริหาร

(.....)

(.....)

ตำแหน่ง.....

ตำแหน่ง.....

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศหรืออาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Eco-tourism” ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ “Nature Tourism” หรือ “Bio-tourism” หรือ “Green Tourism” แทน “Eco-tourism” ได้เช่นกัน เพื่อป้องกันให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม รวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่นั้นด้วย
2. ทุกฝ่ายควรคำนึงต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์การเรียนรู้กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและโดยตรง
4. เน้นนักท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ขณะเดียวกันต้องเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้จะมุ่งเน้นลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 3 ประการ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมหลัก

1. กิจกรรมการเดินป่า (Hiking Trekking) และศึกษาธรรมชาติ (Nature Education)
2. กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (Nature Photography, Video Tapping and Sound of Nature Audio Taping)
3. กิจกรรมส่อง/ดูนก (Bird Watching)
4. กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ (Cave Exploring/Visiting)
5. กิจกรรมการศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky Interpretation)

กิจกรรมเสริม

1. กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing)
2. กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain/Mountain Biking)
3. กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent Camping)
4. กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (Hang Glider)
5. กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (Picnicking)
6. กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (Waterfall Visits/Exploring)

ความรู้และข้อควรระวังในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือนิเวศทัศนาจร ยังเป็นแนวคิดที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งขณะนี้กำลังประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน(Sustainable Development)

หมายเลขโทรศัพท์ที่ควรรู้

สอบถามเวลา	181	สำนักอสาอากาศ สภาอากาศไทย	1665
ศูนย์บริการรับร้องเรียนขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ	184	ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภาอากาศไทย	1666
แจ้งท่อประปาแตก	1125	ฮอทไลน์คลายเครียด (กรมสุขภาพจิต)	*1667
แจ้งไฟฟ้าขัดข้อง	1130	สถานีวิทยุชุมชน ร่วมด้วยช่วยกัน	1677
บริการสอบถามหมายเลขโทรศัพท์และข้อมูลธุรกิจ		สอบถามการเดินทางโดยรถไฟ (24 ชม.)	1690
จากสมุดหน้าเหลือง	1154	โครงการโรงเรียนสีขาว	(02) 628-5653
ตำรวจท่องเที่ยว	*1155	ศูนย์บริการชาวอากาศ	(02) 399-4012-3
ตำรวจทางหลวง	*1193	ศูนย์ประสานงานลูกเงิน 24 ชม.	(02) 267-7777
ศูนย์บริการข้อมูล สำนักงานประกันสังคม	1506	ศูนย์ประสานงานป้องกันปราบปรามการค้าโสเภณีเด็ก	
ศูนย์บริการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ กรมประชาสัมพันธ์	1507	และการใช้แรงงานเด็ก	(02) 512-0606
ศูนย์ควบคุมระบบการจราจรบนทางด่วน (สอบถามเส้นทาง)	1543	ศูนย์รับบริจาคดวงตา สภาอากาศไทย	(02) 252-8181-9
ศูนย์สอบถามทะเบียนราษฎร	1548	ศูนย์ส่งกลับและรถพยาบาลกรมตำรวจ	(02) 255-1133-6
สายด่วนผู้บริโภค อย.	1556	สถานีวิทยุ จส.100	(02) 711-9151-8
ศูนย์บริการชาวสภามหาไทย	1567	สอบถามเด็กหาย	(02) 282-1815
ศูนย์ฮอทไลน์ สายสัมพันธ์	1579	เฮลpline สายด่วนเพื่อสุขภาพ	(02) 714-3333
สถานีวิทยุ สวพ. 91	*1644		

หมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉิน

แจ้งเหตุด่วนเหตุร้าย	*191	ศูนย์ร้องทุกข์กรุงเทพมหานคร	1555
กองปราบปราม	*195	สายด่วนผู้บริโภค อย.	1556
ศูนย์ควบคุมการจราจร	197	ศูนย์วิทยุราม	(02) 246-0999
ศูนย์ดับเพลิงศรีอยุธยา	*199	ศูนย์ส่งกลับและรถพยาบาลกรมตำรวจ	(02) 255-1133-6
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	*1155	สอบถามเด็กหาย	(02) 282-1815
ตำรวจทางหลวง	*1193	ศูนย์วิทยุกรุงธน	(02) 455-0088

บริการโทรศัพท์

สอบถามหมายเลขโทรศัพท์ทั่วประเทศ	*1133	บริการโทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ ระบบอัตโนมัติ	*001
แจ้งเหตุขัดข้องในการใช้โทรศัพท์		บริการโทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ ผ่านพนักงานสลับสาย	*100
(17 เดิม เปลี่ยนเป็น 1177)	*1177-xxxxxxx	บริการโทรศัพท์ทางไกลในประเทศและบริการโทรศัพท์ทางไกล	
กด 1177 แล้วตามด้วยหมายเลขโทรศัพท์ที่ขัดข้อง		ระหว่างประเทศ (กัมพูชา พม่า ลาว และมาเลเซีย)	*101
องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย	(02) 505-1000	ศูนย์ระฆังทองรับร้องเรียนเรื่องโทรศัพท์	*189

* เลขหมายโทรศัพท์เหล่านี้ เป็นเลขหมายที่ไม่ต้องเสียค่าโทรศัพท์เมื่อมีการติดต่อสอบถาม

โรงพยาบาล

กรุงเทพมหานคร ผังพระนคร			ตำรวจ	ราชดำริ	(02) 252-8111-25
โรงพยาบาล	ที่ตั้ง	โทรศัพท์	ทหารผ่านศึก	วิภาวดี	(02) 245-0661-4
กรุงเทพ	เพชรบุรีตัดใหม่	(02) 310-3000	เทพารินทร์	พระราม 4	(02) 240-2727
กรุงเทพคริสเตียน	สีลม	(02) 233-6981	เทียนฟ้า มูลนิธิ	เยาวราช	(02) 233-0955
กรุงเทพอาร์ไอเอ	ลาดพร้าว	(02) 530-2754	ไทยนครินทร์	บางนา-ตราด	(02) 361-2727
กรุณาพิทักษ์	นางลิ้นจี่	(02) 286-6804	นพรัตนราชธานี	รามอินทรา	(02) 517-4270
กล้วยน้ำไท 1	พระราม 4	(02) 381-2006-20	บางกอกเนิสซิงโฮม	คอนแวนต์	(02) 632-0550
กล้วยน้ำไท 2	สุขุมวิท	(02) 399-4259-63	บางกะปิ โพลีคลินิก	ลาดพร้าว	(02) 377-5059
กลาง	ถนนหลวง	(02) 221-6141	บางนา	บางนา-ตราด	(02) 746-8630-8
กว้างสีว	เจริญกรุง	(02) 222-8869	บางรัก (กองกามโรค)	สาทรใต้	(02) 286-0431
การทำเรือแห่งประเทศไทย	อาจณรงค์	(02) 249-4106	บำรุงราษฎร์	สุขุมวิท	(02) 667-1000
เกษมราษฎร์ ประชาชื่น	ประชาชื่น	(02) 910-1600	นุรฉัตรไชยากร (รถไฟ)	นิคมมักกะสัน	(02) 220-4741
เกษมราษฎร์ สาขาภิบาล 3	รามคำแหง	(02) 729-3000	ปราสาทวิทยุ	ราชวิถี	(02) 246-1284
ไกลเดินเยี่ยมสโตนอสซิงโฮม	สุทธิสาร-รัชดา	(02) 693-0733	ปิยะเวท	พระราม 9	(02) 641-4499
คลองตันการแพทย์	เพชรบุรีตัดใหม่	(02) 319-2102-5	เปาโล เมโมเรียล	พหลโยธิน	(02) 271-0227
คามิลเลียน	สุขุมวิท	(02) 391-0136	โปรแล็บ	ลาดพร้าว	(02) 539-4666
จางจินต์	พระราม 6	(02) 214-4724	พญาไท 1	ศรีอยุธยา	(02) 245-2620
จักรู รัตนิม (รพ.เฉพาะตา)	สุขุมวิท	(02) 258-0442-5	พญาไท 2	พหลโยธิน	(02) 617-2444
จุฬารัตน์ 7	อ่อนนุช-ลาดกระบัง	(02) 329-1559-60	พรมเวช	พหลโยธิน	(02) 551-1211
จุฬารัตน์	พระราม 4	(02) 252-8181	พร้อมมิตร	สุขุมวิท	(02) 259-0373
เจริญกรุงประชารักษ์	เจริญกรุง	(02) 292-1848	พระมงกุฎเกล้า	ราชวิถี	(02) 246-1400-28
เซ็นต์คาร์ลอส	รัชดาภิเษก	(02) 274-0616-20	พระรามเก้า	พระราม 9	(02) 248-8020
เซ็นต์หลุย	สาทรใต้	(02) 675-9300	เพชรเวช	เพชรบุรีตัดใหม่	(02) 318-0080
เซ็นทรัล เยนเนอร์ล	พหลโยธิน	(02) 552-8777	แพทย์ปัญญา	รามคำแหง	(02) 314-0726-9
เดชา	ศรีอยุธยา	(02) 246-0137	พิน	สุขุมวิท	(02) 260-5000-15
ตา กรุงเทพ	พหลโยธิน	(02) 551-2451-2	ภิรมย์เภสัช	พญาไท	(02) 252-4141
			ภูมิพล	พหลโยธิน	(02) 531-1999

มงกุฎวัฒนธรรม	แจ้งวัฒนะ	(02) 574-5000-9
มหาลัย	สีลม	(02) 635-7123
มิชชัน	พิษณุโลก	(02) 281-1422
เมโย	พหลโยธิน	(02) 579-1770
ยศเส	กวงเกษม	(02) 226-1581-91
ยาสูบ	พระราม 4	(02) 254-9630-4
ราชวิถี	ราชวิถี	(02) 246-0052
ราชานุกุล	ดินแดง	(02) 245-4601
รามคำแหง	รามคำแหง	(02) 374-0200-16
รามอินทรา	รามอินทรา	(02) 510-1659-60
รามธิบดี	พระราม 6	(02) 246-0024
โรคปอดกรุงเทพ	พหลโยธิน	(02) 278-0463
ลาดกระบัง	จลองกรุง	(02) 326-0775-6
ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร	อ่อนนุช-ลาดกระบัง	(02) 326-7987
ลาดพร้าว	ลาดพร้าว	(02) 530-2244
เลิศสิน	สีลม	(02) 235-0330-7
วชิรพยาบาล	สามเสน	(02) 243-0150-79
วังทองหลาง สถาบันบำบัดผู้ติดยาเสพติด	ลาดพร้าว	(02) 734-0532-3
วิชัยยุทธ	พระราม 6	(02) 618-6200-19
วิภาวดี	วิภาวดี	(02) 561-1260-7
วิภาวดี วิเคดะ	พัฒนาการ	(02) 722-2500-24
เวชธานี	ลาดพร้าว	(02) 734-0000
ศรีสยาม	สุขาภิบาล 1	(02) 944-7111
ศิริรินทร์	ศรีนครินทร์	(02) 383-4400-13
ศูนย์มะเร็งกรุงเทพ	พหลโยธิน	(02) 278-5716-20
สงฆ์	ศรีอยุธยา	(02) 640-9537-70
สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติ	มหาราชินี	
	ราชวิถี	(02) 246-0054
สมิติเวช	สุขุมวิท	(02) 382-2000
สยาม	ลาดพร้าว	(02) 514-2273-6
สายตากรุงเทพฯ	สุขุมวิท	(02) 258-1400
สุขุมวิท	สุขุมวิท	(02) 391-0011
สุทธิสาร	วิภาวดี	(02) 275-6350-6
เสนาเวชการ	พหลโยธิน	(02) 570-1318
หัวเฉียว	บำรุงเมือง	(02) 223-1351-70

กรุงเทพมหานคร ฝั่งธนบุรี

โรงพยาบาล	ที่ตั้ง	โทรศัพท์
กรุงเทพพระประแดง	สุขสวัสดิ์	(02) 815-7141-50
กรุงธน 1	ตากสิน	(02) 438-0040-5
กรุงธน 2	สุขสวัสดิ์	(02) 427-4109-10
กวีเวช	ตากสิน	(02) 465-8518
เกษมราษฎร์ บางแค	เพชรเกษม	(02) 804-8959
เจ้าพระยา	บรมราชชนนี	(02) 884-7000-49
ดาวคะนองเวชการ	ตากสิน	(02) 476-9885
ตา หู คอ จมูก	สิรินธร	(02) 886-6600-16
ตากสิน	สมเด็จพระเจ้าพระยา	(02) 437-0123-30
ธนบุรี 1	อิสรภาพ	(02) 412-0020
ธนบุรี 2	บรมราชชนนี	(02) 448-3845-58
นครธน	พระราม 2	(02) 416-5454
นิติจิตเวช	พุทธมณฑล สาย 4	(02) 889-9191
บางปะกอก 1	สุขสวัสดิ์	(02) 872-1111
บางปะกอก 2	เอกชัย	(02) 890-0130-9
บางปะกอก 3	สุขสวัสดิ์	(02) 818-7555
บางปะกอก 5	พระราม 2	(02) 894-1434-6
บางไผ่	เพชรเกษม	(02) 457-9740
บางมด 1	พระราม 2	(02) 867-0606-40
บางมด 2	พระราม 2	(02) 416-9091-2
บางมด 3	เอกชัย	(02) 416-8561-2
บิ่อมพระจุลจอมเกล้า	สุขสวัสดิ์	(02) 425-8827
ผิวหนังและภูมิแพ้	เพชรเกษม	(02) 467-4184-7
พญาไท 3	เพชรเกษม	(02) 869-1111
พระสมุทรเจดีย์ สวาทยานนท์	สุขสวัสดิ์	(02) 425-9766
เพชรเกษม-บางแค	เพชรเกษม	(02) 455-9927-8
มหาชัย 2	เพชรเกษม	(02) 431-0054
มิตรภาพ วงเวียนใหญ่	ประชาธิปก	(02) 861-5516-8
ยันฮี	เจริญสีทวงศ์	(02) 879-0300

เยาวราช	เทอดไท	(02) 466-1963
รัชดา-ท่าพระ	รัชดาภิเษก-ท่าพระ	(02) 466-5031
รามาสุขสวัสดิ์	สุขสวัสดิ์	(02) 427-1616
ราษฎร์บูรณะ	สุขสวัสดิ์	(02) 427-0175-9
เวชสวัสดิ์	ธนบุรี-ปากท่อ	(02) 877-3333
ศรีวิชัย 1	เจริญสีทวงศ์	(02) 412-0055-60
ศรีวิชัย 2	เพชรเกษม	(02) 807-4044-62
ศรีวิชัย 3	เพชรเกษม	(02) 431-0070
ศิริราช	เพชรเกษม-อ้อมน้อย	(02) 419-7000
สมเด็จพระเจ้าพระยา	คลองสาน	(02) 437-0200-8
สมเด็จพระปิ่นเกล้า	ตากสิน	(02) 468-1116-20
อนันต์พัฒนา 1	สิรินธร	(02) 881-9777

นนทบุรี

โรงพยาบาล	ที่ตั้ง	โทรศัพท์
เกษมราษฎร์ รัตนาธิเบศร์	รัตนาธิเบศร์	(02) 594-0020-65
ชลประทาน	ติวานนท์	(02) 962-5737-8
นนทเวช	งามวงศ์วาน	(02) 589-0102-7
บางกรวย	กรุงนนท์-จตุรรม	(02) 447-1999
บางบัวทอง	เทศบาล	(02) 571-7899
บางโพ	พระราชราษฎร์สาย 2	(02) 587-0136-55
บำราศนราดูร	ติวานนท์	(02) 588-3101-3
ปากเกร็ด	แจ้งวัฒนะ	(02) 960-9900
ปากเกร็ดเวชการ	แจ้งวัฒนะ	(02) 960-9655-9
พระนั่งเกล้า	นนทบุรี 1	(02) 527-0246
โรคทรวงอก	ติวานนท์	(02) 580-3423
ศรีธัญญา	ติวานนท์	(02) 525-0981-5
ศูนย์การแพทย์รัตนาธิเบศร์	นนทบุรี 1	(02) 968-2031-3
สามัคคี	สามัคคี	(02) 580-4305
อนันต์พัฒนา 2	บางกรวย	(02) 883-9922-60

ปทุมธานี

โรงพยาบาล	ที่ตั้ง	โทรศัพท์
ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติพหลโยธิน		(02) 926-9999
ธัญญารักษ์	วิภาวดีรังสิต	(02) 531-0080-8
ธัญบุรี	รังสิต-นครนายก	(02) 577-2600-2
นวนคร	พหลโยธิน	(02) 529-4533-41
ปทุมธานี	ปทุมธานี-ลาดหลุมแก้ว	(02) 581-5733
ปทุมเวช	รังสิต-ปทุมธานี	(02) 958-4500-22
แพทย์รังสิต	พหลโยธิน	(02) 531-2151-6
ลาดหลุมแก้ว	ปทุมธานี-บางเลน	(02) 599-1650
ลำลูกกา	ลำลูกกา	(02) 563-1011
สามโคก	ปทุม-สามโคก	(02) 598-4291
หนองเสือ	รังสิต-นครนายก	(02) 549-1053-4
อินเตอร์ นวนคร	พหลโยธิน	(02) 529-3045-9
เอกปทุม	รังสิต-องครักษ์	(02) 996-2209-21

สมุทรปราการ

โรงพยาบาล	ที่ตั้ง	โทรศัพท์
จุฬารัตน์ 1	บางนา-ตราด	(02) 316-9561-2
จุฬารัตน์ 2	เทพารักษ์	(02) 753-2876-7
จุฬารัตน์ 3	เทพารักษ์	(02) 312-1112-20
จุฬารัตน์ 4	เทพารักษ์	(02) 385-2557
จุฬารัตน์ 5	เทพารักษ์	(02) 705-1170-3
เซ็นทรัลปาร์ค	บางนา-ตราด	(02) 312-7261-9
บางนา 2	บางนา-ตราด	(02) 708-3714-7
บางนา 3	กิ่งแก้ว	(02) 750-1060-3
บางป่อ	เทพารักษ์	(02) 338-1133
บางป่อ	บางพลี	(02) 312-2830
บารมีการแพทย์	เทพารักษ์	(02) 757-8704-6
พระประแดง	ปู่เจ้าสมิงพราย	(02) 385-9135-7
เมืองสมุทร	สุขุมวิท	(02) 387-0027-30
ยูประสาทไวทยปถัมภ์	สุขุมวิท	(02) 384-3381-3
วชิรปราการ	ศรีนครินทร์	(02) 389-2555
สมุทรปราการ	จ๊กกะพาก	(02) 701-8132-9
สำโรง	สุขุมวิท 78	(02) 361-0070-9

เอกสารอ้างอิง

กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร. **จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย์, 2525.

คณะกรรมการโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 2. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2542.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองศิริราชสมบัติครบ 50 ปี. **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑ**.

กรุงเทพฯ : กราฟฟิคฟอร์แมท, 2539.

ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. **ของดีกรุงเทพ**. กรุงเทพฯ : อิมเมจ 2727, 2542.

ขอขอบคุณ

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนข้อมูลในการจัดทำ
คู่มือแหล่งเรียนรู้ เรื่อง สถานที่และบุคคลสำคัญของชาติ

- ◆ สุสานทัพเรือกรุงเทพ (อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือ ป้อมพระจุมจอมเกล้า)
- ◆ บ้านพิพิธภัณฑ (คุณเอนก นาวิกมูล)
- ◆ พิพิธภัณฑกองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ กองบัญชาการกองทัพบก
- ◆ พิพิธภัณฑหุ่นขี้ผึ้งไทย
- ◆ เมืองโบราณ (คุณสุวพร ทองทิว)
- ◆ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- ◆ ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร
- ◆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ◆ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
- ◆ วิทยาลัยนานาชาติ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
- ◆ อนุสรณ์สถานแห่งชาติ กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด

คณะผู้จัดทำในการพิมพ์ครั้งที่ 2

ที่ปรึกษา

นายรุ่ง แก้วแดง

นางสิริพร บุญญานันต์

นายวันชัย อมรพันธุ์

นายธันวา จิตรระกูล

นายพูลพันธ์ ไกรเสริม

นายไพรัช อรรถกามานนท์

นางสาวประนอม เขี่ยมประยูร

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

ว่าที่ร้อยตรีถาวร อารีศิลป์

ศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ผู้ประสานงาน

นางสาวพุดิสาร์ อัครกะพู่

นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม

นางสาววิษุลาวัฒน์ พิทักษ์ผล

นักวิชาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นักวิชาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นักวิชาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้ออกแบบปก

นายชนินทร์ สังข์ศรีอินทร์

อาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนสุเหร่าบางชัน

คณะผู้จัดทำในการพิมพ์ครั้งที่ 1

ที่ปรึกษา

นายวันชัย อมรพันธุ์

นายธันวา จิวตระกูล

นายพูลพันธ์ ไกรเสริม

นายไพรัช อรรถกามานนท์

นางสาวประนอม เอี่ยมประยูร

นางสาวประภาศรี ฉายาสุตบุตร

นางรัตติกว ศรัณยสุนทร

นางฉวีวรรณ ธรรมิกานนท์

ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

รองผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

ว่าที่ร้อยตรีถาวร อารีศิลป์

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ผู้ออกแบบปก

นายชนินทร์ สังข์ศรีอินทร์

อาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนสุเหร่าบางชัน

....เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่าที่สุด หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้แก่วัฒนนำปิยะประโยชน์ต่อไป....

ลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์

**ส่งผลให้ได้ลักษณะ:
ผู้เรียนที่พึงประสงค์**

- ลักษณะ:กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์**
- เป็นกระบวนการทางปัญญาพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
 - เรียนรู้อย่างมีความสุข เน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - บูรณาการสาระการเรียนรู้ สอดคล้องกับความสนใจ ทันสมัยตามสภาพจริง
 - เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง นำไปใช้ประโยชน์ได้
 - เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้